

2011 Ders Yılı açılış konuşması

Serdar Kaya 09.01.2011

Bu köşede, bilginin ne olduğunu (ve dolayısıyla da, ne olmadığını) konuşacağız. Bildiğimizi zannettiğimiz şeylere eleştirel bir gözle bakmaya ve pek çok hâkim kanıyı yeniden gözden geçirmeye çalışacağız. Sosyal bilimler literatürünü didik didik edecek ve bugüne dek üretilmiş kavramlardan ve ortaya çıkarılmış nedensel ilişkilerden hareketle, Türkiye'nin geçmişi ve geleceği adına şaşırtıcı dersler çıkaracağız. Zaman zaman da, Türk basını içerisindeki kimi gazeteci ve yazarların (şayet aptal değillerse) bilinçli olarak yaptıkları çarpıtmalarda yer alan mantık hatalarına odaklanarak, "haber" ya da "yorum" adı altında "yalan" aktaranların kullandıkları yöntemleri deşifre edeceğiz.

Çok sayıda insan, bu süreçte, bilgi edinmek kadar bilgi üretmenin de son derece heyecan verici bir süreç olduğunu keşfedecek –ki zaten bu projenin varlık nedenlerinden biri de bu. Bu köşede yayımlanacak olan yazılar, üslup ve içerik itibarıyla, sokaktaki adama da, dört yılını verip bir üniversite bitirdiği halde aslında çok da fazla şey öğrenmediğini fark eden talihsiz YÖK öğrencisine de, yurtdışında yüksek lisans ya da doktora tezi yazması gerektiğinde zorluklar yaşayan Türkiyeli öğrenciye de bir şeyler kazandırabilecek olan bir formatta olacak.

Serlevhamız "Taraf Üniversitesi". Mürşidimiz (gerçek) ilim. Branşımız ise, siyaset bilimi.

Şayet üniversite eğitimi görmediyseniz, yazıları muntazaman okuyor ve nihayetinde diplomanızı *Taraf* gazetesinden alıyorsunuz. Yok, eğer bir hata edip YÖK damgalı bir üniversite diploması almış bulundusanız, Taraf Üniversitesi'ne kaydoluyor ve bilgi kavramına yabancı olan devlet tedrisatının zihninizde bıraktığı izleri silmeye başlıyorsunuz.

Yeni öğretim yılını bugün açtık. Ezberci olmayan bir eğitim sistemi doğrultusunda faaliyette bulunacak, çerçevesi YÖK Kanunu'nun 4. maddesine çizilen "Yükseköğretimin Amaçları"nı dikkate almamaya özen göstereceğiz. Derslerimiz her hafta [pazar] günü.

Gelmeyenler yok yazılacaktır.

taraf@serdarkaya.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Başlangıç' filmi ve pek uyanık bir uyku

Serdar Kaya 16.01.2011

Başlangıç (Inception) adlı filmde, rüyalar aracılığıyla insan zihninin derinliklerine iniliyor ve kendi irademizle aldığımız zannettiğimiz kararların aslında çok daha karmaşık süreçlerin bir neticesi olabildiği anlatılıyor. İnsan zihnini, derinlerine inildikçe hassaslaşan dipsiz bir kuyu olarak sunan film, üç farklı rüya seviyesine yayılan bir anlatıya sahipti. Bu anlatı, bir yandan zihinlerimizin yapısından ve çalışma prensiplerinden haberdar olmadığımız gerçeğini yüzümüze vururken, diğer yandan da düşüncelerimizin güvenilirliğini sorguluyordu.

Düşüncelerimizin hangi temellere dayandığı konusunu da, (tıpkı *Başlangıç* filminde olduğu gibi) **farklı derinliklere** inerek analiz etmeye çalışmak mümkün. Mesela, “Kürtçe yasak olsun mu” şeklindeki bir soruya, bir insanın “Olsun”, bir diğersinin ise “Olmasın” cevabını verdiğini düşünelim. Buradaki her iki cevabın da dayandığı farklı temeller vardır. Ancak çoğu insan, düşüncelerinin dayandığı bu temeller üzerinde düşünmez ve bu nedenle de tartışmalar ekseriyetle “Olsun”-“Olmasın” didişmeleri ekseninde çözümsüzlüğe sürüklenir. İsteseler dahi birbirlerini anlayamayacak hale gelmiş olan insanların tartışma programlarındaki bağrışmaları, bu durumun ilk akla gelen örnekleri arasındadır.

İnsanları kaba bir iletişimsizliğe mahkûm eden bu türden tavırlar, **birinci seviyeye** özgüdür ve savunulan fikirlerin çıkış noktalarından soyutlanarak birer ezber olarak ele alınmalarından ileri gelir. Zira (sözgelimi) “Kürtçe yasak olmalıdır” demek, belli bir politika tercihinin ifadesinden başka bir şey değildir. “Kürtçe yasak olmamalıdır” şeklindeki tersine bir politika tercihi de bundan farklı değildir. Ve hepsinden önemlisi, bu tercihlerin temelleri dikkate alınmadığı müddetçe bu konudaki tartışmaların farklı ezberlerin çarpışmasından öteye gitmesi zordur. (Tartışma programlarında sıklıkla işitilen “Bu da benim fikrim, saygı göstermek zorundasınız” gibi tuhaflıklar da bu çerçevede değerlendirilebilir.)

Görünürdeki tartışmaların hemen altındaki **ikinci seviyede**, algılar yer alır. Algılar, doğru ya da yanlış olmaktan ziyade, belli bir sübjektiviteyi yansıtır. Örneğin, Kürtçenin yasak olmasını talep eden bir insanın Kürtlerle Türkleri aynı şekilde algılamıyor ve zihninde Türkleri egemen, Kürtleri ise azınlık (ve dolayısıyla da “sadakati beklenen”) bir konuma oturtuyor olması muhtemeldir. Aynı fikirde olan bir başkasının, Kürt kimliğine kimi olumsuz özellikler atfederek dehumanize edilmiş bir Kürt algısı geliştirmiş olması da mümkündür. Bir başkası ise, bu iki algıyı (ve yine Kürtler hakkında daha pek çok olumlu ve olumsuz diğerlerini) birlikte taşıyor olabilir. Kürtçenin yasak olmaması gerektiğini söyleyen bir insan ise, (yine kendi sübjektif algıları doğrultusunda) sırf Kürt olduğu için kimliğine dair öğeler hakkında defansif bir algı geliştirmiş olabileceği gibi, bir dili yasaklamayı hiçbir şekilde makul bulmadığı için böyle bir fikir ileri sürüyor da olabilir. Dolayısıyla, herhangi bir fikrin tam olarak hangi algının neticesi olduğunu kestirmek zordur.

Üçüncü seviyede yer alan zihniyet, bir insanın varlığı neden belli bir grup algıyla değil de kimi diğerleriyle anlamlandırmakta olduğu sorusunun cevabıdır –ki zihniyetin önemi de zaten bütün algılar üzerinde etkili olacak denli kuşatıcı olmasından kaynaklanır. Bir fikir verme adına basit bir örnekle ifade etmek gerekirse, Kürtçenin yasak olması gerektiğini düşünen bir insan, şayet gücü merkeze alan bir zihniyet taşıyor ve dolayısıyla Türkler ile Kürtler arasındaki ilişkiyi bir otorite ilişkisi olarak görüyorsa, bu durumda aynı kişinin kadın-erkek ilişkilerinden aile hayatına, çocuk eğitiminden devlet-toplum ilişkilerine dek pek çok konuda yine otoriter bir zihniyeti yansıtan düşünce ve davranışlar ortaya koyması şaşırtıcı olmaz.

Bütün bunlar şu anlama geliyor: *Başlangıç* filminde zihnin alt seviyelerinde gerçekleşen faaliyetlerin yukarıya doğru bütün aşamaları etkilediği ve derinlik arttığı ölçüde kişinin bu **başlangıç noktalarını** bilmesinin zorlaşacağı üzerinde duruluyordu. Filmin rüyadaki insanlar için dile getirdiği bu durum, “uyanık” zihinler için de geçerlidir. Zira insanlar, taşıdıkları zihinsel kalıpların büyük ölçüde farkında olmadan yaşarlar. Yani insan dünyayı, varlığının farkında bile olmadığı kimi kalıplar çerçevesinde anlamlandırmaktadır. Bu nedenle de, algı ve zihniyet bağlantısı olmayan düşünsel analizler ve tartışmalar (en hafif ifadeyle) eksiktir. Zira önemli olan, neyi savunduğumuz değil, o savunuyu neden yaptığımızdır. Bu yönüyle, “Kürtçe yasak olmasın” argümanı dahi aynı derecede derinlikli bir analize muhtaçtır.

***

[ÖNÜMÜZDEKİ PAZAR, insan zihnindeki imgeler ile gerçeklikler arasındaki kopukluğu ele alacak ve ardından “Türk milleti” örneği ekseninde “millet” imgesini inceleyeceğiz. Yani bu teorik girişin ardından, yavaş yavaş

tehlikeli sulara girmeye başlıyoruz...]

Sorularınız için:

taraf@serdarkaya.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Çöp adamlara muhtacız

Serdar Kaya 23.01.2011

Poşulu Kürtler, Atatürk rozetli laik teyzeler, başörtülü kızlar, takkeli hacıamcalar ve diğerleri... Hepsini az çok biliyoruz ve hepsi hakkında öyle ya da böyle bir fikrimiz var. İçlerinden hangisinin hangi konuda nasıl bir yaklaşıma sahip olacağını da üç aşağı beş yukarı kestiremiyor değiliz. Ama diğer yandan insanların muhataplarını (onları dinlemeye dahi ihtiyaç duymadan) belli kategorik kalıplara soktuklarına şahit olduğumuzda, bu tavır hoşumuza gitmiyor. Önyargılardan ileri geldiğini düşündüğümüz bu davranış biçimini eleştiriyoruz –ve tabii bunu yaparken kendimizle çelişiyoruz.

Aslında ne insanları kategorize etmemizde ne de insanların kategorize edilmesine isyan etmemizde bir problem var. Dahası, bu iki tavra aynı anda sahip olmak, ilk başta görüldüğü kadar çelişkili de değil. Zira, yaygın kanının aksine, zihinlerimizdeki kalıplar önyargıdan kaynaklanmıyor. Bu durum, daha ziyade, insan beyninin yetersizliği ile ilgili. Şöyle ki, içinde yaşadığımız dünya, insan beyni için fazlasıyla karmaşık bir yer. İnsan beyni de, bu karmaşıklıkla başa çıkabilmek için, algıladığı hemen herşeyi basite indirgeme yoluna gidiyor.

Bu zihinsel işlem, kabaca, nesnelerin kimi ayırt edici özelliklerini ön plana çıkarma ve diğer bütün detayları büyük ölçüde gözardı etme esasına dayanıyor. Adam Asmaca oyununda çizilen türden çöp adamlar, bu durumu izah etme adına iyi bir örnek olabilir... Şöyle ki, çöp adam imgesi, bir yandan gerçek bir adamın neredeyse hiçbir özelliğine sahip değil iken, diğer yandan da, iki kolu, iki bacağı, bir gövdesi ve bir de başı olması itibarıyla onun en belirgin özelliklerini taşır. Dolayısıyla da, (sözelimi) bir *Cin Ali* çizimine bakan herkes, orada bir insan görür. Bu konudaki bir diğer iyi örnek de karikatürlerdir. Karikatürler, yapıları gereği, nesneleri basitleştirerek resmederler. Bu basitleştirme de, resmedilen gerçekliğin sadece en ayırt edici birkaç özelliğini çizgiye aktarma esasına dayanır. Örneğin, her hafta Recep Tayyip Erdoğan'ı kapağına taşıyan mizah dergilerinin çizimlerine dikkat edilirse, Erdoğan'ın geniş alnını, taralı düz saçlarını ve bıyıklarını ön plana çıkardıkları görülebilir. Sadece bu gibi birkaç detayı gören insanlar, resmedilen kişinin Recep Tayyip Erdoğan olduğunu hemen anlarlar. Çünkü her ne kadar kulağa bir parça garip gelse de, zihinlerindeki Erdoğan imgesinin karmaşıklığı, karikatürlerdekinin çok ötesinde değildir.

İnsan beyninin nesneleri kimi ayırt edici özellikleri doğrultusunda "karikatürize etme" eğilimi, ayrımcılık ve önyargıların yaygınlığını da açıklar. İnsanları deri rengi, aksan, kıyafet tercihi gibi belirgin özelliklerden hareketle kategorize eden insan beyni, bu özellikler doğrultusunda her kategoriye karşılık gelen ayrı bir imge (sterotip) oluşturur. Bu imgeler bir kez oluştuktan sonra, kişi, karşılaştığı her insanı ilgili kategorilerden biri altında sınıflandıracak ve bu sınıflandırma doğrultusunda o insana yönelik bir tavra sahip olacaktır. Dolayısıyla, **insanlar önyargılı oldukları için başkalarını kategorize etmemekte, beyinleri ancak basit kategoriler doğrultusunda çalışabildiği için önyargılı davranmaya mahkûm olmaktadır.**

Bütün bunlar şu anlama gelir: Varlığı kategorize etmek insan beyni için istisna değil kuraldır. Bu çalışma şekli bir yandan insan hayatını pratikleştirse de, işin içine diğer insanlar girdiğinde durum tehlikeli bir hâl alır. Zira aynı kategorik kalıplar, insanları karikatürize etmeye (ve hatta ötekileştirmeye) fazlasıyla müsaittir. Dahası, bu durumun zihinsel bir yetersizlikten ileri geliyor olması, insanın bu süreç dışarıdan bakabilmesini fazlasıyla zorlar. Bu nedenle, insan, haddini bilmek ve yanılabilirliğinin her daim farkında olmak durumunda olan bir varlıktır. Zira insan, hayatını sürdürebilmek için çöp adamlara muhtaç olsa da, tehlikelerinden sakınabilmek için onların aslında ne kadar kırılğan olduklarını aklından çıkarmamak durumundadır. . . .

[ÖNÜMÜZDEKİ PAZAR, *imge ve gerçeklikler arasındaki kopukluk* konusunu son Türkiye seyahatimde yaptığım bir gözlem ekseninde örneklendireceğim. Yazı, köşenin boyutunun imkân verdiği ölçüde detaylandıracağım bir *tekil vaka çalışması* olacak. Bu vesileyle belirtmiş olayım: Vaka çalışması (*case study*) sosyal bilimlerde çok önemlidir. Zira biz ilhamlarımızı gökten indiği sanılan liderlerden değil, doğrudan doğruya hayattan almış bulunuyoruz.] . . .

ÖNEMLİ NOT: Bu köşenin yayına başladığı 9 Ocak tarihli "2011 Ders Yılı Açılış Konuşması" başlıklı yazıdan bu yana *Taraf* okurları ağız birliği etmişçesine, "Ben de YÖK mağduruyum!", "Benim kaydımı da alın!", "Kayıt için belge istiyor musunuz?" mealinde mesajlar gönderiyorlar. İçlerinde, "Diploma verecek misiniz" diye soranlar da yok değil... İlk başlarda okurların muzipliği olarak görüyordum bu mesajları. Ancak bir süre sonra gelmekte olan mesajların neredeyse hepsinin bu minvalde olduğunu görünce bir açıklama yapmaya karar verdim. Özetle: Diploma vereceğiz dediysek, elbette vereceğiz. Hem de üzerinde YÖK damgası olmayanından vereceğiz! Herhalde takriben iki yıl sonra önlisans diplomalı ilk mezunlarımızı vermeye başlarız. Ama tabii şimdiden kaydolmanız ve bitirme sınavını başarıyla geçmeniz şartıyla. Halen öğrenci numaranızı almadıysanız, Kayıt Formu şu adreste: <http://www.serdarkaya.com/kayit/>

taraf@serdarkaya.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Beyaz Türk nasıl bakar, ne görür, ne anlar

Serdar Kaya 30.01.2011

Türkiye’de kendilerini “beyaz Türkler” olarak nitelendiren bir kesim var. Bu kesimin mensupları, ekseriyetle, hayat tarzlarının tehdit altında olduğu iddiasıyla gündeme geliyorlar. İdeolojik anlamda homojen değiller. Ancak kimi tavır ve refleksleri, belli bir zihniyet yapısını paylaştıklarını ima ediyor. Belki hepsinden önemlisi de, halkın geri kalanına nazaran daha eğitilmiş, nitelikli ve görgülü oldukları düşüncesinde olmaları.

Beyaz Türklerin daha nitelikli olma iddiaları, zihinlerinde hem kendilerine hem de başkalarına dair belli imgeler taşıdıkları anlamına geliyor. Tabii bu imgelerin, kendilerine dair olanlarının yüceltici, başkaları hakkındakilerin ise küçültücü öğeler içerdiğini tahmin etmek zor değil. Beyaz Türklerin nispeten daha açık sözlü olanları, başkalarını nasıl gördüklerini zaten zaman zaman açıkça dile getiriyorlar... “Göbekli ayı”, “bidon kafalı”, “uzun kollu kısa bacaklı” gibi imgeler, bu konuda ilk akla gelen örnekler.

Bir **neandertal** resmine karşılık gelen bu tasvirler, işin içinde küçümsemenin yanı sıra öfkenin de var olduğunu ima ediyor. Bu öfkenin nedenlerini de, yine aynı kesimin yazdıklarında ve söylediklerinde görebilmek mümkün. Beyaz Türkler, özetle, küçümstedikleri kimselerin (1) kendilerinden sayıca daha fazla olmalarından, (2)

ekseriyetle AKP'ye oy vermelerinden ve (3) sosyal alanda eskisine nazaran daha görünür hale gelmiş olmalarından rahatsızlık duyuyorlar. "Ayaklar baş oldu" şeklindeki yakınmalar da zaten bu gibi rahatsızlıkların bir ifadesi.

Bütün bunlar karşısında ilk akla gelen soru, böylesine kaba bir imgenin gerçeğe ne derece tekabül ettiği... Son Türkiye seyahatimde sözkonusu "neandertal"lerle biraz zaman geçirme fırsatım olduğundan, bu soruya cevap teşkil edecek birkaç gözlemde de bulundum. Bu gözlemler arasından önemli bulduğum bir tanesini aktarmak istiyorum:

Bir sivil toplum örgütünün daveti üzerine Çemberlitaş'ta bir konuşma yapmıştım. Konuşma sona erince yanıma gelen bir grup okur, kısa bir sohbetin ardından beni bir akşam Küçükçekmece'deki mahallelerinde "çayla börek yemeye" davet etti. Gittim. Evde yenip içilen yemek, çay ve böreğin ardından, mahalledeki derneğe geçtik. Orada bizi bekleyenlerle kısa bir tanışmanın ardından, davet sahiplerinden Rüştü Hacıoğlu, gün içersinde şahit olduğu bir hadiseyi merkeze alan kısa bir giriş konuşması yapmak üzere derneğin konferans salonunun sahnesine geçti. Rüştü'nün şahit olduğu hadise, bir polis memurunun, bir şeyler izah etmekte olduğu vatandaşın omzuna elini koyarak ona yaslanmış ve onunla o şekilde konuşmuş olmasından ibaretti. Rüştü, rastladığı polis memurunun o vaziyetinin, otoritenin vatandaşa yukarıdan bakan tavrının tipik bir yansıması olduğunu söylüyordu. Ancak bu konuşmayı benim için ilginç kılan asıl nokta, Rüştü'nün, sırf bu sahneyi dinleyicilere aktarabilmek için, civardaki bir giyim mağazasından bir vitrin mankeni ödünç almış olmasıydı. Rüştü, bunu yapmasının nedenini, "Buradaki hiçbir arkadaşımı rol icabı da olsa öyle bir duruma sokmak istemedim" diyerek açıklamıştı.

Açıkça belliydi ki, otoriteyi ciddi bir şekilde sorgulayan, ancak bunu reaksiyoner bir tavırla değil, kendilerinin ve etrafindakilerin birer birey olduğu bilinciyle yapan insanların arasındaydım. Öyle görünüyordu ki, bu kişiler, devletin (ve belki de tıpkı devlet gibi kendilerini merkezde konumlandıran bazı kesimlerin) onlara davranış şekillerinden bıkmışlardı ve artık bu durumu daha fazla sineye çekmek istemiyorlardı.

Orada yaptığım konuşmanın ardından soru-cevap kısmına geçtiğimizde, mahalle (ya da kendi ifadeleriyle "periferi") sakinlerinin düşünsel anlamda monolitik bir yapıya sahip olmaktan uzak olduklarını da gördüm. Mesela, içlerinden bazıları ekonomik kaygılarla sosyal devlet yanlısı bir pozisyon alırken, bazıları da sadece düşünce özgürlüğü gibi konulara odaklanıyordu. Kimileri iktidar partisine daha yakın dururken, kimi diğerleri ise partinin bazı uygulamalarına sert eleştiriler getiriyordu. İçlerinde, adını dahi duymadığım yazarlardan alıntılar yapanları da yok değildi.

Beyaz Türklerin "baskıcı" olmakla da itham ettiği "mahalle"lilerin söylediklerine bakılırsa, artık Türkiye'nin hemen her şehrinde ve İstanbul'un hemen her semtinde bu şekilde biraraya gelen insanlar, kimi zaman kendi aralarında kimi zaman da çağırdıkları konuklarla, ortaya çıkmasını istedikleri daha güzel bir Türkiye'yi konuşuyorlarmış. Bu durum, ayağındaki prangalar artık bir parça gevşemiş olan Türkiye halkının, her demokraside son derece sıradan olan bu gibi faaliyetlerle yeni yeni tanışmaya başladığı anlamına geliyor –ki bu da, demokrasinin olmazsa olmazlarından biri olan sivil toplumun örgütlenmesi adına son derece olumlu bir gelişme.

Bunun bir **neandertal** manzarası olmadığı herhalde herkes için yeterince açıktır. Ancak aynı derecede açık olan bir diğer şey var ki, o da, mahallelinin, kadınıyla erkeğiyle, beyaz Türklerin yolda görünce selam vermek bir yana, yüzlerini dahi ekşittikleri kimseler oldukları... Bu tavrın hangi şekilci nedenlere dayandığı herhalde herkesin malumudur. **Öyle anlaşıyor ki, beyaz Türkler, insana özgü "önce görüp sonra kategorize etme**

yerine, önce kategorize edip sonra görme eğilimi”ni çok aşırı bir uca taşımışlar. Zaten beyaz Türklerin halkı tanımamalarının da, sevmemelerinin de, Türkiye adına hep yanlış öngörülerde bulunmalarının da nedeni bu.

***

Taraf Üniversitesi’nin **kayıt dışı** öğrencileri... Kayıtlar sürüyor: <http://www.serdarkaya.com/kayit>

***

[ÖNÜMÜZDEKİ PAZAR, beyaz Türklerin kendilerine bakınca ne gördüklerini konuşacağız. Başkalarına dair bu denli gerçeklikten kopuk bir imge taşıyan insanlar acaba kendilerini ne kadar iyi tanıyorlar?]

taraf@serdarkaya.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Türkiye’nin ‘beyaz çöpleri’

Serdar Kaya 06.02.2011

“Beyaz Türk” ifadesi, kendisini beyaz Türk olarak gören biri tarafından ortaya atıldı ve yine kendilerini beyaz Türk olarak görenler tarafından benimsenerek kullanılmaya başlandı. Konunun bu yönü önemli. Zira bir insanın içinde bulunduğu kesimi böyle bir sıfatla yüceltmesi, halkın geriye kalanının ülkenin zencileri olduğu yönünde bir ima içeriyor.

“Biz sizden üstünüz” vurgusunun dahi ötesine geçen bu ima, sınırları böylesine kesin bir çizgiyle çizilen bu hiyerarşik üstünlüğün hangi gerekçeye dayandığı sorusunu akla getiriyor. Bu sorunun cevabını alma adına beyaz Türklerin yazdıklarına ve söylediklerine bakıldığında, kendilerini “eğitimli”, “kültürlü”, “açık fikirli” ve “kimi nezih zevklere sahip” kimseler olarak gördükleri ortaya çıkıyor. Ancak bu imgenin gerçeklikle ilişkisi bir parça sorunlu.

Herşeyden önce, **“beyaz” sıfatı ırkçı bir geçmişe sahip ve eskiden olduğu gibi bugün de dünyada sadece ırkçılar tarafından sahipleniliyor.** Siyasi uygulamalar sözkonusu olduğunda ise, “beyaz” sıfatının çağrıştırdığı ilk şey *apartheid* rejimi –ki bu da, beyaz Türklerin kimi tavırları hatırlandığında fazlasıyla rahatsız edici bir örnek. Zira Güney Afrika’da 1948 ile 1993 yılları arasında yürürlükte olan *apartheid* rejimi, ülkede sömürgeci bir geçmişe sahip olan beyaz azınlığın siyah çoğunluğu yönetmesi esasına dayanan, siyahların vatandaş bile sayılmadığı ırkçı bir rejimdi. *Apartheid* rejiminde, siyahlar sadece beyazların onlar için belirledikleri müstakil yerleşim bölgelerinde ikamet edebiliyorlardı. Diğer bölgelere geçmeleri yasaktı.

Bu noktada sormak gerekli: Kendilerine yakıştıra yakıştıra dünyada sadece bu gibi ırkçı bağlamlarda kullanılan bir sıfatı yakıştıran beyaz Türkler, kendilerini Türkiye’deki çoğunluğu yönetme hakkına sahip olan aristokrat bir azınlık olarak mı görüyorlar? Türkiye’deki çoğunluk, onların gözünde ikinci sınıf insanlardan mı oluşuyor? Nişantaşı gibi semtlerde başörtülü bir genç kız görünce, “Buralara kadar geldiler!” diye tepki göstermelerinin nedeni bu mu? Başörtülülere, Kürtçe konuşanları ve diğerlerini belli semtlerde tecrit etmeyi mi tercih ederlerdi?

Şayet bu soruların cevabı "Hayır" ise, yani beyaz Türkler kendileri için böyle bir sıfat seçmiş olmalarına rağmen aslında eşitlikten yana olan insanlarsa, o zaman kullandıkları kelimelerin bağlamlarından (ve dolayısıyla da dünyadan) pek fazla haberdar değiller demektir. Böyle bir durumda da, beyaz Türklerin ciddi bir cehalet problemiyle karşı karşıya olduklarını kabul etmemiz gerekiyor.

*Haktan ziyade imtiyaz arayışında olan bir toplum olageldiğimiz için belki yeterince üzerinde durmuyoruz; ama fark etmemiz gereken bir gerçek var: İyi okullarda okumuş olmak, yüksek bir gelire sahip olmak, sevimli semtlerde oturmak ya da çoğu insan için epey pahalı sayılabilecek olan yerlerde alışveriş ediyor olmak insanı demokrat ya da eşitlikçi kılmaz. Aksine, bütün bunlar, aynı donanım ve imkânlarla sahip olmayan başkalarını adam yerine koymamayı ve hatta dehumanize etmeyi dahi kolaylaştırabilir. Unutmamak gerekli ki, Güney Afrika'daki beyaz İngilizler de, halkın geri kalanından daha yüksek bir ortalama gelire sahiplerdi. Nispeten daha iyi muhitlerde oturuyor, daha iyi okullara gidiyor, daha konforlu bir hayat yaşıyorlardı. Ama sahip oldukları **hayat tarzı**, ayrımcı bir rejim içerisinde yaşadıkları, çoğunlukları itibarıyla bu rejimin neden olduğu acıları görmezden geldikleri ve basbayağı ırkçı oldukları gerçeğini değiştirmiyordu.*

Ancak yine de belirtmek gerekir ki, **Batılı ırkçılar, ayrımcı bir ideolojiye saplanmış olsalar da, kara cahil kimseler de değillerdi.** İçlerinde sanatçılar, yazarlar, sosyal bilimciler, felsefeciler vardı. (Mesela Martin Heidegger bir Nazi Partisi üyesiydi.) Dahası, üstün ırk düşüncesi Nietzsche, Yahudi düşmanlığı ise Martin Luther gibi dünyayı etkilemiş ciddi fikir adamlarının metinlerine de dayanan bir süreklilik içerisinde ortaya çıkmıştı. Yani ortada asırlarca geriye giden köklü bir tarihî arkaplan da vardı.

Buna karşılık, Türkiye'de kendilerine beyaz Türk diyen ve başkalarını aşağılamayı meslek edinen insanların içinde dünyayı etkilemek bir yana, ciddi bir birikime sahip olan pek kimse dahi yok gibi. Aslında bu durum, gözler önünde olduğu halde çoğu zaman fark edilmeyen basit bir gerçeği tek başına ifşa ediyor: Beyaz Türkler aslında öykündükleri beyaz Batılıların ucuz bir kopyası durumundalar. Yani "beyaz Türk" dediğimizde, Türkiye'nin düşünen kesimini değil, bizzat özgür düşüncenin karşısında cephe alan, "şartlar" gerektirdiğinde Murat Belge, Etyen Mahçupyan, Orhan Pamuk, Atilla Yayla gibi insanları hedef göstermekten dahi geri durmayan bir tipolojiden söz ediyoruz. Başkalarına "bidon kafa" diye hakaret ederken, anagramlardan analiz devşiren, "Cumhuriyet'in 'Seks'eninci Yılı" gibi tesbitlerde bulunan yazıları ciddi ciddi yazabilen ve karşılığında "Büyük Yazar" diye takdir ve ilgi görebilen insanlar bunlar. Bir asırdır, beyaz olduklarına inanmak ve bizi de inandırmak istiyorlar.

Onlar hakkındaki en iyi hükmü, ABD'de beyaz ırkın cahil kesimi için kullanılan "beyaz çöp" (white trash) ifadesine atıfta bulunarak Perihan Mağden vermişti: "Ben bunların siyasi olarak da 'white trash' kültürünü ürettiklerini düşünüyorum. Bunlar kendilerini çok üst orta sınıf olarak farz etmemizi istiyorlar. ... Ait olmadıkları bir sınıfı pazarlamak için başı gözü dağıttılar. ... Bunlar 'white trash' kültürünü Türkiye'ye taşımaya çalıştılar ve işte 'bu laiktir, biz güzeldiz, biz beyazız' diyorlar. Hayır, siz beyaz değilsiniz siz 'white' değilsiniz siz 'white trash'sınız."

Hadise budur.

***

[ÖNÜMÜZDEKİ PAZAR, *Pamuk Prenses* masalından hareketle, beyaz Türkler faslını sonlandıracağız.]

***

İnsan neden beyaz olmak ister

Serdar Kaya 13.02.2011

Pamuk Prenses masalındaki kraliçe, sihirli aynasının karşısına geçerek "Ayna ayna söyle bana, en güzel kim bu dünyada" diye sorar. Almak istediği cevabın, "Sizsiniz kraliçem" olduğu malumdur. Zira insanlar başkalarının övülmek, takdir edilmek ve neticede bir şekilde kendilerini önemli hissetmek isterler. Kendilerini içten içe değersiz hissettikleri zamanlarda, başkalarının takdirlerine olan ihtiyaçları daha da artar. Tabii bu bir parça problemli bir durumdur. Çünkü, kişinin kendisinde hissettiği bir eksikliği başkalarından gördüğü ilgi ve beğeni ile kapatmaya çalışması pek anlamlı değildir. Dahası, böyle bir çaba, (diğer zararlarının yanı sıra) insanı kimliksizleştirir. Çünkü asıl derdi başkalarının dünyasında makbul bir yer edinmek olan bir insan, davranışlarında öncelikle başkalarının düşüncelerini ölçü alacağından, zamanla kendisi olmaktan uzaklaşır. Zaten masaldaki "güzel" kraliçenin sürekli aynadan teyit almaya ihtiyaç hissetmesinin nedeni de budur.

Bu duruma gelmiş olan bir insan tehlikelidir; ne yapacağı belli olmaz. Örneğin, masaldaki kraliçe, aynadan korktuğu cevabı alınca, öfkeden deliye döner ve *Pamuk Prenses*'i öldürmek ister. Kendisini önemli hissetmek isteyen insanlar da böyledir. Onlar da benzeri amaçlar uğruna olmadık işler yaparlar. Bu olmadık işlerden biri, herhangi bir etik sorgulama yapmadan, itibar gören insanlarla aynı yerde durmaya çalışmaktır.

Sosyal psikoloji alanındaki kimi çalışmalar, bu konuda bazı ipuçları sunar. Mesela sosyal kimlik teorisine göre, insan, kendisi hakkında olumlu düşüncelere sahip olma istek ve eğiliminde olan bir varlıktır. Bu nedenle de, mensubu bulunduğu gruplara olumlu özellikler atfetmek ya da sosyal statüsü yüksek olan gruplara girmeye çalışmak gibi davranışlar sergiler. Çünkü, insan, muteber bir grubun kimliğini taşımanın, ayrıcalık hissini de beraberinde getireceğinin farkındadır.

Ancak böyle bir çaba da problemsiz değildir. Şöyle ki, itibar arayışının birincil amacı, ego tatminidir. Erdem, denklemin dışındadır. Dolayısıyla, kişiye itibar kazandıracak olan grubun erdemli bir amaca hizmet etmesi ya da erdemli insanlardan müteşekkil olması gerekmez. Zaten tam da bu yüzden, **tarih, bir dönem muteber olsa da bugün antipatik bulunan sosyal ve siyasi gruplarla doludur**. Bu türden grupların, popülaritelerinin zirvesinde iken çok sayıda insanı cezbedebilmiş olması bu nedenle şaşırtıcı değildir.

Peki ya Türkiye özelinde durum nedir?

Türkiye'ye ve ülkenin tarihine baktığımızda, insanların itibar arayışıyla edinmek istedikleri grup kimliğinin uzun bir süredir hep Batılı hayat tarzı ile bir şekilde ilişkili olageldiğini görüyoruz. Bu, başarılı olanın taklit edilmesi ile ilgili olan anlaşılabilir bir durum. Bu nedenle de, başlangıcının Osmanlı'nın gerileme yıllarına denk gelmesi şaşırtıcı değil. Yani, hâkim kanının aksine, Batılılaşma dediğimizde, kökleri Cumhuriyet'ten çok daha öncesine dayanan, aşağı yukarı 300 senedir sürmekte olan uzun bir süreçten söz ediyoruz. Mesela, **Fatma K.**

Barbarosoğlu'nun *Moda ve Zihniyet* adlı kitabındaki harikulade örneklerden de görülebileceği gibi, II.

Abdülhamid dönemi (1876) ve sonrasına gelindiğinde Batı kültürüne ait öge ve pratikler giyim kuşamdan ev dekorasyonuna kadar pek çok alanda hayatın içine girmiş ve birer statü aracı haline gelmişti.

Batılılaşma konusunda Cumhuriyet'in yaptığı ise, zaten yaşanmakta olan bir kültürel değişimi devlet eliyle körüklemeye çalışmak ve Batılı hayat tarzını benimsemeyi makbul vatandaş olmanın temel kriteri olarak dayatmak oldu. Devletin hayatın her alanına (Meşrutiyet Dönemi'nde olduğundan çok daha ileri bir seviyede) hâkim olduğu bu yeni dönemde kimlerin adam yerine konup kimlerin dışlanacağı, halka fazlasıyla belli edilmişti. Bir başka deyişle, hâlihazırda Batı karşısında kendisini zaten ezik hisseden bir halkın önünde "adam olma" adına başka bir açık kapı bırakılmamıştı.

Bu şartlar altında, Atatürkçülüğe angaje olmak, takdir görmek ve kendini önemli hissetmenin yeni (ve tek) aracı haline geldi. Cumhuriyet'in okullarında eğitilen öğrencilerin ağızlarından dökülen "**Şapka giydik, gülünç olmaktan kurtulduk**" gibi cümleler, bu dönemin ürettiği yeni insan tipinin duyduğu derin itibar kaygısının ve bu kaygıyı gidermeye karşılık gelen Batılılaşma çabasının bir özeti olarak görülebilir.

Cumhuriyet tarihine damgasını vuran bu tipoloji, hâlâ son derece canlıdır. O günlerin "asri" insanların ardılları, artık kendilerini "beyaz Türkler" olarak nitelendiriyorlar. Ancak ne var ki, o günün Batısı ile bugünün Batısı aynı olmadığı gibi, o günün makbul değerleri ile bugünkiler de aynı değil. Bu nedenle, **Atatürkçü hayat tarzı da, Atatürkçülüğün bizzat kendisi de, günümüzde bir insanın ciddiye alınması adına artık geçer akçe değil.**

Bu gerçeğe karşılaştan beyaz Türkler, sihirli aynadan umduğu cevabı alamayan kraliçeyi hatırlatan tavır ve davranışlar sergiliyorlar. Ayna onlara çirkin olduklarını söylüyor. Onlara, eleştirilmesine bile tahammül edemedikleri ideologlarının, Kürtlere, gayrimüslimlere, dindar Müslümanlara karşı işledikleri insanlık suçlarını gösteriyor. Ezilenin karşısında ezenin yanında durarak iyi olunamayacağını söylüyor. Ama onlar bunları duyunca, aynaya kulak vermek yerine giderek daha da öfkeleniyorlar.

***

[ÖNÜMÜZDEKİ PAZAR, yukarıdaki analizden doğan şu sorunun cevabını arayacağız: Şayet insanlar için ilgi ve itibar arayışı gerçekten bu denli önemli ise, Atatürkçüler neden hâlâ *passé* bir ideoloji ve kimliğe sahip çıkıyorlar? Bu durumun birden fazla nedeni var. Ancak konu temelde "muhafazakârlık" ile ilgili. Yani mevzu derin! Bizi iki üç hafta uğraştıracak gibi...]

taraf@serdarkaya.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sevan Nişanyan ve rüyası

Serdar Kaya 20.02.2011

Albert Einstein, "Gerçekten muhteşem ve ilham verici olan herşey, özgürlük içerisinde çalışabilen bir insan tarafından yaratılmıştır" diyor. Einstein'ın bu sözünü, Diyojen'in Büyük İskender'e verdiği "Gölge etme, başka ihsan istemem" cevabı ile birlikte değerlendirmek gerekli. Zira, **yetenekli bir insanın dahiyane işler ortaya çıkarabilmesi için çoğu zaman desteğe değil, kendisine köstek olunmamasına ihtiyacı vardır.** Ayn Rand'ın *The Fountainhead* ve *Atlas Shrugged* adlı romanları, bu duruma dair çok sayıda örnek doludur.

Ne var ki, hemen her otoriter idare, bağımsız düşünebilen insanların varlığından rahatsız olur ve onları kontrol altında tutmak ister. Bu kontrol kaygısı, çeşitli bireysel hak ihlallerini de beraberinde getirir ve neticede, ülkenin beşeri sermayesinin körelmesine neden olur. Çünkü, otoriter rejimlerin sindirdiği sıradışı insanlar, yaşadıkları

ülkenin bir parça farklı rüyalar gören ve daha da önemlisi, bu rüyaları gerçekleştirebilen kesimine karşılık gelir. Geçmişten bugüne dünyayı ve hayatı güzel kılan pek çok şey, bu gibi insanların gördükleri rüyaların bir sonucudur. Bu yönüyle, sıradışı rüyalar (yapıları gereği) merak uyandırıcı ve heyecan vericidir.

Ancak **bizim ülkemiz ne yazık ki sıradışı rüyaların çok fazla ilgi gördüğü bir yer değil**. Türkiye, herkesin aynı rüyayı görmesi fikri üzerine kurulmuş olan, dolayısıyla da her farklılığı ayrı bir tehdit olarak algılayan bir ülke. Bu durumun belki de en acı sonucu, hâkim rejimin insanların rüya görme yeteneğini köreltiyor olması. Yine aynı sebeple, kimi insanların Cumhuriyet'e rağmen gördükleri rüyalar, başkalarında heyecan yerine nefret uyandırıyor. "Türkiye'de hiçbir başarının cezasız kalmayacağı" gibi acı latifelerin popüler kültürümüzde yer etmiş olması da, aslında rüya görmeyi, rüyalara saygı duymayı, rüyalarla heyecanlanmayı unutmuş olmamızın bir neticesi.

Ancak Türkiye özelinde de, herşeye rağmen bağımsız düşünebilen, otoriteye boyun eğmeyi reddeden ve otoriteden duyduğu korku nedeniyle rüyasına sadakatsizlik etmeyen insanlar yok değil. Sevan Nişanyan böyle insanlardan biri.

Nişanyan, yıllar önce, mülkiyeti tamamen kendisine ait olan bir arazide "güzel şeyler ortaya çıkarmak" istemiş. Ancak arazi senin de olsa, üzerinde çalışma yapacaksan ruhsat gerekiyor... Nişanyan da gitmiş başvurmuş; ama vermemişler. Zira oradaki memurların, (görevleri bu olduğu halde) hiç kimseye ruhsat vermek gibi bir âdetleri yokmuş. Çünkü, ruhsat öncesinde gerekli olan imar planını uzun yıllardır bir türlü bitiremiyorlarmış. Yani işlerini ya bilmiyor ya da yapmıyorlarmış. Bu nedenle, köyün okulunun ve hatta Jandarma binasının dahi ruhsatı yokmuş. Köylüler yıllardır kapılarını pencerelerini dahi ya onarımsız bırakmak ya da gizlice onarmak arasında bir seçim yapmak durumunda kalıyorlarmış. Nişanyan (kendi ifadesiyle) izin istemiş, yalvarmış, kapılarında beklemiş, pis pis hakaretlerini sineye çekmiş, dünyanın parasını ve zamanını harcamış. Sonra da bakmış olmuyor, yetti artık canıma deyip çekip gitmiş ve bir daha da kapılarını çalmamış...

Sonrasında, Nişanyan, arazisinde işe koyularak rüyasını gerçekleştirmeye başlamış. An gelmiş, yıkık dökük harabeleri onarmış, an gelmiş yeni yapılar inşa etmiş... Yeri geldiğinde elinde mala ile saatlerce bilfiil çalışmış... Yüzlerce ağaç dikmiş... Bütün bu süreç boyunca ortaya güzel şeyler çıkarmaktan başka bir amacı olmamış. Mesela, gün olmuş, aklına daha iyi bir fikir geldiğinde yarıya kadar inşa ettiği bir evi yıkıp yeniden yapmaktan çekinmemiş... Gün olmuş, bir evin bir köşesinde kullanmak istediği bir ağacı bulabilmek için deli gibi dere tepe dolaşmış... 10 yılı aşan bu çalışmalar neticesinde, köşkünden bağ evlerine, kameriyesinden taş fırınına, hamamından kulesine dek çok sayıda farklı yapıdan oluşan ve giderek genişleyen muhteşem bir kompleks ortaya çıkmış. Dünyanın her tarafından gelen misafirler, gördüklerine hayran kalmışlar ve Şirince'nin güzelliği dilden dile yayılmaya başlamış.

Bir rüyaya savaş açmak

Sevan Nişanyan yıllar boyu çalışıp bu güzellikleri ortaya çıkarmaktayken, çok sayıda dava ve yıkım kararı ile muhatap olmak zorunda kaldı. 2001 yılında ise, izinsiz restorasyon yapma suçundan 10 ay hapis yattı. Hakkında, kümes kapısı yapmak, hamam inşa etmek gibi "ciddi suçlar"dan ötürü çıkmış olan yeni hapis kararları da var. Nişanyan bugün 55 yaşında. Görülmekte olan diğer davalardan da benzeri sonuçların çıkması durumunda, onun yaşındaki bir insan için toplamda müebbet anlamına gelecek olan bir hapis cezası ile karşı karşıya kalacak.

Aralarında Nişanyan'ın da bulunduğu kimi insanlar, bu konunun bu kadar üzerine gidilmesinde Nişanyan'ın kimliğinin ve siyasi düşüncelerinin etkili olduğunu söylüyorlar. Zira Türkiye gibi bir ülkede Ermeni olmak ve

Kemalist rejime muhalefet etmek gibi “suç”lar, izinsiz inşaat ya da restorasyonun çok ötesinde anlamlar ifade ediyor. Bu argüman, **resmî rüyanın** etnik bir mahiyete de sahip olduğu ve kimi kimliklere bu rüyada yer olmadığı anlamına da geliyor.

Bu karşılıklı tavır ve refleksler, belli karakter yapılarına karşılık geliyor. Zira tıpkı diğer düşünce ve davranışlar gibi, görülen rüyaların türü de, o rüyalara gösterilen reaksiyonlar da, belli bir karakterin dışavurumudur. Bir asra yakın bir zamandır gözetiminde yaşadığımız otorite ve o otoritenin doğurduğu kaba saba bürokrasi, Sevan Nişanyan gibi bir insanı hapse atarak kendi karakterini dışavurdu. Nişanyan ise, hapiste geçirdiği 10 ayda da boş duramayıp Türkçeye önemli bir etimoloji sözlüğü hediye ederek kendi karakterinin gereğini yerine getirdi.

Bu durumu pek çok farklı olaya da kıyas etmek mümkündür. Mesela, Büyük İskender’e “gölge etme” diyebilmiş olan Diyojen, otorite karşısında eğilip bükülmeyen bir tavır ortaya koymuştu. Bu Diyojen’in karakterinin bir yansımasıydı. Diyojen’in bu tavrına maruz kalan Büyük İskender’in cevaben, “Eğer İskender olmasaydım, Diyojen olurum” dediği rivayet edilir. Bu da Büyük İskender’in karakterinin bir yansımasıdır.

Öyle görünüyor ki, bizim hikâyemizde de bir Diyojen var; ama Büyük İskender’in esamisi okunmuyor.

taraf@serdarkaya.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Mübarek İlke ve İnkılâpları

Serdar Kaya 27.02.2011

“Mısır’da bir firavun devrildi” diyorlar. Adı Hüsnü’ymüş... Arapça bir isim olsa gerek. Kendisi bir general eskisiymiş. En azından ben öyle duydum... Yıllar evvel bir ekim ayında Cumhurbaşkanı olmuş. Ama öyle bildiğimiz Cumhurbaşkanılarından değil... Cumhurbaşkanı’nın, Başbakanı dahi bizzat atayan cinsinden! Yani kral gibi, padişah gibi bir şey...

Hüsnü, diktatörlüğü döneminde boş durmamış; çok çalışmış, hatırı sayılır bir servet biriktirmiş. Kendisine muhalefet edenler de olmuş tabii... Ama o muhalefetten pek hazzetmediği için, bir şekilde hepsinin icabına bakmanın bir yolunu bulmuş. Basını susturmuş; sıkıyönetim ilan etmiş; kendi istediği kararların çıkması için yargıyı kontrol altına almış. Bunca işi gerekçelendirecek bahanesi de hazırmış: Eğer kendisi gidecek olursa, yerine (Allah korusun!) “dinciler” gelirmiş.

Hüsnü muhaliflerinin hakkından geldikten sonra, her şey güllük gülistanlık olmuş ve uzun bir saadet devri yaşanmış. Bu saadet yılları boyunca, Hüsnü, dünyanın en muteber liderlerince muhatap alınmış, iltifat görmüş. Hüsnü’nün etrafındaki yağdanlıklar, bu ilgi karşısında gururlanmışlar. Hüsnü’nün artık son derece mühim bir dünya lideri olduğuna kanaat getirmişler. Bu kanaatlerini başkalarına da kabul ettirme kaygısıyla, “İnanmayan, Hüsnü’nün Azerbaycan’da dikilen heykeline baksın!” demişler. Zira özgün bir ideolojisi olmayan lokal bir liderin başka bir memlekette heykelinin dikilmesinin imkânsız olduğunu düşünüyorlarmış.

Bunca gurur verici gelişmeye rağmen, aradan yıllar geçtikten sonra, demokrasi yanlısı olduğunu söyleyen genişçe bir kitle, bütün bu olan biteni eleştirmeye başlamış. Onlara göre, Hüsnü’nün kurduğu rejim, eşitlikle, insan haklarıyla ve hele hele demokrasi ile hiçbir ilgisi olmayan acımasız bir istibdat müessesesiymiş. Memleketin yönetim biçimi ismen cumhuriyet olsa da, manzara aşağı yukarı bir diktatorya manzarasıymış. Zira böylesine keyfi ve zorba bir Tek Adam idaresine cumhuriyet denemezmiş. Bir siyasi liderin, başka bir yerde

değil de, diktatörlükle yönetilen bir ülkede heykelinin dikilmesi ise, iftihar değil, olsa olsa utanç vesilesi olabilir.

Gün gelmiş, Hüsnü'nün emriyle hile karıştırılan seçimlere, onun iki dudağının arasından çıkan ve (uyduruktan da olsa) bir mahkeme kararına bile dayanmayan keyfi hapis cezalarına daha fazla tahammül edemeyen insanlar, "Artık canımıza yetti" demişler ve yollara dökülüp Hüsnü'yü protesto etmeye başlamışlar. Gerçi, özellikle diktatörlük tecrübesi sonrasında sıklıkla görüldüğü üzere, kafaları bir parça karışık. Mesela Hüsnü'yü protesto etmek için canını tehlikeye atarak Tahrir Meydanı'na çıkan bir eylemci, kameraya baka baka, Hüsnü'nün askerî ve siyasi kimliğini ayırt ettiğini ve siyasi kimliğine mesafeli olsa da askerî başarılarından gurur duyduğunu söyleyebilmiş. Dünyanın farklı yerlerinde ekran başından Mısır'daki gelişmeleri izleyen kimi insanlar, bu meslek bazlı gurur duyma işini anlamakta zorlanmışlar. Mesela **Taraf** gazetesinin yeni yazarlarından biri, "Bizim doktor komşumuz çok iyi bir cerrah. Onun da üniforması var. O da insan kasabı. O da işini çok iyi yapıyor. Ama hiç kimse onunla bu kadar gaza gele gele gurur duymuyor" diye düşünmüş.

Yine de böyle şeylere çok fazla şaşırmamak lazım. Neticede ordu bu... Kimilerine güven, kimilerine de korku verir. Kimi diğerlerine de, her iki duyguyu birden yaşatır. Doğal şeyler bunlar... Mesela Tahrir Meydanı'nda toplanan ve kahraman Mısır ordusunun uçaklarının, üzerlerinden alçak uçuş yapmaya başladığını gören Mısır halkı, son derece karışık duygular yaşamış. Manzarayı Türkiye'nin güneydoğusundan izleyenler ise, "Acaba birileri yanlış bir dilde mi konuştu? Yoksa yanlış birinin cenaze namazına mı iştirak ettiler?" diye düşünerek Mısırlı kardeşleri adına endişeye kapılmışlar.

***

Aslına bakarsanız bu Hüsnü yine iyi... Zira tarihte ve günümüzde ondan çok daha beterleri de var. Mesela Libya Hava Kuvvetleri, geçen hafta meydanlarda rejimi protesto etmekte olan halkı bombaladı! Uçaklar ve helikopterler, protestocuların üzerine rastgele ateş açtı. Emri veren, bir başka asker-diktatördü: Albay Muammer Kaddafi. 40 yıldır ülkesini tek başına yöneten bir başka Tek Adam.

Bu işin şakası yok... Bu dünya, kadın çoluk çocuk demeden insanları bombalama emri verecek kadar gözü dönmüş siyasi liderlerin ve bu emirleri yerine getirmekte bir beis görmeyen kadın-erkek savaş pilotlarının yaşadığı bir yer. Dikkat ederseniz, "insanları" dedim, "kendi halkını" demedim. Zira aslında **hiç kimse bir başkasının halkı değildir**. Ama insanlar bunu çoğu zaman fark etmezler. Fark edemedikleri için de, bu gibi eli kanlı katillere sevgi ve hayranlık duyarlar.

Bu katillerden biri geçtiğimiz günlerde devrildi. En azından ben öyle duydum. "Mısır'da bir firavun devrildi" dediler. Adı Hüsnü'ymüş.

Ölmemiş, ölemezmiş.

taraf@serdarkaya.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Cumhuriyet ve namus

Serdar Kaya 06.03.2011

Samuel Huntington, *Medeniyetler Çatışması* adlı kitabında medeniyet ithali konusuna da değinir. Kitabın içerisindeki 16 sayfalık bir bölüm, medeniyet ithaline kalkışan siyasi liderlerin başarısızlığa mahkûm olduklarını

vurgular. Huntington'ın, Türkiye'yi merkeze alan analizinden sonra söyledikleri epey çarpıcıdır:

"Eğer Batılı olmayan toplumlar modernleşmek istiyorlarsa, bunu Batılılar gibi değil, tıpkı Japonya gibi, kendi yöntemleriyle, kendi gelenek, kurum ve değerlerini kullanarak ve geliştirerek başarmak zorundalar./ Toplumlarının kültürlerini temelden yeniden şekillendirebileceklerini düşünebilecek denli kibirle dolu siyasi liderlerin başarısızlığa uğrayacak olmaları mukadderdir. Böyle liderler, Batı kültürünün kimi öğelerini tanıtabilseler bile, mevcut kültürün temel öğelerini ortadan kaldırmaya ya da sonsuza dek bastırmaya güç yetiremezler. ... Siyasi liderler tarih yapabilirler, ama tarihten kaçamazlar. Kararsız/ bölünmüş ülkeler ortaya çıkarırlar, Batılı toplumlar yaratamazlar. Kalıcı olan ve tabiat haline gelen kültürel bir şizofreni ile ülkelerini malul ederler."

Huntington'a göre, Türkiye kültürel bir şizofreni ile maluldür ve bu şizofreninin sorumlusu (Deli Petro'ya benzettiği) Mustafa Kemal'dir. Devlet eliyle gerçekleştirilen ve ciddi bir travmaya neden olan medeniyet dayatması sonucunda, toplum, kültürel anlamda iki arada bir derede kalmıştır.

Arada kalmış bir toplum

Bu *arada kalma* durumunun izleri, geçtiğimiz günlerde, ilahiyat profesörü Orhan Çeker'in dekolte ile taciz arasında nedensellik kurmasına gösterilen kimi tepkilerde de son derece belirgindi. Zira, **Orhan Çeker'e isminin baş harfleriyle (O.Ç.) atıfta bulunmak suretiyle tepkilerini dile getiren bazı kimseler, bir yandan kadın haklarını savunurken, diğer yandan da bunu erkek-egemen kültürün en anlamsız küfürlerinden biri ile yapıyor olmaları ironinin farkında değil gibiydiler.**

Kimi diğerleri ise, dekolte karşısında tahrik olmayı *ilkellik* ya da *asosyallik* gibi olumsuz vasıflarla ilişkilendirdiler. Cinselliğin insan doğasındaki yerini reddeden bu yaklaşıma göre, medeni bir insan öyle dekolte falan asla tahrik olmazdı! Böyle şeylerden olsa olsa bazı gericiler etkilenirdi! Zira medeni dediğin insan, (tıpkı dinsel duyguları gibi) cinsel duygularını da dört duvar arasına girmeden asla hissetmezdi!

Türkiyeli laiklerin bastırılmış cinselliği

Tahrik olmayı kötücülleştirme, Batı kültürü (dekolte) ile ataerkillik (namus) arasında kalmış olmanın sonuçlarından bir diğeri. Namus, Yunancadaki "nomos" (kanun) kelimesinden Arapçaya geçmiş olan bir ifade. Arapçada, "gizlemek" anlamındaki "namasa" ifadesiyle aynı kökten gelen bu kavram, kadınlar söz konusu olduğunda "kadınların gizlenmesi, saklanması" ekseninde imalar içerir.

Namus ve şeref üzerine yemin etmenin çıkış noktası da budur. Böyle bir yemin, kadınların, ailelerindeki erkeklerin namusu oldukları varsayımına dayanır. Dolayısıyla, namusu üzerine yemin eden bir kişi, yabancı kimselerden saklamak ve korumakla yükümlü olduğu kadınların mahremiyeti gibi hassas bir konudan hareketle şerefini ortaya koymaktadır. Zira ailesindeki kadınlardan birinin namusunun kirlenmesi, kişinin şerefine de lekelenmesi anlamına gelecektir.

Cumhuriyet, dayattığı yeni hayat tarzını işte böyle bir altyapı üzerine kurdu. Bu hayat tarzında merkezî bir öneme sahip olan örtünmemek, Batılılar gibi giyinmek, balolara katılmak ve dans etmek gibi pratikler, bunlara emrivaki ile uyum gösteren dönemin CHP'li erkeklerini son derece rahatsız eden kimi yönlerle sahipti: Kadınlar ecnebler gibi giyinince, onların kollarına, omuzlarına, açık yakalarına bakan erkekler tahrik olmayacaklar mıydı? Hiçbir erkek böyle bir şeye rıza gösteremeyeceğine göre, ecnebler bu konuyu da çoktan aşmış

olmalılardı! Demek ki onlar kamusal alanda zinhar tahrik falan olmuyordu! Demek ki problem yine bizdeydi... O halde, tahrik olmak kötü bir şeydi ve bu gibi ilkel duyguları bastırmak gerekliydi!

“My will is good”

Falih Rıfki Atay'ın *Çankaya* adlı kitabında naklettikleri, medeniyet ithalinin mimarı Mustafa Kemal'in de benzeri ikilemler yaşadığını ortaya koyar: *“Kadın anlayışında pek garplı olduğu söylenemez. Hatta hanımların turnaklarını boyamasını bile istemezdi. Son derece kışkançtı. Denebilir ki harem eğiliminde idi. ... Medeni kanunla Türk kadınına garp kadınının bütün haklarını veren Atatürk, kendi münasebetlerinde, bırakınız ecnebi erkeklerle evlenen Türk kadını, ecnebi kadınla evlenen Türk erkeğine bile tahammül etmezdi. Devrimlerin büyük ve eşsiz kahramanı, kendi koyduğu kanunun sonuçları ile karşılaşmak lazım gelince: ‘– Bize göre değil ha çocuklar...’ derdi.”*

Medeniyet ithali kolay iş değil... Zira Türkiyeli laikler takriben 80 yıldır örtünmüyor; örtünen ve örtünmeyen dindarlar ise artık büyük ölçüde bu işi bir namus meselesi olarak görmüyorlar. Diğer yandan, hâlâ namus ve şeref üzerine edilen yeminleri hiçbirimiz yadırgamıyoruz. Çünkü kendimize itiraf edemesek de, aslında 80 senedir ciddi bir şizofreni yaşıyoruz. Huzursuzuz. Ve öyle görünüyor ki, bu şizofreniden kurtulmadan huzur bulamayacağız.

Ancak iyileştüğümüzde, ilk fark ettiğimiz şeylerden biri, sevdalandığımız bir hayalin sihriyle gerçeklikten ne kadar uzaklaştığımız olacak.

“I’m so horny / But that’s okay / My will is good” (Nirvana)

taraf@serdarkaya.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Meclis’te 137 başörtülü milletvekili

Serdar Kaya 13.03.2011

Kadınların Meclis’teki yetersiz temsilleri, yaklaşmakta olan seçimler nedeniyle bir süre önce yeniden gündeme geldi. Ancak bu talebi dile getirenler, Türkiye’nin kadın seçmenlerinin yarısından fazlasını oluşturan başörtülülerini başından beri büyük ölçüde görmezden gelmekte.

Bu yok sayıcı tavır, daha önce de eleştirildi. Ancak bu kez durum biraz daha farklı. Zira kadın adayları destekleyenler, bu sefer sadece *kadınların yetersiz temsili* konusu ile yetinmeyip, *aynı oranda temsil* talebinde de bulundular. Temsilin, (doğrudan olmayan) demokrasilerin belki de en temel ilkesi olduğu düşünülecek olursa, bu hem meşru hem de makul bir talep. Ancak böyle bir talep, başörtülülerin milletvekili olmalarının önündeki engelleri yok saymayı daha da zor kılıyor. Çünkü herkesin ideale yakın oranlarda temsilini savunan, spesifik olarak da kadınlara yönelik ayrımcılıkları eleştiren bir yaklaşımın, diğer yandan kadınların çoğunu yok sayması, fazlasıyla sorunlu bir tavır.

Bu noktada, **275 kadın milletvekili talebinde bulunanlara sormak gerekiyor: “Bu 275 milletvekilinin 137’si başörtülü olmalı mı?”**

Bu son derece basit bir soru. Ve şayet amaçlanan *aynı oranda temsil* ise, cevabı da gayet basit. Zaten tam da bu nedenle, bu soru Türkiye özelinde aynı zamanda bir samimiyet testi durumunda.

Değersizleştirme

İnsan, kendisi hakkında her daim olumlu bir kanaate sahip olma eğilimindedir. Bu nedenle, haksızlık ettiği durumlarda bile kabahati öncelikle kendisinde değil, karşısındakinde arar. Çoğu zaman da, karşısındaki kişinin kusurlu bir yönünü görmesi ve yaşanan sorunu bu kusurla açıklaması zor olmaz.

Kimlikler sözkonusu olduğunda, bu durum daha da vahim bir hâl alır. Zira belli bir kimliğe atfedilen kimi olumsuz özellikler, o kimliği taşıyanların bir parça değersiz insanlar oldukları yönünde yaygın bir algı oluşturur ve o kimselerin maruz kaldıkları haksızlıkları gerekçelendirmeyi mümkün kılar. Neticede, o kimliği taşıyanların neyi hak edip etmediklerine tek taraflı olarak karar vermek pek de yadırganmayan bir alışkanlık haline gelir.

Örneğin, Amerikalı beyazlar, siyahları köleleştirmelerini, onların beyazlar kadar zeki olmayan *farklı bir tür* oldukları argümanı ile gerekçelendirmişlerdi –ki o algının izleri ABD’de halen belirgindir. Günümüzde, Uygurlardan Kürtlere, eşcinsellerden özür lülere dek pek çok azınlık, yaşadıkları ülkelerdeki yaygın algıların gerekçelendirdiği adaletsizliklerle yaşamak durumundadır. Bu gibi tavırların geçmişten bugüne hepsinde esas olan, yapılan bir haksızlığın müsebbibi olarak, haksızlık edeni değil, kendisine haksızlık edileni göstermektir. Aynı durum, kadınlara üstten bakan erkek-egemen algı için de geçerlidir. Zira kadınların ilk demokrasilerde vatandaştan bile sayılmamış olmalarının ya da 1900’lü yıllara kadar da seçme ve seçilme haklarından mahrum edilmelerinin sorumlusu kadınlar değil, onları nispeten daha niteliksiz bulan erkek-egemen algıdır.

Bugün Türkiye’de başörtülü kadınları yok sayanlar da, kendi tavırlarını mazur gösterme adına yine aynı doğrultuda argümanlara başvuruyorlar –ki bu pek de şaşırtıcı değil. Türkiye özelinde asıl şaşırtıcı olan, başörtülü kadınların spesifik olarak seçilme hakkını önemsizleştiren argümanların bizzat *kadın hakları* ve *kadınların siyasi temsili* adına mücadele veren kimi kadınlar tarafından bile dile getirilebiliyor olması.

Yüzleşme

Bir kez uyanmış bulunan insanları yeniden uykuya yatırmak çok zordur. **Türkiye’nin bugün geldiği noktada, ayrımcılığı bahanelerle mazur gösterebilmek artık daha önce hiç olmadığı kadar zor.** Bu o derece öyle ki, artık Türkiye’de ayrımcılıklar hakkında konuşurken meşru bir çerçevede de olsa “ama” bağlacını kullanmak dahi zorlaştı! Dolayısıyla, artık daha açık ve daha dikkatli konuşmak icap ediyor –ki bu da, daha samimi olmakla mümkün.

Bu konu özelinde, samimiyet turnusolü durumunda olan soru gayet açık: “275 kadın milletvekilinin 137’si başörtülü olmalı mı?”

Bu soruya net bir şekilde “Evet” diyebiliyor musunuz, yoksa kadim bahanelere mi başvuruyorsunuz –burada önemli olan sadece bu. Dahası, bu soruya “Evet” cevabı verseniz bile, bunu hiç kimseye yapılmış bir iyilik olarak göremeyeceğinizin farkında mısınız?

Bu soruyu kendinize sorun. Ve sonrasında kendinizi dinleyin. İçinizde sizi “Evet” cevabı vermekten alıkoyan, ya da “Evet” desanız bile sizi için için rahatsız eden bir şeyler var mı, anlamaya çalışın. Zira belki de varlığını artık olgunlukla kabullenmeniz gereken bir sorunuz vardır.

Sonsöz

2 Mayıs 1999 tarihinde Merve Kavakçı'nın Meclis'te yemin etmesine müsaade etmeyenler, TBMM'nin "Atatürk'ün Meclisi" olduğunu iddia etmişlerdi. O gün yaşananları bugün akliselimle değerlendiren milyonlarca insan, zaten asıl sorunun da bu olduğunu fark ediyor. Yani bugün yaşadıklarımız, aslında, **Atatürk'ün Meclisi'**nden, (Atatürkçülerin de sadece herkes kadar temsil edildiği) gerçek bir **Millet Meclisi'**ne geçme sancılarıdır.

Meclis, millete meydan okunacak yer değildir.

taraf@serdarkaya.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ortak Payda Diye Bir Şey Yoktur (...ama olabilir de!)

Serdar Kaya 20.03.2011

Sıklıkla bir uzlaşi ifadesi olarak kullanılan ortak payda, aslında ayrımcılıktan başka hiçbir anlam ifade etmez. Çünkü bir yerde ortak payda olarak sunulan bir dizi kriter varsa, böyle bir durum, sözkonusu kriterlerden birine ya da birkaçına sahip olmayan insanları dışlamayı olağanlaştırır. Bir başka deyişle, "Bunlar bizim ortak paydalarımızdır" ifadesini, "Bu ortak paydalara sahip olmayanlar, bizden değildir" şeklinde okumak gerekir.

Ortak Payda Diye Bir Şey Yoktur...

Bir toplum için ortak paydalar beyan etmek, sadece kâğıt üzerinde bir anlam ifade eder. Zira, zannedilenin aksine, Türkiye de dahil olmak üzere dünya üzerindeki hiçbir ülkede, herkesi kuşatan herhangi bir ortak payda bulunmaz. Bu nedenle, bir toplumu gerçekten anlamak isteyen bir insan, kâğıt üzerindeki suni formülasyonlardan başını kaldırmak ve gerçeğin kendisine, yani insanlara bakmak durumundadır.

Örneğin, Türkiye özelinde, ırk bir ortak payda değildir. Anadolu'da Türkler, Kürtler, Çerkezler, Çingeneler, Boşnaklar, Arnavutlar, Gürcüler ve Lazlar da yaşamaktadır. Bunlar sayıları bir milyonun üzerinde olan gruplar. Daha aşağılara indiğimizde, sayı iyice artıyor.

Ancak Türkiye'de asıl ilginç olan, kendisini Türk addedenlerin bile Orta Asyalılara pek benzemiyor olmaları. Halil Berktaş'ın 5 Ağustos 2010 tarihinde Taraf gazetesinde yayımlanan (Türk Tarih Tezi) başlıklı yazısında söyledikleri bu konuda bir fikir verebilir: "Bir fotoğraf galerisi kuralım. 100 kadar portre çekelim, Uygur, Kırgız, Kazak, Türkmen ve Özbekler gibi soydaşlarımızdan. Bir 100 kadar portre de modern Türkiye Türklerinden seçip koyalım; karşılarına geçip bakalım: gerçekten benziyor muyuz, benzemiyor muyuz? Aradaki farkın, Uygur Türkçesi ile bugünkü Türkiye Türkçesi arasındaki farktan az olmayacağına sizi temin ederim. (Peki, onlara benzemiyorsak kime benziyor olabiliriz? İkinci aşamada, o Türk fotoğraflarını bir de 100 kadar Yunanlı (Rum) ve Ermeni, dilerseniz biraz da Kürt portresiyle karşılaştırın. Çıkacak sonuçlardan ben sorumlu değilim.)"

Din bir ortak payda değildir. Zira Türkiye'de çoğunluk müslüman olsa da, gregoryenler, katolikler, ortodokslar, museviler, keldaniler ve hatta satanistler de yaşamaktadır. Ülkede, azımsanmayacak sayıda bir inançsız kesim de yok değildir. Dahası, her dini grubun içinde farklı mezhepler, ekoller, yorumlar ve hepsinden önemlisi dindar olmayan kitleler mevcuttur.

Dil bir ortak payda değildir. Türkiye’de Türkçe’nin dışında çok sayıda dil konuşulmaktadır. Hatta hiç Türkçe bilmeyen çok sayıda vatandaşımız da vardır. Ve böyle şeyleri duymak pek hoşumuza gitmese de, hiç kimse Türk ya da müslüman olmak zorunda olmadığı gibi, Türkçe öğrenmek zorunda da değildir.

Kültür bir ortak payda değildir. Hatta devlet tarafından dayatılan bir kültür devrimi yaşamış olmamız nedeniyle, Türkiye’deki en ciddi bölünmüşlük kültürel alandadır. Kültür, günümüzün siyasi kamplaşmalarında da birincil derecede belirleyicidir.

İdeoloji bir ortak payda değildir. Herkesin Tek Parti’nin ideolojisine sadık kalması hedefi, diktatörlük döneminin en çetin yıllarında bile başarılammıştır. Bu ideolojiyi benimsemekte olan kitle, bugün de bir azınlık durumundadır. Hatta bu kitle kendi birincil kaynaklarına dahi büyük ölçüde yabancı olduğundan, izinde olduğu lideri çok fazla tanımamakta, bu liderin ideolojisinin esaslarını bilmemekte, dolayısıyla da karikatürize edilmiş ve rozetlere indirgenmiş bir imgeyi savunmaktadır.

Tarih bir ortak payda değildir. Çünkü ülkenin bazı vatandaşlarının kibirli tavırlarla övündükleri kimi tarihî gerçeklikler, diğerlerinin gönüllerindeki en derin yaralar durumundadır. Yani toplumun farklı kesimleri, farklı kolektif hafızalar taşımaktadır ve daha da kötüsü, geniş kitleler bu farklı hafızalardan (yani birbirlerinin acılarından) haberdar bile değildir. Farklı olanı merak etmek ve anlamaya çalışmak yerine küçümsemek ve ötekileştirmekteki ısrar, bu yaraları daha da derinleştirmektedir. Mesela milliyetçi-muhafazakâr yönü ön planda olan bir televizyon kanalında yayınlanan Güneydoğu konulu bir dizide kendilerine “dağ fareleri” diye atıfta bulunulan ve bu gibi muhatabını böcekletiren benzeri ifadeler dile getirildikten sonra ateş açılarak “temizlenen” insanlar, yine bu ülkenin vatandaşlarıdır. Onların gözleri yaşlı anneleri de bu dizileri izlemekte ve çocuklarına söylenen bu sözleri duymaktadır.

Özetle, yukarıdaki kategorilerin hiçbiri, bir ortak payda değildir. Bu kategorilerin herbiri ayrı bir azınlığa karşılık gelir ve kaçınılmaz olarak toplumun geniş kesimlerini dışarıda bırakır; dolayısıyla da, birleştirmez, böler. Zaten bu kategoriler eğer gerçekten halkın ortak paydaları olsalardı, Nazi rejiminin Ein Volk Ein Reich Ein Führer gibi sloganları taklit edilerek ortaya atılan Tek Millet, Tek Dil, Tek Vatan, Tek Devlet gibi sözleri dağa taşaya yazarak herkese malumu ilam etmeye gerek kalmazdı.

****

...ama olabilir de!

Her ülkede olduğu gibi, Türkiye’de de aslında tek bir ortak payda var: Hep birlikte aynı toprak parçası üzerinde yaşıyor olmak!

Önümüzdeki Pazar, bu noktayı detaylandıracağız.

taraf@serdarkaya.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Anadolu Cumhuriyeti

Serdar Kaya 27.03.2011

 Anadolu Cumhuriyeti Anadolu bir orman. Ancak devlet, 80 seneyi aşkın bir zamandır bu coğrafyanın bir milli park olduğunu iddia ediyor. Problemin kaynağı bu. Konunun bugün itibarıyla gelip dayandığı noktada yaşanan ise, tabelayı indirip indirmeme kavgası.

Ne var ki, bu epey boş bir kavga. Zira, herşeyden önce, bir ormanın girişine milli park tabelası asmak, oranın bir orman olduğu gerçeğini değiştirmez. Dahası, milli park olmak zannedildiği kadar güzel ve avantajlı bir şey değildir.

Ulusal kimlik

Günümüzde pek çok insanın ezelden beri varolduğunu zannettiği uluslar (Türk ulusu da dâhil olmak üzere) mazisi 200 yılı çok fazla aşmayan, dolayısıyla da kimlikleri birer kurgudan ibaret olan topluluklardır. Eflatun'un asil yalanını (noble lie) andıran bu kurgunun sorumlusu, ulus-devletlerdir.

Ulus-devletlerin en önemli ayırt edici özelliklerinden biri, sınırları içersindeki herkesi yapay ulusal kimliklere asimile etme kaygıdır. Devletle ilişkilendirilen ulusal kimlik, belli bir etnisite ya da kültüre dayanıyor olduğundan, zaman içersinde diğer kimlikleri ikinci plana atan ya da dışlayan bir hüviyet de kazanır.

Aile benzerlięi

İki asırdır yaşanmakta olan onca acı tecrübenin ardından, ulusal kimlikler günümüzde ciddi bir sarsıntı geçiriyor. Bunun başlıca iki nedeni var. Birincisi, küreselleşen dünyada insanların giderek daha fazla mobilize olmaları ve her ülkenin içinde giderek daha fazla sayıda azınlık grubunun oluşması. İkinci neden ise, bu şartlar altında eskisinden de fazla sorgulanan ortak paydaların birleştiren değil bölen kategoriler olduklarının fark edilmesi.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Türkiye'de En Kolay Şey Liberal Olmaktır

Serdar Kaya 03.04.2011

Türkiye'de rastgele kullanılan kavramlardan biri de liberalizm. Ancak ne var ki bu keyfiliği giderebilme adına genelgeçer bir tanım yapmak ve "Liberalizm işte budur" diyebilmek pek mümkün değil. Zira liberal kelimesi dünyanın diğer yerlerinde de tek bir anlamda kullanılmıyor. Bu kafa karışıklıyı giderme adına, liberalizmi üç alanda tanımlamak ve bu üç basit tanım üzerinden Türkiye'deki ve dünyadaki kullanımları anlamlandırabilmek mümkün.

Üç Liberalizm

Liberalizm kavramını, Türkçeye "özgürlükçülük" ya da "serbestiyetçilik" şeklinde çevirmek mümkün. Buradaki özgürlükten kasıt, bireyin gerek devletin gerekse diğer insanların müdahalesinden bağımsız olarak yaşayabilmesi. Ancak bu, bir parça geniş bir tanım. Bu nedenle, liberalizme yapılan atıfları daha sağlıklı bir çerçeveye oturtabilme adına ekonomik, siyasi ve moral liberalizmlerden söz etmek mümkün.

Ekonomik liberalizm, bireylerin, ekonomik faaliyetlerinde devlet müdahalesinden özgür olmaları ilkesine karşılık gelir. Bu ilkenin temelinde, mülkiyet hakkı ve serbest piyasa, karşı ucunda ise sosyalizm, korumacılık ve yüksek vergiler bulunur.

Siyasi liberalizmin temelinde düşünce ve ifade özgürlüğü yer alır. Her düşüncenin özgür bir şekilde örgütlenebilmesi ve siyasi alanda temsili gibi konular, siyasi liberalizmin olmazsa olmazlarındandır. Siyasi liberalizmin karşısında ise, kapatılan siyasi partiler, düşünceleri kanunla korunan siyasi liderler, her sabah çoluk çocuğa ettirilen bağlılık yeminleri ve değiştirilmesi teklif dahi edilemeyen anayasa maddeleri yer alır.

Moral liberalizm ise, devletin ya da toplumun bireylere belli bir ahlaki standart dayatmaması ilkesidir. Eşcinsellerin ya da transseksüellerin hakları gibi konular bu cümledendir. Moral liberalizme karşıt uygulamalar arasında ise, evlilik dışı ilişkilere ya da eşcinsel evliliklere yönelik yasaklar sayılabilir.

Farklı Liberaller

Dünyada bu üç liberalizmi aynı anda savunan insanlara günümüzde daha çok liberteryen ya da klasik liberal denmekte. Sadece "liberal" demek yerine böyle bir ayrıma gidiliyor olmasının nedeni, liberal gelenek içerisinde (özellikle ekonomi alanında) kimi kırılmaların yaşanmış olması.

Örneğin, ABD'deki liberaller siyasi ve moral liberalizmden yana iken, ekonomi alanında devlete daha fazla düzenleyici otorite tanıyorlar. Norveç'teki liberal parti ücretsiz eğitimden yana. Kanada'daki liberal parti ise, ücretsiz sağlık hizmetlerini savunan politikalara sahip. Dünyanın farklı yerlerindeki liberaller arasında bu gibi çok sayıda farklılıklar oluşmuş durumda. Bu nedenle, liberalizmi bu şekilde farklı başlıklar altında incelemek, tam olarak neden söz ettiğimiz anlaşılmaya yardımcı olabilir.

Türkiye'de Liberalizm

Türkiye'de bu üç liberalizmin üçünü de muhtemelen sadece **Liberal Düşünce Topluluğu** ve onun eksenindeki oluşumlar savunuyorlar. **AKP**, ekonomik ve siyasi liberalizm adına Cumhuriyet tarihinin en önemli adımlarını atmış olsa da, moral liberalizme mesafeli duran bir parti. **CHP** konusu ilginç. Zira siyasi liberalizm karşıtlığı bu partinin adeta tek varlık nedeni gibi. **MHP** her üç liberalizme de karşı. **Özgürlükçü sosyalistler**, kendilerini öncelikli olarak ekonomik liberalizm karşıtlığıyla tanımlıyor olsalar da, siyasi ve moral liberalizme sahip çıkıyorlar. **Milliyetçi sosyalistlerin** ise, siyasi liberalizmle de araları pek iyi değil. Bütün bunların yanı sıra, bir de Kemalistleşmiş bir Liberal Demokrat Partimiz var!

Bu tabloya bakınca, Türkiye'de liberal dendiğinde kast edilenin spesifik olarak siyasi liberalizm olduğu kolayca görülebilir - ki devlet ideolojisinin on yıllardır hayatın her alanını esir aldığı bir ülkede, böyle bir indirgeme pek de şaşırtıcı olmasa gerek.

Sonsöz

Türk siyasi rejimi, insanlara hep çok dar bir özgürlük alanı tanıyageldi. Dolayısıyla, bu dar alanın dışına çıkabilmek için çok büyük bir mesafe kat etmek gerekmiyordu. Bu durumun en tuhaf sonuçlarından biri,

(sözgelimi) Kürtlerin Kürt olduklarını söylemenin bile kişinin liberalliğine yorulabilmesi oldu.

Ne mutlu ki, son birkaç yıldır Kürtlere Kürt demek artık liberal olabilmek için yeterli değil. Ancak bu durum, düşünceye tanınan sınırların halen çok dar olduğu gerçeğini değiştirmiyor. Yani liberal olmak Türkiye’de ne yazık ki hâlâ çok kolay. Mesela anadili Kürtçe olan (ve bir kısmı Türkçe dahi bilmeyen) çocukların Kürtçe eğitim alabilmeleri gerektiğini söylediğiniz an liberal oluyorsunuz. Başörtülü kadınların devlet memuru, üniversite hocası, milletvekili gibi sıradan görevlere gelememesinin ayrımcılık olduğunu söylediğiniz an liberal oluyorsunuz. Eski bir diktatörün yanılmaz bir devlet adamı olmak şöyle dursun, bugün yaşadığımız sorunların çoğundan bizzat sorumlu olan acımasız bir asker olduğunu söylediğiniz an liberal oluyorsunuz. 127 yıllık faaliyetinin ardından 1971 yılında kapatılan Heybeliada Ruhban Okulu’nun açılması gerektiğini söylediğiniz an liberal oluyorsunuz. “Ermeni Soykırımı...” dediğiniz an ise, cümlenizi bile tamamlamadan liberal oluyorsunuz.

Türkiye’de liberal olmak ya da liberal ilan edilmek ne yazık ki bu kadar kolay... Bu durum, Türkiye’deki liberallerin önemli bir kısmı, onları liberal ilan edenlerin ise tamamı adına ciddi derecede bir **çapsızlık** iması içeriyor.

(Konuya devam edeceğim.)

taraf@serdarkaya.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Liberal-muhafazakâr ittifakı (Yok öyle bir şey!)

Serdar Kaya 10.04.2011

1980’li yıllarda Türkiye siyasetinde muhafazakârlar ve liberaller vardı. Kabaca, dindarsanız muhafazakâr, değilseniz liberal oluyordunuz. Herşey neredeyse bu kadar basitti... Mesela, dönemin merkez partilerinden olan ANAP içersinde, nispeten daha halktan bir görüntü çizen mülayim başbakan **Yıldırım Akbulut** muhafazakâr, hayat tarzı itibarıyla daha seküler olan **Mesut Yılmaz** ise liberal addediliyordu.

Dahası, o dönemde, seküler, liberal ya da Batılı gibi kavramlar arasında ciddi bir fark yok gibiydi. Bu kavramların birbirleri yerine kullanıldığına dahi sıklıkla şahit olmak mümkündü! Bunun nedeni ise, bir parça hazindi. Zira Batı siyasi geleneği içerisinde doğmuş olan bu “ilerici” kavramların hepsi, Türkiye’de “dinî/dindar olmayan” manasına indirgenmiş gibiydi.

Türkiye siyasetinde yeniden hizalanma

Türkiye, Cumhuriyet tarihi boyunca hep aynı sorunlarla boğuşageldi. Ancak 28 Şubat süreci, bu sorunların neden bir türlü çözülemiyor olduğunu çok sayıda insanın fark etmesini sağladı. **Sorunlar çözüleliyordu, çünkü ortada çözülmesi gereken bir sorun yoktu; sadece ideolojik bir bakış nedeniyle sorun haline getirdiğimiz şeyler vardı.** Örneğin, Kürt kimliğinin varlığını bir sorun olarak gördüğümüz için Kürt sorunumuz, başörtüsünün varlığını bir sorun olarak gördüğümüz için ise başörtüsü sorunumuz vardı.

28 Şubat tecrübesi ile birlikte, ideolojisine uymayan insanları sorun haline getiren devlete karşı ciddi bir reaksiyon ortaya çıktı. Türkiye’nin temel sorunlarını, Cumhuriyet’in kadim politikaları ile ilişkilendiren bu reaksiyon, makul bir zemine oturan güçlü bir rejim eleştirisini de beraberinde getirdi.

Neticede, Türkiye siyasetinde ciddi bir yeniden hizalanma (realignment) yaşandı. Türkiye’de artık sağcılar-ve-solcular ya da muhafazakârlar-ve-liberaller yerine Kemalistler ve liberallerden söz ediyor olmamızın nedeni bu.

Hangi ittifak?

Türkiye’de uzun yıllar boyunca “muhafazakâr olmayan” şeklindeki bir negatif tanıma hapsedilen liberal kelimesi, artık (Batı’da olduğu gibi) otoriteye şüpheyile yaklaşmak ve sivil haklardan yana tavır almak ekseninde bir anlam ifade ediyor. Ancak liberalizmin muhafazakârlık ile karşılaştırmalı olarak ele alınış biçimi, halen önemli ölçüde problemlidir. Hatta, 1980’lerin muhafazakâr ve liberal kanatları dayandıkları temeller itibariyle ne kadar anlamsız ise, günümüzde sözü edilen muhafazakâr-liberal ittifakı da aynı derecede öyle.

Herşeyden önce, **ortada, aktörleri, nedenleri, şartları ya da süresi belli olan herhangi bir ittifak yok. Farklı kesimlerden gelen ve doğal bir süreç dâhilinde benzeri kaygılar taşımaya başlayan insanlar var sadece.**

Dahası, 28 Şubat sonrasında ortaya çıkan reaksiyon, sadece muhafazakârlar ile özgürlükçü entelektüellere mahsus değil. Kürtlerden sosyalistlere, gayrimüslimlerden kadınlara dek pek çok kesimin taleplerinin ifade bulduğu geniş ve heterojen bir kitle, benzeri rahatsızlıkları paylaşıyor. Bu geniş kitlenin içerisinde farklı grupların, farklı konularda farklı seviyelerde hassasiyetlere sahip olmaları, onları biraraya getiren şeyin özgürlüklerin genişletilmesi talebi olduğu gerçeğini değiştirmiyor.

Zira içinde bulunduğumuz dönemde, hemen her grup, şimdiye dek öteki olarak gördüklerine karşı daha kuşatıcı bir tavır geliştirmekte. Herkesi eskisine oranla daha demokrat kılan bu sürece, daha düne kadar müstakil bir Kürt kimliğinin varlığını dahi inkâr eden Kemalistler bile dâhil. Bu noktada, muhafazakâr kesimin sayıca büyüklüğü, sadece yaşadıkları dönüşümün Türkiye’yi daha güçlü bir şekilde etkiliyor olması itibariyle önemli. Ancak bu, Türkiye’nin muhafazakârlara rağmen değil, onlar sayesinde değiştiği anlamına da geliyor.

Muhafazakârlarla ittifak halinde oldukları söylenen özgürlükçü entelektüellerin bu süreç içerisindeki durumu da diğerlerininkinden çok farklı değil. Zira tıpkı diğerleri gibi, Türkiyeli entelektüellerin de geçmişteki önyargılarını itiraf etmelerine ve bugün gelmiş bulundukları noktayı eskisine oranla çok daha kuşatıcı bulduklarını ifade etmelerine sıklıkla şahit oluyoruz. Yani, **özgürlükçü entelektüellerin muhafazakârlara ya da diğerlerine öğretmenlik yaptıkları yönündeki argümanlar pek de gerçekçi değil.** Hep birlikte yaşadığımız ve (ama az ama çok) hepimizin birbirimizden mutlaka bir şeyler öğrendiğimiz doğal bir süreç bu.

Bu süreçte, Türkiye’de bir zamanlar tamamı din (ve spesifik olarak İslam) temelinde şekillenen seküler, liberal, Batılı, muhafazakâr gibi kategorilerin zorunlu olarak birbirlerini dışlamadığını ve herşeyi din ekseninde anlamlandıran Cumhuriyet’in kavramların içini nasıl boşalttığını da fark ediyoruz. Zira Cumhuriyet’in söz konusu kategorileri anlamlandırış şekli, 28 Şubat’tan sonra darmadağın oldu -ki bu, rejim adına, henüz varmadığımız sonun başlangıcıydı.

Sonsöz

Dindarları her daim müstakil bir kategori ve homojen bir kitle olarak görmek, Türkiye’ye özgü bir algı bozukluğu. Bu algıya göre, dindarlar, istedikleri ortam oluşur oluşmaz bütün muhaliflerini kesebilecek olan takiye bir grup durumunda. Hâlbuki, gerçekleşmesinden korkulan bu eylemin tam da aynısını zamanında

hangi diktatör yapmıştı hepimiz biliyoruz.

taraf@serdarkaya.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Muhafazakarlığa giriş

Serdar Kaya 17.04.2011

 Muhafazakarlığa giriş İnsan gözü, kızıl ve morötesi ışınları algılayamıyor. Bu, gözümüz adına bir yetersizlik. Ancak bu yetersizlik, ilginç bir şekilde hayatımızı pratik kılan bir işleve de sahip. Zira bu sayede çok sayıda rengin bombardımanına uğramıyor, algılanması çok daha kolay olan bir ortamda hayatımızı sürdürebiliyoruz. Bir başka deyişle, algılarımızın sınırlı olması, hayatımızı kolaylaştırıyor.

Bu sınırlılık, diğer duyu organlarımız için de geçerli. Ancak bunun ötesi de var: Duyu organlarımızla algıladıklarımızı yorumlayan ve anlamlandıran beynimiz de ciddi yetersizliklere sahip. Zira dışımızdaki dünya, ne yazık ki sadece duyularımız değil, bu duyularımızla algılayabildiklerimizi anlamlandıran beynimiz için de fazlasıyla karmaşık bir yer. Dolayısıyla, karmaşıklığın bu kadarı ile dahi başa çıkamayan insan beyni, algıladığı nesnelerin neredeyse bütün detaylarını gözardı ederek sadece en belirgin özelliklerini dikkate alma yoluna gidiyor. Mesela, bir zürafayı herşeyden önce uzun boynu, bir zebraı ise siyah-beyaz çizgileri ile ayırt ediyor olmamız, beynimizde gerçekleşen bu filtrelemenin bir sonucu.

Karikatürlerden imgelere

İnsan beyninin etrafımızdaki nesneleri basitleştirmesi, daha az sayıda öge ile düşünmeyi mümkün kılarak hayatımızı önemli ölçüde pratikleştiriyor. Ancak bu basitleştirmenin neden olduğu kimi ciddi sorunlar da yok değil. **Rozet, sakal, başörtüsü** gibi küçük ama belirgin öğelere odaklanmak suretiyle tıpkı diğer nesneler gibi insanları da karikatürize etmek, bu noktada ilk akla gelen örnekler arasında.

Ancak ne yazık ki sorun sadece karikatürleştirmeden ibaret değil. Çünkü, bu karikatürler zihnimizde bir kez oluştuktan sonra da aynı süreç devam ediyor. Bir sonraki aşamada, insan beyni, yaptığı gözlemlerden hareketle, bu karikatürlere çeşitli anlamlar atfetmeye başlıyor. Zihindeki karikatüre bir imaj giydirmeye karşılık gelen bu aşama sonrasında zihindeki karikatür, bir imgeye dönüşüyor.

Bir örnek: “Sakallı Müslüman” imgesi

Mesela sakallı Müslüman imgesini düşünelim. Bu imge, dünyadaki pek çok insan için **Usame bin Ladin** avarında bir tipolojiye karşılık gelir ve güçlü bir terörizm anlamı içerir. Aynı imge, Türkiye’de (özellikle belli bir yaşın üzerinde olan) pek çok insan için ise, **Yeşilçam** filmlerindeki uçkâğıtçı “hacı hoca” takımını akla getirir. Yine Türkiye’deki kimi başka insanlara göre ise, sakallı Müslüman, namazında niyazında, efendi, güvenilir bir kimsedir. Yani aynı imge üç farklı kişinin zihninde pekâlâ üç farklı anlam ifade edebilir. Bu nedenle de, bu üç kişi (sözgelimi) yanyana bir bankta otururken yanlarından sakallı bir Müslüman geçecek olsa, herbiri yoldan geçen o kişiyi farklı bir şekilde algılayacaktır.

Burada önemli olan, bu imgelerin hiçbirinin gerçeklikle birebir örtüşmesinin mümkün olmamasıdır. Zira herbiri gerçekliğe farklı uzaklıkta olan imgeler, temsil ettikleri gerçekliğin ileri derecede indirgenmiş bir şeklini yansıtır. Dahası, insanların hayatları boyunca duydukları her kavram, her şehir, her düşünce, her millet ve kısacası her gerçeklik hakkında zihinlerinde (en az) bir imge bulunur. Düşünce dediğimiz sürecin bu imgeler üzerinden gerçekleştiği düşünülürse, buradan hareketle insanların aslında kendi kurguladıkları bir dünyada yaşamakta oldukları sonucuna varmak zor olmaz.

Yapay dünyalar

Bütün bunlar, insanın yapısı gereği yanılmaya mahkum olduğu ve dolayısıyla da düşünce ve yaklaşımlarının doğruluğu konusunda **mütevazı** bir tavır geliştirmesi gerektiği anlamına geliyor. Ancak insanlara baktığımızda, bunun tam tersinin geçerli olduğunu görüyoruz.

Bunun nedeni, bir kez kendi yapay dünyasında yaşamaya alışmış bulunan bir insanın, kabuğunu kırmasının çok zor olması. Çünkü, yapay dünyalar, bütün varlığı kuşatan bir çerçeveye çizdiklerinden, içlerinde yaşayanlar herşeyi o çerçeve dahilinde anlamlandırıyorlar.

İnsanların kendileri gibi düşünenlerin arasında iken kafa konforlarının bozulmuyor olmasının nedeni de yine budur. Çünkü kendi inşa ettikleri bir yapay dünya içersinde yaşayan insanların, "Pekâlâ anlıyoruz işte dünyayı" diyebilmeleri ve bu sözleri üzerine çevrelerinden teyit almaları çok kolaydır. Ama keşke gerçekten öyle olsa...

Sonsöz

Türkiye Türklerindir gazetesinin **eski(miş) yayın yönetmeni** arada bir kendisinin eleştiri, muhaliflerinin ise biat kültürü ile yetiştğini belirtme ihtiyacı hissediyor. Bunlar onun imgeleri. Gerçi bu ve benzeri imgeler, kendisinin özellikle son 10 yıldır Türkiye siyaseti hakkında hep hatalı öngörülerde bulunmasına neden oldu. Ama buna rağmen, eski yönetmen kadim algılarını sorgulayamıyor —ve dolayısıyla da aslında düşünemiyor. Ancak bu hiç de şaşırtıcı değil. Çünkü muhafazakârlık zaten tam da böyle bir şey.

taraf@serdarkaya.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Soykırım

Serdar Kaya 23.04.2011

 Soykırım Yakın bir geçmişe kadar Türkiye’de hemen hiç kimsenin 1915 hakkında olumlu ya da olumsuz bir fikri yoktu. Bu nedenle, konunun gündeme gelmeye başlaması ile birlikte sergilenen ilk tavır **inkâr** oldu. Herkes, ilgili iddiaların, dış güçlerin Türkiye’ye tazminat ödetmek için uydurduğu bir yalan olduğundan emin gibiydi. Türkiye’yi bölmek için fırsat kollayan düşmanlarımız, işte yine karşımıza yeni bir oyunla çıkıvermişlerdi...

Zihinsel kırılmalar

İnsan, kafa konforunun bozulmasından hoşlanmayan, bu nedenle de zihnindeki kurulu düzeni bozan gerçeklere tepki gösteren bir varlık. Ancak şu da var ki, gerçekler inkâr edilemeyecek bir aşikârlığa kavuştuğu an, insan zihinsel bir kırılma yaşıyor ve inkârı sürdürmek zorlaşıyor. Dahası, kadim ezberler bir kez bozulduktan sonra bu kırılmayı yenilerinin takip etmesi zor olmuyor.

1915 konusunda da benzeri bir süreç yaşıyoruz. Zira konunun daha gerçekçi bir düzlemde değerlendirilmeye başlanmasıyla birlikte 1915'te gerçekten de *bir şeyler* yaşandığı artık reddedilemez hale gelince, kamuoyunda *inkârın* işlevselliği sona erdi ve bunu çeşitli zihinsel kırılmalar takip etti.

İnkâr, ilk başta, yerini **üste çıkmak** olarak nitelendirilebilecek yeni bir tavra bıraktı. Bu tavra göre, 1915'te Ermenileri öldürmemiştik. Asıl onlar bizi öldürmüştü! Ama şimdi bir de utanmadan soykırıma uğradıklarını iddia ediyorlardı!

Bu söylem, kimi Ermeni çetelerin 1915'in *öncesinde* ve *sonrasında* yaptıklarını nazara vermek suretiyle 1915'i yoksaymayı hedefliyordu. Ancak pek çok konunun eskisine oranla çok daha özgür bir şekilde tartışılabilir hale geldiği Türkiye'de, (bir tür şark kurnazlığına karşılık gelen) bu söylemin ömrü uzun olmadı. Zira, bir yandan bizim dışımızda bütün dünyanın zaten başından beri bilmekte olduğu gerçeklerin giderek daha da fazlası gündeme gelmeye devam ederken, diğer yandan da bu gerçeklerin önemli bir kısmının kendi kaynaklarımızda da yer aldığı ortaya çıktı. Yani 1915'te yaşananlar Cumhuriyet'in öncesinde ve ilk yıllarında herkesçe bilinen bir gerçek durumundaydı ve ilgili tartışmalar dönemin (bizim *harf inkılâbı* nedeniyle artık okuyamadığımız) gazete ve kitaplarında zaten yer alıyordu.

Yeni kırılmalar

Türkiye'de ifade özgürlüğünün genişlemesiyle birlikte ortaya çıkan bu gibi gerçekler, yaşanmakta olan zihinsel kırılmaların önünü almanın artık mümkün olamayacağı anlamına geliyor. Türkiye'de *inkârdan* sonra *üste çıkma* tavrının da iflas etmiş olmasının nedeni bu.

Bugün geçmiş bulduğumuz yeni aşamada sergilediğimiz tavır ise, **mazeret üretmek**. Şöyle ki, bir milyonu aşkın Osmanlı Ermenisi'nin bütün taşınmazlarına el konarak çoluk çocuk demeden topyekûn yollara çıkarıldığını, çoğunun Suriye'ye varamadan öldü(rüldü)ğünü artık biliyoruz. Ancak bu bilginin ima ettiği gerçeklerle yüzleşmeye henüz hazır değiliz. Bu nedenle de, çeşitli mazeretler üreterek geçmişte yaşananları gerekçelendirme gayretindeyiz. "Soğuktan öldüler", "Ölenlerin sayısı iddia edilenden az", "1915'te olanlar Cumhuriyet'i değil Osmanlı'yı ilgilendirir", "Öldürmeseydik Ruslarla işbirliği yapacaklardı", "Tehcir var soykırım yok", "Birinci Dünya Savaşı'nda kim kimi öldürmedi ki", "Zaten o zamanlar soykırım diye bir suç henüz tanımlanmamıştı ki" gibi birbirleriyle çelişkili (ve aslında *hiçbiri* soykırımı yadsımayan) argümanlar, mazeret üretme tavrının farklı dışavurumları.

Ancak yaşanmakta olan kırılmaların önünü *mazeret üretmek* suretiyle alabilmek artık zor. Bu konudaki **resmî tezleri savunmakla ünlü bir profesörün bile öldürülen yüzbinler üzerinden kamera önünde rakam pazarlığı yapacak ya da Deyrizor'a giden tehcir yolunun Fırat Nehri kıyısından geçtiğini belirterek sempati toplama ihtiyacı hissedecek bir noktaya gelmiş olması, gerçeklerin artık mazeretlerle de perdelenemeyeceği anlamına geliyor.**

Dolayısıyla, bundan bir sonraki aşama, **gerçekle yüzleşme** aşaması olacak.

Fotoğraf altı

1922 yılında *New York World* gazetesinde yayımlanan ve tehcir edilmekte olan Ermenilerin durumunu, sırtında çarmihini taşıyarak öldürüleceği yere doğru yürütülen İsa'nın ölüm yürüyüşüne (*Via Dolorosa*) benzeten karikatür.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sözde değil özde soykırım

Serdar Kaya 01.05.2011

 Sözde değil özde soykırım Sadece 1915'i değil, soykırım kavramının kendisini de yeni yeni öğreniyoruz. *Soykırım, etnik temizlik, katliam* gibi kavramları keyfî bir şekilde (ve hatta birbirlerinin yerine) kullanıyor olmamızın nedeni bu. Ancak bu kavramların her biri farklı anlamlar ifade ediyor.

Katliam

Katliam, sadece ve sadece, çok sayıda insan öldürme işidir. Örneğin, II. Dünya Savaşı'nda Japonya'ya atılan atom bombaları ile yapılan, çok büyük bir katliamdır. 1999 yılında ABD'nin Colorado eyaletindeki Columbine Lisesi'nin iki öğrencisinin 11 öğrenci ve bir öğretmeni öldürmeleri ise, küçük bir katliamdır.

Etnik temizlik ve *soykırım* ise, belli bir kimliği taşıyan insanları bilinçli bir şekilde hedef almayı ifade etmesi itibarıyla katliamdan farklıdır.

Etnik temizlik

Etnik temizlik, belli bir kimliği taşıyan insanların herhangi bir coğrafi bölgedeki varlıklarını sona erdirmektir. Ancak bu sona erdirmenin öldürmek suretiyle gerçekleştirilmesi şart değildir. Söz konusu kitleyi zorunlu göçe tabi tutmak ya da sınır dışı etmek gibi yöntemlerle de etnik temizlik yapılabilir. Bir başka deyişle, *bir kişinin dahi burnunun kanamadığı* etnik temizlikler de mümkündür. Dolayısıyla, kimi etnik temizlikler aynı zamanda katliamdır, ama her etnik temizlik katliam olmak zorunda değildir.

Soykırım

Birleşmiş Milletler'in Türkiye medyasında sıklıkla referansta bulunulan (ancak nadiren yer verilen) soykırım tanımı şöyle:

"Soykırım, aşağıdaki eylemlerden herhangi birinin, milli, etnik, ırki ya da dinî bir grubu tamamen ya da kısmen yok etme niyetiyle gerçekleştirilmesidir:

(1) grubun üyelerini öldürmek,

(2) grubun üyelerinin ciddi derecede fiziksel ya da zihinsel zarar görmelerine neden olmak,

(3) grubu kısmen ya da tamamen fiziksel bir tahribe uğratacağı hesap edilen hayat şartlarına maruz bırakmak,

(4) grup içerisinde doğumları engellemeye yönelik uygulamaları yürürlüğe koymak,

(5) grubun çocuklarını zorla bir başka gruba transfer etmek.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Soykırımla yüzleşmek

Serdar Kaya 08.05.2011

Bir tartışmayı değerli kılan, dile getirilen argümanların (birbirlerine karşıt da olsalar) bilgiye dayalı ve tutarlı olmalarıdır. **1937-38 Dersim hadiselerinin** bir *soykırım* olup olmadığına dair bir tartışma izlediğimizi farz edelim... Böyle bir tartışmada, taraflardan biri, Dersim’de çocuk-kadın-yaşlı demeden toplu imha emri verildiğini, sağ kalan çocukların ise transfer edilerek Türklüğe asimile edildiğini hatırlatarak, yaşananların bir soykırım olduğunu öne sürebilir. Bir başkası ise, dönemin tek parti idaresinin Dersimlileri imha “niyet”inin merkezî otoriteyi tanımamalarından ileri geldiğini, Kürt-Alevi kimliğinin konu ile ilgisi olmadığını, dolayısıyla aynı tavrı Türk bir grubun sergilemesi durumunda da Mustafa Kemal’in izleyeceği politikanın yine pekâlâ *katliam* olabileceğini, bu nedenle de yaşananları *soykırım* olarak nitelendirmenin yanlış olduğunu iddia edebilir.

Böyle bir tartışma, makul bir zemine oturur. Ancak bir de, herhangi bir katkıda bulunmak şöyle dursun, cehalet izharından başka bir işlevi olmayan argümanlar var. 1915 söz konusu olduğunda Türkiye’de öne sürülen argümanların büyük bir çoğunluğu ne yazık ki bu minvalde:

Argüman: “I. Dünya Savaşı’nda kim kimi öldürmedi ki...”

Evet, doğru. Ancak bu, 1915’in bir soykırım olduğu ya da olmadığı anlamına gelmiyor. Hatta “II. Dünya Savaşı’nda kim kimi öldürmedi ki” de denebilir. Ama buradan hareketle bir Yahudi soykırımının yaşanmadığı sonucuna varılamaz. Ayrıca, (tıpkı Almanya örneğinde olduğu gibi) Osmanlı Devleti Ermenilerle savaşta değildi. Zira Ermeniler zaten Osmanlı vatandaşıydı. **Türkiye halkı yeni yeni fark ediyor olsa da, diaspora ve Ermenistan Ermenileri Ermenistanlı değil, ekseriyetle Doğu Anadolu. Dünyanın farklı yerlerinde Mersinli ya da Sivaslı Ermenilerin bulunmasının nedeni bu. Yani “diaspora” diye zihinlerimizde kötücülleştirdiğimiz insanlar, aslında eski hemşehrilerimiz oluyorlar!**

Argüman: “Zaten o zamanlar soykırım diye bir suç henüz tanımlanmamıştı ki”

Doğru. Soykırımın bir suç olarak tanınması 1946 yılında oldu. Ama bu, 1945'e dek öldürülen Yahudilerin soykırım mağduru oldukları gerçeğini değiştirmiyor. İlgili soykırımın sorumluları ise, spesifik olarak soykırımdan olmasa da, insanlığa karşı işledikleri suçlardan hüküm giydiler. Ayrıca, dikkat edilirse, bu argüman soykırımı yadsımıyor. (Soykırım itirafı barındıran diğeri popüler argümanlara örnek olarak "Öldürmeseydik Ruslarla işbirliği yapacaklardı" ve "Kabul edersek tazminat isterler" sayılabilir.)

Argüman: "Soğuktan öldüler"

Doğru, soğuktan öldüler. Ama sadece soğuktan ölmediler. Mesela açlıktan, susuzluktan da öldüler. **Yolları üzerindeki köylerde rastladıkları fırsatçı ahaliye bir yudum su için kollarındaki bilezikleri vermek zorunda kaldıkları da oldu.** Ama maruz kaldıkları gaspları, tecavüzleri, katliamları bir kenara bırakarak sormak gerekli: Bu ölüm yolculuğuna kendi istekleriyle mi çıkmışlardı? Yoksa "grubu kısmen ya da tamamen fiziksel bir tahribe uğratacağı hesap edilen hayat şartlarına" mı maruz bırakılmışlardı?

Argüman: "Onlar da bizi öldürdü"

Doğru değil. Doğrusu, "*Bazı Ermeniler çok sayıda Türk ve Kürt öldürdü*" şeklinde olmalı. Tıpkı *bazı* Türk ve Kürtlerin *çok sayıda* Ermeni öldürdükleri gibi... "Biz" ya da "onlar" şeklindeki genelleyici kategoriler, 1915'te İttihatçılarla işbirliği yapmak suretiyle tehirden muafiyet kazanan Ermenileri ya da tehird edilen Ermenileri evinde saklayarak ölümden kurtaran Türk ve Kürtleri gözardı eder. Ama bu argümanın asıl problemi, Ermeni çetelerin kimi yerlerde dehşet saçmış olmalarından hareketle onlarla aynı kimliği taşıyan herkesi tehird etmeyi (ve fazlasını) mazur gösteriyor olmasıdır.

Argüman: "Ölenlerin sayısı iddia edilenden az"

Bir milyon değil de 200.000 insan ölmüş olsa, 1915'te yapılanlar daha mı kabul edilir olacak? Ya da, bir milyon Ermeni öldürseydik ama üç milyon öldürdüğümüz iddia edilseydi, o zaman da "Hayır! Sadece bir milyon Ermeni'nin ölümüne neden olduk!" diyerek mi kendimizi savunacaktık? Kaldı ki, bir olayı soykırım olarak nitelendirilebilmek için belli sayıda ya da oranda insan katledilmesi gerekmiyor. ("Soykırım yaptıysak neden hâlâ etrafta Ermeniler var?" argümanı da benzeri bir hata içeriyor.)

Argüman: "1915'te olanlar Cumhuriyet'i değil Osmanlı'yı ilgilendirir"

1923, başkaları için, M.E.B. sisteminde talim ve terbiye edilmiş olanlara görüldüğü kadar büyük ve önemli bir milat olmayabilir. (Bu miladı, 4000 yıllık ordu ya da 166 yıllık polis teşkilatı ile övünürken bir anda unutuveriyor olmak ise, ayrı bir tutarsızlık.)

Düşünce egzersizleri

1. Yükselen milliyetçilikle birlikte Balkanları kaybedeceğini sezen Osmanlı Devleti'nin, 1910 yılında o bölgede 1915 ayarında bir "tehird" politikası uyguladığını ve bu sayede bugünkü sınırlarımızın Macaristan'a kadar uzanabildiğini düşünelim... Böyle bir şeyi tercih eder miydik?

2. Bugün “Bir milyonu aşkın Ermeni’nin malına mülküne el koymak, ailesini parçalamak ya da canını almaktansa, Doğu Anadolu’da bağımsızlıklarını ilan etmelerini tercih ederdik” diyebilmek bizim için ne kadar kolaydır?

Asıl sorular bunlardır.

Yunus Emre edebiyatı yapmak kolay, bu gibi soruların içerdiği imalarla yüzleşmek zordur.

taraf@serdarkaya.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Muhafazakârlığın temelleri

Serdar Kaya 15.05.2011

İnsan, muğlâklıktan, belirsizlikten hoşlanmayan bir varlık. Dolayısıyla da, sınırlı kapasitesine rağmen karşılaştığı her gerçekliğe bir açıklama getirme, bir cevap bulma, bir anlam yükleme ihtiyacı hissediyor. Ancak ne var ki, bu ihtiyacı giderebilmek kolay olmadığı gibi, pek mümkün de değil... Zira dünya, insan zihni için son derece karmaşık bir yer. Daha da önemlisi, “anlam”, içinden kolay çıkılabilir bir konu olmak şöyle dursun, insanlığın halen çözememiş olduğu bir muamma durumunda.

Algılama zorluğu

Dünyanın karmaşıklığı ile başa çıkmak isteyen insan, başlıca iki yol izliyor: *Maruz kaldığı algı miktarını baştan sınırlı tutmak* ve *algıladığı nesneleri basitleştirmek*.

Ders işlenirken koridordan gürültüler gelmesi üzerine öğretmenin sınıfın kapısını kapatması, birinci durumun bir örneği. İkinci durum ise, herkesi ve herşeyi karikatürleşmeye karşılık geliyor!

Karikatürleştirme beynimiz adına son derece işlevsel bir yöntem. Çünkü bir gerçekliğin kendisini anlamaya çalışmaktansa, karikatürü üzerinden çözümlemeye bulunmak elbette çok daha kolay. Dünyada önyargıların aptallığımızla aynı ölçüde yaygın olmasının nedeni de zaten bu!

Anlamlandırma zorluğu

Anlamlandırma zorluğu, insanın aczini daha da belirgin kılan bir örnek. Bu konuda önemli bir makale yayımlayan Arie W. Kruglanski ve Donna M. Webster, anlamsızlıktan rahatsızlık duyan insanın sergilediği tavırları iki aşamada açıklıyor:

Birinci aşamada, henüz işin başında olan insan, karşı karşıya olduğu muammaların sırrını bir an evvel öğrenmek istemektedir. Ancak aynı insan, dünyayı bir şekilde anlamlandıran herhangi bir cevap elde eder etmez, o âna dek sergilediği arayışçı ve sabırsız tavrını tamamen tersine döndürmekte ve bu *ikinci aşamada*, ilk

aşamada bulduğu cevaba sıkı sıkıya sarılarak yeni doğrulara kapalı hale gelmektedir.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Muhafazakarlık, Başörtüsü ve Kan Dolaşımı

Serdar Kaya 22.05.2011

Ünlü TV dizisi **Lost**'ın en ilginç karakterlerinden biri olan **Daniel Faraday**, dizinin bölümlerinden birinde zaman yolculuğundan söz ederken, bir sabiteye sahip olmanın önemini vurgular ve sabitesini kaybeden bir insanın kaybolabileceğini ifade eder. Anlam konusu da Daniel Faraday'ın anlattıkları ile aynı doğrultuda olan kimi yönleri sahiptir.

Şöyle ki, insan, diğer hayvanlar gibi olmadığından, kendisine ve varlığa dair (doğru ya da yanlış) bir fikre sahip olma ihtiyacındadır. Bu fikri, hemen herkes, küçük yaşlarından itibaren ve farkında olmadan edinir. **Bu fikir, insanın evrendeki sabitesi durumundadır.** Kişi, bu sayede, neyin olağan ve neyin olağandışı olduğuna dair bir fikre de sahip olur.

Ancak ne var ki, insan zaman zaman olağandışı olduğunu zannettiği kimi olağan durumlarla karşılaşır. Sosyal psikolojide beklenti ihlali olarak tanımlanan bu gibi durumlar, son derece rahatsız edici bir gerçeği insanların yüzüne vururlar: Dünya kafalarında kurguladıkları gibi bir yer değildir! Bu gerçekle karşı karşıya kalan kişi sadece şaşımakla kalmaz, kendisini **tehdit** altında da hisseder ve (yaşadığı tecrübenin derinliği ölçüsünde) özgüven duygusunu yitirir, nasıl davranacağını, çevresinden ne bekleyeceğini bilemez hale gelir ve bir tür kaybolmuşluğa doğru sürüklenir.¹

Dünyanın Tersine Döndüğü Bir Deney Ortamı

Sosyal psikolog Wendy Berry Mendes'in dört akademisyen ile birlikte 2007 yılında yayınladığı önemli bir makale, insanların beklenti ihlali sonrasında yaşadıkları **tehdit** hissini ölçen kimi deneylere yer verir.² **Yapılan deneylerden biri, ABD'de beyazların sosyoekonomik statülerinin yüksek, Latin kökenli olanların ise düşük olduğu gerçeğini tersine çevirme esası üzerine kuruludur.** Bu çerçevede, deneklerin, yaygın Latin özelliklerine sahip olan bir beyaz kız ve yaygın beyaz özelliklerine sahip olan bir Latin kız ile karşılaşmaları temin edilir.

Denekler, deneyin gerçek amacını bilmemekte ve "birlikte çalışma" konulu bir deney için orada bulunduklarını zannetmektedirler. Bir noktadan sonra ikili gruplara ayrılıp da kendilerini birbirlerine tanıtmaları gerektiğinde ise, içlerinden bazılarının karşılaşmaları sağlanan **tersine profiler** şöyledir:

Zengin Latin kız, Kaliforniya'da varlıklı insanların ikamet ettiği Montecito'da oturmaktadır. Babası uluslararası davalara bakan bir avukat iken, annesi hayır işleri ile uğraşmaktadır. Abisi Harvard'da tıp öğrencisidir. Kendisi ise, arkadaşlarıyla alışverişe gitmekten ve voleybol oynamaktan hoşlanmaktadır.

Fakir beyaz kız ise, Goleta adlı küçük bir şehirdendir. Babası an itibarıyla işsizdir. Annesi ise evlere temizliğe gitmektedir. Kızın üç küçük kardeşi, bir de abisi vardır. Abisi bir kaportacıda çalışmaktadır. Kendisi ise, televizyon izlemekten ve softbol oynamaktan hoşlanmaktadır.

Deney, beklenti ihlaline yol açması beklenen bu iki profilin yanısıra, gerçek hayattaki stereotiplere karşılık gelen **zengin beyaz kız** ve **fakir Latin kız** profillerine de yer vermiş ve böylelikle deneklerin gösterecekleri tepkileri karşılaştırmak istemişti.

Deney Sonuçları

Deney, sonuçların güvenilirliğini temin etme adına erkek profillerle de tekrarlandı. Sonuçlar ilginçti. Beklenti ihlaline yol açan **zengin latin** ya da **fakir beyaz** profillerinden herhangi biriyle karşılaşan insanların **kalp atışları** ve **kan dolaşım hızlarında** istatistiki anlamda önemli bir farklılaşma olmuştu! Bu kimselerin fizyolojik verileri, **tehdit** altındaki insanlarınkilerle örtüşmekteydi! Hakim stereotiplere karşılık gelen **zengin beyaz** ve **fakir Latin** profilleri ile karşılaşanlarda ise böyle bir durum söz konusu olmamıştı.

Dahası, beklenti ihlali yaşayan denekler, deney çerçevesinde oynanan oyunlarda (1) daha düşük performans göstermiş, (2) eşleştirildikleri zengin Latin ya da fakir beyaz oyun arkadaşlarına karşı daha kaba tavırlar sergilemiş ve (3) oyunun ardından partnerlerinin performanslarını değerlendirirken onlara daha düşük puanlar vermişlerdi.

Bütün bunlar, söz konusu zengin Latin ya da fakir beyaz rollerdeki kimselerin kendilerini tanıtırken söyledikleri birkaç cümle nedeniyle olmuştu. Zira deney yöneticileri geri kalan herşeyi sabit tutma adına azami gayret göstermişler, mesela gerek zengin gerekse fakir rolündekilerin giyimlerinin dahi tamamen aynı şekilde (kot pantolon ve beyaz tşort) olmasını temin etmişlerdi. Ancak deneklerin, zihinlerindeki beyaz ve Latin şablonlarına uymayan, hatta bu şablonları tersine çeviren kimi gerçekliklerle karşılaşmaları, kendilerini **tehdit** altında hissetmeleri için yeterli olmuştu.

Sonsöz

Sabitesi **Kemalizm** olanların (1) pahalı arabalar kullanan **başörtülü kadınlarla** karşılaştıklarında ne gibi fizyolojik değişimler yaşadıklarını, (2) ne türden bir kaybolmuşluk psikolojisi içine sürüklendiklerini, (3) başörtülü öğrencilerin sınav kağıtlarına daha düşük notlar vereceklerini ilan etmelerinin hangi psikolojik nedenlere dayandığını, (4) neden kronikleşmiş bir tehdit hissi yaşadıklarını ve (5) başörtülülere hademelik gibi konumlara hapsetmeden neden rahatlayamayacaklarını şimdi daha iyi anlıyor muyuz?

taraf@serdarkaya.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Ben Soykırıma Soykırım Demem...

Serdar Kaya 29.05.2011

Rusya, bundan takriben 150 yıl önce, Kuzeybatı Kafkasya'yı Ruslaştırmaya karar verdi. Kafkasya'nın en eski etnik gruplarından biri olan Çerkesler, bu karar çerçevesinde yurtlarından çıkarıldılar. 1864 yılında başlayan ve 1867 yılına gelindiğinde büyük ölçüde tamamlanan tehcir sürecinde, yüz binlerce Çerkes büyük acılar yaşadı.

Ruslar, Çerkesleri, Kuzey Kafkasya'nın Karadeniz kıyısından Osmanlı gemilerine bindirerek tehcir ettiler. Ancak bu ölüm yolculuğunda çok sayıda Çerkes hayatını kaybetti. Ölümünün başlıca nedeni, limanlara yapılan nakiller ya da limanlardaki uzun bekleyişler esnasında yaşanan **açlık** ve **salgın hastalıklardı**. Bu aşamayı atlatanların bir kısmı ise, dönüş yolunda hıncanın muhacir yüklü olan bazı gemilerin fırtınaya yakalanıp batması sonucunda boğularak can verdi.

Çerkes soykırımı

Günümüz Çerkes kimliğinin inşasında merkezî bir yeri olan bu hadiseler, geniş çaplı bir etnik temizliğe karşılık geliyor. Dahası, yaşananları bir soykırım olarak nitelendirebilmek de mümkün. Zira Birleşmiş Milletler'in soykırım tanımı, "Bir grubu kısmen ya da tamamen fiziksel bir tahribe uğratacağı hesap edilen hayat şartlarına maruz bırakma"yı da içeriyor. Ancak konu, uluslararası alanda henüz yeterince gündeme gelmiş değil. Bu nedenle de, geçen hafta Gürcistan'ın Çerkes soykırımını tanıyan ilk ülke olarak tarihe geçmiş olması önemli.

Çerkes tehcirinin başlangıcının 147. yıldönümüne denk gelen geçen hafta içerisinde bu konuda yaşanan bir diğer önemli gelişme ise, sürgün ve soykırım sonrasında parçalanarak farklı ülkelere yayılan Çerkes diasporasının dünyanın çeşitli yerlerinde düzenlediği soykırım yürüyüşleri oldu. Dünya üzerindeki Çerkeslerin takriben yarısının yaşadığı Türkiye'de de (bu yıl ikincisi) düzenlenen yürüyüşe katılan yaklaşık 1500 kişi, Rusya'yı soykırımı tanımaya çağıran pankartlarla İstanbul'daki Rus konsolosluğuna yürüdüler.

...Soykırım Bizim Olmayınca'

Çerkes soykırımı, 1915 ile aynı doğrultuda olan pek çok yöne sahip. Hatta Karadeniz'in, iki soykırımın bir kesişme noktası olduğunu söylemek de mümkün. Zira **bazı Çerkeslerin, kolektif hafızalarındaki yeri nedeniyle bugün bile hâlâ balığını yemedikleri Karadeniz, Anadolu'dan gemilere doldurularak açık denizde sulara atılan Ermeni ailelerin de mezarı durumunda.**

Aralarında 50 yıl olan bu iki trajedinin her ikisinde de ölüme sürüklenenler *insandı*. Ancak bütün insanları aynı kategoride değerlendirmekten olacak, Türkiye'de bu iki trajediye yönelik yaygın yaklaşımlar arasında çok ciddi farklar var. Zira 1915 konusunda duymaya alışkın olduğumuz sözlerin hiçbirini, geçen hafta duymadık.

Mesela geçen hafta hiç kimse, yaşananların bir soykırıma tekabül ettiğinden nasıl bu kadar emin olunabildiğini sorgulamadı. Hiç kimse, "Savaş zamanı olmuş işte bir şeyler" diyerek konuyu geçiştirmeye çalışmadı. Hiç kimse, 1864 yılında soykırım suçunun henüz tanımlanmamış olduğunu hatırlatmadı. Hiç kimse, ölenlerin sayısının iddia edilenden daha az olduğunu ileri sürmedi. Hiç kimse, "Çerkesler soğuktan, hastalıktan, açlıktan ölmüşlerdir" demedi. Hiç kimse, ortak bir komisyon kurmayı ya da konunun bir de Rus arşivlerinden tetkik edilmesini teklif etmedi. Hiç kimse, Rus İmparatorluğu'nun (1721–1917) yaptıklarından Rus Federasyonu'nun (1991-) sorumlu tutulamayacağını iddia etmedi.

Bu tablo karşısında utanç duymak, "Acaba biz niye böyleyiz" diye sormak gerekmez mi?

* * *

Genelkurmay notu

Genelkurmay Başkanı **Işık Koşaner**, 19 Mayıs kapsamında gerçekleştirilen bir panel sonrasında yaptığı konuşmada, milli mücadele dönemi ile ilgili mevcut çalışmaların yeterince ve tarafsız bir şekilde

incelenemediğini, bu nedenle de tarihî bilgilerin topluma yanlış, eksik ve saptırılmış olarak yansıtıldığını söylemiş. Koşaner'e göre, Atatürk ve arkadaşlarının mücadelesine farklı bir anlam yüklemek suretiyle alternatif bir tarih yazılmak isteniyormuş. Ama neyse ki söz konusu panelde bulunan değerli tarihçi ve araştırmacılar, yazdıkları eserler ile bu kimselere gerekli cevabı vermişler...

Bu vesileyle **Işık Bey**'in tarihçi kimliğini de öğrenmiş olduk. Kendisinin sözlerinden, tarihe sadece tek bir anlam yüklemenin mümkün olduğunu, dahası, o anlamın ne olduğunu hem kendisinin hem de sözünü ettiği "değerli" araştırmacıların bildiğini anlıyoruz. Diğer anlamlar ise, belli ki çok yanlış!

Işık Bey, konuşmasında, milli mücadele dönemi ile ilgili araştırmaların sınırlı kaldığını da söylemiş. Bu tabii biraz kafa karıştırıcı. Çünkü bir konu hakkında daha fazla araştırmaya ihtiyaç olması, eldeki bilgilerin yeterli olmadığı anlamına gelir. Bu durumda ise, tek bir perspektifi dayatmak hepten zorlaşır. Hem doğru olan perspektifi zaten bilen bir insanın, yeni araştırmalarla durduk yere kararlılığını sarsması da çok anlamlı değil.

Ama **Işık Bey** herşeye rağmen yine de araştırmacılara yardımcı olmak istiyorsa, Genelkurmay Arşivi'ndeki bilgileri halktan gizlemeye artık bir son vermeyi düşünebilir. Hem onun bildiklerini bizim de öğrenmemiz durumunda, aynı perspektifte buluşma ihtimalimiz artmaz mı?

Yoksa tam tersi mi olur?

taraf@serdarkaya.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

AKP'ye oy verenler cahil midir

Serdar Kaya 05.06.2011

 AKP'ye oy verenler cahil midir Türk milli eğitim sisteminin belki de en kötücül işlevi, **yargı** ile **bilgi** arasındaki farkı sistemli olarak silikleştiriyor olması. Çünkü, bu farkın silikleşmesi, objektif olan ile sübjektif olan arasındaki farkı görmekte zorlanan kitleler ortaya çıkarıyor.

Şöyle ki, yargılarımız, bize ait sübjektif kanaatlerden ibarettir. Bilgi ise, insanın varmak istediği objektif bir farkındalık durumudur. Yargılarımızı çoğu zaman farkında bile olmadan ediniriz. Bilgi ise, belli bir yöntem doğrultusunda çaba sarf edilerek *üretilmek* durumundadır. Dahası, üretildikten sonra da bilginin sürekli sınanması gerekir. Bu nedenle de, yargılarımız bir **emin olma** haline karşılık gelirken, bilgi eksenli düşünmek ise, ne kadar çok şey bilirsek bilelim bazı şeylerin hep eksik kalabileceğini ima ederek insanı **mütevazı olmaya** yaklaştırır.

Birer örnekle ifade etmek gerekirse, "AKP'liler cahildir" ifadesi bir *yargı*dır. Bu yargı, doğru olabileceği gibi, olmayabilir de. "Üniversite mezunlarının en çok oy verdiği parti CHP'dir" gibi bir ifade ise, insanı bilgiye doğru götürmeye daha müsait olan, bir parça daha objektif bir *enformasyondur*. Bu enformasyonu nispeten objektif kılan, kişiden kişiye değişmeyen bir gerçekliğe atıfta bulunmasıdır.

Peki, böyle bir gerçeklikten hareketle "AKP'liler cahildir" sonucuna varabilmek mümkün mü? Mevcut verilerden hareketle bu sonuca varmak epey zor.

Yükseköğrenim görenlerin tercihi CHP değil

İKSara tarafından yapılan ve sonuçları geçtiğimiz mart ayında *Akşam* gazetesinde yayımlanan araştırmaya göre, ilkökul mezunlarının yüzde 52'si AKP'ye, yüzde 19'u ise CHP'ye oy veriyor. Ancak üniversite mezunları söz konusu olduğunda aradaki fark bu denli açık değil. Hatta neredeyse arada fark bile yok gibi. Zira **üniversite mezunlarının yüzde 33,6'sı CHP'ye oy verirken, yüzde 32,2'si AKP'yi tercih ediyor.**

İstatistiklerden hareketle yalan söylemek isteyen medya kuruluşları, bu oranları olduğu gibi aktarmak yerine, eğitim seviyesini *parti bazında* vermek suretiyle konuyu çarpıtıyorlar. Böyle yapınca, TABLO-1 ortaya çıkıyor.

Bu gibi tablolar yayınlayan medya kuruluşları, "Üniversite mezunları CHP'ye, cahiller ise AKP'ye oy veriyor" mesajı vermeye çalışıyorlar. Hâlbuki gerçek hiç de öyle değil. Çünkü yukarıdaki tabloda verilen yüzdeler, bütün seçmen kitlesini değil, ilgili partinin kendi seçmen kitlesini esas alıyor. TABLO-2 ise ise, gerçek durumu yansıtıyor.

Yukarıdaki dairelerin büyüklükleri, AKP ve CHP'nin seçmen kitleleri ile doğru orantılı. Daireler içindeki siyah alanlar ise, yükseköğrenim görmüş seçmen miktarına karşılık geliyor. Dikkat edilecek olursa, daha geniş olan AKP kitlesindeki üniversite mezunları, CHP'dekiler ile hemen hemen aynı sayıda. **Bu, şu anlama geliyor: Yoldan rastgele çevireceğiniz üniversite mezunu bir insanın AKP'ye oy verme ihtimali, CHP'ye oy verme ihtimali ile aşağı yukarı eşit.** AKP içindeki üniversite mezunu olmayan (ve beyaz alana karşılık gelen) kitlenin yüzde 58'inin lise mezunu olduğunu da belirtmek gerekli. Üniversite mezunu olmayan CHP'lilerin ise yüzde 70'den fazlası ya ilkökul mezunu ya da ilkökul terk!

Dolayısıyla, **bu verilerden çıkarılabilecek asıl sonuç, üniversite mezunlarının CHP'yi tercih ettiği değil, CHP'nin ilkökul ve özellikle de lise mezunu olan kesimden oy almayı başaramadığıdır.** Fatih Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü profesörlerinden Ömer Çaha'nın 29 Mart 2009 yerel seçimleri ve 12 Eylül 2010 referandumundan sonra yaptığı her iki araştırmanın bulguları da, CHP ve AKP seçmenlerinin (ya da 2010 referandumunda *Evet* ve *Hayır* oyu verenlerin) eğitim seviyeleri arasında istatistikî manada önemli bir fark bulunmadığını doğrulamıştı. (Çaha'nın araştırmasına göre, parti tercihinde asıl belirleyici olan *hayat tarzı*ydı.)

CHP medyasının bu konuda yaptığı çarpıtmalar sadece bunlardan ibaret de değil. Bu nedenle konuya devam edeceğim.

CHP Notu

Herşey bir yana, Çorumlu olsam ben de oyumu CHP'ye verirdim! Zira kendi kulaklarımla duydum: **Kemal Kılıçdaroğlu** Çorum mitinginde, "Çorumspor'u kümeye düşürenler bu memleketi iyi yönetebilirler mi" diye sordu. Yani **CHP iktidar olursa Çorumspor bir daha hiç küme düşmeyecek!** Gerçi Çorumspor zaten küme falan düşmemiş; ama olsun, Atatürk'ün koltuğunda oturan koskoca CHP Genel Başkanı böyle söylediğine göre, herhalde bir bildiği vardır. Zaten Çorumlular da Kılıçdaroğlu'nun bu sorusuna hep bir ağızdan "HAYIR!" diye bağırarak cevap verdiler. **Ne de olsa hepsi eğitilmiş CHP seçmeni...** Cahil olsalar, herhalde "Hangi küme düşmesinden bahsediyor bu adam?" diye birbirlerine bakarlardı.

TSK yine darbe yapabilir mi

Serdar Kaya 12.06.2011

Adam Przeworski, Michael E. Alvarez, Jose Antonio Cheibub ve Fernando Limongi tarafından yazılan ve dünyanın belki de en prestijli akademik yayınevi olan Cambridge University Press tarafından 2000 yılında yayımlanan "Demokrasi ve Kalkınma" (*Democracy and Development*) adlı kitap, günümüzde siyaset bilimi alanında şimdiden klasikleşmiş olan bir çalışma durumunda. Dünyanın farklı yerlerindeki çok sayıda saygın siyaset bilimi programının okuma listesinde bulunan kitap, ekonomi eksenli bir perspektife sahip. Kitap, bu çerçevede, *kişi başına düşen milli gelir* ile *demokrasi* arasındaki ilişkiyi inceliyor.

Kitabın analiz etmeye çalıştığı ilişki, bir yandan hızlı bir şekilde kalkınmaya çalışırken diğer yandan da demokrasisini sağlamlaştırmaya çalışan Türkiye için de önemli ipuçları içeriyor. Zira çok partili hayata geçtiği 1945 yılından bu yana demokrasisi bir türlü istikrara kavuşmayan Türkiye’de yeni bir askerî müdahale yaşanıp yaşanmayacağı sorusu, daha düne kadar sıklıkla (ve korkuyla) soruluyordu.

Demokrasi nedir? Diktatörlük nedir?

Demokrasi ve Kalkınma, benzeri her ciddi çalışma gibi, öncelikle, ele aldığı kavramları tanımlıyor. Kitabın belirlediği kriterlere göre, **bir ülkenin demokrasi olarak nitelendirilebilmesi için şu üç şartın üçünün de gerçekleşmesi gerekiyor**: (1) hükümetin başındaki kişi seçilmiş olacak, (2) milletvekilleri seçilmiş olacak ve (3) ülkede birden fazla parti olacak.

Diktatörlük için ise, şu dört şarttan herhangi bir tanesi tek başına yeterli: (1) hükümetin başındaki kişi seçilmemiş olacak, (2) milletvekilleri seçilmemiş olacak, (3) tek bir parti olacak ve/veya (4) hükümet değişimi olmayacak. (İsteyenler, bu kriterlerden hareketle, "*Tek Parti Dönemi bir diktatörlük müydü*", ya da "*Mustafa Kemal bir diktatör müydü*" gibi soruların da cevabını arayabilirler.)

Kitap, bu iki kavramı bu şekilde tanımladıktan sonra, ülkelerin analizine geçiyor. 141 ülkenin 1950 ile 1990 yılları arasındaki rejimlerini ele alan analiz çerçevesinde, (1) demokrasiler, (2) diktatörlükler ve (3) bu ikisi arasında yaşanan geçişler tasnif ediliyor. Kitabın, ülke sayısı ve zaman aralığını bu denli geniş tutması, *ortalama gelir seviyesi* ile *demokrasi* arasında genellenebilir bir sonuca varmak istiyor olmasından ileri geliyor.

Sonuçlar

Demokrasi ve Kalkınma’nın vardığı sonuçlar, hem ilginç, hem de Türkiye’de demokrasinin geleceği adına epey ümit verici:

» *Demokrasinin sağlamlığı* ile *ortalama gelir seviyesi* arasında güçlü bir ilişki olduğunu ortaya koyan kitap, kişi başına düşen gelirin 1000 dolardan az olduğu ülkelerde, herhangi bir sene içerisinde demokrasinin sona erme

olasılığını yüzde 12,1 olarak tesbit ediyor –ki bu da, bu gibi ülkelerde demokrasinin ömrünün sekiz yılı geçmesinin zor olduğu anlamına geliyor.

» Ortalama gelir seviyesinin 1000 ila 2000 dolar arasında olması durumunda bu oran yüzde 5,5'e düşüyor ve buna bağlı olarak demokrasinin maksimum ömrü de 18 yıla çıkıyor.

» Gelir seviyesi 4000 doların üzerine çıktığında ise, demokrasinin sona erme ihtimali sıfıra yaklaşıyor! **Ortalama gelir seviyesinin 6055 doların üzerinde olduğu bir ülkede demokrasiden geriye dönüldüğü ise, bugüne dek görülmüş bir şey değil!**

Bu sonuçlar, ortalama gelir seviyesi bundan sadece 10 yıl önce 2000'li rakamlara kadar düşen, ancak artık 10.000 doların üzerine çıkmış bulunan Türkiye'de demokrasiye yeniden ara verilmesinin imkânsız olduğu anlamına gelmese de, tarihin henüz böyle bir şeyi kaydetmediğini ve TSK'nın Türkiye'de yeni bir darbe yapması durumunda bunun bir ilke tekabül edeceğini ortaya çıkarıyor. Dolayısıyla, Türkiye'de yeni bir darbe yaşanıp yaşanmayacağı konusunda kesin bir fikre varmak her ne kadar müneccimlik olsa da, en azından şu kadarını rahatlıkla söyleyebilmek mümkün: **Türkiye'de yeni bir darbe yaşanması durumunda, halkın darbeye vereceği karşılık, Özal öncesi dönemin dışa kapalı Türkiye halkının Kenan Evren'e verdiği karşılıktan çok daha farklı olacaktır.** Çünkü, bazı kesimler değişmemeyi erdem sayıyolar da, Türkiye artık aynı Türkiye değil.

Sonsöz

Dikkat edilecek olursa, *Demokrasi ve Kalkınma*, diktatörlükten demokrasiye geçişi değil, varolan bir demokrasinin kesintiye uğraması ihtimalini ele alıyor –ki kitabı Türkiye açısından özellikle önemli kılan da zaten bu. Ancak kitapta başka ilginç detaylar da mevcut. Mesela kitabın bulgularına göre, varlıklı demokrasiler gibi, varlıklı diktatörlükler de uzun süre yaşayabiliyorlar. Bu bulguyu okuyunca, aklıma hemen Serbest Fırka deneyimi ve sadece üç ay yaşayabilmiş olan bu partinin 1930 yılında İzmir'de düzenlediği miting geldi. İbretlik hadiselerle dolu olan bu miting, Tek Parti Dönemi'ni (1925-1945) gerçekten anlamak isteyenler için mutlaka bilinmesi gereken bir vaka durumundadır. Partinin ve mitingin hikâyesini şuradan okuyabilirsiniz:

<http://j.mp/1930mitingi>

***

<[B>NOT: "AKP'ye oy verenler cahil midir" başlıklı yazının ikinci ve son bölümü seçim yasakları nedeniyle bugün yayımlanamadı. Yazı, önümüzdeki pazar yayımlanacak.]

taraf@serdarkaya.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

AKP'ye oy verenler cahil midir (2)

Serdar Kaya 19.06.2011

Bu yazının 5 Haziran 2011 tarihinde yayımlanan ilk bölümü, “*Eğitilmişler CHP’ye, cahiller AKP’ye oy veriyor*” iddiasının gerçeği yansıtmadığı, Türkiye’deki üniversite mezunu seçmenlerin hem CHP’ye hem de AKP’ye aşağı yukarı aynı oranda oy veriyor olduğu gerçeği ile ilgiliydi. Ancak bu konunun dikkate alınması gereken başka yönleri de var. Zira üniversite mezunu seçmenler bu iki partiden birine daha fazla itibar ediyor olsalardı dahi, buradan hareketle hemen cehalet atfında bulunmak mümkün olmazdı.

İndirgemecilik

Herşeyden önce, seçmen davranışları, *eğitim, inanç, yaş, gelir seviyesi, cinsiyet, etnik köken* gibi çok sayıda faktörün tesiriyle şekillenen karmaşık bir süreç neticesinde ortaya çıkar. Dolayısıyla, parti tercihlerini bütün bu faktörlerden sadece bir tanesiyle açıklayabilmek pek mümkün değildir. Daha da önemlisi, tek bir faktörün belirleyici olduğunu varsaysak bile, sadece bu faktörün ifade bulduğu rakamlardan hareketle yapılan değerlendirmeler çok fazla anlam ifade etmez. Çünkü, rakamlar, bize ne *süreç* ne de *nedensellik* hakkında bir şey söylerler.

Örneğin, havaalanlarında açılan sandıklarda hep AKP’nin kazanıyor olmasından hareketle, dünyayı bilen, kültürlü insanların AKP’ye oy verdiğinin iddia edildiğini düşünelim. CHP medyasının eğitim konusundaki yayınlarının aksine, bu iddiayı rakamlarla desteklemek mümkün. Mesela 12 Haziran 2011 Genel Seçimleri’nde AKP’nin havaalanı sandıklarındaki oy oranı yüzde 61’di. Ancak, sadece bu rakamdan hareketle hemen “dünyayı bilen bir seçmen” profilinden söz etmeye başlamak makul olmaz. Zira böyle bir sonuca varmadan önce, cevabından emin olmamız gereken bazı sorular vardır:

Yurtdışına gitme konusuna ne gibi bir mana atfediyoruz? *Yurtdışına çıkmak* ile *dünyayı tanımak* arasında kurduğumuz ilişki ne derece makul? Bu ilişki makul ise bile, ilgili seçmenlerin tercihlerine tesir eden diğer faktörlerin önüne geçecek kadar belirleyici mi? Japonya’ya giden vatandaş ile ABD’ye gidenin tercihleri aynı doğrultuda mı? Diğer partilere oy veren yolcuların tercihlerini gözardı etmek doğru mu? Bu gibi çok sayıda sorunun cevabı, ilgili rakamı anlamlandırış şeklimizi doğrudan etkileyecektir.

Süreci gözardı etmek

Her yeni bakış açısı, rakamları yorumlayış şeklimizi değiştirebilir. Örneğin, *parti tercihi* ile *eğitim durumu* arasındaki ilişkiyi geçmişten bugüne inceleyen ve eğitilmiş insanların CHP’ye olan desteklerinin giderek azalırken, AKP’ye olan desteklerinin artıştığını gösteren bir trend ortaya koyan bir çalışma, bugünün verilerini yorumlayış şeklimizi tamamen değiştirebilir. Zira trendi görmeye başladığımız andan itibaren, bugünün oranlarından ziyade sürecin kendisi önem kazanır.

Süreçleri görememek ise, insanı anlık düşüncelerle hareket etmeye mahkûm eder. Günümüzde bürokraside, Emniyet teşkilatında ve hatta yargıda halen sürmekte olan olumsuzluklardan sadece AKP’yi sorumlu tutan yaygın yorumlar da bu çerçevede değerlendirilebilir. Sadece ânı esas alan ve bu nedenle de AKP’nin hem getirdiği hem de *bizzat kendisinin de yaşamakta olduğu* değişim sürecini ister istemez gözardı eden bu gibi yaklaşımlar, bir yandan bugünü anlamayı zorlaştırırken, diğer yandan da yarına dair yanlış öngörüler oluştururlar.

Hatalı genellemeler

Rakamlar konusunda yapılan bir diğer önemli hata ise, CHP’li (ve dolayısıyla “açık fikirli”) **kıyılar** ile AKP’li (ve dolayısıyla “bağnaz”) **iç kesimlerden** söz etmek. Bu türden genellemeler, bir kitle partisi olan AKP’nin, kıyı illeri

de dâhil olmak üzere Türkiye'nin (Tunceli ve Hakkâri hariç) her ilinde yüzde 20'nin üzerinde bir oy oranına sahip olduğu, hatta artık kıyı illerinin de takriben yarısında birinci parti durumuna geldiği gerçeğini gözardı ediyor. Halkın her kesiminden ve ülkenin her bölgesinden destek görmekte zorlanmayan AKP'ye karşılık, CHP'nin ise pek çok ilde esamisi dahi okunmuyor.

İdeolojik nedenlerle bu gibi gerçekleri görmek istemeyenler, AKP seçmeni içindeki eğitim seviyesi dağılımının Türkiye genelindeki dağılıma çok yakın olmasının öneminin de farkında değiller. Bu nedenle de, (sözgelimi) AKP'nin eşcinseller ya da gayrimüslimler arasında da ciddi bir oy oranına sahip olmasını şaşkınlıkla karşılıyorlar. Ancak ne kadar acı ki, bu gibi şaşkınlıkları, onları Türkiye toplumunu ve siyasetini algılayış şekillerini gözden geçirmeye yöneltmiyor.

Sonsöz

Bir beyaz Türk masalının daha sonuna geldik... Aslına bakılırsa, bu konu, hakkında üst üste iki yazı yazmaya değmezdi. Zira Sovyetler Birliği'nde eğitim alan birinin komünist olması nasıl şaşırtıcı değil idiyse, Türk eğitim sisteminin köhne çarkları arasında yıllarca devşirilen birinin Kemalist olup çıkması da aynı derecede sıradandır. Yani hâkim rejimin ideolojisi doğrultusunda *eğitilmiş* ve hayatları boyunca onun doğrularını hiç gerektiği şekilde sorgulamamış kimselerin, "Seçim var" dendiği vakit hemen gidip rejimin partisine oy vermelerinde şaşırtıcı olan herhangi bir şey yok.

Böyleleri, Küba'da doğmuş olsalar **Fidel Castro**'ya hayranlık duyacak, Kuzey Kore'de eğitilseler **Ulu Önder Kim Jong-il**'in ideolojisine dudak bükenleri **bidon kafa** ilan edeceklerdi.

taraf@serdarkaya.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Siyaset Bilimi 101: Diktatörlük

Serdar Kaya 26.06.2011

Türkiye'de ideolojik eğitim çok küçük yaşta, hatta neredeyse *kundakta* başlar. Örneğin, Milli Eğitim Bakanlığı'nın **36 ila 72 aylık çocuklar için** hazırladığı *Okul Öncesi Eğitim Programı*'nda, çocuklara edindirilmesi gereken "Burnunu mendille silmek" ve "Kendi kendine yemek yemek" gibi davranışların yanısıra, **Atatürkçülük** eğitimine de yer verilir. Mesela, ilgili program metninde şöyle yazar: "Atatürk'ün doğum yeri, anne ve babasının isimleri, asker ve komutan olduğu gibi olgular öyküler aracılığı ile kazandırılmaya çalışılmalıdır."

Bu şekilde çekirdekten yetiştirilen rejim militanları, günü gelip de bir üniversite diploması alana dek, dağarcıklarında ülkenin rejimi ve yakın tarihi hakkında çok sayıda ezber biriktirmiş olurlar. Özetle, **Atatürk adlı süper-kahraman** ülkemizi önce düşmanlardan, sonra da padişah'tan kurtarmış ve ardından cumhuriyet kurmuştur. Bir tür *devr-i saadet* olan Atatürk döneminde, ülkemizde büyük ilerleme kat edilmiş, demokrasiye geçilememiş olsa da geçişin hazırlıkları yapılmış, demokrasi için gerekli olan kurumlar tesis edilmiştir. Bu konuda yeni nesillere düşen görev, "O"nun gösterdiği yolda yürümek ve başka düşüncelere kesinlikle itibar etmemektir.

Dünyada siyaset bilimi

Türkiye'nin demokrasi serüveninin resmî özeti aşağı yukarı bu minvalde iken, acaba Batı'daki öğrenciler bu konuları nasıl öğrenirler? Demokrasi ve demokrasi eksenindeki kavramlar hakkında onlara neler anlatılır?

Herşeyden önce, Batı'da *demokrasi* ile *otoriter idare* tanımlarının hemen her zaman birlikte ve karşılaştırmalı olarak verildiği söylenebilir. Öğrenciler, herhangi bir rejimin niteliğini, bu tanımlardaki kriterler doğrultusunda yargırlar. Yani kimi otoriter liderlerin demokratikleşme "niyet"lerinden hareketle çözümleme yapılması sözkonusu olmaz.

Örneğin, an itibarıyla Batı'da okutulmakta olan güncel *Siyaset Bilimine Giriş* kitaplarından biri, **otoriter idareyi** şöyle tanımlıyor: "Halkın tavsiyelerini dikkate almadan hüküm süren, lideri ululayan, muhalefete izin vermeyen, medyayı sıkı kontrol altında tutan, muhalefetin kökünü kazımak için polis ve orduya güvenen, her pahasına iktidarda kalmaya kararlı, demokratik olmayan idare." (Rand Dyck. 2006. *Studying Politics: An Introduction to Political Science*.)

Aynı kitap, otoriterliğin de ötesine geçen kimi özellikleri nedeniyle **totaliter** olarak tanımlanan idareler hakkında ise şu bilgiyi veriyor: "Otoriter idareler iktidarı sadece iktidarın kendisi için isterlerken, totaliter idareler ise, tek bir parti ve tek bir ideoloji üzerine kurulu olup, toplumu belli bir kalıba sokma misyonuna sahiptirler."

Türkiye ve diktatörlük

Tanımda totaliter idareler için sunulan "tek parti", "tek ideoloji", "toplumu belli bir kalıba sokma" gibi kriterlerin Türkiye'yi akla getirmemesi çok zor. Peki Türkiye, Tek Parti Dönemi'nde (1925-1945) totaliter bir idareyle mi yönetiliyordu? Yoksa sıklıkla iddia edildiği gibi, bu dönemde demokrasiye geçişin hazırlıkları mı yapılmıştı?

Bu sorunun cevabını da, Batı'da okutulan bir başka güncel siyaset bilimi kitabından alalım: "**Diktatörlükler her zaman bir tür demokrasi olduklarını ya da demokrasiye giden yolu hazırladıklarını iddia ederler.**" (Daniele Caramani. 2008. *Comparative Politics*. Oxford University Press.)

Sonsöz

Yukarıdaki alıntılar, Türkiye'deki herkesi ciddi ciddi düşündürmesi gereken ifadelerdir. Dünyanın ileri demokrasilerindeki insanlar nasıl bir eğitim alıyor, biz kendi çocuklarımıza neler öğretiyoruz?

Bu gibi çarpıklıkları hep "Türkiye'nin kendine özgü şartları" olduğu iddiası ile (ya da Mustafa Kemal'e ait olan "Biz bize benzeriz" sözü ile) açıklamak mümkün mü? **Peki ya Türkiye'nin sözü edilen şartları dünyadaki bütün diğer örneklerden farklı olmak bir yana, hep aynı Kuzey Kore tipolojisine oturuyorsa?**

Meşhur distopya 1984 aynen şöyle söylüyor: "**Bir insan bir devrimi korumak için diktatörlük kurmaz, diktatörlüğü kurmak için devrim yapar.**"

***

Kravat notu

Kimi zaman haberlerde, kimi zaman da filmlerde karşılaştığımız bir manzaradır: Soğukkanlılıkla cinayetler işlemiş olan insan bozması tipler, hâkim karşısına çıktıklarında saçları başları düzeltilmiş, kravat takmış vaziyettedirler. Kravatın buradaki işlevi, hâkimi ve jüri üyelerini, yargılanmakta olan caninin aslında *iyi çocuk* olduğuna inandırmaktır. Zira insan psikolojisinin böyle bir zayıflığı da yok değildir. Takılan bir kravat, vicdan yoksunu insanların suratlarına bir itibar ve masumiyet maskesi örebilir.

Ertuğrul Özkök'ün **Ahmet Kaya**'nın mezarı başında oynadığı tiyatroyu görünce aklıma bunlar geldi. Ancak böylesine hadbilmezlikleri defalarca sahneye koyabilmiş olmasını sadece yüzsüzlükle açıklamanın doğru olmadığını da düşündüm. Zira onun gibi insanlar her devirde vardı, hep de olacak. Ama bir ülkenin yönünü tayin eden faktör, sadece bu karakterdeki insanların ya da onlara sığıntılık edenlerin varlığı değil. Kötücüllüklerinin başkalarınca dengelenip dengelenmediği konusu da aynı derecede önemli.

taraf@serdarkaya.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Siyaset Bilimi 102: Faşizm

Serdar Kaya 03.07.2011

Günümüzde her türlü baskıcı tavra atfen (ve bir parça keyfî olarak) kullanılan “faşizm” ifadesi, aslında belli bir yer ve zamanla özdeşleşmiş olan, çerçevesi belli bir siyasi kavram. Geçen hafta atıfta bulunduğum *Siyaset Bilimine Giriş* ders kitabı faşizmin tanımını şöyle veriyor: “*Bir liderin (diktatör) ilkelerine, tek partili devlete, milliyetçiliğe, sosyal ve ekonomik faaliyetlerin topyekûn kontrolüne ve anayasadan ziyade keyfî güç kullanımına dayanan aşırı sağcı siyasi sistem.*”

Bu tanımda öne çıkan beş kriterden hareketle faşist bir idarenin belirleyici özelliklerini şu şekilde detaylandırmak mümkün:

- (1) Başta diktatöryel otoriteye sahip olan bir lider bulunacak ve siyasi rejimin niteliğinde bu **liderin ilkeleri belirleyici olacak**.
- (2) Siyasi arenada tek bir parti bulunacak ve devlet ile bu parti arasında ciddi seviyede bir iç içe geçmişlik olacak. Ancak parti içi demokrasi bulunmadığı ve *parti* demek *lider* demek olduğu için, **lider demek aynı zamanda devlet demek olacak**.
- (3) Liderin/ partinin/ devletin ideolojisi, **milliyetçi bir ideoloji olacak**.
- (4) Lider/ parti/ devlet, totaliter bir kaygıyla, siyasetin yanısıra **sosyal ve ekonomik alanı da tamamen kontrolü altında tutacak**.
- (5) Ülkede bir anayasa varolsa bile, bu anayasa fiili olarak herhangi bir anlam ifade etmeyecek. **Lider anayasanın üzerinde olacak**. Dolayısıyla da, lider pragmatik nedenlerle herhangi bir karar aldığında, hiç kimse o kararın anayasaya uygunluğunu sorgulayamayacak –ya da sorgulamaya cesaret edemeyecek.

“Herşey devletin içinde”

İki savaş arası dönemin (1918-1939) Avrupa’sına özgü bir kavram olan ve doğal olarak Hitler ya da Mussolini gibi diktatörleri akla getiren **faşizm, dönemin yerleşik ideolojileri olan liberalizm (sağ) ve komünizm (sol) ile arasına mesafe koyan ve kendisini Üçüncü Pozisyon adıyla bu ikisinin ortasında konumlandırıran bir ideolojidi.** (Bu konuda bkz. *Wikipedia*’daki “Third Position” başlığı.)

Üçüncü Pozisyon ile kast edilen, liberalizmin özel teşebbüs prensibi ile komünizmin devletçiliğini birleştirmektir. Buna göre, faşist bir rejimde özel mülkiyet hakkı tanınacak, ancak işletmeler serbest piyasada birbirleriyle rekabet etmek yerine, devletin yaptığı planlar dâhilinde **işbölümü** ve **dayanışma** içerisinde faaliyet gösterecekti. Zira esas olan, hep birlikte **ahenk** içinde çalışarak devlete hizmet etmektir. Dolayısıyla da grev ve lokavt gibi “ahenk bozucu” uygulamaların yasaklanması doğaldır. Mussolini’nin kurduğu Milli Faşist Parti, faşizmin bu çerçevedeki prensiplerini, “*Herşey devletin içinde, hiçbir şey devletin dışında değil, hiçbir şey devlete karşı değil*” sloganıyla özetliyordu.

Fasces (değnekler demeti)

Faşizm, adını *fasces* adlı bir sembolden alır. Kökeni Roma İmparatorluğu’na dayanan bu sembol, kurdelelerle birbirlerine sıkıca bağlanmış ince uzun **ahşap değnekler**den oluşur. Roma’nın birliğini simgeleyen bu değnekler demetinin başında ise, (lideri sembolize eden) bir **balta** bulunur. (Görsel için bkz.

<http://j.mp/degnekler>)

Liderin *balta*, lideri takip eden kitlenin ise bu baltaya saplık eden *ahşap değnekler* ile sembolize edilmesi, bu noktada önemlidir. Zira aynı şekilde yontulmuş olan değnekler, lidere ve ideolojisine hizmet etmesi beklenen insanların tektipleştirilmeleri gerektiğini de ima eder. Bu ima, faşist bir toplumda gerek lidere gerekse ideolojisine muhalefetin ne gibi sonuçlar doğurabileceğini de dışavurur.

Sonsöz

Faşizm, padişahlık ya da kraliyet ile mukayese kabul etmeyecek derecede ölçüsüzleşebilen bir siyasi sistemdir. Zira bir padişah ya da kralın otoritesi, çoğu zaman ülkede yer alan diğer yerleşik kurumlarla dengelenir. Osmanlı’daki *ilmiyye, seyfiyye* ya da *meşihat-ı İslamiye*, bu çerçevede düşünülebilir. Faşist diktatör ise, kanun da dâhil olmak üzere herşeyin üzerindedir. Mussolini’nin faşizmin ne olduğu yönündeki bir soruya “Ben o an ne düşünüyorsam odur” cevabını verebilmiş olması, bu nedenle önemlidir.

***

Kemalizm notu

Kemalizm’in 1930’lu yıllarda yazılan (*CHP programları* gibi) kendi birincil kaynakları incelenirse, altı oktan **halkçılık, devletçilik** ve **milliyetçilik** ilkelerinin, yukarıdaki uygulamalara bire bir karşılık geldiği görülebilir. Zira Kemalist literatürde halkçılık, (zannedilenin aksine) “halktan yana olmak” gibi bir anlamda kullanılmaz; *işbölümü* ve *dayanışma* esasına dayanan ekonomik bir anlam ifade eder. Devletçilik ilkesi, devlete biçilen planlayıcı rol ile ilgilidir. Milliyetçilik ise, birliği sağlayacak olan ideoloji durumundadır. (Bu konularda bkz. <http://j.mp/kemalizm>)

İdeolojideki bu örtüşme, semboller için de geçerlidir. 1930'lu yıllarda, **ok simgesinin** Macar ve İspanyol faşist partileri tarafından kullanılıyor olması ya da "şef", "il duce", "Führer" gibi kelimelerin hepsinin "lider" anlamına gelmesi, bu konuda ilk akla gelenler. Türkiye'de 1930'ların tarihi daha objektif bir şekilde incelenirse, o dönemde yapılmış olan ve bugün hayretle karşılanan **kafatası ölçümleri** gibi uygulamalarının aslında hiç de şaşırtıcı olmadığı anlaşılabilir.

taraf@serdarkaya.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Siyaset Bilimi 103: Monarşi

Serdar Kaya 10.07.2011

[Geçen pazar, faşizmin "padişahlık ya da kraliyet ile mukayese kabul etmeyecek derecede ölçsüzleşebilen bir siyasi sistem" olduğunu söylemiştim. Bu pazar, bu "ölçü" konusunu açacağım.]

Monarşilerin tipik özelliği, iktidarın babadan oğla geçmesi ve bir tür dinî meşruiyete de dayanmasıdır. Ancak bu, Suudi Arabistan'ı da Britanya'yı da içine alan son derece geniş bir çerçeve. Kavramın genişliğinin doğurduğu bu sorunu, Suudi Arabistan'ı *mutlak monarşi*, Britanya'yı ise *anayasal monarşi* olarak nitelendirmek suretiyle büyük ölçüde çözebilmek mümkün.

Mutlak monarşi, anayasal monarşi

Bir süredir atıfta bulunmakta olduğum *Siyaset Bilimine Giriş* kitabında mutlak monarşinin tanımı şöyle yapılıyor: "*Siyasi idarenin otoritesinin kontrolsüz, nihai ve daimi olduğu sistem.*" Daha basit bir dille, her şeyin devletin başındaki kişinin iki dudağı arasında olduğu rejimlere *mutlak monarşi* (mutlakiyet), bu kişinin otoritesinin anayasa ile sınırlandırıldığı ve dolayısıyla da belli kuralları gözetmek durumunda bırakıldığı rejimlere ise *anayasal monarşi* (meşrutiyet) dendiği söylenebilir.

Örneğin, Suud kralı, anayasa da dahil olmak üzere bütün cari kanunların üzerindedir. Ülkenin siyasetinde onun ağırlığını dengeleyen başka kurumlar bulunmaz. Otoritesi "kontrolsüz, nihai ve daimi"dir. Britanya kraliçesinin ise, neyi yapıp yapamayacağı, hangi kurallarla bağlı bulunduğu, detaylı bir şekilde belirlidir. Bu *belirlilik*, dünya üzerindeki 16 devletin başı olmasına rağmen, Kraliçe II. Elizabeth'i bir diktatör olarak nitelendirebilmeyi epey zorlaştırır.

Suud Kralı Abdullah ise, son derece tipik bir diktatördür. Ancak yine de, kendisinin *faşist* bir diktatör olduğunu söylemek doğru olmaz. Zira bir lideri "faşist" olarak nitelendirebilmek için, ülkede sadece **lider ölçsüzlüğünün** değil, iki savaş arası (1918-1939) dönemde görülen türden bir **lider kültürünün** ve bu kült çerçevesinde anlam bulan (toplum mühendisliği ve dayanışmacılık eksenli) politikaların da varolması gerekir. Hâlbuki *mutlak monarşilerde* bu öğelere rastlanmaz. *Mutlak olmayan monarşilerde* ise, lider bu denli ölçsüz olamaz.

Bir imparatorluğun hazin hikâyesi

Bir zamanlar bir ülkede *mutlak* ya da *anayasal* olmayan, orta halli, hatta devrin şartlarınca gayet tipik sayılabilecek bir monarşi varmış. Bu monarşi, 1700'lü yıllarda başlayan ve takriben iki asra yayılan bir reform süreci sonrasında anayasal bir monarşiye evrilmiş. Yani sultanın yetkileri anayasa ile sınırlandırılmış ve makamı sembolik bir konuma taşınmış. Mesela 1908 yılına gelindiğinde, artık ülkenin bir anayasası, meclisi, bakanları, hatta çok partili bir siyasi hayatı ve çoksesli bir basını varmış. Ancak bir darbe (1913), bir dünya savaşı (1914-1918) ve ardından yaşanan bir iktidar mücadelesi (1920-1925) sonrasında bütün bu reformlar tersine dönmüş.

Gerçi ülkenin yine bir meclisi varmış, ama bu meclisin milletvekillerini, bakanlarını ve hatta başbakanını bile tek bir adam seçermiş! Zira bu Tek Adam, bütün muhaliflerini siyaset sahnesinden indirdikten sonra, ülkenin gerek anayasasının gerekse bütün kişi ve kurumlarının üzerine çıkmış. İcraatlarının hikmetinden sual olunmaz biri haline gelmiş.

Yine bu dönemde, çok partili hayattan tek partili hayata geçilmiş. Çoksesli ve çok renkli basının yerini, tek sesli iktidar bültenleri almış. Her yere Tek Adam'ın portreleri asılmış, heykelleri dikilmiş.

Ancak yeni nesiller bu tablo karşısında değil üzülmek, çok mutlu olmuşlar. **Çünkü onlara monarşiler arasındaki farkları hiç kimse anlatmamış.** Aksine, bütün monarşilerin mutlak monarşi olduğunu düşünmeleri sağlanmış. Bu nedenle, "Cumhuriyet geldi, özgür olduk!" diye onyıllar boyunca sevinmişler. Hâlbuki cumhuriyetin *de* ne olduğunu bilmiyor, kendi kendilerini yönettiklerini zannediyorlarmış.

Sonsöz

Bu hazin hikâye, bir ülkenin **mutlak olmayan bir monarşiden** önce **anayasal monarşiye**, sonra da mutlak monarşinin dahi ötesine geçen bir **faşist diktatörlüğe** evrilmesinin hikâyesi. Yukarıdaki mutlak monarşi tanımından hareketle, bu evrimi üç aşamada ifade etmek mümkün. Birinci aşama, otoritesi üzerinde nispeten az miktarda kontrol olan bir sultanın idaresindeki *mutlak olmayan bir monarşiye*; ikinci aşama, sultanın otoritesinin anayasa ile sınırlandırıldığı bir *anayasal monarşiye*; üçüncü aşama ise, otoritesi "kontROLSÜZ, nihai ve daimi" olan bir liderin egemen olduğu bir *faşizme* karşılık geliyor. Ve bu üçüncüsü, elbette bir cumhuriyet değil.

***

Eğitim notu

Konu ister istemez hep eğitime geliyor... Ama bu şaşırtıcı değil. Zira Murat Belge'nin geçtiğimiz günlerde verdiği bir röportajda belirttiği gibi, "Türkiye'de faşizm aileden değil, eğitimden gelir". Batı üniversitelerinde kullanılan *Siyaset Bilimine Giriş* kitaplarının metinlerinden yola çıkmanın bu denli zihin açıcı olabilmesinin nedeni de zaten bu. Otoriterlik bahislerinde "Sanki Türkiye'den söz ediyor" dedirten metinlere önümüzdeki haftalarda da yer vermeye çalışacağım.

taraf@serdarkaya.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Siyaset Bilimi 104: Cumhuriyet

Özgürlükçü kesimin yazarları zaman zaman 1923 yılında Türkiye’de bir cumhuriyet kurulduğunu, ama bu cumhuriyetin demokratik bir cumhuriyet olmadığını dile getiriyorlar. Bu bir parça problemli bir argüman. Zira 1923’te kurulan rejim, bir cumhuriyet değildi.

Cumhuriyetin tanımı

Dünyada demokratik olan ve olmayan cumhuriyetler bulunduğu düşüncesi, resmî adında “cumhuriyet” ifadesi yer alan her ülkeyi cumhuriyet kabul etme hatasından ileri geliyor. Halbuki böyle bir yaklaşım, Küba’dan Saddam’ın Irak’ına, İran’dan Fransa’ya dek pek çok ülkeyi aynı kategoriye dâhil etmek suretiyle cumhuriyet kavramını anlamsızlaştırıyor.

Cumhuriyet kavramının tanımı bir parça geniş olsa da, bu denli esnek değil. Hatta hiçbir kavram bu kadar esnek olamaz –zira olursa, anlamını yitirir. Kaldı ki, cumhuriyet, tartışmalı bir kavram da değil. Hemen her Siyaset Bilimine Giriş kitabı, devletin başında kral ya da padişah gibi bir monarkın bulunmadığı, vatandaşların karar alma mekanizmalarına katılma hakkına sahip olduğu rejimler in cumhuriyet oldukları ekseninde bir tanım içerir.

Daha basit bir ifadeyle, cumhuriyet, herhangi bir otoriter lider e değil, halk a ait olan bir rejimdir. Dolayısıyla da, kavramın, Latince “halka ait olan” anlamına gelen “res publica” ifadesinden türetilmiş olması nedensiz değildir. Cumhur kelimesinin “halk” anlamına geldiği düşünülecek olursa, Türkçede kullandığımız “cumhuriyet” ifadesinin gayet isabetli bir çeviri olduğu da söylenebilir.

Cumhuriyet ve demokrasi

Cumhuriyet ile demokrasi kavramları arasında ciddi bir örtüşme bulunur. Ancak farklı çıkış noktalarına sahip olan bu iki kavram, farklı gerçeklikleri vurgular.

Şöyle ki, cumhuriyet sadece “otoriterliğin yokluğu”nu ifade eder. Dolayısıyla da, bir rejimin ifadesi olmaktan ziyade, rejim hakkında geniş bir çerçeve çizmekle yetinir.

Demokrasi ise, rejimin insanlara ait olmasını zaten veri kabul eder. Asıl vurgusu ise, insanların karar alma mekanizmalarına (doğrudan ya da dolaylı olarak) katılma haklarını kullanmaları ve neticede çoğunluğun kararının belirleyici olması noktasındadır. Buradaki temel varsayım, bütün katılımcıların (ve dolayısıyla her oyun) eşit olmasıdır.

Demokrasinin en temel değeri durumunda olan eşitlik, kavramın bugün evrildiği noktada da halen merkezdedir. Örneğin, azınlık hakları, eşcinsel evlilikleri, hukukun üstünlüğü gibi hak ve ilkelerin ortaya çıkmasında, eşitliğin azınlıkta olanlar ya da güçsüzler aleyhine ihlal edilmesi kaygısının önemli bir payı vardır.

Cumhuriyet olmayan cumhuriyetler

Günümüzde dünya üzerindeki 194 devletin 128'inin resmî adında "cumhuriyet" ifadesi yer alıyor. Ancak bu, sözkonusu ülkelerde rejimin gerçekten de halka ait olduğu anlamına gelmiyor. Zira **otoriter rejimlerin, gerçek niteliklerini tabelaya taşımamak gibi bir özellikleri var.** Bu nedenle de, "Kuzey Kore Faşist Diktatörlüğü" gibi isimlere pek rastlamıyoruz.

Freedom House verilerine bakıldığında, resmî adında "cumhuriyet" ifadesi geçen ülkelerin ortalama özgürlük seviyesinin, dünya ortalamasının altında olduğu görülüyor. Daha da ilginç, adında "demokrasi" ifadesi geçen ülkelerin, ekseriyetle, özgürlüğün az bulunduğu yerlere karşılık geliyor olması! Adında "krallık" ifadesi geçenlerin demokrasi ortalaması ise, her iki grubunkinden de daha yüksek! Örneğin **Norveç Krallığı** dünyanın en ileri demokrasilerinin bulunduğu grupta iken, **[Kuzey] Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti** demokrasinin en az bulunduğu ülkeler arasında yer alıyor. Yani **konu cumhuriyet ya da demokrasi olduğunda isimlere aldanmamak ve hatta belki de bu ifadelere denk gelince bir parça işkillenmek gerekli!**

Cumhuriyet ilan etmekle cumhuriyet olunmaz

Türkiye Cumhuriyeti de ne yazık ki bu konuda bir istisna değil. Zira Türkiye'de rejim hiçbir zaman halka ait olmadı. Olur gibi olduğu dönemlerde ise, kendisini rejimin sahibi addeden kişi ve kurumlar siyasete müdahale ettiler. Hatta bu durum, bugün itibarıyla "Cumhuriyet'in İlanı" olarak atıfta bulunulan hadise için dahi geçerli.

Şöyle ki, **29 Ekim 1923 tarihinde, Mustafa Kemal ve arkadaşları, diğer milletvekillerine haber vermeden Meclis'te gizlice toplandılar.** Meclis salt çoğunluğuna dahi sahip değillerdi. Bu şekilde, 1921 Anayasası'nın birinci maddesinin sonuna, "Türkiye devletinin şekli, Hükümet-i Cumhuriyedir" ifadesini eklediler. Bugün "Cumhuriyet'in İlanı" olarak kutlanan hadise (özetle) buydu. Yani ortada bir "ilan" olmadığı gibi, "cumhuriyet" de yoktu. Aralarında Kazım Karabekir'in de bulunduğu çok sayıdaki milletvekili o sırada Ankara'da dahi değildi ve "cumhuriyet" in "ilan" ını Meclis'ten çok uzakta, başkalarından öğreneceklerdi.

Birkaç saat içersinde oldubittiye getirilerek ve daha da önemlisi gizli kapaklı kotarılan bir hadiseyi sonraki nesillere "ilan" olarak aktarmak, bu olaya sanki halkla birlikte coşku içinde gerçekleştirilmiş süsü vermek ile Kuzey Kore'nin resmî adını "Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti" koymak arasında ciddi bir benzerlik olsa gerektir.

Hikâyenin tamamı şuradan okunabilir: <http://j.mp/29ekim1923>

taraf@serdarkaya.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Halkçıyım' diyenden korkacaksın!

Serdar Kaya 24.07.2011

Bir ülkenin resmî adında yer alan ifadeler, çoğu zaman o ülke hakkındaki gerçekleri yansıtmaz. Geçen pazarkı yazı bu konuya değiniyordu. Ancak o yazıyı yazmadan önce konu hakkında yapılmış sistemli bir araştırma bulunup bulunmadığını merak etmiş ve internet üzerinde yaptığım küçük bir aramadan sonra Carnegie Mellon Üniversitesi'nde doktora öğrencisi olan Brendan O'Connor'ın 2007 yılında blogunda yayınladığı basit ama ilginç çalışmayı görmüştüm.

Geçen haftaki yazıda verdiğim bilgiler, O'Connor'ın çalışmasını 2011 rakamları ile tekrarladıktan sonra elde ettiğim sonuçlara dayanıyordu. Konunun diğer detayları ise aşağıda.

Özgürlük ve ülke isimleri

Günümüz ülkelerinin resmî adlarında herhangi bir rejime atıfta bulunan altı farklı ifade bulunuyor: **cumhuriyet, demokratik, halkçı, İslami, krallık** ve **sosyalist**. Peki, resmî adlarında bu ifadelerin yer aldığı ülkeler özgürlük konusunda ne durumda? Mesela resmî adı demokrasiye atıfta bulunan ülkeler diğerlerine göre daha mı demokratik? Ya da monarşik isimlere sahip olanlar daha mı otoriter?

Her yıl Freedom House tarafından yayımlanan *Freedom of the World* raporuna bakarak bu konuda bir fikir edinmek mümkün. Dünya üzerindeki bütün ülkelere *siyasi haklar* ile *sivil özgürlükler* konusunda 'bir' ile 'yedi' arasında bir demokrasi skoru veren rapor, bu skorlar doğrultusunda ülkeleri "özgür", "kısmen özgür" ve "özgür değil" olmak üzere üç grupta kategorize ediyor.

Krallık gibisi yok!

Freedom House'un 2011 yılı raporu *ülke resmî adları* bazında tasnif edildiğinde, özgürlük ortalaması en yüksek olan ülke kategorisinin krallıklar olduğu görülüyor. Krallıkların özgürlük ortalaması, dünya ortalamasına çok yakın. Bunun nedeni, hem dünyanın en özgür ülkeleri arasında olan Avrupa krallıklarının hem de dünyanın çeşitli yerlerindeki diktatörlüklerin aynı kategoride yer alması.

Cumhuriyetlerin özgürlük ortalaması ise, (krallıklara göre bir parça daha düşük olsa da) yine dünya ortalamasına yakın. Ancak cumhuriyetler, krallıklara nispeten daha geniş ve eşit bir dağılıma sahip. Yani "özgür", "kısmen özgür" ve "özgür değil" kategorilerinin her birinde ciddi oranda cumhuriyete rastlamak mümkün. Dolayısıyla da, bir ülkenin isminde "cumhuriyet" ifadesinin yer aldığını bilmek, bize o ülkedeki muhtemel özgürlük seviyesi hakkında çok fazla fikir vermiyor.

Tabii aynı şey krallıklar için de geçerli. Yani bir ülkede monarşinin varolması da özgürlük seviyesi üzerinde belirleyici değil. Başka yerlerde olduğu gibi krallıklarda da belirleyici olan, hukukun üstünlüğü ve demokrasi. Bu nedenle de, *anayasal monarşi* ile *mutlak monarşi* arasındaki ayrım çok önemli.

Diğer dört kategoride yer alan ülkelerin özgürlük seviyesi ise, dünya ortalamasından belirgin bir şekilde daha düşük. Mesela, resmî adında "demokrasi"ye yer veren dokuz ülkenin beşi "özgür değil" iken, üçü "kısmen özgür". Bu ülkeler arasında "özgür" kategorisinde yer alan tek ülke, Batı Afrika açıklarındaki *Sao Tome ve Principe Demokratik Cumhuriyeti*.

İsminde İslam dinine atıfta bulunan dört ülkeden Pakistan "kısmen özgür" iken, Moritanya, Afganistan ve İran "özgür değil". Bu kategoride özgür bir ülke bulunmuyor. (Resmî adında "İslam" ifadesi geçmediği için bu çalışmada incelenmeyen, ama Müslüman bir nüfusa sahip olan ülkeler içersinde sadece Endonezya "özgür" kategorisinde yer alıyor. Türkiye ve Senegal ise "kısmen özgür" ülkeler arasında. Yani **Türkiye'de yaygın olan "Türkiye'nin dünyadaki tek Müslüman demokrasi olduğu" argümanı gerçeği yansıtmıyor.**)

Sosyalist üç ülkenin üçü de "özgür değil" kategorisinde. Ancak dünyada, resmî adında sosyalizm ifadesi yer almasa da anayasası sosyalizme atıfta bulunan Nepal ve Bangladeş gibi "kısmen özgür" ülkeler de var.

Son olarak, **halkı en az özgür olan ülkeler, halkçı olduğunu iddia edenler!** Bu kategoride özgür bir ülke yer almadığı gibi, özgürlük skorları da minimuma yakın seviyede. **Galiba Türkiye'de olduğu gibi dünyada da**

kural aynı: “Halkçıyım” diyenden korkmak gerek!

Merak edenler için çalışmanın diğer detayları şurada: <http://j.mp/detaylarburada>

Sonsöz

Bu sonuçlara bakınca insan, “İyi ki 1923’te sadece ‘cumhuriyet’ ilan etmişler” demeden edemiyor. Eğer “cumhuriyet” ile yetinmeyip Kuzey Kore gibi “demokratik halk cumhuriyeti” falan ilan etseler, kimbilir halimiz nice olurdu...

taraf@serdarkaya.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kraliçe ve padişah

Serdar Kaya 31.07.2011

Kanada’daki üniversitemizde öğrencilere zaman zaman Kraliçe II. Elizabeth’i soruyoruz... Malum, II. Elizabeth, halen Kanada’nın da içlerinde bulunduğu 16 ülkenin kraliçesi. Dolayısıyla da, Kanada devletinin başında bir cumhurbaşkanı değil, kraliçenin temsilcisi olan bir Umumi Vali (governor general) bulunuyor. Zira pek çok Batı ülkesi gibi Kanada da bir *anayasal monarşi*. Ve yine pek çok Batı ülkesi gibi, aynı zamanda günümüz dünyasının en ileri demokrasilerinden biri.

Kanada ileri bir demokrasi olduğu için, bizler de öğrencilere özgür bir şekilde, “Sizce Kanada Kraliçe’ye bağlı kalmaya devam etmeli mi. Yoksa tam bağımsızlığını mı ilan etmeli” gibi sorular sorabiliyoruz. Onlar da bize ne düşünüyorlarsa söyleyebiliyorlar.

Herhalde ne demek istediğim anlaşılmıştır: **Bizler aramızdan çoktan ayrılmış olan bir siyasi liderin ilkelerini terk etmeyi onlarca yıldan sonra bile hâlâ korka korka teklif edebilirken, onlar hayatta olan, hükmü halen süren ve 300 yıllık köklü bir gelenekten gelen kraliçelerine bağlılıklarını sona erdirmeye konusunu özgürce ve sakince tartışabiliyorlar.**

Söz konusu tartışmanın “kraliçe yanlıları” ile “kraliçe karşıtları” gibi herşeyi siyah ve beyazlardan ibaret gören iki grup arasında gerçekleşmiyor olması da ayrıca önemli. Şöyle ki, öğrencilerin bir kısmı, Kanada’nın kraliyet ailesine artık ihtiyacı olmadığını ve devletin başında bundan böyle Kanada içinden birinin de bulunabileceğini ifade ederken, diğerleri ise, kraliyet ailesinin temsil ettiği köklü siyasi geleneğin önemini (*convention*) vurguluyor. Ancak her iki tarafta bulunanlar da, ekseriyetle karşı tarafın argümanlarındaki doğruluk payını takdir etmekten çekinmiyor.

Siyasi gelenek

Kraliçe söz konusu olduğunda siyasi gelenek vurgusu yapanlar, bir noktada illa ki, “Kraliçe olmasa da bir başkası aynı görevi yerine getirecek. Öyleyse zaten tanıyıp güvendiğimiz kraliçenin devletin başında bulunmasının ne mahsuru var?” şeklinde bir argümanı da dile getiriyorlar. Bu argüman, bir yönüyle gayet

muhafazakâr. Ancak diğer yandan da, hem yerleşik kurumların ve onlara atfedilen mananın önemini vurguluyor, hem de işlevselliğe atıfta bulunuyor olması itibariyle son derece gerçekçi.

Şöyle ki, bizler alışageldiğimiz için çoğu zaman yadırgamasak da, sistemin içindeki pek çok kurum ve uygulama, aslında etiği tartışılmaya müsait olan çok sayıda öge barındırır. Örneğin, “seçim yapmak” ve “oyları saymak” gibi sistemin en temel uygulamaları dahi, sorgulanmaya epey müsait olan kimi varsayımlar üzerine kuruludur. (Mesela, Etyen Mahçupyan, liberalizm eleştirilerinde bu konularda önemli sorgulamalar yapar.)

Benzeri sayısız örnekten bir diğeri de cumhurbaşkanlığı makamıdır. Bizler, hükümetin başında zaten seçilmiş bir liderin bulunduğu pek çok ülkede aynı zamanda bir de devleti temsil ettiği söylenen ve sembolik ve seremonik bir görev ifa eden bir cumhurbaşkanının varlığını *öyle alışageldiğimiz için* yadırgamayız. Ancak, bu makam kendiliğinden değil, bir süreç sonrasında ortaya çıkmıştır ve büyük ölçüde saltanat/kraliyet makamından mülhemdir.

Özetle, **geçmişi terk etmek zannedildiği kadar kolay değildir**. Dahası, **bugün yaşanan sorunlar, büyük ölçüde, geçmişten bugüne yaşanan değişimin ne şekilde ortaya çıktığı ile ilgilidir**.

Padişah ve travma

Padişahlar ya da padişahlık makamı söz konusu olduğunda Türkiye’de sakin ve nitelikli bir tartışma yürütmek zordur. Zira tepkiler duygusal, hatta histeriktir. **“Padişah” kelimesi telaffuz edildiği an, kimileri şartlı refleks sergileyerek derhal burnundan solumaya başlarken, kimi diğerleri de savunma psikolojisi içersine girer. Dolayısıyla, değil fikir alışverişi, sağlıklı bir tartışma dahi yaşanamaz.**

İnsanların birbirleriyle sakin bir şekilde konuşabilmelerine dahi izin vermeyen böylesine çatışmacı bir siyasi kültürün oluşmuş olmasında, ülkenin siyasi dönüşümlerinin hep *cebir* ile gerçekleştirilmiş (ya da engellenmiş) olmasının payının olmadığını söylemek zordur. Bu siyasi kültürün izini, III. Selim suikastından (sözgelimi) 27 Mayıs’a ve bugüne dek uzanan uzun bir hat üzerinde sürebilmek mümkündür. Bu tarihî tecrübelerin her biri, ayrı travmalar doğurmuştur.

Spesifik olarak padişahlığın bu denli hassas bir konu haline gelmiş olması ise, her şeyden önce, halkın önemli bir kesiminin saltanatın kaldırılış şeklini içine sindirememiş olması ile ilgilidir. Bu, Batı’daki monarşi tecrübelerinden çok farklıdır. Örneğin, Avustralya’da 1999 yılında yapılan referandumda halkın yüzde 54,4’ü ülkenin Kraliçe II. Elizabeth’e bağlılığının sürmesi yönünde oy kullandı. Tabii söz konusu referandumda daha farklı bir sonuç da elde edilebilirdi. Ama her iki durumda da, bu, Türkiye tecrübesinden çok farklı olurdu.

Sonsöz

Bizim son padişahımız VI. Mehmed’di. VI. Mehmed, sürgün edildikten dört yıl sonra 1926 yılında İtalya’da yokluk içinde öldü. Cenazesi günlerce kaldırılamadı. Kendisi şu an Şam’da gömülüdür. Kanadalılar, II. Elizabeth hakkında özgürce ve sakince konuşabilirler. Ama biz, bunca yıl sonra bile VI. Mehmed hakkında rahatça konuşamayız.

taraf@serdarkaya.com

'Ağrı Dağı'nı verelim...'

Serdar Kaya 07.08.2011

Ağrı Dağı, pek çok Ermeni için neredeyse kutsal bir anlam ifade ediyor. Bunun nedeni, dağın, Ermeni tarihine ve kimliğine dair anlatılarda merkezî bir yere sahip olması. Dahası, Ağrı Dağı, Türkiye-Ermenistan sınırının Türkiye tarafında bulunuyor ve sınırın diğer tarafındaki Erivan'dan bütün ihtişamıyla görünüyor. Hem dağın hem de ilgili anlatı ve çağrışımların zihinlerde her daim canlı kalmasını sağlayan bu durum, Ağrı Dağı'nı (Türkiye dışındaki) Ermenilerin gözünde hem çok yakın hem de (aradaki sınır nedeniyle) çok uzak olan efsanevi bir kültürel hazine durumuna getiriyor.

Bütün bunlardan anlaşılabilceği gibi, Ağrı Dağı, Ermenilerin Anadolu'dan toprak koparma planlarının bir parçasından ziyade, bir zamanlar yitirilmiş olan ancak yeniden kazanılmak istenen önemli bir değere karşılık geliyor. Bir başka deyişle, **Ermenilerin Ağrı Dağı'na yönelik tavırları, sıradan bir genişleme politikasından epey farklı bir zemine oturan duygulardan besleniyor.**

Gitmesek de... Görmesek de...

Türk resmî söylemi, (1) vatan toprağının şehit kanlarıyla sulandığı ve dolayısıyla her karışının kutsal olduğu, (2) bütün dünyanın gözünün Türkiye'nin üzerinde olduğu ve (3) başta ülkenin komşuları olmak üzere pek çok dış gücün ülkeyi zayıflatmak ve bölmek gibi bir emele sahip olduğu yönünde bir dizi telkinde bulunur. Bu telkinler, Türkiye'nin sınırlarının (gerçekte öyle olmasa da) Misak-ı Milli sınırlarına karşılık geldiği iddiasıyla desteklenir.

Bu çerçevede sözü edilen vatan, üzerinde bir medeniyet inşa etmek ya da huzur içinde yaşamak için değil, uğrunda ölmek için vardır. Militarist bir algıyı yansıtan (ve zaten yıllardır asker desteğiyle ayakta duran) bu söylem, vatani bir araçtan ziyade amaç olarak görür. Bu yaklaşım, Türkiye'de (çoğu ülkenin aksine) sadece kendisini milliyetçi olarak tanımlayanlarca değil, halkın ciddi bir çoğunluğu tarafından kabul görür. Bu nedenle de, (sözelimi) İstiklal Marşı'nın "Verme dünyaları alsan da bu cennet vatani" şeklindeki mısraı bir söz sanatı olarak görülmez ve düz anlamıyla kabul edilir.

Resmî söylemin gücü, "dış güçler", "vatana ihanet" ya da "bölünme" gibi anahtar kelimelerle insanların provoke edilmelerini de kolaylaştırır. Türkiye'de, Avrupa Birliği'nden Kürt sorununa dek uzanan pek çok gündem maddesinin makul bir düzlemde konuşulmaması bu nedenle şaşırtıcı değildir. Zira **belli anahtar kelimeler devreye sokulduğu an, bizler çoğu zaman, değil konuşmakta, düşünmekte bile güçlük çekeriz.**

Bir "diyalog" örneği

Bir tarihte, karşımdaki kişinin tepkisini ölçmek için, "Ağrı Dağı Ermeniler için çok önemliymiş; bizim için ise diğer dağlardan çok farklı değil; o halde aynı büyüklükte bir kara parçasıyla takas edip barış yolunda büyük bir adım atsak nasıl olur" diye sormuştum. Muhatabım cevaben ilk önce ne "Evet" ne de "Hayır" diyebilirdi. Ama bu fikirden bir şekilde rahatsız olduğu her halinden belliydi. Kısa bir süre sonra aradığı bahaneyi bulduğunda ise, böyle bir şeyin mümkün olamayacağını, çünkü Ağrı Dağı'nın (yüksekliğinden ötürü) stratejik öneme sahip olduğunu söyledi.

Stratejik önem konusunun burada bir bahane olduğunu sezsem de, neticede makul bir karşı-argüman olduğu için sorumu yeniledim ve bu şartlar altında Ağrı Dağı'nı daha geniş bir toprak parçasıyla takas edebileceğimizi, böylelikle yüzölçümümüzü de genişletebileceğimizi söyledim. Neticede, bu şartlar altında her iki taraf da

kazanıyordu. Ancak muhatabım, benzeri bir duraksamanın ardından, yine, böyle bir şeyin mümkün olamayacağını söyledi. Ancak bu sefer ortada bir bahane kalmadığından, cevap daha klasikti: Böyle bir takas düşünülemezdi, çünkü vatan toprağı kutsaldı...

Sonsöz

Gerçek hayatta böyle bir teklifi gerçekleştirmek elbette zordur. Hatta bu gibi tekliflere zaten herkesten önce ilgili bölgelerde yaşayan ve başka bir ülkeye bağlı olmak istemeyen insanlar karşı çıkar. Örneğin, Ermenistan, Nahçıvan bölgesi için Azerbaycan'a böyle bir teklifte bulunduğunda, buna ilk önce takas için teklif edilen bölgede yaşayan Ermeniler karşı çıkmışlardı.

Kaldı ki, asıl ideal olan, Ağrı Dağı'nı takas ederek barışmak değil, Ağrı Dağı'nı paylaşabilen bir kültürü birlikte inşa edebilmektir. Ancak bugün itibarıyla her iki tarafta da hâkim olan yaklaşım ile bu gibi şeyleri başarabilmek pek mümkün değil. Einstein'a atfedilen, **"Problemler, onları ortaya çıkaran düşünce seviyesinde çözülemezler"** şeklindeki söz de zaten bu duruma işaret ediyor. Yani kimi sorunların çözümü, ancak bir zihniyet değişimi ile mümkün.

Bu noktada, zihniyet değişiminin tek taraflı olarak yaşanmasının bile sorunların çözümü adına çok önemli olduğunu belirtmek gerekli. Zira, her iki tarafın da karşılıklı olarak tansiyonu yükselttiği milliyetçi iletişim tarzını ortadan kaldırmak için, iki taraftan sadece birinin uzlaşmadan yana olması yeterli. Dahası, uzlaşma amacıyla hareket eden tarafın tavrı, muhatabının konuya bakış şeklini değiştirebilecek (ve hatta muhatabında bir zihniyet değişimini tetikleyecek) bir güce de sahip.

taraf@serdarkaya.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Siyaset Bilimi 105: Üniter Devlet

Serdar Kaya 21.08.2011

Üniter devlet, siyasi idarenin tek ve merkezî bir otoritenin kontrolünde bulunduğu bir işleyişin ifadesidir. Bu işleyiş, ülkenin farklı bölgelerini ilgilendiren kararların, o bölgelerde yaşayanlar tarafından değil, başkentteki politikacılar tarafından alınmasını öngörür. Böyle bir sistemde, yerel yönetimler, çoğu zaman merkezî otoritenin birer uzantısı durumundadır. Dolayısıyla da, görevleri, bulundukları bölgedeki insanların iradelerini temsil etmek değil, merkezin ürettiği politikaları uygulamaktır.

Üniter devletlerde yerel yönetimlere geniş yetkiler tanınması da az rastlanan bir durum değildir. Ancak bu yetki verildiği gibi, alınabilir de. Zira aslolan yetkinin miktarı değil, iplerin merkezî otoritenin elinde olmasıdır.

Üniter Devlet ve Demokrasi

Üniter devlet söz konusu olduğunda ilk akla gelen konulardan biri, merkeziyetçilik ile demokrasi arasındaki ilişkidir. Zira merkezî düzenlemelerin yerel taleplerle uyuşmadığı her durum, merkezin kendi tercihlerini dayatması anlamına gelir. Bu noktada sorular gayet açıktır: **Eğitimden sağlığa pek çok konu bölgesel olarak**

mı düzenlenecektir, yoksa merkezî bir şekilde mi? Kararlar başkenttekilerce mi alınacaktır, yoksa ilgili sorunları yerinde gören, seçmenler tarafından daha iyi tanınan, daha erişilebilir durumda olan ve dolayısıyla da kendilerinden daha kolay hesap sorulabilen yerel liderlerce mi?

Bu soruların vurgusu, demokrasinin *siyasi irade* ve *temsili* gibi temel değerleri üzerindedir. Dolayısıyla da, cevaplarının prensip bazında nasıl olacağı çok fazla kuşku götürmez. Ancak işleyiş söz konusu olduğunda, bu sorulara tek bir doğru cevap vermek zorlaşır. Zira Danimarka gibi küçük bir ülkede merkezî örgütlenme çok fazla sorun doğurmazken, büyük şehirleri arasında binlerce kilometre mesafe bulunan ABD ve Kanada'da durum farklıdır.

Merkeziyetçiliğin totaliter rejimler tarafından araçsallaştırılması hakkında ise, daha net konuşabilmek mümkündür. Hayatın her alanını kontrol altına almak ve toplumu belli bir şekle sokmak gibi eğilimlere sahip olan totaliter rejimler, hem toplum içindeki farklılıkları baskı altına alma, hem de resmî kılınan kimlik çerçevesinde bir aidiyet hissi kurgulama noktasında merkeziyetçi bir politika izlerler. Üniter devletlerde tektipleştirme kaygısına ve birlik vurgusuna daha sık rastlanması da zaten ilgili yapının merkeziyetçiliği bu denli işlevsel kılabilmesinden ileri gelir.

Türkiye’de Üniter Devlet

“Üniter” kelimesi, *teklik*, *bütünsellik*, *bölünmezlik* çerçevesinde bir anlam ifade eder. Dolayısıyla, Türkiye’de kimi yetkililerin devletin üniter niteliğine sıklıkla atıfta bulunuyor olmaları boşuna değildir. Fazlasıyla klişeleşmiş ve halkın nezdinde artık anlamını yitirmiş olan bu söylemde devletin “üniter niteliği” ya da “bölünmez bütünlüğü” ile kast edilen, Türkiye’nin Ankara’dan (ve tabii mümkünse Ankara’nın belli bir noktasından) idare edilmeye devam etmesidir.

Bu söylemin varlık nedeni, herşeyden önce, Türkiye’nin doğusunda Kürtlerin kendi kaderlerini tayin etmeye başlama ihtimalinden duyulan kaygıdır. Zira **Türkiye’de yerel yönetimlerin güçlenmesi, Kürtlerin de kendi kendilerini idare etmeye başlamaları anlamına gelecektir. Dolayısıyla da, kendi dillerini konuşmaları ya da çocuklarına kendi dillerinde eğitim verme kararı almaları, (herhangi bir kargaşaya dahi sebep olmadan) doğal bir süreç dâhilinde kendiliğinden olağanlaşacaktır.**

Tabii aynı şey Kürt olmayanlar için de geçerlidir. Şöyle ki, **Cumhuriyet, memleketin İstanbullusunun da, Konyalısının da, Ankaralı gibi olmasını ister. Ancak yerinden yönetime engel olunmaması durumunda, zamanla kendiliğinden İstanbullu İstanbullu, Konyalı da Konyalı gibi olacaktır.**

O halde, bütün bunların önüne geçebilmek için yapılacak şey bellidir: **Her ile Ankara’dan bir vali atanacaktır.** Bu valiler, Ankara’nın o ildeki temsilcisi ve “ayrı ayrı her bakanın mümessili ve bunların idari ve siyasi yürütme vasıtası” olacaklardır. Halkın seçtiği belediye başkanları ise hadlerini bilip devlet işlerine karışmayacak, çöpleri toplamak gibi işlerle iştigal edeceklerdir.

Türkiye’nin üniter devlet anlayışı ve bu anlayış çerçevesinde ortaya çıkan yerel yönetim sistemi özetle budur. Biraz dikkat edilirse, çok yakın bir geçmişe kadar ulusal siyasetin de buna benzer bir **atananlar ve seçilenler** ya da **görünenler ve görünmeyenler oyunu** olduğu görülebilir.

Bu, İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin *ricâl-i gayb* geleneğidir.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Federasyon ve bölünen Türkiye

Serdar Kaya 28.08.2011

Üniter devlet, federasyon ve konfederasyon kavramları arasındaki temel fark, egemenliğin paylaşılması noktasındadır. Şöyle ki, **üniter devlette**, egemenlik sadece merkezî idareye aittir. Yerel yönetimler ancak merkezî idarenin izin verdiği ölçüde yetki sahibi olabilirler. **Federasyonda**, böyle bir merkeziyetçi yapı bulunmaz. Egemenlik, yerel yönetimler ile merkezî idare arasında paylaşılır. **Konfederasyonda** ise, (üniter devlettekinin tam tersine) egemenlik sadece yerel idareye aittir. Merkezî idare ancak yerel idarenin onayı dâhilinde yetki sahibi olabilir.

Bu üç yapı arasındaki farkı, bir örnek ekseninde incelemek gerekirse: Üniter bir devlet olan Türkiye’de vatandaşlar sadece Ankara’ya vergi verirler. Bir Teksaslı ise, hem Teksas hükûmetine, hem de Washington’a vergi verir. (Günümüzde geldiği nokta itibariyle bir konfederasyonu andıran) Avrupa Birliği sınırları içinde yaşayanlar ise, sadece kendi ülkelerine vergi öderler.

Tarihî süreç ve Teksas örneği

Bu gibi farklı siyasi yapılar, farklı tarihî süreçler neticesinde ortaya çıkar. Bu nedenle, içlerinden birinin diğerine üstünlüğünden ziyade, farklı siyasi tecrübelerin doğurduğu farklı işleyişlerden söz etmek daha doğru olur. Örneğin, 17. yüzyılda önce Fransa, ardından da İspanya tarafından sömürgeleştirilen Teksas, daha sonra Meksika’nın bir eyaleti durumuna geldi. Sonrasında bir süre bağımsız bir Teksas Cumhuriyeti olarak varolduktan sonra nihayet 1845 yılında Amerika Birleşik Devletleri’ne katıldı. Aradan geçen 166 yıldan sonra, Teksas’ta “Amerikalı” kimliğinin yanı sıra “Teksaslı” kimliği de halen güçlü.

Teksas, kendi yasama, yürütme ve yargı organlarına, polis teşkilatına ve hatta bayrağına sahip olmaya devam etmesine imkân tanıyan bu federal yapıya kendi rızasıyla dâhil oldu. Ama bunun yerine Teksas merkeziyetçi bir sisteme dâhil olmaya zorlansaydı, daha farklı tecrübelerin yaşanması herhalde şaşırtıcı olmazdı.

Yeni Kürtler

Günümüz Türkiye’sinde federasyon dendiğinde ise, ilk akla gelen ülkenin doğusu ve Kürtler. Zira federasyon talebi, epey zamandır Kürt siyasetinin en belirgin gündem maddelerinden biri durumunda. Hatta bazı Kürtlerin federasyonu tam bağımsızlık yolunda bir aşama olarak gördükleri de bir gerçek.

Bu talepler, Kürt siyasetinin Ankara’nın bölge üzerindeki egemenliğinden rahatsızlık duyduğu ve daha fazla otonomi arayışı içerisinde olduğu anlamına geliyor. Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanı **Osman Baydemir**’in, TBMM ve Türkiye bayrağına ek olarak bir de bölgeye özgü bir Kürt parlamentosu ve bayrağı talep eden sözleri de, böyle bir arayışın ifadesiydi.

Kürt siyasetinin bu arayışları karşısında, Ankara, (pek çok devletten beklenecek tavrı sergileyerek) ne egemenliğini paylaşmak, ne de bölünmeye kapı açmak istiyor. Onyıllar süren asimilasyon politikasının ve bu

doğrultuda işlenen insanlık suçlarının ardından devletin bugün geldiği nokta, üniter yapı içerisinde Kürtlerin kimliklerini tanımak ve sivil haklarını (tamamen olmasa da) vermek suretiyle çözüm üretmeyi öngörüyor.

Ancak böyle bir çözüm, dünyanın pek çok yerinde olumlu sonuçlar vermiş olsa da, Türkiye’de benzeri bir başarının elde edilmesi bu noktadan sonra çok zor. Zira, bundan 20 yıl önce yapılsa belki çok etkili olacak olan bu açılımlar, artık Kürtler için çok fazla anlam ifade etmiyor. Bunun nedenleri arasında, (1) yaşanan korkunç tecrübeler, (2) Kürtlerin yükselen kimlik bilinci, (3) bu yeni milliyetçi kimliğin fazlasıyla reaksiyoner olması, (4) yeni bir Kürt entelijansiyanın doğmuş olması, (5) Kürt kimliğinin müzikten edebiyata her alanda ifade bulması ve bu kimlik inşasının Kürt kitlelerde büyük bir heyecan uyandırması, ve (6) Kürtlerin, haklarının tanınmasını artık bir lütuf olarak görmüyor olmaları sayılabilir.

Bütün bunlar, herşeyden önce, Türkiye’de Kürt kimlik siyasetinin artık hak ihlalinin korunma kaygısının çok ötesinde dinamiklerle şekillendiği anlamına geliyor. Dolayısıyla, **anadilde eğitim gibi dünyada çoktan genel kabul görmüş hakları tanımak artık bir marifet olmadığı gibi, çözüm adına yeterli de değil. Bu durum, federasyon ya da başka bir sistemin sorunlara çözüm olmasının artık mümkün olmadığı anlamına da geliyor.** Zira Türk tarafı henüz farkında olmasa da, günümüz Kürt siyaseti, Kanada ve Belçika gibi federal ülkelerde görülen türden bir sürece girmiş durumda.

Sonsöz

Bugün gelinen noktada, Kürtleri Türk üniter devletin kadim kalıplarına sokmak artık epey zor. Yapılması gereken, kalıbı değiştirmek –ki bu da, ülkenin adı dâhil herşeyinin radikal bir değişime tabi tutulması demek.

Türkiye’de böyle bir değişimin er geç yaşanması kaçınılmaz olsa da, mevcut milliyetçi zihniyetin kendisini hızla değiştirmekte olan Kürtlerin dinamizmine ayak uydurabilecek denli hızlı dönüştürebilmesi pek muhtemel değil. Yani **tren çoktan kaçtı. Ama Türkler henüz bunun farkında değiller.**

***

PKK ve BDP Notu: Bu yazı uzun bir süreci ele alıyor ve mevcut gündem ile ilgili değil. PKK’nın eylemlerinin ve BDP’nin son dönem siyasetinin hem Türklere hem Kürtlere hem de barışa büyük zarar verdiğini düşünüyorum.

taraf@serdarkaya.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Türkler, Kürtler ve Teksaslılar

Serdar Kaya 04.09.2011

Geçen pazar yayımlanan “Federasyon ve bölünen Türkiye” başlıklı yazıma gelen bazı itirazlar ekseninde yazının kimi noktalarını detaylandırmaya çalışacağım.

» **Soru 1: “Türkler henüz bunun farkında değiller” gibi bir ifade, yazarın kendisini Türk saymadığı anlamına gelmez mi?**

Gelmez. Çünkü, hiç kimse, değerlendirmelerini taşıdığı kimliğin perspektifinden yapmak zorunda değildir. Hatta **insanın kendisine mesafe alması, tek yönlü bir bakışa hapsolmaktan kurtulma ve daha objektif olabilme adına önemli bir adımdır.**

Diğer yandan, bir insanın Türk olması kadar olmaması da gayet doğaldır ve bu ikisinden birinin diğerine (elbette) herhangi bir üstünlüğü yoktur. Dahası, bir insan Türk olmakla birlikte bir kimlik olarak Türklüğü önemsemiyor ve kendisini milliyeti dışındaki özellikleri (örneğin, düşünceleri ya da inançları) ekseninde tanımlıyor olabilir.

Yani bu gibi sorular aslında çok anlamlı değil. Bir tartışmada aslolan, kişinin kendisini hangi milliyet ekseninde tanımladığı değil, ortaya koyduğu argümanlardır.

» Soru 2: Peki bu gibi ifadeler genellemede bulunuyor olmaları itibariyle problemli değil mi?

“Türkler”, “Kürtler” ya da “Amerikalılar” gibi ifadeler, zorunlu olarak genelleleyici değildir. Örneğin, “Amerikalılar seçim sonuçlarına şaşırdılar” gibi bir ifade, “Amerikalıların çoğu” anlamına gelir. Yani ülkede seçim sonuçlarına şaşırmayan, böyle bir sonucu bekleyen kimseler de muhakkak vardır. Ancak ilgili ifade ile kastedilen ülkedeki herkes değil, **yaygın eğilimdir.**

Bu gibi ifadelerin sorunlu olması, ancak belli bir kimliği taşıyan herkese aynı özelliğin atfedildiği durumlarda olur. Örneğin, “**Türkler çalışkandır**” ya da “**Yahudiler zengindir**” gibi **özcü** önermeler bu çerçevededir.

» Soru 3: Teksas ile Kürdistan’ı karşılaştırmak makul mü?

ABD’nin Teksas eyaleti ile Türkiye Kürdistanı arasında analitik bir karşılaştırmadan ziyade, bir düşünce egzersizi yapmak mümkün:

Kürtlerin milliyetçi bir Türkiye’deki konumlarının ne olacağı konusu Kurtuluş Savaşı’nın sona ermesinin ardından gündemde oldu. Mustafa Kemal’in sıklıkla atıfta bulunulan ve Kürtlere özerklik verileceğini ifade ettiği İzmit konuşması da bu döneme rastlar. Ancak tek parti diktatörlüğünün tesis edilmesinin ardından, merkezî hükümet Kürtlere özerklik tanımak şöyle dursun, Kürt kimliğini bir tehdit olarak görmeye başladı ve bu süreçte, Kürt kimliğine dair kültürel öğeler dahi zamanla birer suç unsuru haline geldi.

Teksas ise, 1845 yılında Amerika Birleşik Devletleri’ne katılmış ve (ilgili müzakerelerde karara bağlandığı üzere) kendi kimliğine ve siyasi sembollerine sahip olmaya devam etmişti. Ancak **federal hükümet tek taraflı olarak aldığı bir kararla Teksaslıların temel haklarını hiçe saysa, Teksaslılar buna rağmen ABD’nin bir parçası olarak kalmak isterler miydi? Yoksa hemen herkesin zaten silahlı olduğu Teksas’ta merkezî hükümete karşı mücadele veren ayrılıkçı örgütler ortaya çıkar mıydı?**

Tarihi değiştirmemiz mümkün olmadığı için bu soruların cevaplarını bilemesek de, dünyadaki örneklerle baktığımızda, dayatmaların ve asimilasyon politikalarının ne gibi facialara neden olabildiklerini görebiliyoruz.

» Soru 4: Federasyon neden Kürt sorununa çözüm olamaz?

Onyıllarca süren ve Kürt kimliğini ortadan kaldırmayı hedefleyen sistemli uygulamalar artık sona erdi. Bu yeni dönemde, yeni bir Kürt kimliği hayatın hemen her alanında ciddi bir dinamizm ile inşa olmakta. Geçmişteki acılarla ve Türklerin (biraz da kendi acıları nedeniyle) bu acıları halen ciddiye almıyor olmalarıyla şekillenen bu yeni kimlik, ciddi derecede reaksiyoner bir yapıya da sahip. Dolayısıyla, bu yeni kimliği taşıyanlar, temel haklarına sahip olmayı artık bir lütuf olarak görmedikleri gibi, kendilerine yönelik aşağılayıcı tavırları da daha fazla sineye çekmek istemiyorlar.

Ancak Türk tarafı, bu güçlü hisleri (ve daha da önemlisi, bu hislerin ima ettiği siyasi gelişmeleri) anlamakta halen zorlanıyor. Bu nedenle de, **Türkler, asıl konunun federasyon (ya da herhangi bir başka bir sistem) olmadığını, Türk devletinin acımasızlıklarıyla şekillenen Kürt milliyetçiliğinin kendisini TÜRKİYE'ye ait hissetmesi için artık ortada pek bir neden kalmadığını göremiyorlar. Bu nedenle de, bugün duymaya dahi tahammül edemedikleri bir kelime olan "federasyon"u bir gün mumla aramaya mahkûmlar.**

Sonsöz

Türk tarafının bu hali, yaklaşmakta olan tsunamiden haberdar olmadıkları için sahilde eğlenmeye devam eden ve içinde bulundukları sarhoşluğun etkisiyle anlamsız sloganlar atan ve hatta bu sloganlara inanabilen insanların durumunu andırıyor.

En azından benim baktığım yerden görünen bu.

taraf@serdarkaya.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ben Kürt olsaydım...

Serdar Kaya 11.09.2011

Yarın olacakları tahmin etmeye çalışmak ile yarına dair temennilerde bulunmak arasında ciddi bir fark var. Zira öngöründe bulunmak objektif olmayı gerektirirken, temenniler ise sübjektif bir yapıya sahip. Ancak bu basit fark, ne yazık ki herkes için yeterince belirgin değil. Bu nedenle de, **dile getirilen öngörüler, ülkemizde, gerçekleşmesi arzu edilenin beyanı (ve hatta siyasi bir duruş) olarak algılanıyor.**

Geçen pazar yayımlanan yazım da maalesef çokları tarafından böyle bir algıyla değerlendirildi. Yazıda, (1) yeni bir Kürt siyasi elitinin ortaya çıktığını, (2) bu elitin de etkisiyle, yeni bir Kürt kimlik bilincinin son derece dinamik bir şekilde güçlendiğini ve (3) bu kimliğin reaksiyoner-milliyetçi bir niteliğe sahip olduğunu belirtmiştim. Bütün bunlar, bana göre, Kürt kimliğinin yakın bir gelecekte Türk üniter devletinin mevcut kalıplarına sığmakta daha da zorlanacağı anlamına geliyordu. Bu nedenle de, bölünmenin önüne geçebilmek için bu kalıpların bir an önce değişmesi gerekmektedir. Ancak ben Türkiye'de yaşanan onca olumlu gelişmeye rağmen, Türk tarafındaki değişimin Kürtlerin değişim hızına yetişemeyeceğinden hareketle, (özellikle Doğulu) Kürtlerin giderek artan bağımsızlık taleplerinin bir noktadan sonra önünün alınamayacağı sonucuna vardım. Halen de böyle düşünüyorum.

Yanıldığımı zannetmiyorum olsam da, neticede bu bir öngörü –ve elbette herkes bu öngörüye katılmak zorunda değil. Örneğin, bir başkası da çıkıp, "Bu söylenenler yanlış. Kürtler ve Türkler müthiş bir barış ve kardeşlik arifesindeler" diyebilir. Böyle bir argüman, benim açımdan **geçerli** olmasa da, en azından **meşrudur**.

Ne var ki, **bazı insanlar okuduklarına metinde yer almayan anlamlar yüklüyor ve zaman zaman da meşruiyet sınırlarını zorluyorlar.** Örneğin, **Engin Ardıç**, yazımın metninden (nasıl başardıysa) benim ayrılıkçı bir Kürt olduğum fikrine varmış. Sadece onun yazısını okuyan biri, benim bağımsızlık mücadelesi veren bir militan gibi konuştuğumu dahi düşünebilir. Ardıç, edindiği bu izlenim doğrultusunda, yazımdan yaptığı

alıntıların tırnak içlerini değiştirerek (benim adıma) kişiselleştirmekte dahi bir mahzur görmemiş. Mesela “mumla aramaya mahkûmlar” şeklindeki ifademi, “mumla aramaya mahkûmsunuz” yapmış.

Hâlbuki **benim yaptığım, olayları Türk ya da Kürt perspektifinden değerlendirmek değil, ülkedeki gelişmelere bakarak “Gidişat bu yöne” demekten ibaretti.** Aldığım cevap ise, şöyle oldu: “Gidersen gidersin, biz burada yaşarız sen de dağın başında. / Ama artık öyle ipini kırıp İstanbul’a gelmek olmayacak, pasaport alacaksın, belki vize de!”

Bu gibi ifadeler, Türk tarafının Kürtlere bakışının halen ne kadar kaba (ve dolayısıyla da bütün bu olan biteni idrak edebilmekten ne denli uzak) olabildiğinin bir diğer göstergesi. **Ben Doğulu bir Kürt olsaydım, benimle bu şekilde konuşmayı âdet edinen ve yaşanan onca şeyden sonra hâlâ bir şantaj aracı olarak vizeden bahis açan insanlarla aynı ülkede yaşamayı istemez, işim düştüğünde İstanbul’a vize ile seyahat etmeyi tercih ederdim.**

(Yazıda başka önemli problemler de var. Ama bunları bir polemik çerçevesinde yazmak yerine, Kürt sorunu hakkındaki diğer yazılarım içerisinde değerlendirmek istiyorum.)

Ayşe Hür Notu

Bu hafta çok anlamlı bulmadığım bir diğer tepki de **Ayşe Hür**’den geldi. Hür’ün tepkisinin nedeni, Kuran’ın derlenme sürecini ele alan son yazıları hakkında **twitter**’da yaptığım iki girdi.

Aynı konuda sadece tek bir girdi yapan **Mustafa Akyol** da Hür’ün tepkisinden payını almış. Mustafa Akyol ile suçumuz, (mealen) “Böylesine karmaşık bir konuda sırf **Ali Ünal**’ın yazısı ile herşeyi anlamak ve kolayca tatmin olmak”.

Ayşe Hür’ün yazısında alıntılanmadığı iki girdim şöyleydi: “(1) *Ali Ünal’ın yazısı Ayşe Hür’ün kimi bilgi yanlışlarını düzeltme açısından iyi olmuştur*; / (2) *‘Birden fazla Kuran’ argümanının hatalı olduğunu ben de yazmıştım. Ancak derleme süreci Ali Ünal’ın anlattığı kadar sorunsuz değil.*”

Bu girdilerde bu kadar büyütecek ne var bilmiyorum. Ayrıca ikinci girdiden de görülebileceği gibi, **Ali Ünal’ın yazısına tamamen katılmam söz konusu değil.** Ayşe Hür’ün buna rağmen neden böyle şeyler söylediğini ve neden bunu bir parça müstehzi bir üslupla yaptığını bilmiyorum. İzah ede(bil)irse sevinirim.

Ayşe Hür’ün kendileri ile polemikte bulunduğu kişilere yanıt vermek (ve belki, daha sağlıklı bir literatür taramasıyla argümanlarını zenginleştirmek) yerine, bu polemğin dışında olan ve ilgili tartışma hakkında sadece iki üç cümlelik yorumlar yapmakla yetinen insanları yazı ve alay konusu yapmasını tuhaf bulduğumu da ayrıca belirtmek istiyorum.

taraf@serdarkaya.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Siyaset Bilimi 106: Laiklik

Serdar Kaya 18.09.2011

Başbakan **Recep Tayyip Erdoğan** Mısır'da katıldığı bir televizyon programında, dünyadaki farklı laiklik anlayışlarından söz etti. Türkiye'de uzun yıllar boyunca bu konu üzerinde düşündüklerini ifade eden Erdoğan, neticede, devletin (inançlarından bağımsız olarak) bütün vatandaşlara eşit uzaklıkta olduğu bir laiklik anlayışında karar kıldıklarını belirtti ve Mısırlılara da bu anlayışı tavsiye etti.

Bütün bunlarda çok fazla problem yok. Ancak Erdoğan, konuşmasında, *"Laik bir devlet yapısı dinsizliğin değil, herkesin dinini inandığı gibi yaşamasının teminatıdır"* gibi, açıklanması daha zor olan ifadeler de kullandı.

Laikliği din ve vicdan özgürlüğü ekseninde tanımlama yönündeki bu eğilim, Türkiye'de son dönemde giderek yaygınlaşıyor. Hâlbuki, **laiklik başka, din ve vicdan özgürlüğü başka anlamlar ifade eder. Dahası, her demokrasi için vazgeçilmez olan bu iki kavram, müstakil olmanın yanı sıra, birbirini tehdit edici niteliğe de sahiptir. Dolayısıyla da, karşılıklı olarak dengelenmeleri zorunludur.** Zira laikliğin yanı sıra din ve vicdan özgürlüğünün de güvence altına alınmadığı (yani laikliğin dengelenmediği) durumlarda, Sovyetler Birliği ya da Türkiye örneklerinde görülen türden zorbalıklar yaşanır.

ABD Anayasasının bir parçası olan Haklar Bildirgesinin ilk maddesinde yer alan *"Kongre, dinî bir kurumu destekleyen, ya da dinin özgürce icra edilmesini yasaklayan hiçbir kanun yapmayacaktır"* ifadesi, bu dengenin nasıl gerçekleştirilebileceğinin çok iyi bir örneğidir. Zira ilgili ifadenin ilk kısmı (*Establishment Clause*) laikliği, ikinci kısmı (*Free Exercise Clause*) ise dini hürriyetleri teminat altına alır.

Medeniyet ithali ve kavram karmaşası

Türkiye'de yaşanan ciddi seviyedeki kavram karmaşasının doğurduğu en yaygın sorunlardan biri, *laiklik, demokrasi, haklar, özgürlükler* gibi kavramları gerçekte ifade ettiği anlamların dışında (ve hatta zaman zaman da birbirleri yerine) kullanmak. Tabii bu durum çok da şaşırtıcı değil. Zira bu kavramların hiçbiri Türkiye'nin kendi siyasi geleneği içinde doğmadı. Daha da önemlisi, Batı kimi dönemlerde Osmanlı'yı bu konularda reforma zorlamış olsa da, ilgili kavramlar, tarihin doğal seyri içerisinde yaşanan gelişmelerle bugüne gelmedi. Dolayısıyla, bugün, belli bir süreç sonrasında şu anda bulunduğu noktaya gelmiş olan Fransız ya da Anglosakson laiklik anlayışlarından söz etmek mümkün iken, günümüz Türkiye'sindeki politikalar için aynı şeyi söylemek zor.

Türkiye'nin laiklik geleneği, bir generalin bir tarihte Fransa'dan ithal ettiği politikaları din ve vicdan hürriyetini hiçe sayarak halka dayatması, ve sonrasında buna gösterilen haklı tepkilerin bölünmüş bir toplum ortaya çıkarmasından ibaret. Bu bölünmüşlüğü, bugün yaşanmakta olan kavram karmaşasındaki payı da büyük. Zira yapısal değişiklikleri **emir ile**, yani doğal süreçlerin üzerine çıkarak gerçekleştirebileceğini zanneden "cumhuriyetçi" kadronun uyguladığı dayatmalar, bir yandan toplumu kaba bir siyasi ortam içerisinde kamplaştırırken, diğer yandan da kavramları sloganlaştırdı. Hep birlikte "ilericilik" başlığı altında kategorize edilen "laiklik", "özgürlük" gibi Batılı kavramlar, hem aynılaştı hem de yaşanmakta olan **kültürel devrimin** sloganları haline gelerek ucuzladı. Bu kavramlar arasındaki (hiçbir zaman tam olarak öğrenilmemiş olan) farklar iyice silikleşince, bu kelimeleri birbirlerinin yerine kullanmak dahi olağanlaştı! **"Demokratik, laik, hukuk devleti" gibi tekrarlı tekrarlı anlamını hepten yitirmiş olan virgüllü ifadeler, bu sığ mirasın bir sonucudur.**

Sonsöz

Türkiye Cumhuriyeti, (kronolojik sırayla ve özetle) bir bölgedeki vatandaşlarının tepesine bombalar yağdıran ve çocuk demeden hepsinin topluca imha edilmesi emrini verebilen, yoktan varedilen vergi borçlarından ötürü malına mülküne el koyduğu gayrimüslimleri tutuklayıp sürgünlere gönderebilen, şehir merkezlerinde pogromlar düzenlemekten geri durmayan, üst üste üç kez seçilmiş bir başbakanı idam edebilen, ülkenin topraklarını faili meçhul binlerce insana (taşsız) mezar eden, başörtülü insanlara iç düşman muamelesinde bulunan ve 2000'li yıllarda bile gayrimüslim yazarlara suikast planları yapan otoriter ve acımasız bir devlet iken, bugün belki de tarihinde ilk kez gerçek bir cumhuriyet olma yolunda. Bu değişim, siyasetin halka ait olduğu ve dolayısıyla da kavramların slogan olmaktan uzaklaşarak hayatın içinde reel karşılıklar bulmaya başladığı yeni bir süreci ima ediyor. Anayasanın ilk kez siviller tarafından yapılacak olmasının asıl önemi de zaten bu normalleşmede.

taraf@serdarkaya.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Liberalizmin zihinsel sınırları ve laiklik

Serdar Kaya 25.09.2011

Türkiye’de (dindar olan ve olmayan) liberaller, “din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması” şeklinde yapılan bir laiklik tanımına sahip çıkma eğilimindedir. Bu tavrın temelinde, bu tanımın hem dine hem de devlete özgür alan tanıdığı ve dolayısıyla da laiklik konusunda yaşanan çatışmalara çözüm olabileceği düşüncesi yatıyor. Ancak bu konu bu kadar basit değil.

Kurgular ve gerçekler

Hayatı anlamlandırabilme adına zihnimizde çeşitli kategoriler oluşturuyor ve bunun doğal bir sonucu olarak, bu kategoriler arasına sınırlar çiziyoruz. *Dinî, siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel* gibi kategoriler, toplumu ilgilendiren konulardan söz ederken en sık kullandıklarımız arasında. Ancak ne var ki, **bizim pratik kaygılarla zihnimizde kimi sınırlar çiziyor olmamız, bu sınırların gerçekte varolduğu ya da bizim çizdiğimiz yerlerden geçtiği anlamına gelmiyor.**

Dahası, bu farklı kategoriler kendi aralarında çok geniş örtüşme alanlarına sahip. Örneğin, yukarıdaki beş kategorinin her biri, diğer dördü ile çok ciddi derecede iç içe. Dolayısıyla, dinî alan ile siyasi alanı (ya da yukarıdaki beş kategoriden herhangi ikisini) birbirinden ayırmak, istesek bile pek mümkün değil.

Liberal bakışın sorunları

Sosyal hayatı bu müstakil parçalardan oluşan bir bütün olarak tasavvur etmek, siyasetin algılanış şekline de doğrudan yansıyor. Siyasi alan ile dinî alanın arasına bir çizgi çizmek suretiyle her iki alanı da kendi içinde özgür kılmayı düşünmek, böyle bir yaklaşımın sonucu. Bu yaklaşım bir dizi sorunu da beraberinde getiriyor.

Örneğin, *dinî, siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel* alanların önemli ölçüde iç içe olmaları, herhangi bir sivil talebi bu kategorilerden sadece biri ile ilişkilendirmeyi zorlaştırıyor. Örneğin, Ramazan orucu, bir ibadet olmanın yanı

sıra, sosyal ve kültürel boyutlara da sahip. Oruç tutan devlet memurlarını düşünerek Ramazan ayında devlet kurumlarının çalışma saatlerinin iftar vaktine göre yeniden düzenlenmesi talebi ise, bu konuya siyasi bir boyut da getiriyor.

Peki, laik bir devlet, bu konuda Ramazan ayına özel bir düzenlemeye gidecek midir? Farklı laiklik anlayışları bu soruya farklı yanıtlar veriyorlar. Kimileri dinî bir içeriğe sahip olan her konuyu diğer boyutlarına bakmaksızın siyasetin (ve hatta sosyal alanın) dışına itmeye çalışırken, diğerleri daha kapsayıcı politikalar izliyorlar. Ancak bu noktada asıl önemli olan, hangi politikanın izlenmesi gerektiğinden ziyade, dinî ve siyasi alanları birbirinden tamamen ayırmanın baştan mümkün olmaması. Bu nedenle de, **din ile devleti birbirinden ayırınca sorunların çözüleceğini düşünmek yerine, ister istemez kesişmek durumunda olan bu iki kurum arasındaki ilişkilerin ne şekilde düzenlenmesi gerektiğini belirlemek gerekiyor.**

Topluma dokunmak

Dinî, siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel alanların kesişmekten de öte iç içe olması, toplumlara dair bir gerçeklik. Hatta, **bir toplumu toplum yapan da zaten bu girift yapı.** Bu noktada, bu gerçeği kabul etmek ve **sivil taleplerin dinî bir çıkış noktasına sahip olup olmadığına aldirmaksızın** birarada yaşamanın kurallarını birlikte oluşturmayı öğrenmek gerekiyor. Bunun alternatifi ise, toplumu onun için önceden çizilmiş (seküler olan ya da olmayan) kalıplara sığdırmaya çalışmak.

Kemalizm (totaliter yapısı gereği) bugüne dek hep ikincisini yaptı. Liberaller ise, iyi niyetliler ve bu tavra karşı çıktıklarını söylüyorlar. Ancak hayatı farklı alanlara bölmek ve özgürlüklerin sınırlarını bu alanları esas alarak çizmek gerçekliğe tekabül etmediği gibi, (sübjektif ve normatif olması itibarıyla) ideolojikleşmeye ve otoriterleşmeye de müsait.

Bu yaklaşım liberalizm için yeni değil. Zira “her bireyin başkalarının özgürlüklerini ihlal etmediği müddetçe kendi özel alanında tamamen hür olması” esasına dayanan liberal özgürlük anlayışı da aynı şekilde insanlar arasındaki kesişim alanlarını gözardı eden bir yapıya sahip. Hâlbuki siyaset, tanımı gereği, söz konusu ortak alanlar hakkında kararlar almakla ilgili olan bir süreç. Bu alanları büyük ölçüde gözardı eden ve öncelikle bireysel alanlara yönelik dışsal tehditlere odaklanan liberalizm ise, kendisini (Etyen Mahçupyan’ın ifadesiyle) topluma dokunamayan bir ideoloji olmaya mahkûm ediyor.

Sonsöz: Laiklik bir saplantıdır

Eğer bir demokraside aslanan, vatandaşların (dinî olan ya da olmayan) talepleri ise –ki bu taleplere (dinî olan ya da olmayan) dayatmaları reddetmek de dâhildir– o zaman laiklikten bu kadar söz ediyor olmak neden? Laiklik dediğimiz şeyin aslında “yüksek modernist” bir saplantı olmasından olmasın? (Bu noktayı açacağım.)

taraf@serdarkaya.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Türkiye’nin laiklik faciası

Gülay Göktürk, önceki hafta gayet isabetli bir değerlendirmede bulundu ve laikliğin, demokrasinin din alanına uygulanmasından başka bir şey olmadığını yazdı. Zira *din ve vicdan özgürlüğü* ya da *devletin din konusunda tarafsızlığı* zaten demokrasinin bir parçası. Peki, o zaman neden laiklikten ayrıca bu kadar söz ediyoruz? Gülay Göktürk, bunu dinin özel bir önemi olmasına bağlıyor. Ama ben işin bu kısmından çok emin değilim.

“Yüksek modernizm”

Yale Üniversitesi’nde görev yapan siyasetbilimci ve antropolog James C. Scott, 1998 yılında yayımlanan ve şimdiden alanında bir klasik haline gelmiş olan *Devlet Gibi Görmek* adlı kitabında, “yüksek modernizm” olarak atıfta bulunduğu bir ideolojiden söz eder. Bu ideolojinin temelinde, bilimin insanlığın her sorununu çözeceğine dair bir “iman” vardır. Özellikle 1800 ve 1900’lü yıllarda hâkim olan bu düşünce, o dönemde bilim ve endüstride yaşanan (daha önce benzeri görülmemiş çapta) ilerlemelerin neden olduğu aşırı özgüvenin bir sonucudur. Bu yaklaşıma göre, bilim, geçmişin karanlığına bir son verecek ve sadece doğayı değil, insanları ve sosyal alanı dahi olması gereken şekle sokacaktır!

Ancak yüksek modernizm, bilime vurguda bulunmasına rağmen, bilimsellikten uzaktır. Örneğin, eleştiri ya da şüpheyi tahammülü yoktur. Bu nedenle, Scott, yüksek modernizmi bir ideoloji ve hatta bir inanç olarak nitelendirir. Dahası, bu ideoloji, doğruyu kendi tekeline aldığı ölçüde totaliterleşir. Bu totaliter algı, yüksek modernist devletleri, geleneksel olan (ve dolayısıyla ilerlemenin önünde bir engel teşkil eden) her türlü kurum ve pratiği ortadan kaldırmaya yönelir. Geleneksel hayat tarzlarını, ahlaki değerleri ve dünya görüşlerini ortadan kaldırmanın yolu ise, **büyük çaplı toplum mühendisliği projeleridir**.

Ne var ki, Stalin Rusya’sından Tanzanya’ya, Brezilya’dan Almanya’ya dek her yerde, yüksek modernist projeler (gerek sosyal gerekse endüstriyel alanda) hep hüsrarla sonuçlanır. Dahası, militerleşen ve kendi vatandaşlarına şiddet uygulamaktan çekinmeyen yüksek modernistler, bu uğurda ciddi insanlık suçları işlerler. Büyük **facialar** yaşanır.

Yüksek modernizm, Türkiye ve laiklik

James Scott, devlet eliyle gerçekleştirilen ve trajediyle neticelenen söz konusu toplum mühendisliği projelerinde (son derece tehlikeli olarak nitelendirdiği) dört özellik tesbit eder. **Batı Avrupa ve Kuzey Amerika’dakine benzer bir gelişme kaydedebilme amacıyla hareket eden pek çok ülkede ortak olan bu dört özellik, aynı zamanda Atatürk devrimleri ile ortaya çıkan facianın da formülü gibidir:** (1) devletin doğayı ve toplumu şekillendirmeye girişmesi; (2) bilim ve teknolojinin hem endüstriyel ilerlemeyi temin edeceği hem de sosyal alanı dizayn edeceği inancını telkin eden bir devlet ideolojisi; (3) bir savaş, devrim ya da buhran sonrasında ortaya çıkan ve söz konusu yüksek modernist tasarımları gerçekleştirme adına var gücüyle dayatmalarda bulunan bir otoriter devlet; ve (4) bu otoriter devletin planlarına karşı koyma gücüne sahip olmayan zayıf bir toplum.

Tablo gayet açık: Benzeri bir tecrübe yaşayan diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de, çalkantılı bir dönemin ardından gelenek karşıtı, pozitivist bir kadro iktidara gelmiş ve bu kadro toplumu kendi ideolojisi doğrultusunda şekillendirmek üzere hayatın her alanında dayatmalarda bulunmaya başlamıştır. Amaç, gerilikten kurtulmak ve ilerlemektir. Söz konusu ideoloji, bu ilerlemeyi temin edecektir. Bu nedenle de, her

türlü gerilik militer bir anlayışla ortadan kaldırılacak ve gerekli görüldüğünde halka şiddet uygulamaktan çekinilmeyecektir.

Laiklik, bu yüksek modernist ideolojinin en merkezî unsurudur. Dolayısıyla da, **Türkiye özelinde, laikliğin “devletin din konusundaki tarafsızlığı” ile herhangi bir ilgisi yoktur. Amaç, demokrasi değil, toplum mühendisliğidir.**

Sonsöz

Her devlet vatandaşlarına çeşitli masallar anlatır. Bu masallara inananlar, kendi ülkelerini ve liderlerini biricik zannederler. Tam da bu nedenle, *Karşılaştırmalı Politika* dünyanın siyasi anlamda en tehlikeli branşıdır. Zira dünyayı mukayeseli bir perspektifle öğrenmeye başlayınca, aslında herşeyinizle ne kadar da sıradan olduğunuz gerçeğiyle karşı karşıya gelirsiniz. Ölümsüz olduğuna inandığınız kişi ya da fikirlerin belli bir dönemin tipik ve modası geçmiş kopyaları olduklarını öğrenmek dünyanızı yıkar.

Trajik de olsa, bu bizim hikâyemiz. Tabii başka ülkelerin de laiklik adına başka serüvenleri, başka masalları var... (Önümüzdeki pazar: Fransa)

taraf@serdarkaya.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Fransa’nın laiklik serüveni

Serdar Kaya 09.10.2011

Fransız laikliği, 1789’daki büyük ihtilali takip eden uzun yıllar boyunca, ülkenin laikleri ile Katolik Kilisesi arasında yaşanan çatışma ile şekillendi. Bu süre zarfında yaşanan karşılıklı geçici zaferler sonrasında 1905 yılında yürürlüğe giren “kiliseler ile devleti ayırma kanunu” ile Fransız laikliği büyük ölçüde bugünkü şeklini almış oldu.

Devlet-Kilise çatışması

Katolik Kilisesi, ihtilal öncesinde, Fransa’nın sosyal ve siyasi hayatının merkezinde bulunan son derece güçlü bir kurumdu. Kilise vergi topluyor, hastaneleri ve (ilk ve orta dereceli) okulları yönetiyordu. Fransa topraklarının yüzde 10’dan fazlasına sahipti. Her türlü sansür yetkisini elinde bulunduruyordu.

İhtilalden hemen sonra, yeni yönetim, Kilise mülkiyetindeki tüm arazileri kamulaştırdı ve Kilisenin vergi toplama yetkisini elinden aldı. **Yeni kanunlar, Kilise karşıtlığı üzerine bina edildi ve laik bir sosyal hayat, ihtilal öncesi döneme alternatif olarak sunuldu. Katolik inancına göre yasak olan boşanma, yasallaştırıldı. Doğum, ölüm ve evlilik kayıtları Kilisenin kontrolünden çıkarıldı. Dinî anlam ifade eden yer ve cadde isimleri değiştirildi. Gregoryen takvime son verilerek Fransız Cumhuriyet Takvimi kullanılmaya başlandı. Yeni takvimde, sadece yıl içindeki dinî günlere değil, “Pazar” kelimesine dahi yer verilmedi. Dinî tatiller, kilise çanları ve umuma açık yerlerdeki haçlar ortadan kaldırıldı.**

Bu çerçevede yaşanan en önemli gelişmelerden biri de, kilise mensuplarının devlet memuru statüsüne alınmalarıydı. **Devletin amacı, din adamlarını memurlaştırmak suretiyle kontrol altına almaktı.** Dahası, söz konusu kanun, din adamlarına bir de "bağlılık yemini" etme zorunluluğu getiriyordu. Papa ile Fransız devleti arasında bir seçim yapmak durumunda kalan din adamları (ve dolayısıyla da Kilise), yemin edenler ve etmeyenler olmak üzere ikiye bölündü. (Bu bölünme, Fransız devleti bir sonraki papa ile anlaşma sağlayana dek sürdü.) İlgili süreçte, **yüzlerce rahip giyotinlerde can verdi.**

Kimi dönemlerde değişen konjonktürle birlikte Kilisenin zaman zaman yeniden güçlendiği de oldu. Örneğin, ihtilal, kraliyet makamını lağvetmişti. Ancak 1814 yılında Fransa'yı mağlup eden Avrupalı devletler, Napolyon'a baskıda bulunarak kraliyet ailesinin yeniden Fransa'nın başına geçmesini temin ettiler. Bu dönemde bir tür karşı-devrim yaşandı ve ihtilalden sonra yapılan Kilise karşıtı değişikliklerin çoğu eski haline getirildi. Ancak Kilisenin bu türden zaferleri hep geçici oldu ve 1905 yılında çıkartılan ve halen yürürlükte olan kanun ile Fransız laikliği son şeklini aldı.

Varılan bu son noktada, kiliselere verilen her türlü devlet desteği kesildi. **Devlet okullarındaki din dersleri kaldırıldı.** Dinî anlam ifade eden her türlü sembol, halka açık olan her yerde (mezarlıklar dâhil) yasaklandı. Önceden de var olan "başkalarını rahatsız etmemek kaydıyla kişilerin inançlarını yaşayabilmeleri" ilkesi korunsa da, **inançlara dair öge ve pratikler dört duvar arasına hapsedilmiş oldu.**

Güncel sorunlar

Fransa, 1960'lı yıllardan sonra, işçi ihtiyacını karşılamak üzere, eski kolonileri olan Fas, Cezayir ve Tunus'tan göçmen kabul etmeye başladı. Göçmenlerin gelişinden sonra, ülkedeki Müslüman azınlığın oranı yüzde 10'a kadar yükseldi. Söz konusu Müslümana ailelerin, çocuklarını başörtüsüyle devlet okullarına göndermek istemeleri, o günlerden bu yana hep sorun oldu. Ancak **başörtüsünü hem dinî hem de ataerkil bir sembol olarak gören Fransız yönetimi,** bu konudaki tavrından ödün vermedi.

80'li yıllardan itibaren sorunun giderek büyümesi üzerine, 2004 yılında yeni bir kanunla, **ilk ve orta dereceli okullarda "başkalarınca kolayca görülebilen" her türlü dinî sembol yasaklandı.** (Fransız üniversitelerinde ise bu yönde herhangi bir yasak yok.)

Bu noktada, Fransız laikliğinin dinler karşısında tarafsız olmadığını da belirtmek gerekli. Örneğin, 2004 yılında yürürlüğe giren bu kanun, Musevi kipa, Sikh türbanı ve Müslüman başörtüsünü yasaklarken, Hristiyan öğrencilere sadece "büyük" haç yasağı getirdi. Aynı şekilde, Fransız devleti (her dinden öğrenci kabul etmeleri şartıyla) Katolik okullarının (öğretmen maaşları da dâhil olmak üzere) bütçelerinin yüzde 80'ini karşılamakta da bir sakınca görmüyor. Bir başka örnek de, (özellikle Lent döneminde) cuma günleri et yemeyen Katolik öğrencilere özel menü hazırlanırken, Müslüman öğrencilerin helal et konusundaki hassasiyetlerinin göz ardı ediliyor olması.

Sonsöz

Bu, Fransız tecrübesinin epey kısa bir özeti idi. Bu tecrübenin Türkiye ile paralellikleri, yukarıdaki **koyulaştırıldığım** ifadelerde görülebilir. (Önümüzdeki pazar: ABD)

ABD'nin laiklik serüveni

Serdar Kaya 16.10.2011

Fransız laikliği, Kilise (ve daha geniş anlamda da *eski rejim*) ile yaşanan çatışma sürecinde şekillendiğinden, herhangi bir dinî anlam ifade eden herşeye şüpheyile yaklaşma eğilimine sahip. Amerikan laikliğinin evrildiği tarihî süreçte ise böyle bir tecrübe yer almıyor. Hatta, Amerikan tecrübesi, tamamen ters istikamette etkilere sahip olan dinamikler de içeriyor.

Bu dinamiklerden biri, Avrupa'da ayrımcılığa maruz kalan çok sayıda dindar püritanın Kuzey Amerika'ya göç ettikten sonra **dinî pratiklerine devlet müdahalesinin söz konusu olmayacağı bir siyasi sistem** arayışında olmaları. Bir diğer dinamik ise, gerek daha seküler bir yaklaşıma sahip olan gerekse dindar oldukları halde (azınlıktaki bir din ya da mezhebe bağlı oldukları için) ayrımcılık görmek istemeyen kitlelerin, **devletin herhangi bir dine resmî bir hüviyet tanımadığı bir anayasa** talep etmeleri.

Bu iki tarihî dinamik dikkate alındığında, Amerikan Haklar Bildirgesi'nin birinci maddesindeki "*Kongre, dini resmî kılan, ya da dinin özgürce icra edilmesini yasaklayan hiçbir kanun yapmayacaktır*" ifadesinin hangi kaygıları yansıttığı daha iyi anlaşılabilir. Zira, **ABD'nin kuruluş yıllarında birbirine muhalif olan bu iki siyasi dinamiğin iki müstakil talebi anayasaya aynı anda yansımış ve Amerikan laikliğinin temelini oluşturmuştur.**

ABD'deki farklı laiklik anlayışları

San Diego Eyalet Üniversitesi'nde görev yapan **Doç. Dr. Ahmet Kuru**, 2009 yılında Cambridge University Press tarafından yayımlanan *Pasif ve Dışlayıcı Laiklik: ABD, Fransa ve Türkiye* adlı kitabında bu tarihî dinamiklere dikkat çekiyor ve ABD'deki farklı laiklik anlayışlarının geçmişten bugüne yaşadıkları evrimin izini sürüyor. Bu çerçevede, günümüz Amerika'sında laiklik konusunda dört ana tavır tesbit eden Kuru, bu dört tavrı mevcut ihtilaflar ekseninde karşılaştırıyor.

Yelpazenin bir ucunda, (1) Hristiyanlığın Amerikan kültür hayatına egemen olmasını isteyen, (2) devlet okullarında (ekseriyetle sabahları yapılan) toplu dualardan yana tavır koyan ve (3) devletin dinî okullara da destek olmasında bir mahzur görmeyen **Hiristiyan sağ**ı var. Diğer uçta ise, bütün bunlara karşı çıkan ve hatta dinin kamusal alandan tamamen dışlanmasını isteyen **katı ayrışmacılar** yer alıyor.

Bu iki ucun arasında ise, **uzlaşmacılar** ve **ayrışmacılar** bulunuyor. Bu iki grupta yer alanlar, dinin kamusal alandan dışlanması gerektiğini düşünmüyorlar. Ancak herhangi bir düşünce ya da inancın ülkenin kültür hayatına egemen olmasını da problemli buluyorlar. Bu iki grup arasındaki fark ise, ayrışmacıların dinî alan ile devlet alanını ayırmak istemeleri noktasında. Örneğin, ayrışmacılar, devlet okullarındaki toplu dualara ve dinî okullara verilen devlet desteğine karşı çıkıyorlar.

Uzlaşmacılar ise, katılım mecburi olmadığı müddetçe, dualarda bir problem görmüyor ve inançları gereği güne dua ile başlamak isteyen kimi öğrencilerin bunu yapmalarına engel olmayı doğru bulmuyorlar. Uzlaşmacıların, dinî okullara verilen devlet desteği konusundaki düşünceleri de daha farklı. Zira onlara göre, devletin kimi özel okullara destek verirken sırf dinî kimliği nedeniyle kimi diğerlerini dışarıda bırakması da bir tür ayrımcılık.

Dolayısıyla da, devletin bir kişinin/okulun seküler olup olmadığı konusunda kör olması ve çocuğunu (sözelimi) özel bir Katolik lisesine yazdırmayı tercih eden aileler ile seküler bir özel liseye gönderenler arasında ayırıştırma yapmaması gerekiyor. (Bu konunun sıklıkla atıfta bulunulan bir diğer yönü ise, devletin özel okullara verdiği desteğin her iki gruptaki ailelerin de vergileriyle finanse ediliyor olması.)

ABD içindeki bu yelpazeye bakıldığında, iki nokta özellikle dikkat çekiyor: Birincisi, Türkiye’de “din ve devlet işlerinin ayrılması” denen, Amerikan siyasetinde ise (Thomas Jefferson’a atıfla) “ayırıştırma duvarı” (*wall of separation*) şeklinde ifade bulan çizginin, yelpazenin sadece bir kanadından ibaret olması. İkinci önemli nokta ise, bu kanatta yer alan ve katı ayırıştırmacılar tarafından temsil edilen Fransız tipi laikliğin, yelpazenin ucuna (yani merkezin epey dışına) düşmesi.

Kitap notu

Ahmet Kuru’nun yukarıda bahsettiğim (ve **Şükrü Hanioğlu**’nun ifadesiyle, şimdiden “konusunda otorite haline gelen”) kitabı, dünyadaki farklı laiklik anlayışları konusundaki en önemli güncel çalışmalardan biri. Kitabın Türkçe çevirisi, geçtiğimiz günlerde İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları tarafından basıldı. Konuyla ilgilenen herkese şiddetle tavsiye ederim.

taraf@serdarkaya.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Makedonyalı ‘Soydaş’lar, Kürt ‘Kardeş’ler

Serdar Kaya 23.10.2011

Türkiye’nin hızla değişiyor olması, yaygın söylemlere de doğrudan yansıyor. Ancak yaygın zihniyet aynı kaldığı müddetçe hem gerçek manada bir değişimin yaşanması mümkün değil, hem de sürekli çelişkili ifadeler kullanmak kaçınılmaz.

Bir örnek: Irk

Bülent Arınç, hafta içinde Makedonya’nın başkenti Üsküp’e gitti ve ardından, **Twitter** hesabından gezi hakkındaki olumlu izlenimlerini bizlerle paylaştı. Arınç’ın şu ifadesi özellikle ilginçti: “*Fırsat buldukça buralara gelip, buradaki soydaşlarımızı ziyaret etmelisiniz.*”

Arınç’ın bu cümlesi, (1) Makedonya’da soydaşlarımız bulunduğu, (2) soy birliğinin önemli bir **ortak payda** olduğu, ve dolayısıyla da (3) fırsat buldukça gidip kendilerini ziyaret etmemiz gerektiği anlamına geliyor. Daha önce de, Başbakan **Recep Tayyip Erdoğan**, “*Önemli olan boy değil soy, soy*” şeklinde, soyun **övünülecek** bir şey olduğunu ima eden epey problemli bir ifade kullanmıştı.

Irk anlamına gelen soy kelimesi, Türkiye’de her kesimden insan tarafından sıklıkla (ve daha da kötüsü, çok fazla yadırganmadan) kullanılıyor. Özellikle Orta Asya’daki Türki cumhuriyetler söz konusu olduğunda, aradaki **dil**

ve kültür bağından ziyade soydaşlığı vurgulayan bir söylem ön plana çıkıyor. 1920'lerden sonra ortaya çıkan "Orta Asya'dan gelmiş olma" efsanesine göre, bizi birarada tutan şey soydaşlık. Bu soydaşıktan ötürü de, hem Balkanlar'da hem de Orta Asya'da, varlıklarından haberdar olmamız (ve Arınç'a göre, zaman zaman ziyaret de etmemiz) gereken soydaşlarımız var.

Peki, bu durumda (sözelimi) **Kürtler ile ilişkimizde belirleyici olan ne? Onlar da soydaşlarımız mı? Değil. Onlar "kardeş"lerimiz!** Gerçi Cumhuriyet'in kuruluş dönemindeki söyleme göre, Kürt diye bir şey zaten yoktu. Şimdi ise var, ama Kürtler soydaşlarımız değilse de, bir şekilde kardeşlerimiz oluyorlar. Peki, ortak paydayı soydaşlık olarak belirlediğimizi ima eden bir söylem bu denli hâkim olursa, onlar kendilerini dışlanmış hissetmezler mi? Öyle hissederlerse haksız olurlar mı? Dahası, bu şartlar altında, onların da kendi soydaşları ile birlik arayışı içine girmeleri doğal olmaz mı?

Irak Kürdistanı'ndan bir grup resmî yetkilinin Güneydoğu'ya ziyarete geldiğini ve bölgedeki Kürtlere "soydaşlarımız" diye hitap ettiklerini düşünelim... Bu durumda bizler neler hissediyoruz? Bundan rahatsızlık duyar mıyız? Şayet duyarsak ve buna karşılık bir Kürt milliyetçisi de çıkıp, "**Türkiye'nin Makedonya ile gen ortaklığı mı daha fazladır, yoksa Güneydoğu ile Kuzey Irak'ın mı**" gibi tehlikeli sorular soracak olursa, verecek cevabımız olur mu?

Bir diğer örnek: Şehadet

Geçtiğimiz günlerde bir vatandaşımız daha zorunlu askerlik görevini yerine getirmekteyken işkence altında hayatını kaybetti. İddianameye göre, bu cinayeti işleyenler, **Er Uğur Kantar** bilincini kaybettikten sonra dahi işkenceye devam etmişler. Bilinci yerinde değilken güneş altında ve bir sandalyeye kelepçeli vaziyette yarım saat daha eziyet gören Kantar'ın numara yaptığını düşünen işkencecileri, kendisine tıbbi müdahalede bulunulmasına da engel olmuşlar.

Bütün bunların elbette savunulacak bir yanı yok. Ancak **bu insanlık suçlarını eleştirenler dahi, çoğu zaman bütün bu canavarlıkları mazur görmeyi mümkün kılan "kutsal ordu" algısından kurtulamıyor. Mesela, Er Uğur Kantar'ı şehit saymadığı için TSK'yı eleştirmek, böyle bir zihni önkabulün sonucu.**

Herşeyden önce, **laiklik** vurgusuyla meşhur olan, ama her nasılsa bir şekilde "**Peygamber Ocağı**" da olabilen **TSK**'da silah altına alınanlar cihada mı çıkıyorlar ki, şehit olsunlar? Yok eğer kastedilen milli ve seküler bir şehadet ise, bir üstün astını öldürmesi de buna dahil mi? Diğer yandan, bu milli şehadet neden sadece ordu için geçerli? Emniyet teşkilatı da güvenlik görevi görüyor. Bu durumda, karakollarda işkence altında ölenler de şehit sayılmalı mı? **Laik Cumhuriyette, şehitlik, vatandaşların devlet elinde can vermesinin ifadesi mi?**

Sonsöz

Bütün bu tutarsızlıklar, tekil bazda değişen kimi düşüncelerimize rağmen, bütün düşüncelerimize temel teşkil eden **zihniyetin** aynı kalmasından ileri geliyor. Zihniyetin aynı kalması, eski yaklaşımların, (aradaki uyumsuzluğa rağmen) yenilerle birarada yaşamasını sonuç veriyor.

Bir yandan "Türk'üyle Kürt'üyle, Laz'ıyla Çerkes'iyle..." bir olan bir Türkiye mesajı verirken, diğer yandan "soydaş"lardan bahisler açmak, ya da, bir yandan masum insanları öldüren bir terör örgütüne lanet okurken, diğer yandan benzeri suçlar işlediği defalarca gün yüzüne çıkmış olan ultra-laik bir devlet kurumunu **şehadet tescil makamı** olarak görmek, hep aynı kafa karışıklığının sonucu.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Türkiye ve ırkçılık

Serdar Kaya 30.10.2011

Hiçbir delinin deli olduğunu kabul etmediği söylenir. Irkçılık için de aynı durum söz konusu.

Bir örnek: Fransa

Joan Scott'ın, 2007 yılında Princeton University Press tarafından yayımlanan *The Politics of the Veil* adlı kitabı, Fransa'da Müslüman azınlığa (ve spesifik olarak da başörtülülere) yönelik hâkim tavırları ele alır. Kitabın ikinci bölümü, spesifik olarak, ülkedeki ırkçılık hakkındadır. Scott, bu bölümün hemen başında, yıllar önce bir doktora öğrencisiyken Fransa'nın küçük bir kasabasında başından geçenleri özetler:

Scott, nüfus kayıtlarının tutulduğu bir resmî dairede tez araştırmasını yürütmektedir. Kasabada Kuzey Afrika kökenli insanlar yaygın olarak yaşamakta olduğu için, ilgili kuruma hemen her gün yeni doğan çocuklarını nüfusa kaydettirmek isteyen Araplar da gelir. Fransız memurların bu kimselere karşı tavırları gayet nazik ve resmîdir. Ancak işlemleri tamamlanan azınlık mensubu kişi oradan ayrıldıktan sonra olumsuz yorumlar başlar...

İlk olarak, **daireye gelen Arap ile (hem içeri girdiğinde, hem de ayrılmadan önce) iki kez kibarca el sıkışmak durumunda kalan Fransız memur lavaboya yönelir ve Kuzey Afrikalıların ne kadar da pis olduklarından yakınlıkta ellerini yıkar.** Bir başkası, doğum beyanında bulunulan çocuğun ismini alaya alarak, "İsimleri ya Nasır oluyor, ya da Muhammed" gibi sözler sarf eder.

Scott, bu şekilde her gün mesai boyunca Fransız memurların Araplar hakkındaki aşağılayıcı yorumlarını dinlemek zorunda kalır. Ancak bir gün ilginç bir şey yaşanır... Amerika'nın pek çok şehrinde siyah isyanları başgöstermiştir. Konu ile ilgili haberleri dinleyen Fransız memurlar, Scott'a, Amerikalıların nasıl olup da bu kadar ırkçı olabildiklerini sorarlar. Onlara göre, Fransa'da değil ırkçılık, önyargı bile yoktur.

Bu tepki üzerine Scott artık dayanamaz ve onlara her gün Araplar hakkında onca korkunç şey söylediklerini, bu sözlerin Amerikalı beyazların siyahlar hakkında söyledikleri ile tamamen aynı doğrultuda olduğunu ve zannettiklerinin aksine, ırkçılığın Fransa'da da epey yaygın olduğunu ifade ederek itiraz eder. Fransız memurlar Scott'ın bu sözlerine epey şaşırırlar. Zira onlara göre, Araplar hakkındaki söz ve davranışları hakikatin ifadesidir ve dolayısıyla ırkçılıkla ilgisizdir: **"Araplar hayvan. Onlar Hristiyan da değil. Sizin siyahlarınız Hristiyan. Araplar evlerde değil, gecekondularda yaşıyorlar, medeni değiller, cahiller, pisler.** ... Sizin siyahlarınız bir zamanlar köleydi, bu Arapların öyle bir mazereti de yok."

Scott, Fransız ırkçılığı hakkındaki fikirlerini başka Fransızlarla da paylaşır. Ancak her seferinde hep aynı tepkileri alır.

Bu noktada, kimi Türklerin Kürtler hakkında söylediklerinin de yukarıda alıntılanan ifadelerle aynı doğrultuda olduğunu fark etmemek zor. **Bütün bunlar, ırkçılığın bir dili olduğunu ima ediyor. İnsanlar bu dili iyi**

biliyor, ancak sadece bir başkası kullandığında tanıyabiliyorlar.

Bir başka örnek: Türkiye

Van depreminin hemen ardından adeta refleks hızında verilen ırkçı tepkiler, Türkiye'deki ırkçılığın sadece yaygın olmakla kalmadığını, aynı zamanda ileri derece kaba bir niteliğe de sahip olduğunu bir kez daha ortaya koydu. Deprem gibi genç-yaşlı, kadın-erkek demeden herkesi etkileyen trajik bir olayın hemen ardından sosyal medyayı Kürtlere nefret kusan girdilerle dolduran insanlar, depreme üzülmediklerini, (hatta "Gebersinler!", "Beter olsunlar!" gibi ifadelerle bakılırsa sevindiklerini) ifade ettiler ve diğer doğu illerinde de depremler yaşanmasını dilediler.

Bu insanlara tek tek soracak olsak, muhtemelen hiçbiri ırkçı olduğunu kabul etmeyecektir. Ancak "Türlere ... inşallah bir şey olmamıştır. Ama diğerlerinin canı cehenneme..." gibi ifadeleri başka türlü izah etmek zor.

(Sosyal medyadaki ırkçı tepkilerden yaptığım ibretlik derlemeye <http://j.mp/tepkiler> adresinden ulaşılabilir.)

Sonsöz

Etyen Mahçupyan, 23 Ekim 2011 tarihli yazısında, sadece bireylerin değil, bir toplumun da topyekûn delirebileceğini ifade ediyor. *Delirmek* başlıklı yazı, deliliğin algılara sinmesi ve kurumsallaşması durumunda, toplumun içinde bulunduğu halin farkında olamayacağı bir duruma geleceğini vurguluyor.

Türkiye'deki yaygın ırkçılığı normalize eden de yine kitlesel bir delirmişlik hali. Bu delirmişlik, "soydaş"lardan "asil kan"a, bu kanı sembolize eden "al kanlı bayrak"tan "Türkiye Türklerindir" gazetelerine dek uzanan pek çok ırk eksenli söylem ve sembolde ifade buluyor. Onyıllardır kuşatılmış bulunduğumuz bu tımarhane atmosferi nedeniyle, bu ırkçılığın, değil yaygın olmasının, varlığının dahi pek farkında değiliz. Bunlar normal şeylerdir zannediyoruz.

taraf@serdarkaya.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Tanrı, Atatürk ve insan beyni

Serdar Kaya 06.11.2011

Davranış bilimleri profesörü Nicholas Epley ve dört diğer akademisyen tarafından 2009 yılında yapılan bir dizi deney, insanların "Tanrı'nın dileği" olarak gördükleri pek çok şeyin aslında büyük ölçüde kendi düşüncelerinin bir yansıması olduğunu ortaya koydu.

İlk dört deneyde, deneklerden, *idam cezası*, *Irak Savaşı*, *eşcinsel evlilikleri* ve *kürtaj* gibi bir dizi ihtilaflı konudaki pozisyonlarını belirtmeleri istendi. Denekler bunu yaparken, (1) ortalama bir Amerikalının, (2) Bill Gates'in, (3) George W. Bush'un, ve (4) Tanrı'nın aynı konulardaki tavrı hakkında tahminlerde bulundular.

Deney sonuçları, deneklerin kendi yanıtlarının Tanrı hakkındaki düşünceleri ile sistemli olarak aynı doğrultuda olduğunu ortaya çıkardı.

Beşinci deneyde, denekler iki kısma ayrıldı. Birinci kısımdakiler, pozitif ayrımcılık konusunda son derece iyi yazılmış, gayet güçlü argümanlar içeren bir yazı okudular. İkinci kısımdakilere ise, aynı konuda, ancak zayıf argümanlarla desteklenen bir başka yazı verildi. Amaç, deneklerin pozitif ayrımcılık konusundaki fikirlerinin değişmesi durumunda, Tanrı hakkındaki fikirlerinin de değişip değişmeyeceğini ölçmekti. Sonuçlar analiz edildiğinde, güçlü argümanlar içeren makaleyi okuyanların, diğer makaleyi okuyanlara göre pozitif ayrımcılığa daha çok ikna oldukları görüldü. Ancak daha da önemlisi, bu deneklerin, kendi düşünceleriyle birlikte, Tanrı'nın pozitif ayrımcılık konusunda ne düşündüğü hakkındaki tahminlerinin de aynı doğrultuda değişmiş olmasıydı.

Altıncı deneyde, denekler yeniden iki kısma ayrıldı. Birinci kısımdakilerden, idam cezasının **lehinde**, ikinci kısımdakilerden ise **aleyhinde** bir metin yazmaları ve sonra da, yazdıkları metinleri kamera önünde okumaları istendi. Amaç, gerçek düşüncelerinin aksi yönünde zihin egzersizinde ve beyanda bulunmak durumunda bırakılan deneklerin düşüncelerinin değişime uğramasını sağlamaktır. Öyle de oldu. Deneklerin idam cezası konusundaki düşünceleri (her iki yönde de) değişikliğe uğradı. Ancak, bununla birlikte, deneklerin Tanrı'nın idam cezası konusunda ne düşündüğü hakkındaki tahminleri de aynı doğrultuda değişmişti.

Yedinci ve son deneyde, denekler, yine çeşitli konulardaki düşüncelerini ifade ettiler, ve (1) ortalama bir Amerikalının, (2) Tanrı'nın aynı konularda ne düşündüğü hakkında tahminlerde bulundular. **Bu son deneyi önemli kılan, MR cihazıyla deneklerin beyin faaliyetlerinin de gözlenmesiydi.** Çekilen beyin fotoğrafları, deneklerin, gerek kendi düşüncelerini belirtirken, gerekse Tanrı'nın düşünceleri hakkında tahminlerde bulunurken, beyinlerinin aynı kısmını kullandıklarını ortaya çıkardı. Denekler "ortalama bir Amerikalı" hakkında tahminlerde bulunurken ise, böyle bir durum söz konusu olmuyordu.

Bütün bunlar, insanların kendilerini merkeze alarak düşündükleri ve kendi düşüncelerini doğru gördükleri için, yanılmaz olan Tanrı'ya da aynı "doğru" düşünceyi atfettiklerini ima ediyor. Yani **insanlar, şu şekilde özetlenebilecek bir mantık dizisi ekseninde düşünüyorlar: (1) idam cezası doğru/yanlış, (2) Tanrı yanlış düşünmez, o halde (3) Tanrı da idam cezasının doğru/yanlış olduğunu düşünüyor.**

Atatürk ve insan beyni

Hilâl Kaplan'ın geçtiğimiz günlerde yayımlanan **Türkiye'nin 'Ölmeyen' Babası** adlı kitabında, üniversitelerdeki Atatürkçü Düşünce kulüplerinin üyeleriyle yapılan mülakatlar yer alıyor. Mülakatlar, her Atatürkçünün Atatürk hakkında farklı bir tahayyüle sahip olduğunu, dahası, kendisine "Atatürk kimdi" diye sorulan bir Atatürkçünün, aslında "Ben kimim" sorusunu yanıtladığını ortaya çıkarıyor. Kimi Atatürkçülerin dinle barışık bir Atatürk imgesine sahipken, kimi diğerlerinin dine eleştirel bakan bir Atatürk tahayyül etmeleri, bu durumun bir sonucu.

Hilâl Kaplan, bu verilerden hareketle, (bir semiyoloji terimi kullanarak) Atatürk imgesinin "boş bir gösteren" haline geldiğini söylüyor. Bunun anlamı, Atatürk imgesinin içinin, kişiye göre farklı şekillerde doldurulabilmesi. Mülakatlardan birinde Atatürkçü bir kızın Atatürk için, "Işık gibi, yani birçok şeye uyarlanabilir" demesi, bu **yanlışlanamaz belirsizlik** ile ilgili.

Sonsöz

Atatürk, Atatürkçülerin tanrısı haline geldi. Bu tanrı, Atatürkçülerin sayısı adedince farklı anlamlar ifade ediyor. Mantık dizisinin formatı ise aynı: (1) din iyi/kötü, (2) Atatürk yanlış düşünmez, o halde (3) Atatürk de dinin iyi/kötü olduğunu düşünüyor. Ya da: (1) Dersim Katliamı kötü, (2) Atatürk mutlak manada iyidir, o halde (3) Atatürk Dersim’de katliam emri vermiş olamaz.

Özetle, siyasi değil, psikolojik bir vaka ile karşı karşıyayız. Ama neyse ki tesbiti MR cihazı ile mümkün.

taraf@serdarkaya.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Terörist gerilla

Serdar Kaya 13.11.2011

 Terörist gerilla PKK kendisini *gerilla* olarak nitelendiriyor. Devlete göre ise, o bir *terör örgütü*. Ancak ne var ki, PKK’nın *gerilla* olması örgütün, *terör örgütü* olması ise devletin bugüne dek işlediği insanlık suçlarını mazur göstermiyor.

Terör

Devleti kimi mevcut politikalarını değiştirmeye zorlama adına girişilen her şiddet içerikli eylem, terör kapsamına girer. Örneğin, devlet, “Başörtüsünü yasaklıyorum” der ve bu yasak üzerine bazı Müslüman çevreler şiddete başvurmaya başlarsa, bunun adı terör olur. Yani **terörden söz edebilmek için, ortada, (1) bir devlet politikası, (2) bu politikaya karşı çıkan bir ya da birden fazla kişi ya da grup, ve (3) bu kişi ya da grupların devleti ilgili politikasından vazgeçirmek amacıyla gerçekleştirdikleri şiddet içerikli eylemler olması gereklidir.**

Terörün tanımına dikkat edilirse, **fikir ve ifade özgürlüğü**nün konu ile ne denli yakından ilgili olduğu görülebilir. Zira bu tanımın ilk akla getirdiği sorulardan biri, ilgili devlet politikasını değiştirmek için şiddetten başka bir yöntemin mevcut olup olmadığıdır. Bu çerçevede, “İnsanların sivil toplum örgütleri aracılığıyla seslerini duyurmalarının önü açık mı” ya da “Yazılar yazmanın, yürüyüşler düzenlemenin, kampanyalar organize etmenin önünde engeller var mı” gibi sorular önemlidir. Bu gibi soruların yanıtlarının olumsuz olması terörü gerekçelendirmese de, ülkedeki siyasi taleplerin neden teröre kanalize olduğunu anlamayı kolaylaştırabilir.

Terörün varlık sebebini tesbit edebilme adına dikkate alınması gereken bir diğer boyut da, ilgili şiddet eylemlerinin bir tür **direnış** niteliğine sahip olup olmadığıdır. Bu noktada ise, “Ortada bir **devlet terörü** de var mı” ya da “Terör eylemleri devletin işlemekte olduğu insanlık suçlarına bir **cevap** ya da **başkaldırı** niteliğinde mi” gibi sorular önem kazanır. Ancak bu soruların yanıtlarının olumlu olması da terörü gerekçelendiremez. Çünkü bunlara ek olarak, şiddete başvurma bir **nefsi müdafaa** niteliği taşıması da gereklidir –ki bu da *gerilla* kavramını akla getirir.

Gerilla

Gerilla kavramı ile kastedilen, büyük ve düzenli bir orduya karşı faaliyet gösteren küçük, paramiliter bir gruptur. Böyle bir yapılanmanın avantajı, savaşılan kuruma nispeten daha ele geçmez ve mobil olmaktır. Gerillalar, bu avantajlarını, sürpriz saldırılar düzenleyerek kullanırlar.

Gerilla kelimesi, (terörün aksine) her koşulda olumsuz bir mana ifade etmez. Hatta gerilla ifadesinin kimi bağlamlarda gayet sempatik çağrışımlara sahip olduğu da doğrudur. Bunun nedeni, terörün bir **eyleme** atıfta bulunurken, gerillanın ise sadece bir **örgütlenme biçimini** ifade etmesidir. Bu örgütlenme biçimi, zayıf mağdurların güçlü zalimlere karşı koymaları yönünde güçlü imalar içerdiğinden, dünyanın hemen her yerinde (özellikle sol çevrelerce) ilgi ve sempati ile karşılanır.

Bu nedenle, **örgütler, kendilerine “gerilla” demek suretiyle haksızlıklara karşı duruyor olduklarını nazara verirlerken, devletler de gerillalara “terörist” diyerek onları sadece eylemlerinden ibaretmiş gibi göstermeye çalışırlar.** Fakat gerçekte bu iki kelime birbirinden farklı şeylere atıfta bulunuyor olduğundan, aralarında zorunlu bir ayırım ya da örtüşme yoktur. Dolayısıyla da, **bir örgüt, sırf gerilla tipi örgütlenmeye sahip diye her eylemini mazur gösteremez.**

PKK

Örgütlenme biçimine bakıldığında, PKK'nın bir gerilla olduğu, hatta çok tipik gerilla nitelikleri taşıdığı açık. Ancak gerilla olmak, bir örgütü terörden azade kılmıyor. PKK'nın, (1) sivillere, (2) hakları için savaşmakta olduğu insanlara, ve hatta (3) bizzat kendi mensuplarına geçmişte yapmış oldukları, sadece güçlü bir zalime karşı koymadığı, kendisinin de pekâlâ zalimleşebildiğini gösteriyor.

Evet, **Türkiye’de pek çok insan bunu duymaya tahammül edemese de, PKK’nın davası, “çıkış noktası itibariyle” haklı bir davadır. Ama ne çıkış noktasındaki bu haklılık, ne de Kürtler arasında azımsanmayacak derecede bir desteğe sahip olmak, PKK hakkındaki bu gerçekleri değiştirmiyor, mazur göstermiyor.**

taraf@serdarkaya.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Öğretmenler Günü’nde neyi kutluyoruz

Serdar Kaya 20.11.2011

ABD’nin New Jersey eyaletindeki Bankbridge Lisesi’nde öğrenci olan Julio Artuz, öğretmenlerinden birinin derste sürekli onu küçük düşüren sözler sarf ettiğini söylediğinde, ailesi ona inanmadı. Zira, bir öğretmenin böyle şeyler yapması, Batı ülkelerinde pek sık rastlanan bir şey değil. Bunun üzerine, Julio, ilgili öğretmenin derslerinden birini cep telefonuyla videoya aldı.

Julio'nun ailesi, videodaki görüntülere inanmadı. Öğretmen, sınıfta (yer yer argo kelimeler de kullanarak) Julio'yu aşağılıyor ve hatta "Sana istediğimi söylerim", "Bana hiçbir şey yapamazsın" gibi ifadelerle kendisini psikolojik anlamda ezmeye çalışıyordu. Bunun üzerine, Julio'nun babası okula giderek ilgili öğretmen ile görüştü. Öğretmen, kullandığı ifadeler için üzgün olduğunu söyledi ve evde eşiyle yaşamakta olduğu bazı sorunların işine de yansıdığını ifade etti. Baba, ikna olmamıştı. Çünkü ona göre, hiçbir şey videoda izlediklerini mazur gösteremezdi.

Videonun (geçtiğimiz perşembe günü) *NBC*'de yayınlanmasının ardından, Amerikalı pek çok veli görüntüler karşısında şok oldu ve lise, derhal öğretmen hakkında soruşturma başlattı. Öğretmenin tavırları çocukların psikolojik sağlığı için tehlike arz eder nitelikte olduğundan, bu şartlar altında derslere girmeye devam etmesine müsaade edilemezdi. Bu nedenle, öğretmen, soruşturma sona erene dek ücretli izne gönderildi.

Kalp kırmak

ABD'deki olayda, öğretmenin öğrenciye yönelik herhangi bir fiziksel saldırısı söz konusu değil. İnfiale neden olan, sadece öğrenciyi inciten tavır ve sözler. Zira psikologların sıklıkla belirttikleri gibi, **bu türden tecrübeler, öğrencilere otorite sahibi olmanın başkalarını ezmeyi meşru kıldığı düşüncesini telkin ediyor. Bu şekildeki tavırlara maruz kalan bir öğrenci, hem kendisine saygısını yitiriyor hem de ileride kendisinden daha zayıf olan insanlara benzeri türden davranışlar sergilemekte bir mahzur görmüyor.** Tabii bu işin sadece pedagojik yönü. Bu türden davranışlar, etik anlamda da sorunlu. Çünkü, bir eğitim kurumunda çalışıyor olmak, bir insana başkalarını (ve hele hele kendisinden küçükleri) ezme hakkını (elbette) vermiyor.

ABD'de öğrencilerini alaya alan ve zaman zaman "tembel", "aptal", "şişko" gibi incitici hakaretlerde bulunan öğretmenlerin oranının yüzde bir ile iki arasında olduğu tahmin ediliyor. Öğrenciye vurmaya kalkan ise elbette hiç yok, çünkü böyle bir şeyin gerçekleşmesi durumunda ilgili kişinin bu mesleğe devam edebilmesi mümkün değil.

Türk eğitim sistemi

Türkiye'deki tablo, ABD örneği ile taban tabana zıt olan pek çok yön içeriyor. Herşeyden önce, **Türkiye'de bir lise öğretmenin öğrencisini sınıfta küçük düşürmesinin haber değeri dahi yoktur. Zira pek çok okulda hemen her gün yaşanan ve zaman zaman hakaretin ötesine geçerek fiziksel şiddet de içeren olaylar, Türkiye'de istisnadan ziyade kural durumundadır.** Öğretmen terörünün haber olabilmesi, ancak sergilenen şiddetin alışıldık seviyenin ötesine geçmesi durumunda mümkün olabilir.

Bunun böyle olmasında, (diğer sebepler arasında) hakaret ya da fiziksel şiddetin Türkiye'de hâlâ bir eğitim aracı olarak görülebiliyor olmasının payı büyüktür. Bu algıya göre, öğretmen ile öğrenci arasında hiyerarşik bir ilişki vardır. Ancak bu hiyerarşi, meşruiyetini öğretmenin bilgisinden ziyade, yaşından ve otoritesinden alır. Bu ilişkide yaşça küçük ve otoriteden yoksun olan öğrenciye düşen, öğretmenin "sözünü dinleyerek" başarılı olmaktır. Dolayısıyla da, öğretmenin öğrenciye "tembel" ya da "aptal" şeklindeki hakaretleri, öğretmenin değil, öğrencinin hata hanesine yazılır. Çünkü bu hakaretlere (ve kimi zaman da şiddete) öğrencinin hatasının ya da "yaramazlığının" neden olduğu, öğrenci öyle hak ettiği için öğretmenin bu tavrı sergilediği ve hatta bu şekilde çocuğu "adam ettiği" düşünülür. Konunun pedagojik boyutu çok fazla akla getirilmez. Bu şekilde yürütülen bir eğitim faaliyetinin nasıl bir kültürü yansıttığı ve pekiştirdiği (ya da *geçimsizliğin, özgüven yoksunluğunun ve şiddet eğiliminin* Türkiye'de neden adeta kültürel kimliğin bir parçası haline geldiği) ise, pek kimsenin gündeminde değildir.

NBC'deki haberde, "Öfkeli veliler, bir öğretmenin bir öğrenciye kötü davranacağına ilk başta inanamadıklarını söylediler" şeklinde bir ifade yer alıyordu. Belli ki, "kötü davranış" dendiğinde Amerikalı ve Türkiyeli veliler aynı şeyi anlamıyor.

Sonsöz

Pek çok resmî gün için olduğu gibi Öğretmenler Günü kutlamaları için de aynı soruyu sormak gerekli: Neyi kutluyoruz? Niye kutluyoruz?

Hiç düşündük mü?

Zira ortada kutlamaya değer bir başarı olmadığı açık.

taraf@serdarkaya.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Totaliter rejimler, ataerkil gelenek ve öğretmenlik

Serdar Kaya 27.11.2011

Türkiye'de halen önü gerektiği ölçüde alınamamış olan **öğretmen terörü, yaygınlığını iki köhne kuruma borçlu**: (1) büyüklerin sözünü dinlemeyi öğütleyen ve tekdir ile uslanmayanın hakkının kötek olduğunu telkin eden yaygın **ataerkil gelenek**, ve (2) totaliter kaygıları nedeniyle öğretmenlik mesleğini yücelten **Cumhuriyet**.

Totaliter yapı

Totaliter rejimlerin ayırt edici özelliği, toplumu belli bir ideoloji doğrultusunda şekillendirmek istemeleridir. Ancak bunu sadece propaganda yoluyla gerçekleştirmek mümkün olmaz. Köklü ve kalıcı bir toplumsal değişim için, mevcut eğitim felsefesini yeni rejimin ideolojisi doğrultusunda değiştirmek ve yeni nesillerin bu ideolojiyi benimseyecek şekilde yetişmelerini temin etmek gerekir. Bu nedenle, her ciddi siyasi değişimi, eğitim felsefesinde yapılan köklü bir değişiklik takip eder.

Yeni bir öğretmen kadrosu yetiştirmek, bu noktada hayati bir önem arz eder. Zira yeni rejimin ideologları başkentteki resmî makamlarında oturlurlarken, bu yeni öğretmenler, onların halkın içindeki uzantıları olacak ve rejimin ideolojisini yeni nesillere benimseteceklerdir. Rejimin, öğretmenlerin bu işlevini gizlemektense ilan etmesi, amaca ulaşmayı kolaylaştırır. Çünkü **öğretmenlik mesleğinin devlet eliyle kutsanmasıyla birlikte, öğretmenler devletin kurumsallığı ile iç içe geçer ve seküler bir dinin rahipleri ve rahibeleri haline gelirler. Bu kutsanmışlık, öğretmenlerin sınıf içindeki otoritelerine de yansır.**

Örneğin, öğrencinin (1) öğretmen içeri girdiğinde ayağa kalkmasının beklenmesi, (2) sınıfta söz aldığı anda ayağa kalkarak konuşmak durumunda olması, (3) (diğer öğrencilerle birlikte) bir bütünün parçası olduğuna inanması, (4) öğretmenin dile getirdiği siyasi düşüncelere aykırı fikirler beyan etme konusunda tamamen özgür olmaması, ya da (5) böyle bir şeye cesaret edebildiği durumlarda, sadece öğretmeni değil, öğretmenin temsil

ettiği devleti de karşısına almakta olduğunu bilmesi gibi gerçeklikler, totaliter idareler için son derece sıradandır.

Türkiye özelinde, **Yeşilçam filmlerinde ve diğer popüler kültür ürünlerinde köyün imamının gerici, öğretmeninin ise aydın kişi olarak sunulması, devlet ideolojisi ile öğretmen kimliğinin iç içe geçmiş olmasının bir yansımasıdır.** Necip Fazıl'ın Dersim Katliamı ile ilgili olarak aktardığı bir anekdot da, Türkiye örneğinde öğretmen, rejim ve "adam edilmek" istenen halk arasındaki ilişkinin niteliği hakkında bir fikir verebilir: *"Her evi ayrı ayrı tutuşturduktan sonra dört bir etrafı ayrıca çalı çırpı içine alınıp alev alev yakılan bir köyden, deli gibi bir adam çıkıp ... [jandarmalara] doğru ilerliyor ve haykırıyor: 'Durun, ben köy ahalisinden değilim! Muallimim!'"* Yani **jandarma halkı öldürmekte, öğretmen ise jandarmaya halktan olmadığını, bir devlet memuru olduğunu ifade etmektedir.**

Ataerkil gelenek

Öğretmenlik mesleğinin kutsanması, öğretmenlerin sınıf içinde öğrencilerin duygularını incitici davranışlar sergilemelerini ve hatta zaman zaman fiziksel şiddete başvurmalarını dahi gerekçelendirir ve olağanlaştırır. Örneğin, herhangi bir devlet dairesinde görev yapan bir memurun, o daireden hizmet almaya gelen bir vatandaş dövmesi hemen her durumda absürd karşılanırken, öğretmenler söz konusu olduğunda bu algı geçerliliğini yitirir. Ancak bütün bunlarda, totaliter yapı kadar ataerkil gelenek de belirleyicidir.

Ataerkil gelenek, bir bilenin yol göstericiliğini ve bu bilene derin bir saygı duymayı telkin eder. Bu telkin kategorik olarak olumsuz bir anlam ifade etmese de, ataerkil bir çerçeve içinde son derece katı bir yapıya bürünür. Zira ataerkil yapı, (1) gücün ve şiddetin, haklılığı da beraberinde getirdiğini varsayan, (2) maskülen, (3) yaş hiyerarşisini vurgulayan, ve dolayısıyla da (4) otoriter ve militer yaklaşımlarla eklemlenmeye fazlasıyla meyilli olan bir niteliğe sahiptir.

Şiddeti olumlayan "Dayak cennetten çıkmadır" gibi efsanelerle şekillenen Türkiye geleneğinde, bu ataerkil-otoriter zihniyetin izini sürmek çok zor değildir. Bu gelenekte, "Söz büyüğün, su küçüğün" gibi yerleşik ifadeler, büyüklerin (ve özellikle de erkek büyüklerin) egemenliğini vurgular. Andımız'da da yer alan "Küçüklerimi sevmek, büyüklerimi saymak" gibi ifadeler, sevgi ve saygı gibi hisleri yaş hiyerarşisine oturtur.

İlgili zihnî çerçeve, Hz. Ali'ye atfedilen "Bana bir harf öğretenin 40 yıl kölesi olurum" sözünü dahi (gerçek bağlamını bilmeden) bir ezber haline getirmekte ve bu ifadeyle türlü haksızlıkları gerekçelendirmekte bir sorun görmez. Zira (Hegel'in ifadesiyle) **kölenin olduğu her yerde mutlaka bir de efendi vardır.**

taraf@serdarkaya.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bir otosoykırım olarak eğitim

Serdar Kaya 04.12.2011

İnsanın dünyayı algılayış şekli ve kişiliği, büyük ölçüde küçük yaşlarda oluşuyor. Dahası, küçükken şekillenmeye çok daha müsait olan insanın o yıllardaki tecrübeleri, hem kişiliğine hem de algılarına temel teşkil edecek olan

zihniyetini de inşa ediyor –ve insan, hayatının geri kalan kısmında, bir kez şekillendikten sonra değişmesi epey zor olan bu zihniyetin tesiri altında yaşamak durumunda kalıyor.

Aile etkisi

Doğan Cüceloğlu, çocukken yaşanan tecrübeler konusunda aile etkisine dikkat çekerek, kendileriyle “Sus!”, “Otur!”, “Kalk!” gibi kısa emir cümleleriyle konuşulan çocukların *agresifleştiklerini*, ilgi gösterilmeyen ve yokmuş gibi davranılan çocukların *içlerine kapandıklarını*, ve ilgiyle büyütülen ve uzun, soyut cümlelerle konuşulan çocukların ise *dâhileştiklerini* ifade ediyor.

Aynı şekilde, araştırmalar, bir soykırım yaşanırken olan biteni *seyretmek* yerine *kurbanları saklamaya* ve *kurtarmaya* çalışanların, ekseriyetle küçüklüklerinde ailelerinden sevgi ve şefkat görmüş olan insanlar arasından çıktığını gösteriyor. Özetle, insanların küçükken yaşadıkları tecrübeler kişilik ve tavırlarında ömür boyu belirleyici oluyor. Küçüklüklerinde iyilik görenler, iyiliğe daha meyilli oluyorlar. Kötülük görenler ise, gerek kötülük yapmakta gerekse kötülük karşısında sessiz kalmakta daha az sorun görüyorlar. Bu şekilde, **iyilik ve kötülük, nesilden nesle aktararak sürekli kendini yeniden üretiyor.**

Okul etkisi

İyiliğin ve kötülüğün kolaylıkla filizlenebildiği bir diğer ortam da okul. Bu konuda bir fikir verebilecek en meşhur örneklerden biri, 1967 yılında Kaliforniya’da Ron Jones adlı bir lise öğretmeninin yaptığı çalışma.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bazen de öğrenciler öğretmenlere not vermeli

Serdar Kaya 11.12.2011

Öğretmenlerin performansları konusunda öğrencilerden **geri bildirim** almak, Türkiye’de çok fazla alışkın olunan bir şey değil. Hatta böyle bir uygulamanın pek akla dahi gelmediği bile söylenebilir. Zira **Türkiye’deki hâkim kültür, öğretmenleri “bilen”, öğrencileri ise “bilmeyen” olarak konumlandırır ve eğitimin başarılı olmasını, (bilmeyen) öğrencilerin, (bilen) öğretmenlerin sözünü dinlemelerine bağlı görür.**

Bu yaklaşım, Türk milli eğitimini tek yönlü ve otoriter bir iletişime indirger. Bu **hiyerarşik işleyiş çerçevesinde, öğretmenler, öğrencilerin sadece başarılarını değil, davranışlarını da sınavı değerlendirilmekte oldukları.** Ancak bunun tersi düşünülemez.

Ancak dünyada, öğretmenlerin beceri ve uzmanlıklarını sorgulamadan veri kabul etmeyi makul bulmayan eğitim kurumları da elbette yok değildir. Bu kurumlar, öğrencilerden öğretmenler hakkında aldıkları geri bildirimde büyük önem verirler. Bu geri bildirimi almanın en yaygın yolu, her dönem sonunda öğrencilerden bir değerlendirme formu doldurmalarını istemektir. Öğrencilerin bu formları doldururken düşüncelerini rahatlıkla ifade edebilmeleri özellikle önemlidir. Bu nedenle, formlara isim hanesi konmaz. Zaten amaç, hangi öğrencinin hangi öğretmen hakkında ne düşündüğünü öğrenmek değil, dersler ve öğretmenler hakkındaki yaygın kanaatleri tesbit etmektir.

Tipik bir değerlendirme formu

Değerlendirme formları, dünyanın pek çok ülkesinde her eğitim seviyesinde kullanılır ve hemen hepsi öğrencilere aynı çerçevede sorular sorar. Örneğin, bizim Kanada'daki üniversitemizdeki formlar, beş kısımdan oluşur.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Atama bekleyen öğretmenler de insan

Serdar Kaya 18.12.2011

Öğretmen atamaları Türkiye'de son dönemde sıklıkla gündeme geliyor. Ancak gündemdeki pek çok diğer konu gibi bu konu da çoğu zaman olması gerektiğinden farklı bir çerçevede tartışılıyor.

Kılıf: İş güvencesi

Atamalar konusunda dile getirilen en yaygın argümanlardan biri, öğretmen adaylarının iş güvencesini nazara veriyor. **"İş güvencesi" kavramını bir parça gerçek anlamı dışına taşıyan bu argümana göre, bir yanda öğretmenlik işi, diğer yanda da öğretmen adayları var ve bütün problem, devletin bu ikisini buluşturmamasından ileri geliyor.** Hâlbuki, gerçekler, bu çerçevede çizildiğinden çok farklı.

Milli Eğitim Bakanlığı verilerine göre **Türkiye'de hâlihazırda 500 binin üzerinde öğretmen var. Her yıl onbinlerce yeni mezun bu geniş kitleye katılmak istiyor.** Dolayısıyla, öğretmen atamalarının yavaşlamasında şaşılacak bir durum yok. Çünkü, Türkiye'de pek çok meslekte olduğu gibi öğretmenlikte de emek arzı artık ihtiyacın çok üzerinde.

Dahası, öğretmenlik alanında iş bulma konusundaki rekabet önümüzdeki yıllarda daha da kızışacağı benziyor. Bu nedenle, öğretmen adayları, bu rekabeti daha kolay göğüsleyebilme adına branşlarındaki bilgi ve becerilerini arttırmaya çalışmak durumundalar. Ancak bu gerçeklerle yüzleşmek yerine, "Devlet bize iş güvencesi sağlasın" diyen öğretmen adayları, işin kolayına kaçıyor gibiler. Zira "bir yolunu bulup devlete kapağı atma" ve bu şekilde (verimlilikleri düşük de olsa) ömür boyu iş, maaş ve emeklilik güvencesi kazanma kaygısıyla dile getirilen bu argümanlar pek ikna edici değil.

Gerçek: Menfaat

"İş güvencesi" gibi kavramlar, bir gerçeği dile getirmekten ziyade, gerçeği saklama ve olduğundan farklı bir şekilde sunma işlevi görüyor.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Eğitim, devlet, rekabet

Serdar Kaya 25.12.2011

Atama bekleyen öğretmenlerden bazıları bugünlerde sürekli, “Madem öğretmene ihtiyaç yok, o zaman neden eğitim fakültelerine bu kadar çok öğrenci kaydediyorlar” sorusunu soruyorlar. Bu soru pek makul değil.

Eğitim

Öncelikle, böyle bir sorunun eğitim fakültesi mezunlarınca sorulması özellikle vahim. Zira soru, eğitime (ve spesifik olarak da üniversite eğitime) sadece araçsal bir mana yüklüyor. Hâlbuki, **üniversiteler, emek piyasasına insan hazırlayan meslek edindirme kurumları değil. Üniversitelerin varlık nedeni, bilgi üretmek.** Kişinin bilgi ile ne yapacağı (örneğin, bu bilgiyi para kazanmakta kullanıp kullanmayacağı ya da kullanacaksa ne şekilde kullanacağı) ise, kendi almak durumunda olduğu, üniversiteyi ilgilendirmeyen bir karar. Böylesine kişisel bir karara üniversiteyi ve hatta devleti ortak etmek istemek ise, **“Ben birey değilim, ne olacağıma devlet karar versin”** demekten çok farklı değil. Bireyselliğini bu denli yitirmiş olan kimselerin, “insan yetiştirme” iddiasında olmaları ve bu doğrultuda kutsanan bir sosyal role soyunmakta herhangi bir mahzur görmemeleri ise, hem absürt, hem de öğrencilerde neden olacakları zihinsel tahribat itibarıyla endişe verici.

Devlet

Bireyselliğini yitirmiş olan bir insanın, eğitim üzerindeki devlet kontrolünden (ya da devletin üniversitelere öğrenci kotaları koymasından) rahatsız olmamasında şaşırılacak pek bir şey olmadığı söylenebilir. Ancak burada başka sorunlar da var.

Şöyle ki, **devletin emek piyasalarını planladığı ve bu planlar doğrultusunda ortaya çıkan ihtiyaca göre insanlara belli alanlarda eğitim aldırarak (ya da aldırılmamak) yoluna gittiği bir toplum, ileri seviyede otoriter bir toplumdur.**

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının tepkileri

Serdar Kaya 01.01.2012

Takriben iki aydır yazmakta olduğum yazılar hakkında öğretmenlerden ve öğretmen adaylarından çok sayıda ileti aldım. Bu iletilerin çok büyük bir kısmı (ne yazık ki) bozuk bir imla ile yazılmış olan hakaret mesajlarından ibaretti. Küfür etmek, bela okumak ve “Akıllı ol!” uyarısında bulunmak yerine akıllı başında bir üslupla düşünce ve tecrübelerini paylaşanlar da elbette yok değildi. Ancak maalesef genel içinde küçük bir orana karşılık geliyorlardı.

İletiler sayıca çok olsa da, içerdikleri argümanları birkaç maddede özetlemek mümkün. Ancak ilginçtir ki, bu argümanların neredeyse hiçbiri, yazılarla aslında doğrudan ilgili değil. Ama yine de hepsini kısaca da olsa

yanıtlamaya çalışacağım.

- “55 bin atama sözü verildi ama sadece 11 bin kişi atandı; mağdur edildik.”

Bunda şaşırılacak bir şey yok. Politikacıdır; söz verir, tutmaz... Ama ortada gerçekten bir mağduriyet var mı emin değilim. Çünkü bu söz, ilgili öğretmen adayları eğitim fakültelerine girmeye karar vermeden önce verilmemişti.

- “Öğretmenlik mezunu olmayan ücretli öğretmenler yerine bizi atamaları gerekir.”

Prensipte elbette doğru. Ama uygulamadaki performans farklılıklarını karşılaştırmak da eğitim fakültelerinin işlevi konusunda ayrıca ufuk açıcı olabilir. Diğer yandan, Türkiye’deki eğitim sistemi ya da öğretmenleri konu alan ilgili ilgisiz her eleştiriye “55 bin atama sözü” ve “ücretli öğretmenler” argümanı ile karşılık vermek pek makul değil.

- “Öğretmen terörü eskidendi, şimdi asıl öğrenci terörü var.”

Özellikle son iki haftadır öğretmen terörünü bizzat yaşadım.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kendi kaderini tayin hakkı

Serdar Kaya 08.01.2012

Kendi kaderini tayin (ya da self determinasyon) hakkı, I. Dünya Savaşı yıllarında ortaya çıktı. O dönemde böyle bir hak ile kast edilen, sömürgeleştirilen toplulukların bağımsızlıklarını kazanmalarının önünü açmaktı. Daha sonra, II. Dünya Savaşı yıllarında Birleşmiş Milletler’in bu konuda yaptığı düzenlemelerin ardından, bu hak uluslararası hukukun bir parçası haline geldi.

Günümüzde, kendi kaderini tayin hakkı, (prensip bazında da olsa) sadece sömürge geçmişine sahip olan ülkeleri değil, bütün halkları kapsıyor ve bir **insan hakkı** olarak kabul ediliyor. Ancak ne var ki, **kendi kaderini tayin hakkı, net bir şekilde tanımlanmış ve sınırları çizilmiş olan bir hak değil**. “Bu haktan tek kasıt tam bağımsızlık mıdır”, “Bu hakkı kimler kullanabilir”, “Prosedür nasıl işler” gibi sorulara uluslararası hukukun verdiği net bir cevap yok.

Dahası, uluslararası hukuk, mevcut ülkelerin sınır bütünlüğünü de açık bir şekilde koruyor. Bu durumda, kendi kaderini tayin hakkının ne şekilde kullanılabileceği sorusunu cevaplandırmak iyice zorlaşıyor. Daha fazla otonomi arayışında olan bir topluluğun (özellikle ilk planda) **bağımsızlıktan ziyade demokratik özerklik** kavramını vurgulama eğiliminde olması, biraz da bu belirsizliğin bir sonucu.

Demokratik özerklik

Demokratik özerklik, bir ülkenin belli bir bölgesinin (diğer bölgelerden farklı olarak) sınırlı bir bağımsızlığa sahip olduğu, savunma ve dışışleri gibi birkaç önemli alan haricindeki bütün kararları yerel seviyede alabildiği bir yapıya karşılık geliyor. Merkezden yerele doğru geniş bir hakimiyet transferi ile mümkün olabilen özerkliğe geçiş, tam bağımsızlık kadar karmaşık ve tartışmalı bir süreç gerektirmiyor.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kürtlerin kendi kaderlerini tayini

Serdar Kaya 15.01.2012

Türkiye özelinde, *kendi kaderini tayin hakkı* dendiğinde akla (doğal olarak) ülkenin doğusu ve Kürtler geliyor. Ancak konu hakkındaki yorumlar, bu hak talebinin içerdiği imaları gerektiği şekilde değerlendirebilmekten hâlâ epey uzak. Yazılıp çizilenler, ekseriyetle, Kürtlerin bu yöndeki taleplerini devletin yapageldiği haksızlıklarla açıklamaktan ve bu haksızlıklara bir son verilmesi durumunda sorunun çözülebileceğini ileri sürmekten ibaret.

Bu çerçevedeki yorumların en büyük hatası, *kendi kaderini tayin* talebinin düne ya da bugüne değil, yarına dair bir talep olduğunu gözardı etmek. Yani bazı Kürtler geleceğe yönelik bir talepte bulunuyorlar; ama Türk tarafındakiler, bugüne dair bazı acı gerçekliklerin sona ermesi durumunda bu talebin de sona ereceğinden bir şekilde gayet eminler...

Hâlbuki **bir sebebin ortadan kalkması, o sebebin o güne dek doğurduğu sonuçların da ortadan kalkacağı anlamına gelmez. Zira yıllarca türlü kötülüklere maruz kalan insanlar, bir noktadan sonra buna bir son verilse dahi, gelecekte eski zalimlerinin insafına kalmak istemeyebilirler.**

Devletin bugüne dek yaptığı yanlışlara bir son vererek özgürlükçü adımlar atmasını sorunun çözümü adına yeterli sayan yaklaşımlar, zaman zaman (yanlış bir şekilde) “liberal” olarak da nitelendiriliyor. Hâlbuki bu türden yaklaşımlar, Kürtlere karşı sergilenen “Haksızlıklar sona erdi, hâlâ ne istiyorsunuz?” şeklindeki, Kürtleri bir şeyler isteyen, Türkleri ise bu istekleri lütfeden (ya da reddeden) bir konuma oturtan milliyetçi tavırdan çok da farklı bir zemine oturmuyor.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Quebec ve Kürdistan

Serdar Kaya 22.01.2012

Kanada’nın Quebec eyaletinin durumu, Türkiye’nin doğusu ile karşılaştırılmaya müsait bir vaka durumunda. Ancak karşılaştırmalara konu olan bütün vakalar gibi bu iki vaka arasında da önemli benzerlikler ve farklılıklar var.

Quebec

Kanada'da, ülkenin geri kalanının aksine, Quebec eyaletinde Fransız dili ve kültürü hâkim. Yani ülkenin belli bir bölgesinde spesifik bir azınlığın yoğun olarak yaşaması söz konusu. Bölgede, 1960'lardan bu yana, bu kimlik farklılığı üzerinden bağımsızlık talebinde bulunan ayrılıkçı bir kesim de var. 1960'lı yıllarda bu ayrılıkçı kesimin içinden **Quebec Özgürlük Cephesi** adlı Marksist-Leninist bir terör örgütü de çıktı. Bu örgüt o dönemde çeşitli terör eylemleri düzenlese de, Quebec ayrılıkçıları 1970'lerden itibaren şiddetten uzak oldu.

1993 yılından bu yana Kanada parlamentosunda ayrılıkçıları temsil eden **Bloc Québécois** adlı bir parti de bulunuyor. Ulusal bir parti olmasına rağmen Quebec bölgesinin çıkarları üzerine siyaset yapan parti, 2011 genel seçimlerinde oyların yüzde 6'sını aldı.

Bugüne dek Quebec'te bağımsızlık adına iki referandum yapıldı. 1980 yılında yapılan ilk referandumda (bağımsızlık için) yüzde 40,4 evet ve yüzde 59,5 hayır sonucu elde edildi. 1995 yılındaki ikinci referandum ise, yüzde 49,4 evet ve yüzde 50,5 hayır gibi dar bir marjla sonuçlandı.

İkinci referandumun ardından, Kanada Yüksek Mahkemesi referandumu ve ima ettiği ayrılma sürecini değerlendirdi. **Yüksek Mahkeme, vardığı kararda, mevcut Kanada anayasasının Quebec'e tek taraflı olarak federasyondan ayrılma hakkı vermediğini belirtti.**

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ayrılmanın da bir adabı var

Serdar Kaya 29.01.2012

Geçen pazar Quebec'teki ayrılıkçı hareketten söz etmiş ve Kanada'daki tartışmalarda, "Quebec ayrılırsa, diğer eyaletlerdeki Frankofonların başına neler gelir", "Quebec'te yaşayan Anglofonların hakları ihlal edilir mi", "Nüfus mübadelesi yapılır mı", "Annesi Frankofon babası Anglofon olanlar ne olacak" gibi soruları pek kimsenin sormadığını belirtmiştim. Türkiye'de ise, Kürtlerin ayrılması söz konusu olduğunda bu gibi sorular liberal olarak nitelendirilen yorumcular tarafından bile sorulabiliyor.

Gülay Göktürk'ün soruları

Gülay Göktürk, 31 Aralık 2011 tarihli yazısında, demokratik bir sistemde Kürtlerin ayrılma konusunda referanduma gitmeye hakları olduğunu belirtmekle birlikte, bu hakkın pratikte çok fazla anlam ifade etmeyeceğini ileri sürüyor. Çünkü, Göktürk'e göre, ayrılma sürecine gelindiğinde, taraflar, cevaplandırılması çok zor olan bir dizi soruyla karşılaşacaklar. Bu sorulardan bazıları şöyle:

(1) "Hiç kimsenin nüfus kâğıdında Kürt ya da Türk yazmadığına göre, kimler oy kullanacak bu referandumda? Çizilen Kürdistan sınırları içinde doğanlar mı? O sınırlar içinde yaşayanlar mı? Anadili Kürtçe olanlar mı? Yoksa kendini Kürt olarak beyan edenler mi? ... Kürt anadan Türk babadan doğanlar (ya da tersi): dörtte bir, sekizde bir oranında Kürt olanlar kendilerini ne sayacaklar?"

(2) "Kürtlere 'Türklerle ayrı mı yoksa birlikte mi yaşamak istiyorsun' sorusu soruluyorsa, hakkaniyet gereği, aynı sorunun Türklere de sorulması gerekmeyecek mi? Sandıklar Kürtlerin 'birlikte yaşamak' istediğini ortaya koyarken Türklere ayrı yaşama isteği çıkarsa o zaman ne olacak?"

(3) "Sandıktan ayrılma çıkarsa, nüfus mübadelesi mi yapılacak? Nüfus mübadelesine kalkılırsa, acaba kaç yüz bin aile parçalanacak?"

Bu sorulara demokrasi çerçevesinde verilecek herhangi bir cevap yok.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ayrılmanın da bir adabı var (2)

Serdar Kaya 05.02.2012

[Gülay Göktürk'ün ayrılma eksenli sorularına geçen hafta kaldığım yerden devam ediyorum.]

Soru: Hiç kimsenin nüfus kâğıdında Kürt ya da Türk yazmadığına göre, [olası bir referandumda] kimler oy kullanacak? Çizilen Kürdistan sınırları içinde doğanlar mı? O sınırlar içinde yaşayanlar mı? Anadili Kürtçe olanlar mı? Yoksa kendini Kürt olarak beyan edenler mi? Kürt anadan Türk babadan doğanlar (ya da tersi): dörtte bir, sekizde bir oranında Kürt olanlar kendilerini ne sayacaklar?

Sadece Kürt olan, Kürtçe konuşan ya da kendisini Kürt olarak beyan edenlerin oy kullanacak olmaları, Kürt olmayan, Kürtçe konuşmayan ya da kendisini Kürt kabul etmeyenlerin oy kullanamayacağı anlamına gelir. Konu ne olursa olsun, böyle bir ayrımcılık, ırkçılıktan başka bir şekilde açıklanamaz. **Bir bölgedeki herkesi ilgilendiren bir kararın muhatabı, o bölgedeki herkeştir.** Aksi yöndeki her türlü uygulama, oy kullanamayanların olası bir ayrılma sonrasında ikinci sınıf vatandaş olmaları için de sağlam bir zemin hazırlar. Aynı şekilde, kimin Türk, kimin (tam ya da sekizde bir) Kürt olduğu da sadece demokrasilerde değil, ırkçı olmayan otoriter rejimlerde dahi ilgisizdir. Bu noktada, ayrılmaya konu olan tartışmaların kimlik merkezli olduğu, dolayısıyla da referandumun bu kimliği taşıyanları esas almasının normal olduğu da öne sürülebilir. Ancak tartışmaların kimlik merkezli olması, bir bölgenin özerkliği ya da bağımsızlığı ile ilgili bir kararı o bölgedeki bir grubun tek başına alamayacağı prensibini değiştirmez.

Soru: Kürtler'e "Türkler'le ayrı mı yoksa birlikte mi yaşamak istiyorsun" sorusu soruluyorsa, hakkaniyet gereği, aynı sorunun Türkler'e de sorulması gerekmeyecek mi? Sandıklar Kürtler'in "birlikte yaşamak" istediğini ortaya koyarken Türkler'den ayrı yaşama isteği çıkarsa o zaman ne olacak?

Ayrılma, merkezî otoritenin bir şekilde kendisini temsil etmediğini düşünen periferilerce dile getirilen bir talep.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Milliyetçilik ve toprak parçası

Serdar Kaya 12.02.2012

Kuzey Irak'ın özerkleştiği 1990'larda, Türkiye'de çok sayıda insan bu gelişmeyi tedirginlikle karşılamıştı. Ancak yaşananlarda Türkiye'nin Kürt sorunu adına bir çözüm ışığı görenler de az değildi. Şöyle ki, madem artık

Kürtlerin de bir devleti oluyordu, Türkiye'deki Kürtler çok istiyorlarsa oraya gidebilirlerdi. Kürt sorunu da böylece –yani Kürtlerden kurtulmak suretiyle– kökünden çözülmüş olurdu.

Milliyetçiliğin anlam dünyası

Milliyetçilik, *insan ile üzerinde yaşadığı toprak* arasındaki ilişkiyi yeniden tanımlar. Şöyle ki, her insanın, doğup büyüdüğü (ya da bir tarihten sonra yaşamaya başladığı) memleketi ile arasında çeşitli sosyal, kültürel, psikolojik ve ekonomik bağlar vardır. Milliyetçilik, kişiye bütün bu bağlarını ikinci plana atmasını ve herşeyi öncelikle etnik ve siyasi bir çerçeve içinde anlamlandırmasını telkin eder. **Bu tasavvura göre, dünya, farklı parçalara bölünmüş olan, sınırları belli topraklardan ibarettir. Ulus-devletlerin hâkimiyetindeki bu toprak parçalarının her biri üzerinde farklı bir etnik grup yaşamaktadır. Bizi biz yapan şey (yani kimliğimiz) ise, herşeyden önce, bu etnik aidiyet üzerinden anlam kazanır.**

Bu yaklaşım, halkları milletlere, memleketleri vatanlara, azınlıkları ise yabancılara dönüştürür. Bu çerçevede, kişinin önceden (sözelimi) köyünden ibaret olan memleketinin sınırları, ulus-devletin hâkimiyet alanı ile çizilen çok daha geniş bir toprak parçasını kapsayacak şekilde genişler. İnsanların ilgili toprakları hiç görmemiş (ya da görmeyecek) olmaları önemli değildir.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Milliyetçilik Türkiye'nin batısını da böler

Serdar Kaya 19.02.2012

Türkiye'de hâkim olan milliyetçi algı, ulus kavramını etnik temelde anlamlandırıyor. Bu algının bir diğer önemli özelliği ise, nüfusu büyük ölçüde homojen olan ulus-devletlerden oluşan bir dünya tasavvur ediyor olması.

Bu düşünsel arkaplan, bağımsız Kürdistan taleplerinin zihinlerde derhal *nüfus mübadelesi* gibi uygulamaları çağrıştırmasına neden oluyor. Ancak Türkiye'de halen yeterince bilinmiyor olsa da, nüfus mübadelesi artık uluslararası hukuka aykırı bir politika. Hatta zorunlu göç kapsamındaki her uygulama, Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin tanımladığı "İnsanlığa Karşı İşlenen Suçlar" arasında yer alıyor. Dolayısıyla, Türkiye'nin yeni bir nüfus mübadelesi macerasına atılması ya da Kürtleri tek taraflı olarak ülkenin batısından doğusuna sürmesi eskisi kadar kolay değil.

Dahası, **tarihe baktığımızda, herkes gibi azınlıkların da hayat düzenlerini bozmaktan hoşlanmadıklarını ve ciddi bir tehdit altına girmedikleri müddetçe yaşadıkları yerleri kolay kolay terk etmediklerini görüyoruz.** Dolayısıyla, (sözelimi) Avrupa'daki (ırkçı eğilimlere de sahip olan) aşırı sağın Müslümanlara Avrupa'yı terk etme çağrıları ne kadar gerçekçiye, çoğu artık Fırat Nehri'nin batısında yaşayan Türkiye Kürtlerinin geriye dönmelerini beklemek de o kadar gerçekçi. Zira **Kürtler artık çoktan Türkiye'nin doğusunun olduğu kadar batısının da bir gerçeği haline gelmiş durumdadır. Bu bariz durumun hâlâ farkına varamıyor olmak, batıdaki Kürtleri batıya ait görememenin bir sonucu** –ki bağımsız Kürdistan eksenli tartışmaların bir noktasında nüfus mübadelesi konusunun mutlaka gündeme geliyor olmasının başlıca nedenlerinden biri de bu.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Biz Türk değildik, sonradan olduk

Serdar Kaya 26.02.2012

Milliyetçilik, 1800'lü yıllardan itibaren imparatorlukları ortadan kaldırarak yeni devletler kurdu. Yıkılan çok etnisiteli imparatorlukların halkları, bu süreçte tek bir milli kimliğe asimile edildiler. Örneğin, **Fransız İhtilali gerçekleştiğinde, halkın yarısı bile Fransızca bilmiyordu**. Ancak zaman içinde bütün "Fransızlar" Fransız kimliğine asimile oldular ve "dil birliği" sağlandı.

Benzeri bir süreç başka ülkelerde de yaşandı. Örneğin, İtalyan yarımadasında yer alan çok sayıdaki şehir-devlet, 1800'lü yıllara yayılan bir birleşme süreci sonucunda tek bir siyasi yapıya entegre oldu. Milliyetçi lider Massimo d'Azeglio'nun "İtalya'yı ortaya çıkardık, şimdi de İtalyanları ortaya çıkarmamız lazım" şeklindeki sözü, *millete göre devlet değil, devlete göre millet* inşa etmeye yönelik milliyetçi gayretlerin birinci elden bir özeti gibidir.

"Türkiye'yi kurduk, şimdi de Türkleri varetmemiz lazım!"

Milliyetçi düşünce, (bir parça gecikmeyle) 1800'lü yılların sonlarından itibaren Osmanlı aydınları arasında da yaygınlaşmaya başladı. Ancak **Cumhuriyet'in kurulduğu dönemde dahi, halkın çok geniş bir kesimi kendisini Türk değil, Müslüman olarak görüyordu**. O dönemde "Türk" kelimesi ile, kırsal kesimde yaşayan ve ekseriyetle okuma yazma bilmeyen kimseler kastediliyordu. Bir başka deyişle, milli bir mana ifade eden Türklük, o yıllarda daha yeni yeni deneyimlenen ve yaygınlaştırılmaya çalışılan bir kimlik durumdaydı.

Şevket Süreyya Aydemir, bu durumu izah ederken, o dönemde halk ile aydınlar arasında müşterek hiçbir şey bulunmadığını belirtir ve konu hakkında bir fikir vermesi amacıyla I.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Radikal İslamcılar ve sıradan vatandaşlar

Serdar Kaya 04.03.2012

Radikal İslamcılar ve sıradan vatandaşlar Mehmet Ali Birand, **Son Darbe: 28 Şubat** adlı belgeselinde, Sivas Katliamı öncesinde ortaya çıkan kalabalığa "Radikal İslamcılar" ve "militanlar" şeklinde atıfta bulunuyor. Bu ifadeler biraz problemlidir.

Türkiye'yi tanımak

Madımak Otelindeki katliamı gerçekleştiren kalabalığın içinde bazı militanların ve provokatörlerin bulunması elbette mümkün. Ama görüntülere baktığımızda, ilgili kitlenin ekseriyetle halktan insanlardan oluştuğunu görüyoruz. Yani burada "Radikal İslamcı" ifadesi aslında sadece zihinlerdeki bir imgeden ibaret.

İslam dinine eleştirilerde bulunan bir yazara tepki gösteren, bunu yaparken dinî muhtevaya sahip kimi sloganlar atan ve bir noktadan sonra şiddete yönelen kimseleri “Radikal İslamcı” olarak nitelendirmek, konu üzerinde çok fazla düşünmeden konuşmanın (ve belki de, Türkiye’yi pek tanımamanın) bir sonucu. Şöyle ki, *din, vatan, bayrak, millet, milliyet* gibi kavram ve semboller, Türkiye’deki yaygın kültür içinde yer etmiş bulunan ve dolayısıyla da insanların refleks ve tepkilerinde doğrudan belirleyici olan öğeler durumunda. Ülkede çok geniş bir kitle, bu öğelerin neredeyse **tamamı** için büyük bir hassasiyet duyuyor. Bu hassasiyetlerin zaman zaman fazlasıyla ölçüsüz şekillerde ifade bulabiliyor olmaları, onları aynı zamanda kitleleri yönlendirme (ve zaman zaman da provoke etme) adına basılabilecek damarlar durumuna da getiriyor.

Ancak burada asıl önemli olan nokta, hiçbir yaygın kültürün, bu gibi hassasiyetlerden sadece birine indirgenerek anlaşılamayacak olması.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kışkır(t)mak

Serdar Kaya 11.03.2012

Türkiye’de, hemen her olumsuz gerçekliği, “birilerinin halkı kışkırtmış olması” ile açıklama yönünde güçlü bir eğilim var. Ancak ülkenin dününe ya da bugününe dair olayları bu şekilde açıklamaya alışmak, suçu her durumda başkalarında görmek gibi olumsuz sonuçlar doğuruyor.

Kışkırmak

Dilek Güven, *Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları ve Stratejileri Bağlamında 6-7 Eylül Olayları* adlı kitabında, **1955 İstanbul pogromuna** dair şöyle bir anekdot aktarıyor:

“Beyoğlu’nda sabaha kadar açık olan, genelde belediye otobüslerinin şoförleri ve biletçilerinin gittiği bir kahve vardı. Orada vardiya zamanlarını beklerlerdi. O akşam birisi içeri daldı ve bağırdı: ‘Siz ne biçim Türksünüz? Tüm halk ayaklandı siz hâlâ oturmuş burada kart oynuyorsunuz.’ Birçoğu hemen kalktı ve saldırganların arasına karıştı.” (s.27)

Türkiye’nin tarihinde benzerlerine kolaylıkla rastlanabilecek olan bu anekdot, “birilerinin halkı kışkırtmış olması”nın çok ötesinde şeyler söylüyor. Herşeyden önce, **bu tabloda sadece kışkırtan bir provokatör değil, çok kolay bir şekilde kışkıran, hatta neredeyse kışkırmaya hazır vaziyette bekleyen bir kitle var.** Bu kitlenin kışkırtmasındaki birincil saik, Türklük. Hedeftekiler ise, çoktan ötekileştirilmiş olan Rumlar.

6-7 Eylül olaylarına baktığımızda, kışkıran kitlenin önemli bir kısmının sadece tahrip değil, yağma ve tecavüze de kalkıştığını görüyoruz. Yani olaylar sıradan vatandaşların katılımıyla ivme kazanmakla kalmıyor, ardından ciddi suçlar da işleniyor. Dolayısıyla da, bütün bunları, **“Birileri halkı kışkırttı ve sonra da bazı tatsız olaylar yaşandı”** şeklinde basite indirmek pek mümkün değil.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

İşçileri kapitalizm mi öldürüyor

Serdar Kaya 18.03.2012

Esenyurt'taki bir inşaatçı çalışan işçilerin kaldığı çadırlarda çıkan yangın sonucunda 11 işçinin yanarak hayatını kaybetmesi, (doğal olarak) tepkilere neden oldu. Bu tepkiler, elbette haklı tepkilerdi. Ancak tepkilerin haklı olması, ifade buldukları söylemlerin de haklı olacağı anlamına gelmiyor. Hayatını kaybeden işçilerin bir alışveriş merkezi inşaatında çalışıyor olmalarından hareketle yapılan sorunlu kapitalizm eleştirileri, bu çerçevede değerlendirilebilir.

İlk bakış, ikinci bakış

Esenyurt'ta yaşanan trajedi, ilk bakışta, sömüren şirket/sömürülen işçi çerçevesine oturtulmaya gerçekten de epey müsait görünüyor. Ancak **herhangi bir konuda verilen bir hükmün ne kadar sağlıklı olduğunu anlayabilmek için, ilk bakışta nasıl görüldüğüne değil, objektif kriterlerle sınanıp sınanmadığına bakmak gerekiyor.**

Kapitalist ülkeler ve işçi hakları özelinde, birkaç mukayeseli soru sorarak bunu yapabilmek mümkün: İhmalden kaynaklanan bu gibi kazalar, kapitalist ülkelerde, (sözelimi ABD'de) daha mı çok yaşanmaktadır? Bu ülkelerde, işyerlerinde, hayati tehlikelere karşı daha mı az önlem alınmaktadır? İlgili hukuki düzenlemeler daha mı yetersizdir? Kanunlar kâğıt üzerinde kalmakta ve sistemli denetlemeler daha mı az yapılmaktadır?

Bu sorulara olumlu yanıtlar vermek pek mümkün değil gibidir. Zira **günümüzün kapitalist olarak nitelendirilen gelişmiş ülkeleri, aynı zamanda dünyada işyeri güvenlik standartlarının en detaylı şekillerde belirlendiği, uygulandığı ve denetlendiği yerler durumundadır. Bütün önlemlere rağmen kazalar yaşandığında ise, bu ülkelerde gerek tazminat sistemi gerekse (gelecekte benzeri kazaları azaltmaya yönelik) geri bildirim mekanizmaları çok daha hızlı ve etkili bir şekilde işlemektedir.**

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Bir günah keçisi olarak kapitalizm

Serdar Kaya 25.03.2012

İstatistik derslerinde bahsi mutlaka geçen bir prensip vardır: İki vakanın sürekli aynı anda gözleniyor olması, aralarında bir nedenselliğin bulunduğu (yani birinin, diğerrinin sonucu olduğu) anlamına gelmez. Bu konuda verilen belki de en meşhur örnek, **dondurma tüketimi** ile **boğulma vakalarının** hep aynı dönemlerde artış ve azalış gösteriyor olmasıdır. Haliyle, sırf bu örtüşmeden hareketle, dondurma tüketiminin boğulmaya neden olduğu sonucuna varılamaz. Zira her iki gerçekliği de aynı anda etkileyerek birlikte artıp azalmalarına neden olan asıl faktör, **hava sıcaklığıdır.**

Dondurma-boğulma ilişkisi, hatalı olduğu bariz olan bir örnek. Birbirleri ile ilişkilendirilmeye daha müsait gerçeklikler söz konusu olduğunda ise, insanların korelasyondan hareketle nedenselliğe hükmetme hatasına düşmeleri kolaylaşır.

Mesela, nüfusu Müslüman olan ülkelerde diktatörlüklerin yaygın olmalarından hareketle **İslam dininin demokrasi açığına** neden olduğu sonucuna varmak böyle bir hatadır. Zira zengin **doğal kaynaklara** sahip olmayan Müslüman ülkelere bakıldığında, ilgili korelasyonun gücü önemli ölçüde azalır. Bu konuda sayısız örnek verilebilir. Ama çıkarılacak sonuç hep aynıdır: **Hayat, ilk bakışta anlaşılabilir kadar basit değildir. Dahası, insanların çoğu da, görünenin ardına bakmak isteyecek kadar meraklı ve çalışkan değildir. Bu iki gerçek, tartışmaların çoğunun bilgiye dayalı olmaması sonucunu verir.**

Sorular

Bugün itibarıyla işçi hakları (ve daha genel anlamda da insan hakları) kapitalist ülkelerde çok daha iyi durumda. Ancak sırf bu veriden hareketle, bu durumun kapitalizmin bir sonucu olduğuna hükmetmek mümkün değil. Geçmişte yaşananlar dikkate alındığında ise, böyle bir hükme varmak daha da zor. Çünkü, işçilerin endüstriyelleşmenin ilk dönemlerinde maruz kaldıkları uygulamalar, vahşi olarak nitelendirilmeye müsait.

Bu durumda, kapitalist ülkelerde bugün itibarıyla demokrasi ve insan haklarının daha ileri bir seviyede olmasının nedeni kapitalizm değilse nedir? Bu ülkelerde, kapitalizmin vahşi yıllarından bu yana yaşanan değişimde ne(ler) etkili olmuştur? Bu ülkelerin daha oturmuş bir yargı sistemine sahip olmaları mı? Kapitalizmin de beslendiği liberal düşünce geleneği mi? Sendikaların ve diğer proleter grupların mücadeleleri mi? Bu konuda herhangi bir sonuca varmadan önce bu soruların üzerinde durmak gerekiyor.

Diğer yandan, asıl neden ne olursa olsun, şu soru değişmiyor: **Benzeri bir süreç sosyalist ülkelerde neden yaşanmadı?** Neden hiçbir sosyalist tecrübe, demokratikleşemedi? Neden sosyalist ülkelerde işçi hakları bir yana, genel anlamda insan haklarından dahi söz etmek mümkün olmadı? Bu durum, sosyalizmin doğası ile mi ilgili? Yani **sosyalizm, uygulamada, tek parti diktatörlüğüne dönüşmeye fazlasıyla müsait bir yapıya mı sahip?** Eğer sorun bu değil ise, o zaman, yaşanan sosyalizm tecrübelerinde neden denge ve kontrol mekanizmaları ortaya çıkmadı?

Bu noktada **daha hayati sorular** da sorulabilir: **Eğer daha az kapitalizm, daha fazla işçi hakkı anlamına gelmiyorsa, bu durum, işçi haklarının kapitalizm ile çok da ilgili olmadığı (ya da en azından, sadece kapitalizm ile açıklanamayacağı) anlamına gelmez mi?** Yani eğer işçi haklarını (ve genel anlamda da insan haklarını) mümkün kılan **liberal demokrasi, örgütlenme hakkı** ve **hukukun üstünlüğü** gibi prensiplerse ve bu gibi prensipler kapitalist bir ülkede de varolabiliyorsa, o zaman hak taleplerini bu prensipler üzerinden değil de kapitalizm karşıtlığıyla dile getirmek ne kadar makul? Eğer özel teşebbüs hakkı gibi işçi hakları da gücünü büyük ölçüde liberal demokrasiden alıyorsa, o zaman her iki hak konusunda da kötü bir sabıkası olan sosyalizme dayanan bir tecrübenin daha iyi sonuçlar vereceğini nereden biliyoruz?

Ezberlerle ve bilgiye dayanmayan çıkarsamalarla hareket etme alışkanlığında olan ideolojik yaklaşım, bu türden analitik sorularla ilgilenmediği gibi, bunlardan rahatsızlık da duyuyor. Çünkü bu gibi sorular, her türlü kötülüğü keyfi bir tavırla karşıt ideolojiye atfetme alışkanlığını *düşünce* zannetmenin yüzeyselliğini ortaya koyuyor.

Sonsöz

Dünya üzerinde kusursuz bir siyasi ya da ekonomik bir politikalar bütünü (ve dolayısıyla da, kusursuz bir sistem) yok. Spesifik olarak, kapitalizm de, sosyalizm de, tıpkı diğer sistemler gibi ciddi açıklara sahip. Çünkü her politika tercihi, belli artı ve eksileri beraberinde getirir. Zaten politika tercihleri de, bu artı ve eksilere (*trade-off*) bakılarak yapılır. Eksileri bulunmayan, yani her durumda olumlu sonuç veren politikalar ya da sistemler ise, sadece ideolojilerin dünyasında bulunur.

taraf@serdarkaya.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Türk'ün kapitalizm ile deşarjı

Serdar Kaya 01.04.2012

Türkiye'deki yaygın kapitalizm karşıtlığı, siyaseten hem rahat hem de risksiz bir pozisyona karşılık geliyor. Bu pozisyon, "tüketim çılgınlığı"ndan asgari ücrete, Avrupa Birliği'nden Arap Baharı'na kadar hemen herşeyin nedenini ve "içyüzü"nü kapitalizm ile açıklıyor. Bu açıklamalar, kapitalizmin kötücüllüğünü ve acımasızlığını vurgulayan bir söylemde ifade buluyor. Bu söylemi sahiplenmek de, kötü olana karşı duran kişiyi otomatikman iyi ve ahlaklı bir konuma oturtuyor.

Bu yaklaşım, terk edilmesi epey zor bir **kafa konforu** da sunuyor. Zira tasvir edilen dünyada neyin niçin yaşandığı, kimin iyi kimin kötü olduğu son derece açık. Alternatif açıklamalara çok fazla yer yok. Hatta herşey o denli aşikâr ki, ne olup bittiğini görememek ancak kötü niyetli olmakla mümkün!

Bu noktada, tek bir şeyle herşeyi açıklamaya kalkan böylesine basit bir kurgunun nasıl olup da her durumda kafa konforunu temin edebildiği sorusu öne çıkıyor –ki bu sorunun cevabı aslında kendi içinde gizli. Şöyle ki, herşeyi, karşı olunan kötücül güç (ya da, o gücün gizli emelleri) ile açıklamak, dile getirilen argümanları **yanlışlanamaz** (ve dolayısıyla da, **bilim dışı**) kılıyor. Zira, bilimsel metodun en temel sorularından biri olan, "Yanılıyor olsak, bunu nasıl anladık" sorusuna bir cevap alabilmek burada mümkün değil.

Bir örnekle izah etmek gerekirse, Demokratik Barış Teorisi, demokrasilerin birbirleri ile savaşma ihtimalinin daha düşük olduğu argümanına dayanır. Bu teori, yanlışlanabilir bir teoridir ve dolayısıyla da bilimseldir. Çünkü, tarafların her ikisinin de demokrasi olduğu her savaş vakası, teoriyi yanlışlayabilir.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Meclis zabıtlarında soykırım izleri

Serdar Kaya 08.04.2012

Bugün, bu köşede başka bir yazı yer alacaktı. O yazıda, Türkiye'de çok fazla bilinmeyen üç gerçeği dile getirecektim:

(1) Türkiye'de soykırım dendiğinde akla 1915 geliyor olsa da, **1914-1922 arası** dönemde, sadece Ermeniler

değil **bütün Hristiyan gruplar hedef alındı.**

(2) 1914 ilkbaharından 1922'ye kadar Türkiye'de **Ermenilere ek olarak** bir milyon civarında Osmanlı vatandaşı **Rum ve Süryani de soykırıma uğradı.** Bu iki etnik grup içinde, sayısı bilinemeyecek kadar çok kadın tecavüze uğradı. Bu kimselerin malları, (Celal Bayar'ın yönetiminde) Müslümanlara paylaştırıldı.

(3) Bu olaylar, ilk yıllarından itibaren dünyaca izlendi, gazete haberlerine yansıdı, büyük tepki gördü. *Soykırım Çalışmaları* alanında uzmanlaşan dünya akademisyenlerinin çoğu, bugün itibariyle, **Rum ve Süryanilerin yaşadıklarını da soykırım** olarak kabul ediyor. Soykırım nitelendirmesinde bulunmayan nispeten küçük grup ise, katliamların, tecavüzlerin ve gaspların boyutu konusunda daha farklı bir düşünceye sahip değil.

"Bu da nereden çıktı?"

Peki, bunları yazacaktım da ne olacaktı? Konuyu bilenler için elbette hiçbir şey değişmeyecekti. Bilmeyenler ise, 1915'i, Dersim'i, Mustafa Kemal'in devasa maaşını ve mal varlığını, Diyarbakır Cezaevi'ni ve daha pek çok şeyi ilk kez duyduklarında yaptıkları gibi, **"Bu da nereden çıktı?"** ya da **"Daha neler uyduracaksınız bakalım!"** gibi ifadelerle tepki göstereceklerdi.

Ülkenin tarihi hakkında gerçek manada hiçbir fikri olmayan kimselerin, "Doğru olsa biz de mutlaka bilirdik" varsayımıyla verdikleri tepkilerle muhatap olmak, elbette pek de iç açıcı bir durum değil.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Türkiye'nin Nazileri

Serdar Kaya 15.04.2012

[1918 yılında, üç gayrimüslim milletvekili Meclis-i Mebusan'a bir soru önergesi verir. Önerge, yeni hükümete son dört yıl zarfında Ermeni ve Rum nüfusa yapılan katliamların sorumluları konusunda ne yapacağını sormaktadır.]

Soru önergesinin Meclis'te okunmasının ardından söz alan Aydın milletvekili Emanuelidi Efendi, onca insanın öldürülmesinin üç dört kişinin yapabileceği bir iş olmadığını, beş on kişiye ceza vermenin konuya herhangi bir çözüm getirmediğini söyler ve yeni hükümetin bu konuda herhangi bir politikası olup olmadığını öğrenmek istediğini belirtir.

Soru önergesine cevabı, yeni hükümet adına İçişleri Bakanı Fethi (Okyar) Bey verir. Fethi Bey'e göre, son dört senede memleketin altı üstüne gelmiş, bu esnada Rumlar, Ermeniler ve Araplar kadar, Türkler de zarar görmüştür. Fethi Bey'in şu cümlesinden sonra ise, Meclis'te alkış sesleri yükselir: **"Arzu ederdim ki Emanuelidi Efendi Hazretleri bu unsurlar arasına belki hepsinden ziyade zarar gören ve mağdur olan Türk unsurunu da dâhil etmiş olsunlar."**

Soru ve cevabı

Acaba Fethi Bey'in bu sözleri soru önergesinde yer alan ifadeleri cevaplandırmakta mıdır? Önergede, **“Ermeni milletine mensup olmaktan başka hiçbir cürümleri bulunmayan bir milyon nüfus, kadınlar ve çocuklar istisna edilmeyerek katil ve itlaf edilmiştir”** denmektedir. Buna ek olarak, Karadeniz, Marmara ve Ege’de katledilmiş ve malları gasp edilmiş olan **“beş yüz elli bin Rum nüfus”**un bahsi geçmektedir.

1945 yılında Almanya’da Yahudi milletvekillerinin (Yahudiler başka olmak üzere çeşitli etnik grupların soykırımı uğradığı) holokost hakkında bir soru önergesi verdiklerini düşünelim.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Rum soykırımı

Serdar Kaya 22.04.2012

Osmanlı’da Hristiyan nüfusa yönelik ilk ciddi boyutlu katliamlar, 1894 ila 1896 yılları arasında II. Abdülhamid tarafından gerçekleştirilir. Amaç, Doğu Anadolu’daki Ermeni ve Süryani nüfusu budamaktır. Pek çok kaynak, Hamidiye Alayları aracılığıyla gerçekleştirilen bu katliamlardaki ölü sayısını 100.000’in üzerinde verir. Ancak, İttihatçıların 1913 sonrasında yaptıkları, bu katliamları dahi gölgede bırakır. Yıllara yayılan bir **Hristiyan Soykırımının** ilk mağdurları Rumlar olur.

Herşey, 1914 ilkbaharında, (yani I. Dünya Savaşı başlamadan önce) Batı Anadolu’daki Rumların göçe zorlanmalarıyla başlar. 1914 yazında yetişkin Rum erkekler (muafiyet bedelini ödedikleri halde) askere alınır ve amele taburlarında çok ağır işlerde çalıştırılırlar. Bu kimselerin çoğu ölür. Erkekler askerdeyken savunmasız kalan Trakya ve Ege bölgesindeki Rum köyleri, (İttihatçı hükümetin yönlendirdiği) çetelerin şiddetli saldırısı altında kalır. Gasplar, cinayetler, tecavüzler bitmek bilmez. Bunları gerçekleştiren çetelerin önemli bir kısmı Rumelilidir ve halbuki kısa bir süre önce Balkanlarda kendileri benzeri çirkinliklere maruz kalmışlardır.

Yaşananlara Avrupa’dan büyük tepki gelir. Ancak Birinci Dünya Savaşı başladıktan sonra, benzeri uygulamalar bu sefer doğrudan devlet eliyle (ve hatta müttefik Almanların da desteğiyle) gerçekleştirilir. Sonu gelmeyen vahşet, tecavüz ve yağma olayları neticesinde yüzbinlerce Rum ölür, yüzbinlerce diğerleri de Anadolu içlerine tehcir edilir. Tehcirin bir adı da **kansız kıtaldır**. Bu **ölüm yürüyüşlerinde** çok sayıda Rum, açlık, hastalık ve soğuktan ölür.

Bazı ekonomik hesaplar da yapılmıyor değildir.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dünya basınında soykırım

Serdar Kaya 29.04.2012

[Soykırım öncesinde Anadolu'daki Hristiyan azınlığa yapılanları yansıtan *New York Times* haberlerinden alıntılar. Hemen hepsi aynı gerçeğe işaret eden çok sayıdaki korkunç örneğin sadece bir kısmı. Çeviriler bana ait.]

» **Haber 1: "Türkler 100 Rum öldürdü"**

"Küçük Asyalı Rum göçmenler, bugün, İzmir'in 25 mil kuzeybatısındaki Foça Kasabası'nda, Türklerin gerçekleştirdiği, aralarında rahipler, yaşlılar ve çocukların da bulunduğu 100 kişilik katliamı rapor ettiler. / Resmî rapora göre, kasabayı istila eden silahlı bir güruh, [kasabalıların mallarını] yağmaladıktan sonra bütün binaları ateşe verdi. İlgili kimselerin Türk polisinden yardım gördükleri iddia ediliyor. / Çoğu Rum olan kasaba halkı mülklerini geride bırakarak kaçtılar ve içlerinden 3800'ü Selanik'e vardı. Kasabalılar, maktullerin cesetlerinin kuyulara atıldığını ifade ettiler." (17 Haziran 1914)

» **Haber 2: "Türkler Hristiyanlara kaçmalarını tavsiye ediyor"**

"Hükümetin bütün dikkat ve endişesi, müttefik filosunun Çanakkale Boğazı'nı geçme ihtimaline odaklanmış durumda. Bu korku, hükümetin Alman kılavuzları tarafından da paylaşıyor gibi görünüyor. Alman Başkonsolosu Baron von Wangenheim, Balkan devletlerinden birinin İstanbul'da bulunmakta olan bakanını, müttefik filosunun boğazları zorlaması durumunda, Türklerin öfkelerini Hristiyan nüfusa yansıtarak katliam yapacakları konusunda uyardı. İstanbul'da, bakanlar, Hristiyan tebaalarına yönelik hislerini gizleme konusunda artık hiçbir çaba sarf etmiyorlar." (11 Ocak 1915)

» **Haber 3: "Hristiyanlar büyük tehlikede"**

"Hristiyanlar için durum büyük şehirlerde bile son derece riskli. İçişleri Bakanı Talat Bey, Türkiye'deki Rum Patrikhanesi üyesine yaptığı açıklamada, Türkiye'de bundan böyle sadece Türklere yer olduğunu belirtti." (13 Ocak 1915)

» **Haber 4: "Bütün ova Ermeni cesetleriyle kaplı"**

"Gelen haberler, Türkler ve Kürtlerin erkek, kadın ve çocuk katliamı yaptıkları yönünde." (20 Mart 1915)

» **Haber 5: "Türklerden yeni katliamlar"**

"İzmir'in kuzeyindeki bir kasabada 60 Hristiyan aile vahşice öldürüldü." (22 Mart 1915)

» **Haber 6: "Türkiye'ye katliamları durdurma ricası"**

"Katliam haberlerinin ve yeni tehditlerin ardından, Amerika Birleşik Devletleri, Türk hükümetinden Ermeni Hristiyanların acılarının dindirilmesi adına ricada bulundu." (28 Nisan 1915)

» **Haber 7: "6000 Ermeni öldürüldü"**

“Van’daki Türk ve Kürt vahşeti 1895’tekiler seviyesinde / Ermeniler, kendilerine karşı birleşen Türk ve Kürtlere karşı herşeyleriyle kendilerini savunmaktalar, ancak acil yardım gerekli.” (18 Mayıs 1915)

» **Haber 8: “İttifak güçleri cinayet işleyen Türkleri cezalandıracak”**

“İşlenen yeni suçlar karşısında, müttefik hükümetler, Osmanlı Sadaretine, bu gibi katliamlardan bütün hükümet üyelerini ... kişisel olarak sorumlu tutacaklarını bildirdiler.” (24 Mayıs 1915)

» **Haber 9: “Yeni Ermeni katliamları”**

“Rusların Van’ı ve Türk Ermenistanı’nı işgalinin ardından, Kürt çeteler, Bitlis, Muş ve Diyarbakır’de vahşetler işlemeye devam ediyor. Hristiyan nüfusu Kürtlerden koruma adına giderek daha fazla Ermeni gönüllü can havliyle savaşıyor.” (6 Haziran 1915)

» **Haber 10: “Türkler yerli Hristiyanları tahliye ediyor”**

“Osmanlı İmparatorluğu’ndaki Hristiyanlar, Türklerin Bizans İmparatorluğu’nu zapt etmelerinden bu yana bu denli gerilim ve tehlike altında olmamışlardı. / Ermeniler ve Rumlar, sistemli bir şekilde ve toplu halde evlerinden çıkarılıyor, uzak vilayetlere sürülüyor ve oralarda Türk köylerine küçük gruplar halinde dağıtılıp İslam’ı seçme ile kılıçla ya da açlıktan ölme arasında hemen bir seçim yapmak durumunda bırakılıyorlar. Bu esnada, komşuları ya da Makedonyalı muhacirler, evlerine ve [diğer] mülklerine el koyuyor.” (12 Temmuz 1915)

Sonsöz

Demek ki, (Meclis-i Mebusan zabıtlarında da açıkça bahsi geçtiği şekliyle) “hükümetçe tertip edilmiş çeteler”, bir tarihten sonra sistemli bir şekilde Anadolu’nun her yanında irili ufaklı katliamlar gerçekleştirmişler. Bu esnada, bazı etnik gruplar hemen herşeylerini kaybederlerken, bir diğeri onların kayıplarıyla zenginleşmiş. Demek ki, herşey Ermeni diasporasının anlattığı bir masaldan ibaret değilmiş. Ve demek ki, biraz da Türk devletinin anlattığı masalları sorgulamak lazımmış.

Bütün bu yaşananların işaret ettiği bir diğeri gerçek ise, bir grubun **özgürlük savaşı**sının, pekâlâ diğeri **çetesi** olabileceği. Tabii aynı şekilde, bir grubun **kurtuluş savaşı** da diğeri **soykırımcısı** olabiliyor.

(Bu örnekler, soykırımın başlangıç dönemine karşılık geliyor. Dünya basınından örnekler sunmaya önümüzdeki pazar –kronolojik sırayı takip ederek– devam edeceğim. Haberler daha da korkunç bir hâl alacak.)

taraf@serdarkaya.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dünya basınında soykırım (2)

Serdar Kaya 06.05.2012

» **18 Ağustos 1915: “Ermeniler ölmeleri için çöle gönderildi”**

“Türkler bütün [Ermeni] nüfusu yok etmeyi planlamakla suçlanıyor / Yollar ve Fırat Nehri, sürülenlerin cesetleriyle kaplı.” (New York Times)

» **5 Eylül 1915: “1.500.000 Ermeni açlıktan ölüyor”** (New York Times)

» **21 Eylül 1915: “Bryce, Ermenistan’a yardım etmemizi istiyor”**

“İstanbul’dan, [şehirdeki] bütün Ermeniler için yakalama emri gelmesi üzerine, askerler, 10.000’den fazla Ermeni’nin yaşadığı Trabzon şehrindeki Ermenileri yakalayıp kıyıya götürdüler ve denize açıldıktan sonra bütün erkekleri, kadınları ve çocukları suya atarak boğdular. Olaylar İtalyan Konsolosluğu tarafından izlendi ve tarif edildi.” (New York Times)

» **24 Eylül 1915: “500.000 Ermeni’nin yok olduğu söyleniyor”**

“[ABD Dışişleri Bakanlığının kayıtları ve Anadolu’daki Amerikan konsolosluklarındaki memurların raporları] Türklerin Ermenilere karşı bir yok etme savaşına giriştiklerine işaret ediyor. / Washington’a gelen raporlar, 500.000 civarında Ermeni’nin ya katledildiğine ya da Türk tehirci ve müteakip yok etme savaşı sonucunda hayatlarını kaybettiğine işaret ediyor.” (New York Times)

» **27 Eylül 1915: “Ermeni dehşet hikâyeleri doğrulandı”**

“Bu göçmenler ve kurbanlar arasında, Amerikan okullarında ve üniversitelerinde öğrenci olanlar ve Amerikan ve Avrupa üniversitelerini bitiren ve en az bir nesildir ülkenin beyin ve girişimcileri durumunda olan öğretmenler ve profesyoneller de var.” (New York Times)

» **4 Ekim 1915: “Ermenistan’da gerçekleşen dehşetin anlatısı”**

“Çaresiz bir halka karşı bir yok etme politikası uygulamaya kondu / Haftalardır Türk Ermenistanı’ndaki durumu araştırmakta olan bir grup seçkin Amerikalıdan oluşan Ermeni Vahşeti Komisyonu, dün bu araştırmanın detaylı bir raporunu yayınladı.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Türk solunun bilgi kavramına yabancılığı

Serdar Kaya 13.05.2012

27 Mayıs (1960) öncesinin meşhur efsanelerindendir: **Adnan Menderes, üniversite öğrencilerini işkence altında öldürtmekte, sonra da kıyma makinelerinden geçirip tavuk yemi yaptırmaktadır.** O günleri çok fazla bilmeyip bu efsaneyi bugün duyanlar, muhtemelen, “Böyle bir saçmalığı kim ciddiye alır ki?” diyeceklerdir. Ama bu haberi *Anadolu Ajansı* geçmiş, CHP basını süslemiş ve neticede hatırı sayılır sayıda insan memleketin bir “korku cumhuriyeti”ne dönüştüğüne inanmıştı.

İstenen olup da darbe gerçekleştikten sonra ise, kendisine Milli Birlik Komitesi adını veren cunta başa geçmiş ve kıyma makinelerinden geçirilen üniversite öğrencileri konusunu araştıracağını duyurmuştu. Sonrasında da, halka verilen söz tutulmuş ve **Et ve Balık Kurumu’na çıkartma yapılarak, olmayan öğrencilerin cesetleri aranmıştı.**

Özetle, insanları olmayan şeylere inandırmak zor değildir. Hatta bugün dahi Türkiye’de Adnan Menderes hakkındaki bu gibi iddialara inananların sayısının az olmadığı söylenebilir. Bu durum, şaşırtıcı da değildir. Çünkü böyle iddialar, güçlerini, çürütölmelerinin zorluğundan alır.

Russell’in çaydanlığı

Filozof **Bertrand Russell**, 1952 yılında yazdığı bir makalede, yanlışlanması zor konulara dair bir örnek verir: Bir insanın çıkıp da, Dünya ile Mars arasında bir yerde bir çaydanlık bulunduğunu, bu çaydanlığın tıpkı diğer gezegenler gibi Güneş’in yörüngesinde dönmekte olduğunu, ancak teleskoplarımızla görünemeyecek kadar küçük olduğu için yerini tesbit etmemizin mümkün olmadığını söylemesi durumunda, bu argümanı çürütmek mümkün olmaz.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Taraf ve Türk solu

Serdar Kaya 20.05.2012

Taraf, ideolojik bir çizgide yayın yapan tek sesli bir gazete değil. Aksine, ateist ile dindarın, sağcı ile solcunun, başörtülü olan ile olmayanın, kapitalist ile sosyalistin aynı anda yazdığı, yazabildiği bir platform. Aynı renklilik, gazetenin okuyucu kitlesi için de geçerli. Ancak, *Taraf* konsepti etrafında buluşan bu kitlenin çokrenkli bir yapıya sahip olması, onları biraraya getiren bir ortak paydanın bulunmadığı anlamına gelmiyor.

Ortak payda ve sınırları

Taraf, Türkiye’de siyaseti (ve hatta toplumu) kuşatan otoriter anlayışa cephe alan bir gazete. Bu doğrultuda, ülkenin siyasetinden kamusal alanına, medyasından eğitimine dek her noktasında daha sivil yaklaşımların hâkim olması yönünde gayret göstermek, gazetenin temel kaygısı durumunda. Gazetenin ve yazarlarının ortak paydası sadece bu. Böyle bir duruş, yapısı gereği, devletin telkin ettiği algıları ve gerçeklikten uzak tarih anlatısını eleştirel bir gözle incelemeye karşılık geliyor. *Taraf*’ta yayımlanan röportajlarda, yakın tarih dosyalarında ve daha genel anlamda da haberlerde ve köşe yazılarında sıklıkla **“Türkiye’nin anlatılmamış hikâyeleri”** nin yer alıyor olması ve Türkiye’nin gerçeklerini anlama adına resmî telkinlerin değil bu hikâyelerin esas alınması, bu nedenle şaşırtıcı değil.

Tabii Türkiye’de bu tavır sadece *Taraf* gazetesi yazarlarına özgü değil. Başka gazetelerde de, aynı doğrultuda bilgi ve analizler sunan (**Cemil Koçak** ya da **Şükrü Hanioglu** gibi) önemli isimler var. Ancak kurumsal bazda konuştuğumuzda, **dünya üzerinde, Türkiye’nin anlatılmamış hikâyelerini anlatmayı ve ülke şartlarında yayımlanmaya kolay kolay cesaret edilemeyecek belgeleri sonuçları ne olursa olsun yayımlamayı adeta varlık nedeni haline getirmiş olan *Taraf* dışında ikinci bir gazete yok gibi.**

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kurtuluş Savaşı efsaneleri

Serdar Kaya 27.05.2012

Milli Mücadele'nin en önde gelen isimlerinden biri olan Rauf Orbay'ın, "Bu milletin övüneceği bir tek Kurtuluş Savaşı var, anılarımı yazıp onun da tadını kaçırmayayım" dediği rivayet edilir. Rauf Bey tam olarak neleri kast etmiştir, bilmek zor. Ancak 1919 ila 1922 arasındaki dönemin, Türkiye'nin yakın tarihinin pek çok noktasında rastlanılan çirkinliklerin hemen hepsini içerdiği rahatlıkla söylenebilir.

Tek Adam

İnsanları herşeyin bir Tek Adam'ın eseri olduğuna inandırmak istiyorsanız, Milli Mücadele'nin 19 Mayıs'tan birkaç ay önce başlamış olduğu ve Ali Fuat Cebesoy ya da Kâzım Karabekir gibi askerlerin bu tarihten önce Anadolu'ya geçmiş oldukları gibi gerçekleri gizlemeniz ve "19 Mayıs'ta Samsun'a ayak basma" üzerinden yeni bir milat kurgulamanız gerekir. Buna ek olarak, mücadele içindeki diğer önemli aktörlerin oynadıkları rolleri sistemli olarak küçük göstermek de şarttır. Hatta bu aktörler arasında Tek Adam'a kimi konularda muhalefet etme cüretinde bulunanlar varsa, bu kimseleri (rakiplerini aynı karede yer aldığı fotoğraflardan sildiren **Stalin** misali) hem geçmişten hem de bugünden silmek, hatta kimi durumlarda bu kadarıyla da yetinmeyerek "en hain dimağ" ilan etmek icap eder.

Bu konuda atılacak ikinci kritik adım ise, geçmişe dair anlatıyı kurgularken, sadece süper kahramanın ayak izlerini takip etmek ve onun bulunmadığı yerlerde eş zamanlı olarak yaşanan diğer gelişmeleri tamamen değerlendirme dışı bırakmaktır. Mesela o tarihte Anadolu'nun pek çok yerinde çeşitli kongreler düzenlenmekte olabilir. Ama süper kahraman ilk olarak Erzurum Kongresi'ne katıldıysa, 19 Mayıs "milad"ının hemen arkasına bu kongreyi koymak icap eder.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Doğum öncesi ve doğum sonrası kürtaj

Serdar Kaya 03.06.2012

Kürtaj, karmaşık ve çok yönlü bir konu. Böyle bir konu, yapısı gereği, **yasaklamak** ile **serbest bırakmak** arasında bir tercih yapmak suretiyle çözüme bağlanmaya müsait değil.

Diyelim ki kürtajı *tamamen* yasakladınız... Gebeliğin annenin hayatını tehlikeye attığı durumlarda ne yapacaksınız? Tecavüze uğrayan insanlara ne diyeceksiniz? Peki ya bebek (hidrosefali ya da anensefali vakalarında olduğu gibi) ileri seviyede özürlü ise ne olacak?

Ya da kürtajı *tamamen* serbest bıraktınız... Kürtaj öncesinde baba konudan haberdar edilecek mi? Ya da, kanunen reşit olmayan genç kızların ailelerine bilgi verilecek mi? Operasyon için ailenin onayı gerekecek mi? Kürtaj öncesinde operasyonun riskleri kişiye nasıl izah edilecek? İzah yöntemleri arasında (fetüsün canlı görüntülerini içeren) ultrason yer alacak mı?

Konuya dair bu gibi bir dizi önemli detay, günümüz kürtaj tartışmalarının **merkezinde** yer alıyor. Tartışmaların çıkış noktasında ise, başlıca iki temel kriter var: *Hayat ve bilinç*.

Hayat ve bilinç

Hayatın ne zaman başladığını tam olarak bilmiyoruz. Bir başka deyişle, “İnsan embriyosu, şu noktaya gelinceye dek sadece bir biyolojik kitledir, şu noktada ise artık canlıdır” demek (en azından bugün itibarıyla) mümkün değil. Bu belirsizlik, hayatın başlangıcını esas alarak kürtaj için bir zaman sınırı belirlemeyi zorlaştırıyor. Kürtajın yasal olduğu ülkelerin çoğunda, operasyona getirilen zaman sınırının hamileliğin 12 ila 24. haftası arasında değişmesinin nedenlerinden biri de bu.

Bazı ülkeler ise, yasal süreyi, yaşayabilirlik (*viability*) kriterine göre belirliyorlar.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: [taraf.com.tr](#), [web.archive.org](#) (arşiv bağlantısı)

Başörtülü kıza mektup

Serdar Kaya 10.06.2012

Gözü yaşlı, başörtülü kız,

Hiç boşuna ağlama. Kendin ettin kendin buldun.

Neden gittin o törene? Ne geçiyordu aklından? Kürsüye çıkacaktın, üzerinde okulunu birincilikle bitirdiğin yazılı olan plaketi alacaktın, ailen o plaketi görüp seninle gurur duyacaktı ve hayat böyle mutlu bir şekilde akıp gidecekti, öyle mi? Öyle olmadığını gördün. Ve o plaketi alsan da öyle olmayacağını, olamayacağını belki anlamaya başladın.

O müdireye ne kadar teşekkür etsen azdır. **O müdire, hayatta belki de hiç kimsenin yapamayacağı kadar büyük bir iyilik yaptı sana.** Çünkü, onun sayesinde, içinde yaşadığın masal dünyasından bu genç yaşında uyanmanı sağlayabilecek önemli bir tecrübe yaşadın. Herhalde artık gerçeği kendine itiraf etmeye başlamışsındır: **O okul senin okulun değil. Hiçbir zaman da olmadı.** Bu gerçeği önceden kabullenebilmiş olsan, o törene gitmeyi de, o kürsüye çıkmayı da, sana verecekleri o uyduruk plaketi almayı da zül addederdin.

O müdireye kızma. Çünkü, o ve diğerleri, bu gerçeği senden hiçbir zaman gizlemediler. Hatta derslerde, törenlerde, müsamerelerde bunu sana defalarca anlattılar. Nasıl oldu da anlamadın?

Okula girdiğinde bahçede bir şey dikkatini çekmedi mi? Dersteyken hiç başını biraz kaldırıp tahtanın üzerine de mi bakmadın? Onları 86 senedir oralara boşuna mı koyuyorlar zannediyorsun? Sizlere okuttukları kitaplar, ettirdikleri yeminler, aslında herkesten çok seni (ve daha farklı özellikleri nedeniyle onlar gibi olmayan bazı arkadaşlarını) hedef alıyordu, fark etmedin mi? Yıllarca kafana vura vura anlattılar. Kimliğini terk etmeni, ruhunu onlara satmanı talep ettiler.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: [taraf.com.tr](#), [web.archive.org](#) (arşiv bağlantısı)

Kurtuluş Savaşı masalı ve kahramanı

Serdar Kaya 17.06.2012

2006 yılının ekim ayında, **Flags of our Fathers** <[I>Atalarımızın Bayrakları] adlı bir **Clint Eastwood** filmi gösterime girdi. Film, II. Dünya Savaşı'nın sonlarında ABD'nin Japonlara ait olan Iwo Jima adasına yaptığı başarılı çıkartmayı ve Amerikan hükümetinin adanın ele geçirilmesini bir propaganda unsuru olarak kullanmasını konu alıyordu.

Filmin gösterime girmesinden tam iki ay geçtikten sonra, bu kez de serinin **Letters from Iwo Jima** <[I>Iwo Jima'dan Mektuplar] adlı ikinci filmi izleyicilerle buluştu. Ancak bu ikinci film, ilkinin devamı değildi. Hatta, ilk filmin bir tekrarıydı. Şöyle ki, ikinci film, aynı olayı bu kez de Japonların safından, Japon askerlerinin perspektifinden aktarıyordu. Bu şekilde, sırf bu özelliği nedeniyle bile izlemeye değer olan, hayat dersleriyle dolu iki filmlik bir yapım ortaya çıkmıştı.

Bu iki filmle ilgili olarak, **Engin Ardıç**, 13 Şubat 2007 tarihinde *Akşam* gazetesinde yayımlanan **"Sıkar mı?"** başlıklı yazısında, Türk sinemacılarının **Kurtuluş Savaşı'nı bir de Yunanların açısından ele alacak bir film** çekip çekemeyeceklerini sorguladı. Bu, önemli bir soruydu. Çünkü, farklı perspektifler sunan ve insanları daha esnek düşünmeye yöneltten çalışmalara Türkiye'de rastlanmadığına ve bunun önemli bir eksiklik olduğuna işaret ediyordu. Hep **aynı filmin farklı versiyonlarını** izlemeye alışmış olan bir toplum için haksız bir uyarı da sayılmazdı.

Milli tarih, milli masal

Tarih bilimi, (en azından somut seviyede) geçmişteki olayların neden yaşandığını **anlamaya ve açıklamaya çalışmak** için var.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kurtuluş Savaşı (Hasta Adam'dan hasta millete)

Serdar Kaya 24.06.2012

Takriben 20 yıl kadar evvel *atv*'de yayınlanan bir programda görüşlerine yer verilen tarihçiler, **Mustafa Kemal'i Vahdettin'in** Samsun'a gönderdiğini söylemişler ve **Bandırma Vapuru** hakkındaki yaygın efsanelerin gerçek dışı olduğunu ortaya koymuşlardı. O dönemde herhangi bir televizyon programında âkil addedilen insanların Mustafa Kemal hakkında değil eleştiride bulunmaları, popüler olmayan bir değerlendirme yapmaları dahi alışılmadık bir şeydi. Dolayısıyla, programı izleyen milyonlarca insan ciddi bir şaşkınlık yaşadı. Dahası, tarihçilerin verdikleri bilgiler, onyıllardır bu konularda anlatılagelenlerin gerçek dışı olduğu anlamına gelmekle kalmıyor, pek çok yeni soruyu da beraberinde getiriyordu:

Cumhuriyet, acaba neden onyıllardır bu konularda halka yalan söyleyip durmuştu? Amaç her şeyi tek başına planlayan bir kurtarıcı efsanesi üretmek miydi? "Kurtarıcı"nın yola çıkmadan önce padişahla görüşmüş (ve hatta ondan emir almış) olmasının bu kurguyu tehdit edeceği mi tahmin edilmişti?

Bandırma Vapuru’nun zar zor yol alan, pusulası bozuk bir gemi olarak sunulması, senaryoya dramatik derinlik kazandırma amacıyla düşünülmüş bir “hoşluk” muydu? Bu yalanlar tam olarak ne zaman başlamıştı? Mustafa Kemal hayatta iken de olaylar halka böyle mi anlatılmıştı? O hayatta iken de ders kitapları yaşananları çocuklara bu şekilde mi aktarmıştı? Şayet öyle olmuş ise, nasıl bir liderle karşı karşıyaydık? O ya da onun adına hareket edenler bize başka ne yalanlar söylemişti?

İki psikolojik savunma

Bu gibi sorular, bugün için gayet sıradan.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yurtta Sulh Cihanda Misilleme

Serdar Kaya 01.07.2012

Savaş ve barış, Uluslararası İlişkiler literatürünün açıklamaya çalıştığı başlıca gerçeklikler arasında yer alır. Bu konularda cevap aranan en önemli sorulardan biri, merkezî bir otoritenin bulunmadığı ve herkesin öncelikle kendi menfaatlerini gözettiği uluslararası alanda barış ve işbirliğinin nasıl temin edilebileceği sorusudur. Saldırganlığın da, pasifizme varan bir barışçılığın da aynı derece yok edici olabileceği açıktır. O hâlde çizgiyi nereden çizmek gerekir?

Bir bilgisayar turnuvası

Robert Axelrod ile William Hamilton’ın 1981 yılında Science dergisinde yayımlanan (ve Axelrod’ın detaylandırarak 1984 yılında kitaplaştırdığı) İşbirliğinin Evrimi (The Evolution of Cooperation) adlı çalışma, ilgili literatürdeki en ilginç eserlerden biridir. Bugün itibarıyla bir klasik hâline gelmiş olan bu çalışmanın merkezinde, farklı branşlardan oyun teorisi uzmanlarının katıldıkları bir bilgisayar turnuvası vardır.

Barış ve işbirliği konusunda 14 uzmanın belirlediği 14 stratejinin yarıştığı turnuvayı, matematik ve psikoloji profesörü Anatol Rapoport’un yazdığı program kazanır. Rapoport’un stratejisi son derece basittir: Hiçbir zaman ilk saldıran olmamak, yaşanan her saldırıya derhal misillemede bulunmak —ve daha ileri gitmemek.

Turnuvanın ardından katılım genişletilir. Ancak altı ülkeden 62 uzmanla yapılan ikinci turnuvayı da yine Rapoport’un stratejisi kazanır. Saldırgan ve pasifist stratejiler ise, aynı derecede başarılı olamazlar.

Turnuva sonuçlarından hareketle yapılan başlıca çıkarsamalar şöyle olur: Uzun vadede barışı temin etmek için yapılması gereken, hiçbir zaman savaşı başlatan taraf olmamak, ama herhangi bir saldırıya karşı da derhal misillemede bulunmaktır. Bu şekilde, saldırgan taraf zaman içinde saldırının (ya da yerleşik kuralların ihlalinin) cezasız kalmayacağından emin hâlde gelir. Ancak misillemenin eşdeğer olması gerekir. İlk saldırıdan daha büyük çapta bir misilleme, şiddetin karşılıklı olarak büyümesine neden olabilir. Daha küçük bir misilleme ise, istismara kapı açar. Bir diğer önemli nokta ise, misillemenin ardından karşı tarafa yeniden barışçıl bir tavır sergilemektir.

Özetle, tokat atana öbür yanağını çevirme öğretisinin uluslararası alanda barışın temini adına işlevsel olması pek mümkün değil. Aksine, barışın sürdürülebilirliği biraz da muhataplarınızın size tokat atmaları durumunda

misliyle karşılık göreceklerini bilmeleriyle mümkün.

Türkiye'nin dış politikası

Türkiye'nin dış siyaseti Cumhuriyet tarihi boyunca Yurtta Sulh, Cihanda Sulh söyleminin arkasına saklandı. Bu tavrın nedeni, devletin barışçıl bir geleneğe ya da felsefeye sahip olması değildi. Aksine, İttihatçı devlet geleneği, Türklerin asker-millet olduklarını, Türk'ün Türk'ten başka dostunun olmadığını vurguluyor, bu nefret söylemi çerçevesinde ülkenin komşularını düşmanlar listesinde en başa yerleştiriyor ve kendi gayrimüslim vatandaşlarını bu komşuların beşinci kolları olarak sunuyordu. Aynı devlet, "Yurtta Sulh, Cihanda Sulh" de diyordu. Ama bunu diyor olması, sevgiye ve barışa olan inancından değil, ülkenin askerî ve ekonomik anlamda güçsüz olduğunun farkında olmasından ileri geliyordu.

Son dönemde İttihatçı ideolojiden bir parça uzaklaşan Türkiye'nin pek çok konudaki asırlık politikaları gibi, dış politikası da değişti. Şöyle ki, Türkiye artık bulunduğu bölgenin en güçlü ülkesi hâline gelmek, ancak bunu komşularıyla dost olarak ve dost kalarak yapmak istiyor. Ne var ki, Türkiye, böyle bir rolün gerektirdiği güce henüz sahip değil. Bu nedenle de, Mavi Marmara olayında uluslararası sulara vatandaşlarını öldüren İsrail'den hâlen özür beklerken, uçağını düşüren Suriye'ye ilk tepkisi ise ancak nota vermek olabiliyor. Çünkü, devletin varmak istediği nokta ile bugün bulunduğu yer arasındaki mesafe hâlen büyük.

Sonsöz

Türkiye, bugün itibarıyla, geleceğe yönelik ciddi planları olan, geçmişe dönmekten ise adeta korkan bir ülke. Bu nedenle de, hükümetin istikrarsızlık doğurabilecek her türlü olaydan kaçınma konusunda azami gayret göstermesi gayet rasyonel ve anlaşılabilir bir tavrı. Bu tavrı "sabırlı ve temkinli olmak" şeklinde nitelendirmek de mümkün. Ancak bu durum, misilleme prensibinden (geçici olarak da olsa) vazgeçmeyi ve Ortadoğu'nun şamar oğlanına dönmeyi mazur gösterir mi, emin değilim. Zira, bir yandan, gerçek hayat simülasyonlardan farklıdır vederhâl misillemeye bulunmak her zaman makul olmayabilir. Ama diğer yandan, bir ülkeden özür ve tazminat talep etmek başkadır, bu talebin yerine getirilmemesi durumunda alınacak tavrı net bir şekilde ifade etmek ve gerektiğinde bunu uygulamaya geçirmek başka.

taraf@serdarkaya.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İngilizler geldikleri gibi gitmediler

Serdar Kaya 08.07.2012

I. Dünya Savaşı, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun (Almanya'nın desteğiyle) Sırbistan'a saldırmasıyla başladı. Bu olayı takip eden birkaç gün içerisinde, Almanya (sırasıyla) (1) Rusya'ya savaş ilan etti, (2) Lüksemburg'a saldırdı, (3) Fransa ve Belçika'ya savaş ilan etti, ve (4) Belçika'ya saldırdı.

İttihat ve Terakki hükümeti neredeyse ilk günden itibaren savaşı başlatan bu iki saldırgan ülkenin yanında yer aldı ve çok geçmeden onların müttefikleri oldu. Ancak olaylar saldırgan ülkelerin umduğu gibi gelişmedi. Zira Britanya- Fransa-Rusya ittifakının bu saldırılara karşı koyuşuyla birlikte taraflar arasında büyük bir savaş başladı. 1917'de ABD'nin de katılımından sonra ise, ibre tamamen saldırgan ülkelerin aleyhine döndü.

Çanakkale Savaşı

İngilizlerin Çanakkale'ye gelmeleri, I. Dünya Savaşı'nın başlamasından takriben altı ay sonra gerçekleşti. Ancak bu gelişme bir sürpriz olmadığı gibi, (yukarıdaki çerçeve dahilinde düşünüldüğünde) eleştirilmeye çok müsait bir konu bile değil. Zira **düşmandan "eski yerleri" alma ümidiyle bir maceraya atılmanız ve sağa sola saldıran ülkelerle ittifaka girmeniz durumunda, savaş ilan ettiğiniz ülkelerin (ya da müttefiklerinin) hiçbir şey yapmadan bütün olan bitene seyirci kalmalarını bekleyemezsiniz.**

Dolayısıyla, olayları **"Çanakkale'ye gelen küstah İngilizler"** bağlamında aktaran resmi anlatı çok anlamlı değil. Böyle bir anlatı, olayları ait oldukları çerçeveden çıkararak ben-merkezci bir tavırla yeniden inşa ediyor. "Ben savaş ilan edersem sorun yok, ama başkası karşılık verirse haddi değildir" şeklinde özetlenebilecek olan bu ben-merkezci tavır, **"Çanakkale'ye gelen kafirler"** ya da **"Çanakkale'ye gelen emperyalistler"** gibi ifadelerde de görebilmek mümkün.

Burada söz konusu olan, insanların, düşman belledikleri grupların kimliklerini ötekileştirmeleri ve bu ötekileştirmeyi siyasi meşreplerinin tesiri altında kalarak yapmaları. Ancak böyle bir yaklaşım, sadece aktörlerin değil, olayların da gerçekte olduklarından farklı şekillerde algılanmasına neden oluyor. Örneğin, Çanakkale ya da Kurtuluş Savaşı'nın kimilerince Türklük, kimilerince İslam, kimilerince ise emperyalizmle mücadele adına verilmiş bir savaş olarak görülmesi, bu türden kurgusalılıkların bir sonucu.

İstanbul'un işgali

Türkiye'de hâkim olan tarih anlatısı, **ihtişamlı bir imparatorluğu yitirmiş olmanın doğurduğu travmanın** tesiri altında şekillenegeldi. Tarihte yaşanan savaşların ve işgallerin nedenlerini sadece ülkelerin sınırlarını genişletme arayışlarına indirgeme eğiliminde olan bu anlatı, "Türkler" in tarihin herhangi bir noktasındaki durumunu dahi o dönem itibarıyla kurulu bulunan "Türk" devletinin sınırlarının genişliği ile ölçüyor. Ne var ki, böyle bir tarih algısı ile (özellikle yakın döneme dair) tarihi gerçeklikleri doğru bir şekilde anlamlandırabilmek mümkün değil.

Bu şekilde yanlış bir çerçevede anlamlandırılan olaylardan biri de, I. Dünya Savaşı'nın ardından İstanbul'un İşgali. Şöyle ki, **bir savaşın sonunda, kazanan tarafın kaybeden ülkenin başkentini (ya da kimi stratejik noktalarını) işgal etmesi, zorunlu olarak ilgili devletin topraklarını ele geçirme amacı gütmaz.** II. Dünya Savaşı sonunda ABD'nin Almanya'yı işgali örneğinde de görülebileceği gibi, bu türden işgaller, kazanan tarafın, anlaşma koşullarını (yani savaş sonrası durumu) karşı tarafa kabul ettirme adına daha belirleyici bir konumda olmak istemesinden ileri gelir. Dolayısıyla, **"İstanbul'u işgal eden küstah İngilizler"** söylemi de aynı derecede anlamsızdır.

İngilizler durup dururken İstanbul'u işgal etmediler. Önce, I. Dünya Savaşı'nı başlatan saldırgan ülkeleri yendiler. Ardından, 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Ateşkesi ile, Osmanlı Devleti ile aralarındaki savaşı resmen sona erdirdiler. Sonrasında da, savaş sonrası durumu netleştirme amacıyla, (Mondros Ateşkesi'nde Osmanlı Devleti'nin kendilerine tanıdığı yetkiye dayanarak) İstanbul'a geldiler. Amaçları meçhul değildi. Musul ve Boğazlar gibi konularda çıkarları, Kürtler ve özellikle de Ermeniler konusunda hassasiyetleri vardı. Ancak Anadolu'yu paylaşmak ya da "Türk yurdu olmaktan çıkarmak" gibi bir hedefleri yoktu.

İngilizler, Lozan Anlaşması'ndan sonra İstanbul'u terk ettiler. Ama **geldikleri gibi değil, istediklerini (büyük ölçüde) alıp öyle gittiler.** Yoksa Ankara Hükümeti İngilizlerin İstanbul'da daha fazla kalmalarını engelleyecek herhangi bir yasal hakka da, caydırıcı güce de sahip değildi.

(Konuya, Sevr Anlaşması ile devam edeceğim.)

Sevr paranoyası

Serdar Kaya 22.07.2012

Türkiye’de, **Sevr** ve **Lozan** hakkındaki değerlendirmeler, ekseriyetle ideolojik kaygılarla şekillenir. Ülkede en güçlü ve belirleyici sese sahip olagelen **resmî söylem**, Sevr’i adeta bir yokoluşa denk tutarken, Lozan’ı ise büyük bir zafer olarak sunar. Bu iki büyük abartı, birbiri ile yakından ilişkilidir. Şöyle ki, **Sevr ile Lozan arasındaki uçurum, Ankara rejiminin ve kurucusunun yegâne meşruiyet kaynağı durumundadır**. Zira Sevr’in *yokoluş*, Lozan’ın ise *kurtuluş* olması, Ankara’nın (başta İstanbul olmak üzere) ülkenin geri kalanına, “Vatanı biz kurtardık” diyebilmesine ve kendisini ülkenin yeni sahibi ilan edebilmesine imkân tanır. Başarının bir **Tek Adam**’ın dehasına atfedilmesi ise, sözkonusu Tek Adam’ın halkı temsil etmeyen iktidarına meşruiyet kazandırma işlevi görür. Zira herkesi O’nun kurtarmış olması durumunda, herkesi yönetmenin de yine O’nun hakkı olduğunu iddia etmek kolaylaşacaktır.

Sevr ile Lozan arasındaki fark azaldığı ölçüde ise, böyle büyük iddialarda bulunmak zorlaşır. Bu nedenle, resmî söylem için başından beri hem Sevr’in hezimetini hem de Lozan’ın başarısını abartarak bu iki anlaşma arasındaki farkı gerçekte olduğundan büyük göstermeye mecbur olagelmıştır.

İslami kesimin muhalefeti

Resmî söylemin bu abartılı iddialarına itirazlar, Cumhuriyet’in kuruluşundan (ve hatta öncesinden) bu yana ekseriyetle **İslami kesimin** içinden gelir. Lozan’ın Türkiye aleyhindeki maddelerini dile getiren ve anlaşmanın aslında bir **zafer değil hezimet** olduğunu vurgulayan bu itirazlar, bugün itibariyle İslami kesim içinde halen güçlüdür.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Sevr’i anlamak

Serdar Kaya 29.07.2012

Birinci Dünya Savaşı’nı kaybeden Osmanlı Devleti, 30 Ekim 1918 tarihinde İtilaf Devletleri ile Mondros Ateşkesi’ni imzaladı. Bu gayet doğal, hatta sıradan bir gelişmeydi. Aradan 14 gün geçtikten sonra, İtilaf Devletleri, (Mondros’ta Osmanlı Devleti’nin kendilerine tanıdığı hakka dayanarak) İstanbul’u işgal ettiler. Bu gelişme de aynı derecede doğal ve sıradandı. İşgaldeki amaç, Anadolu’yu ele geçirmek ya da paylaşmak değil, savaş sonrası şartları oluşturmayı kolaylaştırmaktı. İtilaf Devletleri, bunu başardıktan sonra İstanbul’u terk ettiler.

İngilizlerin hedefleri

I. Dünya Savaşı sonrasında, İngilizlerin (Osmanlı Devleti özelinde) başlıca üç hedefi vardı: (1) Osmanlı Devleti sınırları içindeki milletleri ulus-devletler hâline getirmek, (2) savaş yılları boyunca gayrimüslimlere karşı büyük insanlık suçları işleyen İttihatçıların yargılanmalarını sağlamak, ve (3) savaş sonrası dönemde Türkiye sınırları içinde yaşayacak olan gayrimüslim azınlıkların Müslümanlarla eşit haklara sahip olmalarını temin etmek.

10 Ağustos 1920’de imzalanan Sevr Anlaşması’nın metni, bu üç hedefin bir ifadesi gibidir. Ne var ki, resmî söylem, Sevr Anlaşması’nın genel çerçevesini belirleyen bu üç noktayı ya gizler, ya da sistemli olarak çarpıtır.

Resmî söylemin İngilizlerin birinci hedefi konusunda yaptığı belki de en büyük çarpıtma, “Osmanlı Devleti’nin bölünmesi” konusunu “Anadolu’nun bölünmesi” şeklinde sunmaktır. Halbuki Sevr’in çerçevesi bu değildir. Sevr, Ege adalarını (Madde 84 ve 122), Hicazı (Madde 98), Mısır’ı (Madde 101), Sudan’ı (Madde 113), Kıbrıs’ı (Madde 116) ve Libya’yı (Madde 121) Osmanlı’dan kopararak müstakil ulus-devletlere dönüştürmeyi karara bağlar. Bu, son derece geniş bir çerçevedir. Ancak resmî anlatı, bu geniş çerçeveyi sadece Anadolu’yu içerecek şekilde daraltma ve her şeyi bu dar çerçeve dâhilinde değerlendirme eğilimindedir. Bu eğilim, (elbette) nedensiz değildir ve belli bir siyasi amaca hizmet eder.

Efsane üretimi

Sevr’in üç kıtaya yayılan hükümlerini gözlerden uzakta tutarak her şeyi Anadolu ile sınırlandırmak, Ankara Hükümeti’nin başarılarını gerçekte olduğundan daha büyük gösterme işlevi görür. Şöyle ki, yukarıda bahsi geçen devasa kayıplar, Lozan’da da herhangi bir değişiklik göstermez. Yani, **İngilizlerin Osmanlı’yı parçalama hedefini gerçekleştirme noktasında Sevr ile Lozan arasında pek bir fark yoktur. Dolayısıyla, konu “yedi düveli dize getirme” hamaseti bir kenara bırakılarak düşünülecek olursa, Lozan’ın TBMM’de onaylanmasından sadece bir ay sonra İngilizlerin İstanbul’u terk etmiş olmaları kendi doğallığı içinde anlaşılabilir.**

Her şeyi Anadolu çerçevesine sıkıştırarak değerlendiren resmî anlatının bunu bugünün sınırlarını esas alarak (yani sanki o dönemde tam olarak bu sınırlar hedefleniyormuşçasına) yapması da ayrıca problemlidir. Böyle bir anlatı, kaybedilen (ve dolayısıyla da bugün itibarıyla sınırların dışında kalan) yerleri otomatikman önemsiz kılarken, kurtarılan her toprak parçasını da ayrı bir zafer hâline getirir. Böyle bir çerçevede, (sözgelimi) bugünkü sınırların dışında kalan Musul’un, Kerkük’ün ya da Batum’un kaybı çok fazla önemsizleşirken, sınırlar dâhilinde olan her karış toprak ise uğrunda ölmeye değer bir hüviyet kazanır. Bu durum, Sevr ve Lozan’ın anlaşılma şekline de doğrudan yansır. Örneğin, Sevr, Ege adaları ve İzmir’i (birlikte) Yunanistan’a verir. Adaların Yunanistan’a verilmesini Lozan da teyit eder. Ama bu çok önemli değildir. Önemli olan İzmir’i almış olmaktır.

Bütün bunlar, geçmişte yaşananları doğru bir şekilde aktarma değil, belli bir perspektifi telkin etme kaygısıyla şekillenen bir anlatının ürünüdür. Dikkat edilecek olursa, bir siyasi iktidar, bu çarpık yaklaşım ile kendisini her durumda muzaffer gösterebilir.

Sonsöz

Sevr’den Lozan’a giden süreç, Türkiye adına açık bir başarıdır. Ancak bu başarı gerçekte ait olduğu çerçevede incelenirse, ilgili dönemde yaşananların, (kabaca) İttihatçıların A kadrosunun devleti bir maceraya sürükleyerek yokoluşa götürmelerinin ardından, B kadrosunun birkaç önemli mevziyi geri kazanmasından ibaret olduğu görülebilir. Dahası, bu süreç ileri seviyede efsaneleştirilerek halka sunulmuş, otoriter bir rejimi gerekçelendirmekte kullanılmış ve bu durumu sürdürülebilir kılma adına bir halk nesiller boyunca temelsiz bir Sevr korkusuyla paranoyaklaştırılmıştır.

İlgili süreç içinde, başarı olup olmadığı nereden bakıldığına bağlı olarak değişen konular da vardır. **İzmir'i yakmak, soykırım suçlusu İttihatçıların yargılanmasına engel olmak ve 1914'te başlayan soykırım furyasına 1925'e kadar devam etmek gibi...**

taraf@serdarkaya.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sevr haritası

Serdar Kaya 05.08.2012

Sevr Anlaşması dendiğinde, Türkiye'de hemen herkesin zihninde aynı **harita** imgesi canlanır. MEB tarih ders kitaplarının vazgeçilmez bir ögesi olan bu harita, farklı milletlerce paylaşılan bir Anadolu tasvir eder. Ne var ki, Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana en az üç neslin zihnine kazınmış olan bu harita (ve yorumlanış şekli) gerçek dışıdır.

Gerçek harita

Sevr Anlaşması metninin ikinci bölümünde yeni Türkiye'nin sınırları açıkça belirtilir. Anlaşma metninin sonunda, bu yeni sınırları gösteren bir harita da yer alır. Ancak (bugün itibarıyla internetten kolaylıkla ulaşılabilecek olan) bu gerçek Sevr haritası, MEB kitaplarında yer alan ve Türkiye'yi (kabaca) İç Anadolu Bölgesi'nin kuzeyi ve Orta Karadeniz'e hapseden sözde Sevr haritasından farklıdır.

Gerçek haritada Lozan'dan farklı olarak Türkiye aleyhine yorumlanabilecek sadece dört nokta göze çarpar.

Birinci nokta, İzmir'dir. Sevr Anlaşması, İzmir'de Türk egemenliğinin devam etmesini, ancak şehrin yönetiminin Yunanistan'a devredilmesini ve İttihatçılarca tehcir edilen gayrimüslim İzmirlilerin şehre geri dönmelerinin temin edilmesini öngörür. Şehir, kurulacak yerel bir meclisle yerinden yönetilecektir. Aradan beş yıl geçtikten sonra, bu yerel meclis (muhtemelen bir referandum sonrasında) Yunanistan'a bağlanma kararı alabilecektir. İzmir konusundaki bu farklı uygulamanın nedeni, şehirde gayrimüslim nüfusun çoğunlukta olmasıdır. Ulus-devlet anlayışıyla hareket eden Sevr (ve Lozan), tıpkı diğer sınırlar gibi İzmir civarındaki sınırları da yerel etnik yapıyı dikkate alarak çizmiştir.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kötü İngilizler, iyi Türkler

Serdar Kaya 12.08.2012

İtilaf devletleri, ne Sevr'de, ne de Lozan'da, Türkiye'yi kaldıramayacağı bir yükün altına sokmayı hedeflediler. Sevr'in 231. maddesi, konunun bu yönünün bir özeti gibidir. İlgili madde, (anlaşma metninin bütününden kopararak ele alınması bir parça problemli olsa da) özetle, Türkiye'nin saldırgan ülkelerle bir olup girdiği savaştan yenik çıktığını, bunun neticesinde tazminat talepleriyle karşı karşıya kaldığını, ancak böyle bir ödeme yapabilecek ekonomik güce sahip olmadığını, dolayısıyla da, İtilaf devletlerinin tazminat taleplerinden (kimisi istisnalar haricinde) **vazgeçtiklerini** ifade eder.

Sevr'deki bu gibi (Osmanlı Devleti lehine yorumlanabilecek) maddeleri resmî söylemin sunduğu çerçevede izah edebilmek pek mümkün değildir. Çünkü, resmî söylem, İtilaf devletlerini, Osmanlı Devleti'ni esir etme adına elinden geleni ardına koymayan, hatta bundan adeta zevk duyan **kötücül aktörler** olarak resmeder. Bu problemli tasvir, aradan geçen bir asra yakın zamanın ardından ilgili dönemin Türkiye'de hâlâ rasyonel bir şekilde değerlendirilemiyor olmasının en büyük sebeplerinden biridir.

Devletin korku filmi

Resmî söylemin Sevr anlatısı bir **korku filmi** formatındadır. Bu film, (tıpkı Yeşilçam filmlerindeki gibi) ya tamamen iyi, ya da tamamen kötü olan karakterler içerir. Filmde, grinin tonlarına yer yoktur. Filmin kötü karakterleri, İstanbul'u işgal eden, Anadolu'yu paylaşma planları yapan ve bu planlarını Sevr ile uygulamaya koyan İngilizlerdir. İyi karakterler ise, sınırlı imkânlarla vatan müdafaasında bulunarak hayatta kalma mücadelesi veren Türklerdir.

Böyle bir çerçeve, olayların nasıl olup da o noktaya geldiği konusunu tamamen dışarıda bırakır. Daha da tuhaf olan, resmî söylemin, sanki kısa bir süre öncesine kadar birbirleriyle savaşmakta olan **iki silahlı güçten** değil de, **iyi ile kötünün** mücadelesinden söz ediyormuş gibi yapmasıdır.

Burada gözardı edilen bir diğer önemli nokta da, kötücüllük ile rasyonellik arasındaki farktır. Bu fark, önemsiz bir fark değildir. Şöyle ki, **kötücül aktörler** sadisttirler ve kötülüğü sırf kötülüğün hatırına yaparlar.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ramazan 2012

Serdar Kaya 19.08.2012

- Türkiye'de Ramazan ayları, yakın bir geçmişe kadar, **oruç tutmayanlara uygulanan şiddet** örneklerini birbiri ardına yayınlayan merkez medya haberleriyle geçirdi. İslami kesim ise hâliyle bu haberlere tepki gösterir ve medyanın **münferit hadiseleri büyüttüğünü** iddia ederdi. Gerçek, muhtemelen her iki tarafın da çizdiği resmin ortalarında bir yerdeydi. Ama, durum ne olursa olsun, merkez medyanın son dönemde bir parça sindiği açık. Dolayısıyla da, Ramazan aylarına özgü bu dinamizmi büyük ölçüde yitirmiş durumdayız. AKP'nin ustalık dönemini idrak ettiğimiz bugünlerde, **"dayak yiyen masum laik"** haberleri maziye dair birer anı olma yolunda.

- Kim ne derse desin, bu Ramazan'a damgasını vuran olay, Profesör **Abdülaziz Bayındır**'ın başlattığı **imsak tartışması** oldu. Bayındır'ın argümanı her ne kadar sınırlı derecede kabul gördü ise de, merkezî bir otoritenin belli uygulamaları standartlaştırması durumunda, kitlelerin bu düzenlemeleri pek de sorgulanmadan yıllarca nasıl pratiğe dönüştüreceklerini göstermesi itibarıyla son derece önemliydi.

- İmsak tartışması üzerine, çok sayıda insan **Diyanet İşleri**'nden bu konuda düzenleme yapması talebinde bulundu. Bu talep, kolunda saat ya da duvarında imsakiye bulunmadığı hâlde yüzyıllarca oruç tutmayı başarabilen Müslümanların modern dönemde içine düştüğü (gereksiz) aczi görme adına az bulunur türden bir örnekti. Zira ortada bir ayet ve o ayetle aynı doğrultuda olan hadisler var. Dahası, bahsi geçen beyaz ve siyah ipliğin neye karşılık geldiğini tartışmayı takip eden herkes (hem de fotoğraflar eşliğinde) öğrendi. Bu şartlar

altında, bir Müslüman'ın yapması gereken tek şey, tıpkı 1000 sene önce yaşayan dindaşları gibi **pencereden dışarıya bakmak**.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Musul'u alan Afyon'u da alamaz mıydı

Serdar Kaya 26.08.2012

Lozan Anlaşması, Türkiye-Irak sınırının nereden geçeceği konusu karara bağlanmadan imzalanmıştır. Anlaşmanın üçüncü maddesi, sınırın Britanya ile Türkiye arasında yapılacak görüşmeler sonucunda dokuz ay içinde belirleneceğini, tarafların bir uzlaşmaya varamaması durumunda ise, konunun Milletler Cemiyeti konseyine intikal edeceğini söyler.

Lozan'dan böyle bir sonucun çıkmış olmasının nedeni, görüşmeler esnasında ne Türklerin ne de İngilizlerin Musul konusunda geri adım atmaya yanaşmış olmalarıdır. Hatta, İngilizler, Musul konusunda taviz vermeyeceklerini net bir şekilde ifade etmişler, işin o noktaya gelmesi durumunda Musul için savaştan çekinmeyeceklerini dahi söylemişlerdir!

19 Mayıs 1924 tarihinde (yani Lozan'dan 10 ay sonra), Britanya ve Türkiye heyetleri Musul konusunu görüşmek üzere İstanbul'da biraraya gelir. Ancak görüşmeler sonrasında taraflar herhangi bir uzlaşmaya varamazlar. Bu nedenle de, konu, (Lozan'da belirlendiği üzere) Milletler Cemiyeti konseyine intikal eder.

Milletler Cemiyeti'ndeki gelişmeler, (o tarihte henüz cemiyete üye dahi olmayan) Türkiye'nin lehine olmaz. Bir yıldan fazla süren müzakerelerin ve ilgili bürokratik sürecin sonucunda, 5 Haziran 1926 tarihinde Ankara Anlaşması imzalanır. **Türkiye, Musul'u vermeyi kabul etmiştir.** Anlaşma, Türkiye'ye 25 yıl süreyle Musul'un petrol gelirlerinden yüzde 10 pay alma hakkı tanımış, ancak müteakip yıllarda Türkiye'nin bu miktarı tam olarak tahsil etmesi dahi mümkün olmamıştır.

Başka türlü olabilir miydi?

TBMM, Lozan'ı onayladıktan (takriben) altı ay sonra, hilafeti kaldırdı. Hilafetin kaldırılması, ülkenin doğusunu Ankara'dan (ve bir ölçüde de, ülkenin geri kalanından) uzaklaştırdı. Ortaya çıkan en büyük tepki, Şeyh Sait İsyanı oldu. On binden fazla insanın katıldığı isyanı, devlet iki ay boyunca bastıramadı. (Müteakip yıllarda da isyanlar sona ermedi. Mustafa Kemal'in ölümüne dek Kürt isyanı yaşanmayan tek bir yıl bile olmadı.)

Musul müzakereleri, böyle bir atmosferde gerçekleşti. Türkiye, Musul için İngilizlerle savaşmayı zaten göze alamazdı. Ama artık kendi sınırları içinde düzeni sağlamakta dahi zorlanan bir devlet için böyle bir savaş hepten düşünülemez hâle gelmişti. Dolayısıyla, başından beri Musul konusundaki tavrını açıkça ortaya koymuş olan Britanya "vermiyorum" dediği müddetçe, Türkiye'nin Musul'u alabilmesi pek mümkün değildi. Bu nedenle, **Mustafa Kemal'i (ya da TBMM'yi) Musul'u verdiği (ya da İngilizlerden alamadığı) için suçlamak çok makul değil.** Bu türden suçlamalarda bulunanlar, gerçek dışı bir anlatıyla Mustafa Kemal'i bir tür süpermen olarak sunanlarla aynı noktada buluşuyorlar.

Mustafa Kemal Musul'u alamadı, çünkü alamazdı. Dahası, İngilizler Musul dışında bazı yerleri isteselerdi, Musul'u olduğu gibi oraları da baştan işgal ederlerdi —ve sonrasında, ne Mustafa Kemal ne de başkası onları oradan çıkaramazdı.

Resmî söylem, Mustafa Kemal'in şahsı etrafında inşa ettiği lider kültünü güçlü kılabilmek adına bu gibi gerçekleri halktan gizler. Zira, **içinde Musul'un bulunduğu bir tabloyu “yedi düveli dize getirmek” olarak nitelendirebilmek pek mümkün değildir.**

Toprak var, toprak var...

Britanya'nın zengin petrol kaynakları nedeniyle Musul'u istemesi (ve alması), Türkiye'den neden başka yerleri istemediğini (ve almadığını) da ortaya koyar. Zira, (Türkiye'deki hâkim kanının aksine) **bir toprağın arzulanması için, herhangi bir toprak parçası olmanın ötesinde bazı özelliklere sahip olması gerekir.**

Ne var ki, 1699 ile 1926 yılları arasında sürekli toprak kaybetmiş olmanın ezikliğini bugün dahi yaşayan Türkiye halkı, bu gerçeğe karşı bir parça körleşmiş gibidir. Bütün dünyanın gözünün Türkiye'de olduğu ya da Sevr'de Anadolu'nun paylaşıldığı gibi iddialara halkın bugün dahi inanabiliyor olmasını mümkün kılan da budur.

Böyle iddialar karşısında İngilizlerin (sözgelimi) Afyon'u alıp da ne yapacaklarını sormak, Türkiye'de pek kimsenin aklına gelmez. İngilizler Afyon'u alıp oradaki Türkleri idare mi edeceklerdir? Yoksa oradaki bütün Türkleri öldürecek (ya da sürececek) ve ardından şehre İngilizleri mi yerleştireceklerdir? Böyle tuhaf bir şey yapmak ne işlerine yarayacaktır?

Resmî söylemin gerekirse bir karış toprak için dahi ölmeyi telkin ettiği insanlar, bu denli basit soruları dahi soramaz hâle gelmişlerdir —ki insanlara bundan daha büyük bir kötülük yapmak zordur.

Bir soru

İngilizler, TBMM'nin Lozan'ı onaylamasının ardından İstanbul'u terk ettiler. Ama o tarihte aynı zamanda Musul'da da bulunuyorlardı ve Musul henüz Türkiye'den ayrılmış değildi. Bu durumda, İngilizler geldikleri gibi gitmiş oluyorlar mı?

taraf@serdarkaya.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

PKK'nın haklı davası (ve taştan kalbi)

Serdar Kaya 02.09.2012

Birleşmiş Milletler tarafından 10 Aralık 1948 tarihinde onaylanan *İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi* metninin hemen ilk cümlesinde, şöyle bir ifade yer alır: **“İnsan şayet zorbalık ve baskıya karşı son çare olarak başkaldırıya yönelmeye mecbur edilmeyecek ise, insan haklarının hukukun üstünlüğü ile korunması gerekir.”** Bu ifadeden kasıt şudur: Baskı gören insanlar, bir noktadan sonra başkaldırmaya yönelirler. Ancak, insanları buna mecbur kalacakları bir çaresizlik içinde bırakmak doğru değildir. Dolayısıyla, insan haklarını koruma altına almak ve işin o noktaya gelmesini baştan önlemek gerekir.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ndeki bu ifade, dikkat edilecek olursa, başkaldıran insanları suçlamaz. Aksine, hayat hakları hiçe sayılan, sadistçe işkencelere maruz bırakılan, kültürel mirasları sistemli olarak yok edilen insanların bir noktada başkaldıracak olmalarını doğal görür. İfadenin vurguladığı temel nokta ise, mağdurları başkaldırmaya mecbur bırakmak yerine, insan haklarını koruma altına almanın tercih edilmesi gerektiğidir.

Meşru şiddet

Türkiye'deki resmî söylem, sözkonusu olan Kürtler olduğunda, böyle bir yaklaşımı bölücü bulur. Konu Türkler olduğunda ise, tamamen tersi yönde bir tavır takınarak, Türklerin bağımsızlıklarına düşkün bir millet olduklarını, başka milletlerin boyunduruğu altında yaşamaktansa kanlarının son damlasına kadar bağımsızlıkları için savaşmaktan çekinmeyeceklerini vurgular. Zira, resmî söyleme göre, Türkler, istiklallerini kaybetmektense ölmeyi dahi tercih edeceklerdir. **“Türk istiklalini muhafaza ve müdafaa etmek”** ya da **“Ya istiklal ya ölüm”** gibi bugüne dek birkaç neslin zihnine kazınmış bulunan slogansı ifadelerle kast edilen de budur.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kürtler, Filistinliler ve Uygurlar

Serdar Kaya 09.09.2012

Türkiye'deki Kürt direnişi, anlamlandırılması zor bir direniş değil. Dünyanın farklı yerlerinde, kendilerini ilgilendiren kararlar alan bir siyasi otoritenin meşruiyetini tanımayan, uygulamalarına karşı çıkan ve kendi kaderlerini tayin adına mücadele veren çok sayıda etnik grup var. Dahası, bu örnekler Türkiye'de bilinmiyor değil. Hatta, içlerinden bazıları geniş çapta sempatiyle karşılanıyor. İsrail'le mücadele eden **Filistinliler** ya da Çin'e direnen **Uygurlar**, bu çerçevede ilk akla gelen örnekler.

Burada sorulması gereken soru şu: Kürt direnişine şiddetle tepki gösterenler, konu Filistin ya da Doğu Türkistan olduğunda neden farklı bir tavır sergiliyorlar? Bir başka deyişle, ortada bu tavır farklılığını mazur gösterecek objektif bir gerekçe var mı?

İlgili direniş vakalarını karşılaştırdığımızda, bu soruya “Evet” cevabı vermek güçleşiyor. Şöyle ki, her üç vakada da, **suç işleyen bir devlet** ve hakları ihlal edilen **otokton bir halk** var. Her üç halkın mensupları da kimliklerine yönelik tehditler yaşıyor. Her üçünün de gençleri arasında, direniş örgütlerine katılanlar var. Bu örgütler, özgürlük ve bağımsızlık adına (sivillere de zarar veren) çeşitli terör eylemlerine başvurdular, başvuruyorlar.

Bu şartlar altında, Filistin ve Doğu Türkistan direnişlerini desteklerken, Kürt direnişine karşı çıkmak çok tutarlı görünmüyor. Zira böyle bir tavır, olsa olsa, Kürt direnişini objektif bir kriterle diğer iki vakadan ayırıştırabilmekle mümkün olabilir ki bu doğrultudaki çabalar da ikna edici olmaktan uzak.

Biz ve onlar

Bu gibi tutarsızlıklar, insanların olayları ancak **sübjektif algılarının** süzgecinden geçirdikten sonra değerlendirmeye başlamalarının bir sonucu.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

PKK'yı anlamak

Serdar Kaya 16.09.2012

PKK konusunda yıllardır tekrarlanagelen bazı şeyler var. Bunlar arasında ilk akla gelenler, PKK'nın (1) silahlı bir sol örgüt olarak kurulduğu, ancak zaman içinde söyleminde değişiklikler yaptığı, (2) örgüt içi demokrasinin olmadığı, hatta kendi içindeki muhalifleri dahi acımasızca öldürdüğü, (3) Kürt halkı tarafından desteklenmediği, dolayısıyla da Kürt halkını temsil edemeyeceği, (4) Kürt halkına kötü davrandığı, (5) uyuşturucu kaçakçılığı yaparak finansman sağladığı, (6) yurtdışından yardım gördüğü, ve (7) önünde siyaset imkânı varken şiddeti tercih ettiği.

Bu ifadelerin her birinin PKK ile ilgili farklı bir gerçeği (ya da en azından ilgili gerçeğin bir kısmını) yansıttığı doğru. Ancak, bu gibi gerçeklerden hareketle Kürt sorunu çerçevesinde PKK aleyhine güçlü argümanlar üretebilmek pek mümkün değil. Bu durumun daha iyi anlaşılabilmesi adına bu noktada şöyle bir soru sormak mümkün: **PKK hakkındaki bu iddialar doğru olmasaydı, PKK konusundaki tavrımız nasıl değişecekti?**

Bir başka PKK

Başka bir PKK düşünelim... Bu PKK, ideolojik nedenlerle bölgedeki diğer Kürt oluşumları ve geleneksel kurumları yok etmek değil, sadece Kürtlerin haklarını savunmak için kurulmuş olan bir PKK olsun. Yani Kürt halkının tamamını kucaklasın. Şiddeti ise, sadece meşru müdafaa ve kendi kaderini tayin hakkı adına kullansın ve sivillere zarar vermemek için azami gayret göstere. Dahası, mensuplarının haklarına son derece saygılı olsun, hiçbir dış yardımı kabul etmesin, kaçakçılık gibi "kötü işler" yapmasın ve bölgede çok daha geniş bir halk desteğine sahip olsun.

Böyle bir **Erdemli PKK**'nın, mevcut PKK'ya nazaran çok daha az meşruiyet sorunu yaşayacağı açıktır.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Türkiye Cumhuriyeti''ni Türk PKK''sı kurdu

Serdar Kaya 23.09.2012

Geçen pazar, PKK'ya getirilen yedi yaygın itirazdan söz etmiştim. Bu itirazlar şunlardı: (1) Silahlı bir sol örgüt olarak kurulmuşken, zaman içinde söylem değişikliklerine gitmek; (2) örgüt içi demokrasiye sahip olmamak,

hatta kendi içindeki muhalifleri dahi acımasızca öldürmek; (3) Kürt halkı tarafından desteklenmiyor olmak, dolayısıyla da Kürt halkını temsil etme hüviyetine sahip olmamak; (4) Kürt halkına kötü davranmak; (5) uyuşturucu kaçakçılığı yaparak finansman sağlamak; (6) yurtdışından yardım görmek; ve (7) önünde siyaset imkânı varken şiddeti tercih etmek.

Bu noktada biraz durup aynaya bakmak ve bu itirazları bir de Türkiye Cumhuriyeti ekseninde düşünmek gerekli.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu

İttihat ve Terakki Cemiyeti, 1889 yılında **silahlı bir yeraltı örgütü** olarak kuruldu. Önünü açmak isteyen cemiyet, 1905 yılında kurduğu Fedâîn adlı örgüt aracılığıyla siyasi muhaliflerine suikastlar düzenlemeye başladı. 1908'de anayasal döneme geçildi. Ancak 1913'te İttihatçılar **darbe yaparak** iktidarı ele geçirdiler. 1914'te ise, düşmandan "eski yerleri" alma ümidiyle, Osmanlı Devleti'ni I. Dünya Savaşı'na soktular. Savaş yılları boyunca büyük **insanlık suçları** işleyen örgüt liderleri, savaşı kaybettikten sonra yurtdışına kaçtılar.

Bunun sonucunda, ülke, örgütün B kadrosuna kaldı. **Bugün Türkiye Cumhuriyeti olarak bilinen devlet, söz konusu B kadrosunun eseridir.** Bu kadro, I. Dünya Savaşı'nın ardından yenilgiyi kabul etmeyip Anadolu'nun farklı yerlerinde yeniden organize olmaya başladı. **Amaç, bir direniş örgütlemektir. Ancak İttihatçılar, her şeyi olduğu gibi bunu da halka dayatarak yaptılar.**

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kelle Kulesi

Serdar Kaya 30.09.2012

 Kelle Kulesi Osmanlı Sırplarının bağımsızlık mücadelesi 1804 yılında başlar. Bu sürecin beşinci yılında yaşanan Çegar Savaşı, Sırp tarihinde büyük bir sembolik öneme sahiptir. Çegar Savaşı'nda, takriben üç bin Sırp savaştı, kendilerinden çok daha güçlü olan Osmanlı ordusuna bir buçuk ay boyunca direnir. Ancak bu bir buçuk aylık direnişin sonrasında, Osmanlı askerleri Sırpların en öndeki siperlerini ele geçirmeye başlarlar. Savaşın kaybedileceği belli olmuştur. Bu noktada, Sırp komutan Stevan Sindzeliç, saldırıda bulunan Osmanlı askerlerini öldürme ve böylelikle cephenin gerisindekilere kaçmaları için zaman tanıma amacıyla kendi cephaneliğini havaya uçurarak bir grup askeriyle birlikte orada ölür.

Savaşın ardından, Osmanlı ordusunun kumandanı **Hurşid Paşa**, ölen Sırpların kellelerinin toplanmasını emreder. Toplamda 952 kelle toplanır. Bu kellelerin kafa derileri yüzülür, içleri doldurulur ve İstanbul'a, Padişah II. Mahmud'a gönderilir. **Geriye kalan kafatasları ile de bir kule inşa edilir.** Dört yanında 14 sıra kafatasları dizili olan üç metre yüksekliğindeki bu kulenin inşası ile amaçlanan, Osmanlı iktidarına karşı gelenlerinin sonunun ne olacağını bölge halkına göstermek suretiyle, bağımsızlık talebinde bulunan Sırlara gözdağı vermektir.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Tankian: Dedem Kayseri’de doğmuş

Serdar Kaya 05.10.2012

 Tankian: Dedem Kayseri’de doğmuş System Of A Down grubunun vokalisti ve söz yazarı Serj Tankian, System Of A Down’dan müstakil olarak yürüttüğü solo kariyeri çerçevesinde şu ana dek üç albüm çıkardı. Serj’in, şarkılarının sözlerini ve müziğini kendisinin yazdığı, enstrümanlarını (ağırlıklı olarak) kendisinin çaldığı ve prodüktörlüğünü kendisinin yaptığı bu albümlerin üçüncüsü olan Harakiri, geçtiğimiz temmuz ayında piyasaya çıktı. İnsanların dünyayı yaşanmaz hale getirerek hem kendilerine hem de diğer canlılara zarar vermelerine atıfta bulunan Harakiri, doğrudan ya da dolaylı olarak bu çerçevedeki sorunlara değinen şarkılardan oluşuyor. Harakiri’nin piyasaya çıkmasının ardından dünya turuna çıkan Serj Tankian, Vancouver konseri öncesinde Ermeni Soykırımı ve Türkiye eksenindeki sorularımızı yanıtladı.

1967 yılında Lübnan’ın Beyrut şehrinde doğdun, ancak Los Angeles’a taşındığında sadece yedi yaşındaydın. Lübnan’daki hayatının ne kadarını hatırlıyorsun? Hiç Arapça öğrenme fırsatın oldu mu?

Lübnan’dan ayrıldığımda sadece yedi yaşında olduğumdan, zihnimde sadece evimiz, okulum vesaire gibi belli resimler kaldı. Geçen yıl, 1975’ten beri ilk kez Lübnan’a gitme ve geçmişe dair bu resimleri güncel olanla bağdaştırma fırsatım oldu. Çocukken, Arapça okuyabiliyor, yazabiliyor ve konuşabiliyordum. Ama üzgünüm ki kullanmaya kullanmaya çoğunu unuttum. Ya da belki de Arapça’nın bilinçaltımda beni sabırlı bir şekilde beklediğini söylemeliyim!

Deden Stepan Haytayan’ın soykırımdan nasıl kurtulduğunu kısaca anlatman mümkün mü?

Dedem Stepan Haytayan, 20’nci yüzyılın başlarında Kayseri’nin Efkere adlı köyünde doğmuş. Ailesinden ayrıldığı için, doğum tarihini tam olarak bilmiyoruz. Anılarına göre, babası, Türk jandarmaları tarafından köyünden alınıp götürülmüş. Annesi ve erkek kardeşi ile birlikte Deyr-i Zor üzerinden bir programa gönderilmiş. Kardeşi, kısa süre içinde ölmüş. Kendisi ise, annesinden ayrılmış. Çeşitli yetimhanelerde vakit geçirmiş –ki içlerinden biri Amerikalılara aitmiş. Neticede, Lübnan’a varmış ve kendisini ve ailesini orada yerleşik kılmış.

Justin Sullivan (New Model Army), bana “yazdığım bir şey, piyasaya çıkar çıkmaz kamu malı olur, insanlar ondan ne isterlerse onu anarlar” demişti. Ama senin şarkılarını dinlediğimde ve röportajlarını izlediğimde, mesajların konusunda daha dolaysız olmak istediğin intibasını ediniyorum. Bu izlenimim doğru mu? Bir de, müziğin, siyasî mesajları aktarma aracı olarak kullanılması hakkında neler söyleyebilirsin?

Aslında, dinleyicilerin, müzikten (ve aslında her türlü sanat dalından) anlamlar içselleştirmelerine izin verme fikrine katılıyorum. Dinleyici ile müzik arasındaki güçlü bağı yaratan ve aynı zamanda ilham verici olan da zaten bu içselleştirme. Ancak, bunun yanı sıra, müzik bir de günümüzün doğrularını sunma adına ilginç bir araç, bir tür hikâye anlatıcı. Bu manada, müzik, adalet ve doğruluk mesajları aktarma adına çok güçlü olabilir.

Screamers adlı belgeselde, Armenian National Committee of America Başkanı Aram Hamparian, “Ermeni Soykırımı’nı System Of A Down’dan öğrenen insanların sayısı, bu konudaki diğer bütün çabalar aracılığıyla öğrenenlerinkinden daha fazladır” diyor. Bu çok cesur bir iddia ama yine de doğruluk payı büyük. Bu konuda ne hissediyorsun?

Öyle zannediyorum ki, Screammers belgeseli, Los Angeleslı ve Ermeni kökenli dört adamın çabalarının, kalben sadık olduğumuz ve değer verdiğimiz bir konudaki farkındalığı nasıl etkileyebileceğini gösteriyor. Dördümüzün de büyükanne ve büyükbabaları, aileleri, Ermeni Soykırımı'ndan sağ kurtuldu. Bu nedenle de, bu bizim için siyasi değil, kişisel bir konu.

2007 yılında Hrant Dink cinayetinin ardından onbinlerce Türk İstanbul'da "Hepimiz Ermeniyiz" pankartlarıyla yürüyünce ne düşündün? Daha genel anlamda, son yıllarda Türkiye'de 1915'i öğrenen, kabul eden ve yaşananlar için özür dileyen insanların sayısındaki büyük artış konusunda ne düşünüyorsun?

Hrant Dink cinayetini –ya da belki suikastını demeliyim– ilk gördüğüm an nerede olduğumu çok net hatırlıyorum.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Budizm barış dinidir, Budist katliam yapmaz

Serdar Kaya 07.10.2012

Geçtiğimiz temmuz ayında, Burma'da Budistler çok sayıda Müslüman'ı korkunç şekillerde öldürmüştü. Bunun üzerine, *Twitter*'da, **"Budizm bir barış dinidir. Budist katliam yapmaz"** şeklinde bir girdi yapmış ve ardından, *"Nasıl oluyormuş"* diye sormuştum. Amacım (elbette) yaşanmakta olan katliamı inkâr etmek değil, Müslümanlar arasında son derece yaygın olan bir tavra ayna tutmaktı. Zira, Müslümanların işlediği suçlar gündeme geldiğinde dile getirilen, **"İslam barış dinidir", "Müslüman soykırım yapmaz", "Müslüman terörist olamaz"** gibi argümanları anlamlı ve ikna edici bulanların, bu noktada durup biraz düşüneceklerini umuyordum. Ne var ki, aldığım yanıtlar, çoğu insanın neyi kast ettiğini dahi anlamadığını göstermişti.

Bangladeş örneği

Geçtiğimiz hafta, Bangladeş'te, ülkenin kısa tarihi boyunca gerçekleşen en şiddetli etnik saldırılar yaşandı. Budist bir gencin *Facebook*'a Kuran'a hakaret içeren bir fotoğraf yüklediği iddiasıyla ayaklanan **Müslümanlar**, Budistlerin yaşadığı farklı bölgelere giderek **onlarca Budist tapınağını tahrip ettiler ve olayla hiçbir ilgisi bulunmayan masum insanların evlerini yaktılar, dükkânlarını yağmaladılar.**

Böyle olaylar karşısında Türkiye'de sergilenen yaygın tavır, bu türden şiddet eylemlerini Müslümanların ezici bir çoğunluğunun tasvip etmediğini ve yapılanların zaten İslam'a da uygun olmadığını belirtmekle sınırlı kalıyor. Görünüşe bakılırsa, **bir kez bu yönde fikir beyan eden bir Müslüman, kendi zihninde konuyu çözüme kavuşturarak kapatmış oluyor.**

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Nefret söylemi (ve toplum olmak)

Serdar Kaya 14.10.2012

İfade özgürlüğü ile nefret söylemi arasındaki çizgiyi farklı devletler farklı yerlerden çiziyor. Ama bu konudaki temel ölçü gayet basit: **Bir ifade, herhangi bir fikri eleştirmenin ötesine geçiyor, sözkonusu fikri dile getiren kişileri hedef tahtasına oturtuyor ve haklarında önyargı, öfke ve nefret uyandırmak suretiyle onları şiddet tehdidi altına sokuyorsa, ortada bir nefret söylemi var demektir.**

Nefret söylemi tek bir kişiye dahi yöneltilebilecek olsa da, bu konudaki birincil kaygı, insanların kimliklerinden hareketle kolektif olarak hedef gösterilmeleridir. Amaç, (azınlıklar ya da kadınlar gibi) nispeten daha savunmasız durumdaki grupları, incitici ve aşağılayıcı ifadelerin doğurabileceği ayrımcılık ve şiddetten korumaktır. Zira, her **incitici** ve **aşağılayıcı** söylem, hedef aldığı kimliği taşıyan insanlar hakkındaki önyargıları derinleştirir, onlara yapılan ayrımcılıkları olağanlaştırır ve onlara yönelik nefreti sıradanlaştırır.

Ötekileştirme

1994 yılında gerçekleşen **Ruanda Soykırımı**’nda takriben 800.000 kişi hayatını kaybetti. Olayların gelişimindeki en önemli detaylardan biri, soykırım öncesinde (ve esnasında) yayın yapan *RTLM* radyosunun, Tutsilerin hamamböcekleri oldukları ve hepsinin yok edilmesi gerektiği yönündeki nefret mesajlarını sürekli tekrarlamış olmasıydı. Tutsileri ötekileştirmenin de ötesine geçerek onları doğrudan **dehümanize** eden bu söylem, (benzeri diğer çabalarla birlikte) yüzbinlerce insanın palalarla doğranmasını daha kolay ve kabul edilebilir kıldı.

Ruanda, ötekileştirmenin epey uç bir örneği.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Türkiye’de bir toplum yok

Serdar Kaya 21.10.2012

Bahçeşehir Üniversitesi’nde görev yapan **Profesör Yılmaz Esmer**’in geçtiğimiz günlerde yayınlanan ***Türkiye Değerler Atlası 2012*** başlıklı çalışması, Türkiye’nin dünya üzerinde insanların birbirlerine en az güvendikleri ülkelerden biri olduğunu ortaya koydu. Bu, Türkiye adına yeni ortaya çıkmış olan bir gerçek değil. Zira ilgili data yıllardır toplanıyor ve Türkiye toplumundaki güven seviyesi (diğer ülkelerdekine nispeten) eskiden beri çok düşük. Örneğin, **İskandinav ülkelerinde on kişiden altısı insanların çoğuna güvenilebileceğini söylerken, Türkiye’de bu rakam altıdan bire iniyor.** Bu, önemsiz bir veri değil. Aksine, bu veri, Türkiye toplumu hakkında ciddi imalar içeriyor.

Toplum olmak

Sosyologlar ve siyaset bilimciler, *toplum olma* başarısını ölçme adına yıllardır bir dizi kriter kullanmakta. Toplum içinde (1) *ayrımcılığın*, (2) *önyargının* ve (3) *nefret suçlarının yaygınlığı*, (4) *sosyal güvenlik politikalarına destek verme oranı* ve (5) *insanların birbirlerine duydukları güven seviyesi*, bu konuda günümüzde en sık kullanılan kriterler arasında. Bu kriterler, aynı zamanda, sosyal bilimcilerin “toplum” ya da “toplumsal uyum” (*social cohesion*) derken tam olarak neyi kast ettiklerinin ve ne gibi gerçeklikleri bir toplumun sıhhati adına tehlike addettiklerinin de bir ifadesi.

Bu konuda (kabaca) bir fikir vermesi amacıyla, bu beş kriterden hareketle, iki hayalî ülkeye ait iki tablo düşünelim. **Birinci tablo**, ayrımcılığın ve önyargının had safhada olduğu, nefret söyleminin yaygın olmak bir yana, adeta günlük konuşmaların içine sindiği (ve dolayısıyla da artık fark edilemez hâle geldiği), devlet harcamalarından kimlerin istifade ettiğinin kimlik bazında önemsendiği ve hiç kimsenin kolay kolay bir başkasına güvenemediği bir tablo olsun. **İkinci tablo** ise, birincinin aksine, insanların birbirlerine saygılı davrandığı, öfke ve nefretin yaygın olmadığı, günlük konuşmalarda ve siyasi tartışmalarda nezaketli bir dilin kullanıldığı, toplum içinde farklı kimliklerde gruplar bulunsada bunun normal karşılandığı ve kimliğinden hareketle hiç kimsenin ülkeye olan aidiyetinin ya da devlete olan maliyetinin sorgulanmadığı bir tablo olsun.

Bu iki tablo, *mutlak uyum* ve *mutlak uyumsuzluk* şeklinde nitelendirilebilecek iki uca karşılık gelir. Mutlak uyumu tasvir eden ikinci tabloda, ahenkle işleyen, sorunsuz ve güçlü bir toplum vardır. Mutlak uyumsuzluk durumunda olan birinci tablo ise, birbirleriyle konuşmayı dahi beceremeyen bir gürühtan oluşan, patlamaya hazır bir bombayı andırır. Gerçek vakaların tamamına yakını, bu iki ucun arasında bir yeredir.

Türkiye toplumu?

Türkiye toplumunun durumu, yukarıdaki iki uçtan olumsuz olana fazlasıyla yakın. Bu, Türkiye’de aslında bir toplum bulunmadığı anlamına geliyor. Özellikle son dönemde Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına artık nasıl atıfta bulunmamızın daha doğru olacağını dahi bilemeyip “Türkiye halkı” gibi ifadelerle durumu idare etmeye çalışmamızın nedeni de bu.

Peki, bu duruma nasıl geldik? *Taraf*’taki 18 Ekim 2012 tarihli yazısında aynı konuya değinen **Markar Esayan**, Türkiye toplumunu “**maske üzerine maske giydirilmiş bir toplum**”a benzetiyor. Bu ilginç ve isabetli benzetme, hem Türkiye’nin yaşadığı kimlik sorununa, hem bu soruna yol açan kimlik dayatmalarına, hem de neticede ortaya çıkan şizofreniye aynı anda atıfta bulunuyor. Hikâye malum: Türkiye’deki resmî söylem, toplum olmayı, herkesin aynı etnik kimliğe sahip olmasıyla ilişkilendiregeldi. Bu yaklaşıma göre, ancak **türdeş** olan (ya da öyle olduklarını düşünen) insanlar bir toplum meydana getirebilirlerdi. Türklük, bu türdeşliğin ifadesi oldu. Şöyle ki, aslında ortada böyle bir türdeşlik yoktu; ama *sanki öyleymiş gibi* yapmak ve herkesi buna inandırmak gerekiyordu. Çünkü, ancak bu şekilde “**birlik**” olunabilirdi. Yoksa birbirleriyle aynı “tür”den olmayan insanlar neden birlik olsunlardı ki?

Cumhuriyet, yeni nesilleri, kaba bir ulus-devlet algısını yansıtan ve militer öğeler içeren bu yaklaşım doğrultusunda eğitti. Ne var ki, bu şekilde toplum olabilmek pek mümkün değildi ve olunamadı.

Şimdilerde **Türk kimliğinin yapaylığı ortaya çıktıkça, onyıllardır maskelenen kimlikler yeniden su yüzüne çıkıyor ve Orta Asya’dan geldiklerini ve Mete’nin torunları olduklarını zanneden Anadolu’lu milyonlar, gerçek kimlikleriyle yeniden tanışıyorlar**. Geline bu noktada, sorulması gereken yeni soru şu: *Cumhuriyet tecrübesinin başarısızlıkla sona ermesinin ardından, bunca farklı kimliği taşıyan insanların aynı anda aidiyet duyabilecekleri yeni bir üst kimlik ortaya çıkarabilmek mümkün mü?*

Önümüzdeki yıllarda bu soru giderek daha da fazla önem kazanacak.

taraf@serdarkaya.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Taraf ve sertlik

Serdar Kaya 28.10.2012

Taraf yazarları arasında bir süredir gazetenin yayın politikasını masaya yatıran bir polemik yaşanıyor. Polemiğin merkezindeki konu, AKP. *Taraf*'ın içindeki taraflardan biri, AKP'nin demokratikleşme yolunda attığı adımların arkasını getirmediğini, hatta bu süreci tersine çevirdiğini dile getirerek, AKP'ye karşı "**sert muhalefet**" yapmak gerektiğini ileri sürüyor. Taraflardan diğeri ise, AKP'nin son dönem performansının yetersizliğini teslim etmekle birlikte, hem partinin bu konuda bugüne kadar yaptıklarının hakkını vermek gerektiğini ifade ediyor, hem de gelecek için kapkaranlık bir tablo çizmenin yanlış olduğunu belirtiyor.

Gazetenin yazışlarında yukarıdaki taraflardan birincisinin ağırlıkta olması, konuyu gazetenin mutfağının da dışına taşıyor. Zira gazetenin tarih yazar manşetleriyle hatırlanan birinci sayfası, artık ekseriyetle AKP'ye yönelik tek taraflı tutumu ile gündeme geliyor.

Bu noktada akla gelen sorular şunlar: **Böyle bir yayın politikasının işlevi nedir? Bu "sert muhalefet" Türkiye'nin demokratikleşme sürecine ne gibi bir katkı sunar?**

Muhalefetin işlevselliği

Etyen Mahçupyan'ın geçtiğimiz şubat ayında *t24.com.tr*'ye (*Taraf* ile ilgili olmayan bir konuda) verdiği röportajda söylediği kimi önemli sözler, bu sorulara bir cevap olarak da okunabilir:

"Mesele şu: Ben Türkiye'de birtakım şeylerin değişmesini istiyorum ve bunu sağlamamın yolu, Türkiye'deki muhafazakârların da bunu anlamaları ve hükümetin de bunu duymasından geçiyor. / Peki, hükümet beni nasıl duyar? Ben hükümete, kaba saba ideolojik itiraz edersem, duyulmam.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ali Kemal Bey'in sonu

Serdar Kaya 04.11.2012

 Ali Kemal Bey'in sonu Bundan tam 90 yıl önce, 5 Kasım 1922 Pazar sabahı, Ankara Hükümeti, İstanbul polisine bir telgraf çekti. Konu, gazeteci **Ali Kemal Bey**'di. İki ay önce İzmir'de zafer kazanmış olan Ankara Hükümeti, Milli Mücadele süresince sert eleştirilerine maruz kaldığı köşe yazarı Ali Kemal Bey'i Ankara'ya getirtmek ve "**yargılamak**" istiyordu. Ancak İstanbul hâlen işgal altındaydı. Dolayısıyla, böyle bir "yargılama"nın yapılabilmesi için, Ali Kemal Bey'in gizlice Ankara'ya kaçırılması gerekliydi.

Telgraf üzerine, İstanbul Emniyet Müdür Muavini, dört polisini bu işle görevlendirdi. Polisler, sivil kıyafetlerle Ali Kemal Bey'in (Galatasaray Lisesi'nin arka tarafındaki) evini gözetlemeye başladılar. Ali Kemal Bey, öğle vakti evinden çıktı, tramvaya bindi ve Yeşilçam Sokağı yakınlarında tramvaydan atlayarak bir berber salonuna girdi. Sivil polisler, Ali Kemal Bey'i orada yakaladılar ve Marmara Denizi üzerinden İzmit'e getirdiler. Ancak Ankara

trenine binmelerinden önce Sakallı Nurettin Paşa'nın Ali Kemal Bey'i görmek istemesi, olayların seyrini bir parça değiştirdi.

Sakallı Nurettin Paşa

1. Ordu Komutanı **Sakallı Nurettin Paşa**, Milli Mücadele'nin önde gelen isimleri arasındaydı. 9 eylülde ordusunun başında İzmir'e girmiş ve zaferin ardından şehrin gayrimüslim mahallelerinin yakılması işini bizzat yönetmişti. Paşa, İzmir Rum Ortodoks Kilisesi Metropoliti **Hrisostomos** ile de kişisel olarak ilgilenmişti.

Hrisostomos'un suçu, Yunan işgalini desteklemektir. Ancak konunun kişisel bir yönü de vardı. Şöyle ki, Paşa ile Hrisostomos, 1919 başlarında bir tören vesilesiyle karşılaştıklarında, Hrisostomos, (İttihatçıların 1914'ten beri Ege ve Karadeniz'de sürdürmekte oldukları Rum katliamlarını nazara vererek) Paşa'ya **ellerinden Yunan kanı damladığını** söylemiş ve bu gerekçeyle onun elini sıkmayı reddetmişti.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Milli Mücadele döneminde Ali Kemal Bey

Serdar Kaya 11.11.2012

Ali Kemal Bey'in hayatını incelediğimizde, çok sayıda farklı (ama birbirleriyle ilişkili) kimlikle karşımıza çıktığını görüyoruz. **Şair, üniversite hocası, dergi yayıncısı, gazete yayıncısı, köşe yazarı, eğitim bakanı, içişleri bakanı** gibi kimlikler, bunlar arasında ilk akla gelenler. Ne var ki, **Ali Kemal Bey** günümüzde bu gerçek kimlikleriyle değil, **Cumhuriyet'in üzerine yapıştığı "hain" kimliğiyle tanınıyor.**

Bir Osmanlı liberali

Ali Kemal Bey, pek çok muasırının aksine, İttihatçı değildir. Hatta, **İttihatçılığın kardeşi kardeşten ayıran bir "veba"** olduğunu söyleyebilecek kadar İttihatçılıktan uzaktır.

I. Dünya Savaşı'nın ardından Türk milliyetçileri Anadolu'nun farklı yerlerinde yeniden örgütlenmeye başladıklarında, **İttihatçılığa şüpheyle bakan herkes gibi o da bu oluşuma mesafe alır.** O ve onun gibi düşünenler, Milli Mücadele'yi İttihatçıların yeni bir macerası olarak görmekte ve bu maceranın sonunda Osmanlı'nın Sevr'den daha ağır şartlar altına girmesinden korkmaktadırlar. Bu nedenle, Ali Kemal Bey, içişleri bakanı olduğu dönemde, bütün valilere, ilgili örgütlenmelerin ve eylemlerinin bastırılması emrini verir. O, bu emri verirken, bir yandan da İngilizlerle görüşmeler yapmakta ve Yunanların İzmir dışına çıkmamalarını temin etmeye çalışmaktadır.

Yunanlar İzmir dışına çıkarak Batı Anadolu'da ilerlemeye başladıklarında ise, Ali Kemal Bey **Milli Mücadele'nin başarılı olabileceğine ihtimal vermez.** Bakanlıktan istifa etmesinin ardından, bu yöndeki düşüncelerini köşe yazılarında ifade eder.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ali Kemal Bey'in sözde suçları

Serdar Kaya 18.11.2012

Demokrasiler, yapıları gereği, farklılıkları doğal kabul etme eğilimindedir. Hatta, demokrasilerde siyasetin kendisi de zaten *farklı tercih ya da talepler arasında bir uzlaşma çabasına* karşılık gelir. Bir başka deyişle, demokrasilerde, **ortada bir farklılık yoksa zaten siyaset de yoktur.**

Totaliter rejimler ise, tek bir siyasi anlayışı merkeze alır ve idealize ederler. Bu ideal, hem devlet hem de vatandaşlar için "en iyi olan"ı temsil eder. Herkesten, hayatını ve düşüncelerini ilgili ideal doğrultusunda şekillendirmesi beklenir. Bu idealden "sapma" gösteren insanların, ülkelerine cephe aldığı düşünülür. Dolayısıyla, **demokrasilerin muhalifleri, totaliter rejimlerin ise hainleri vardır.**

Ali Kemal Bey bir muhalifti. Onu bugün dahi hain addetmek, aslında bir türlü demokrat olamamanın bir ifadesi.

Bazı sorular

Ali Kemal Bey, İttihatçıların önceki maceraları gibi, Milli Mücadele'nin de hezimetle neticeleneceğinden korkuyor ve Ankara'daki örgütlenmeye şüpheyle bakıyordu. O dönemde onun gibi düşünen ve benzeri endişeleri taşıyan çok sayıda insan vardı.

Bu noktada sorulması gereken ilk soru şu: **Milli Mücadele'nin nasıl sonuçlanacağı baştan bilinemeyeceğine göre, 1919 yılında herkesin Milli Mücadele konusunda aynı tavrı sergilemesi mümkün müydü?** Böyle bir şey mümkün olmadığına göre, herşey olup bittikten ve netice belli olduktan sonra, öngörüsü isabetli olmayan insanları **(1)** hain ilan etmek, **(2)** ülkeden kaçmak zorunda bırakmak, **(3)** kaç(a)mayanları vatandaşlıktan çıkarıp sınırdışı etmek, **(4)** Lozan'ın koyduğu 150 sınırı nedeniyle sınırdışı edilemeyenlere ise hayatı zehir etmek, nasıl bir siyasi tavra karşılık gelir? Muhaliflere böyle şeylerin yapılması nasıl siyasi rejimlerde görülür?

Kaldı ki, benzeri bir durum bugün dahi yaşansa, alınacak doğru tavrın *diplomasiyi reddetmek ve ortaya çıkan direnişi desteklemek* olacağı baştan iddia edilemez.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ali Kemal Bey ve ahlak yoksunu siyasi kültürümüz

Serdar Kaya 25.11.2012

Ali Kemal Bey, 6 Kasım 1922 tarihinde İzmit'in Saray Kapısı önünde linç edildi. Cinayetin azmettiricisi 1. Ordu Komutanı Nureddin Paşa, linçin sona ermesinin ardından yeniden sahneye çıktı ve bir darağacı kurulmasını emretti. Emir yerine getirildi ve darağacı (yine o muhitteki) tren istasyonunun hemen yanındaki köprünün üzerine yerleştirildi. Ali Kemal Bey'in ölü bedeni bu darağacına asıldı, bir çarşafa sarıldı ve üzerine **"Hain-i din ü vatan Artin Kemal"** yazılı bir levha asıldı. Bu mizansen, Lozan görüşmelerine katılmak üzere Ankara'dan trenle yola çıkmış bulunan ve o günün akşamında İzmit'te mola verecek olan heyet için hazırlanmıştı.

Ziyafet öncesinde ceset şovu

Lozan heyetinin seyahat ettiği Ankara treninde bulunanlardan biri de, (Ali Kemal Bey ile şahsi ahbablığı da bulunan) Yahya Kemal'dir. **Yahya Kemal (Beyatlı)**, yıllar sonra yayımlanan **Siyasî ve Edebî Portreler** adlı kitabında, o gün heyet üyelerinin İzmit istasyonunda trenden indikten sonra yaşadıklarını aktarır:

Nureddin Paşa, İsmet Paşa ve diğer heyet üyelerini karşılamak üzere şık bir kıyafetle istasyona gelmiştir. Etrafındakiler ise, **“Artin Kemal tepelendi!”** diye bağırmaktadırlar. Nureddin Paşa, heyet üyelerini önce Ali Kemal Bey'in cesedini görmeye, ardından da belediyede verilecek olan ziyafete davet eder. Yahya Kemal, darağacının yanına geldiklerinde karşılaştıkları manzarayı şöyle tasvir eder: *“Cesedin çehresi bir mengene ortasında gibi sıkışmış, birdenbire tanınmaz bir şekildedir; sol ayağındaki çorap yeni çekilmiş olduğu için, ayak bembeyazdı, bir tarafından biraz kan sızıyordu. Cesedin epey müddet tozda süründüğü anlaşılıyordu.”*

İtham ve şiddet

Bu yaşananlar (ve benzeri diğer hadiseler), 1920'lerde, **(1)** düşüncelerinden hoşlanılmayan bir insanın kolaylıkla “hain” ilan edilebildiği, **(2)** hain ilan edilen bir insanın linç edilmesinin çok zor olmadığı, **(3)** tepkilerin cinayetle durulmadığı, öldürülen kişinin cansız bedenine dahi şiddet uygulanabildiği, **(4)** hayatını kaybeden (ve dolayısıyla artık konuşamayacak ve kendisini savunamayacak olan) bir insanın ölü bedeninin dahi yaftalanıp tahkir ve teşhir edilebildiği yönünde bir dizi nahoş ima içeriyor.

Peki, 1920'lerden bugüne ne değişti? İnsanların, muhaliflerini *ikna* değil *itham* etmeye odaklandıkları siyasi kültür hâlâ güçlü mü?

Gazeteci **Orhan Karaveli**'nin 2009 yılında yayımlanan (ve Ali Kemal Bey hakkındaki sayılı çalışmalardan biri olan) **Ali Kemal: Belki de Bir Günah Keçisi...** adlı kitabı bu konuda bir fikir verebilecek bir içeriğe sahip. Kitap, Ali Kemal Bey'i anlama adına dikkate değer bir çaba sarf ediyor. Kitabın arka kapağında, Mustafa Kemal'in **“Kuva-yı Milliye'ye inanmayanlar da inananlar kadar haklı idiler”** şeklindeki sözüne yer verilmesi, konunun birden fazla yönü olduğunun yazarca takdir edildiğinin bir göstergesi gibi.

Ancak, kitabın içeriğine baktığımızda, yazarın, bir Osmanlı liberali olan Ali Kemal Bey'i (muhtemelen hakkında daha fazla şey öğrenme imkânı bulduğu için) ölçülü bir üslupla değerlendirirken, günümüzün “liberal” olarak nitelendirilen yazarları hakkında İttihatçı lisan ile konuştuğuna şahit oluyoruz. Örneğin, yazar, şapka devrimini eleştirenlerin, **“kökü kurutulamamış Nurettin Paşa 'mukallitleri'”** olduklarını iddia ediyor, Türkiye'nin **“iç düşman”**larından söz ediyor, onları **“sözde gazeteciler”, “mütareke basınına rahmet okutan sözde aydınlar”, “kukla yazarlar”, “satılık kalemler”** ve **“medya satılmışları”** gibi ifadelerle anıyor ve “gerçek ‘vatan hainleri’[ni] belki de onların arasında” aramak gerektiğini söylüyor.

Belli ki, Türkiye'nin siyasi kültüründe 1920'lerden bu yana çok şey değişmiş değil. Aynı fikirde olmadığımız insanları **ihanet içerisinde** ya da **ikbal beklentisinde** olmakla suçlamak ya da bu kimselerin hâlâ **“kökleri kurutulamadığı”** için hayıflanmak, **asgari seviyede bir ahlakın** dahi siyasi kültürümüzden uzak olduğu anlamına geliyor.

Sonsöz

“Asgari haysiyete sahip biri için, sözünün ardında gizli gündem yahut kişisel çıkar aramak hakaretlerin en

ağırdır. Namussuzlukla itham etmektir. / Popüler olmayan birtakım fikirleri cesaretle ortaya koyan birine özel çıkar atfetmek terbiyesizliğin uç noktasıdır.” (Sevan Nişanyan)

taraf@serdarkaya.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Korku Cumhuriyeti’nin ilk ayak sesleri

Serdar Kaya 02.12.2012

Yahya Kemal Beyatlı, Ali Kemal Bey’i **“döneminin en kudretli yazarı”** olarak nitelendirir. Köşe yazılarının yayımlandığı *Peyam-ı Sabah* ise, (muhtemelen sevenleri kadar sevmeyenlerinin de ilgi göstermesi nedeniyle) döneminin en çok okunan gazetesidir. Yine Beyatlı’ya göre, Ali Kemal Bey’in yazılarını hayranlıkla okuyanlar İstanbul’un elit kesiminden insanlardır. Ali Kemal Bey’i zaman zaman gazetede ki odasında ziyaret eden ve kendisine hürmet gösteren bu kimseler, onu **“asrının eşsizi”** (*feridü’l-asr*) addederler.

Beyatlı, Ali Kemal Bey’in Türkçeye hâkimiyetinden de takdirle söz eder. Ali Kemal Bey’in, **Hüseyin Cahit (Yalçın), Namık Kemal, Cevdet Paşa ve Ziya Paşa’nın** bile Türkçe yanlışlarını tesbit edecek çapta bir Türkçe bilgisine sahip olduğunu belirtir ve **Süleyman Nazif’in** onun bu yönüne atıfla, **“Bu adam bir dâhidir”** dediğini nakleder. Beyatlı’nın bu çerçevede verdiği bir diğer önemli bilgi ise, Ali Kemal Bey’in ömrünün son yıllarında bir **Türkçe lügati** yazmakta olduğudur. Türkçe kelimeleri tarihî metinlerden örneklerle ele alan ilgili lügat çalışması, Ali Kemal Bey’in linç edilmesiyle yarım kalmıştır. Ancak, Beyatlı, bu eserin tamamlanan kısmının dahi yayımlanması durumunda Ali Kemal Bey’in Türkçedeki kudretinin belli olacağını söyler.

İstanbul, 6 Kasım 1922

Ankara Hükümeti’nin bu profilde bir insanı kaçırmayı, doğal olarak İstanbul’da büyük bir infiale neden olur.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Muhteşem Yüzyıl

Serdar Kaya 09.12.2012

Tarihteki herhangi bir dönemi ele alan hiçbir film ya da dizinin, **muteber kaynaklara dayanmak** suretiyle gerçeği bire bir yansıtabilmesi mümkün değildir. Her şeyden önce, hiçbir tarihî dönem hakkında her şeyi biliyor değiliz. Bildiğimizi düşündüklerimiz ise, çoğu zaman farklı şekillerde yorumlanmaya müsait. Bu da, aynı dönemi ya da olayları farklı şekillerde sunan eserleri mümkün ve doğal kılıyor. Dolayısıyla, tarihî bir dönemi ele alan herhangi bir yapıyı izlemeden önce, ilgili çalışmanın bir noktadan sonra yorumlar ihtiva etmesinin kaçınılmaz olacağını baştan bilmek gerekli.

Konunun bir diğeryönü ise, sahnelenen her metnin ciddi ölçüde dramatizasyon içermek durumunda olması. Sahne sanatlarının niteliğı ile ilgili olan bu durum, hakkında detaylı bilgi sahibi olunan olayları dahi belgesellere özgü bir formatta aktarmayı imkânsız kılar. Gerçeklik iddiasında olan filmlerin bile gerçekleri bire bir yansıttıklarını değil, yaşanmış olaylara “dayandıklarını” (*based*) ya da yaşanmış olaylardan “mülhem” (*inspired*) olduklarını belirtmekle yetiniyor olmalarının nedeni de bu.

Bir dizi

Bu gibi eserlerin yanı sıra, bir de **tarihî gerçeklere sadık kalmak** gibi bir kaygıya baştan sahip olmayan ve öncelikli amacı seyirciyi eğlendirmek olan popüler yapımlar var. **Muhteşem Yüzyıl** adlı dizi de böyle bir popüler yapımdır. Gerçi her popüler yapımdır, zorunlu olarak gerçeklerle gevşek bir bağa sahip olmak zorunda değildir. Ancak *Muhteşem Yüzyıl*, (muhtemelen biraz da başına bir iş almamak için) gerçek olaylara dayanmadığını açıkça belirtiyor.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Soykırımla karşılaşma: Kanada örneğı

Serdar Kaya 16.12.2012

Kanada’nın en muteber siyaset bilimi dergisi *Canadian Journal of Political Science*’ın (CJPS) Haziran 2012 sayısında yayımlanan bir makale, Kanada’nın Kuzey Amerika yerlilerine karşı **kültürel soykırım** suçu işleyip işlemediğini sorguluyordu. Soykırım sorgulamasına konu olan uygulama, Kanada’nın 1880’lerde yerli çocuklar için tesis ettiği **yatılı okul sistemi**di.

Özellikle 1946’ya kadar aktif olan sözkonusu okullar, beş ila 16 yaş arasındaki bütün yerli çocuklara **zorunlu eğitim** hizmeti veriyordu. Okulların devlet-kilise işbirliğiyle yönetilmesi, yerlilerin yaşadıkları rezervasyonların dışında bulunması ve bütün öğrencilerin yatılı olması gibi nedenler ise, yerli halkların zaman içinde beyaz kimliğe asimile olması sonucunu doğuruyordu. Ancak bu asimilasyon, sistemin yapısının bir yan ürünü değildi. Aksine, devlet, okul sistemini, yerlileri beyaz kimliğe asimile edecek şekilde tasarlamıştı. Bu amaç gizlenmiyor, hatta (o dönemde böyle şeyler normal görüldüğünden) açıkça ifade ediliyordu.

Yerli aileler, okulların asimilatif yapısından elbette rahatsızlardı. Ancak **beyaz adamın kanunları** karşısında tamamen aciz durumdaydılar. Çocukları okul çağına geldiğinde bu **devlet okullarına** gidiyor, **kendi dillerini konuşmalarının yasak olduğu bu ortamda** yıllarca eğitildikten sonra kültürlerinden uzaklaşıyor, neticede eski kuşaklar ile yeniler arasında uçurumlar ortaya çıkıyor, ve bu durum yerli halkları parçalıyor, travmatize ediyordu. Dahası, ilgili okullarda yerli lisanlarda konuşan öğrenciler cezalandırılıyor, **yerli kültür aşağılanıyor** ve çocuklar zaman zaman **fiziksel şiddete** ve hatta **cinsel tacize** maruz kalabiliyorlardı.

Bu uygulamaların hepsi zaman içinde sona erdi. Kanada bugün itibarıyla (Avustralya ile birlikte) dünyanın çokkültürlülüğü en fazla benimseyen ve yerli kültürleri hem maddi hem de manevi anlamda en fazla destekleyen ülkesi durumunda. Ülkenin milli sembollerinde ve kamusal alanında artık yerli geleneğe ait kültürel öğelere de yer veriliyor.

Özür ve af

Bu çokkültürlü yapı oluşurken, geçmişteki yanlışların sorumluları, mağdur ettikleri insanlardan özür dilemeyi ve artık geri döndürülemeyecek olan yanlışlarını kısmen de olsa telafi etmeye çalışmayı da unutmadılar. İlk olarak, okulların idaresinde rol alan bütün kiliseler, 1986 yılından itibaren birer birer yerli halklardan **özür** dilemeye başladılar. 1998 yılında, Kanada devleti bir **Barış Bildirgesi** yayınladı ve mağdur ettiği yerlilerden **özür** diledi. Devlet, buna ek olarak bir de mağdurların sorunları ile ilgilenecek bir vakıf kurdu ve bu vakfa 350 milyon dolarlık bir fon aktardı. 2005 yılında, onbinlerce mağdurun sorunlarını çözmek üzere harcanacak olan 1,9 milyar dolarlık bir **tazminat** paketi onaylandı. Hükümet üyeleri, ilgili paket vesilesiyle, okullarda yerli öğrencilerin yıllarca maruz kaldıkları uygulamaların ülkenin tarihindeki en ırkçı ve utanç verici hadise olduğunu söylediler. 2008 yılının haziran ayında, ilgili okullarda **takriben 100 yıl boyunca** işlenen suçların araştırılması için bir **barış komisyonu** kuruldu. Halen çalışmalarına devam eden bu komisyonun kurulmasından bir hafta sonra, Kanada başbakanı mecliste yerli halklardan resmî olarak **özür** ve **af** diledi.

Peki, ilgili uygulamalar bir kültürel soykırıma karşılık gelir mi? *CJPS*'te yayımlanan makale, yerli çocukların maruz kaldığı kitlesel asimilasyonun yerli kültürleri topyekûn zedelediğini ve hatta bazı kültürleri tamamen ortadan kaldırdığını belirtiyor. Makalenin yazarları, okullardaki uygulamaların, takriben aynı yıllarda Avustralya'da yaşanan ve bugün bir soykırım olarak görülen (yerlilerden beyazlara yapılan) **çocuk transferleri** ile aynı sonuçları doğurduğunu da iddia ediyor ve bu soruya "Evet" yanıtını veriyorlar.

Sonsöz

Soykırım kavramı 1940'larda ortaya çıktı. 1970'lere gelindiğinde Türkiye 1915'i çoktan unutmuş, soykırım kavramını ise hâlâ öğrenmemişti. Bu, **dünyayı geriden takip etmekle** ilgili bir durumdu ve bunun bir bedeli vardı.

Son dönemde bu konularda çok fazla mesafe alınmış olsa da, Türkiye bugün hâlâ dünyanın çok gerisinde. **Kürtçe eğitime** gösterilen direnç, bunun bir göstergesi. Ve tabii bunun da bir bedeli olacak...

(Önümüzdeki pazar: Türkiye örneği.)

taraf@serdarkaya.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Soykırımla karşılaşma: Türkiye örneği

Serdar Kaya 23.12.2012

1915 yılında, İttihatçılar Anadolu'da yaşayan Ermenilerin büyük bir kısmını tehcir ve imha ettiler. Bu süreçte, **binlerce** yıldır Anadolu'da yaşamakta olan bir halk yurdundan sürüldü ve büyük ölçüde ortadan kaldırıldı. Anadolu Müslümanları, bu binlerce yılın (takriben) son 1000 yılında Ermenilerle (*birlikte* olmasa da) *yan yana* yaşamışlardı. Ancak buna rağmen, onları unutmaları zor olmadı. Ermeniler, yok edilen (ya da değişip başka bir hâl alan) köyleri, kiliseleri ve ticarethaneleri ile birlikte hafızalardan silinip gittiler.

Ermenilerin yeniden Türklerin gündemine girmesi, 1973'ten itibaren bazı Ermenilerin dünyanın çeşitli yerlerinde görev yapan Türk diplomatlara suikastlar düzenlemeye başlamalarıyla birlikte oldu.

Sonrasında da, giderek artan soykırımın tanınması talepleri, Türkleri Ermenilerle olan geçmişlerini *hatırlamaya* itti. Ancak buna tam olarak hatırlamak da denemezdi. Zira Ermeni kimliği Türkler için artık sadece siyasi bir anlam ifade ediyor ve ilgili siyaset, sadece düşmanlık hisleriyle şekilleniyordu. 1915 ve öncesine dair olumlu ve olumsuz anılar çoktan unutulmuştu.

Ermeniler

Soykırım kavramı, II. Dünya Savaşı yıllarında ortaya çıktı ve 1948'de uluslararası hukukun bir parçası oldu. Türkiye, 1950 yılında ilgili Birleşmiş Milletler sözleşmesini imzalayarak soykırım konusunda yapılan bu düzenlemeleri tanıdı. Ancak, **soykırım kavramının ne mana ifade ettiği Türkiye'de uzun yıllar boyunca merak bile edilmedi.**

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Türklük, Kürtlük, seyyidlik

Serdar Kaya 30.12.2012

Ecdat dendiğinde herkes kendince bir şeyler hayal eder. Ancak her hayal gibi bu hayallerin de çoğunun gerçeklikle ilişkileri gayet gevşektir. Zira, insan, dedelerini, hatta dedelerinin de dedelerini (gıyaben de olsa) bilebilir, tanıyabilir. Ama bir noktadan sonra ipin ucu kaçar.

Soyağaçları

İnsan, bir anne ve bir babadan doğar. Bir nesil öncesine gidildiğinde ise, atalarının sayısı dörde çıkar. Bu şekilde, her önceki nesilde bu rakam ikiye katlanır ve 8, 16, 32, 64 şeklinde artar. Peki, (sözelimi) 500 sene öncesine gidecek olsak, insanın ata sayısı kaç çıkar?

Her 25 yılda yeni bir neslin ortaya çıktığını düşünülebiliriz. Bu durumda, 500 senede takriben 20 nesil değişecek demektir. Bunun anlamı, bugün yaşayan her insanın 500 sene önce yaşamış olan 2 üzeri 20 tane, yani **bir milyondan fazla** atası olduğudur. Gerçi bu rakam üzerinde bir parça düzeltme yapılması gerekir. Zira, her soyağacı, geçmişe gidildikçe genişler ve ağaç genişlediği ölçüde, birbirine yakın ve uzak olan çeşitli dallar arasında kimi birleşmeler görülür. Ancak her durumda soyağaçlarıyla ilgili gerçekler değişmez:

Soyağaçları, kendisi ile geçmişteki ataları arasındaki çok ama çok sayıdaki damardan sadece birini gösterir. Bir insanın elinde hem anne hem de baba tarafına ait müstakil iki soyağacı bulunsa dahi, önceki nesillere gidildiğinde ihtiyaç duyulan soyağacı sayısı hemen dörde, sekize çıkacak, daha da öncesine bakıldığında ise herşey hepten meçhul hâle gelecektir.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Arnavut + Gürcü = Türk

Serdar Kaya 06.01.2013

Bütün ulusal kimlikler, gerçeklerden ziyade kurgulara dayanır. Türk kimliği ise, ziyadesiyle öyledir. Zira, gerçeklere baktığımızda, **(1)** Orta Asya tarihinde *Türk* kelimesinin etnik değil, jenerik bir mana ifade ettiği, **(2)** Oğuzlar'ın Orta Asya'dan Malazgirt'e gelene kadar zaten melezleşmiş oldukları, **(3)** Malazgirt'e gelenlerin o gün itibarıyla Anadolu nüfusunun (takriben) sadece yüzde 10'unu oluşturdukları, **(4)** toplumların lisanlarının değişimine tarihte sıklıkla rastlandığı ve dolayısıyla, bir toplumun lisanından hareketle etnik aidiyeti hakkında bir hüküm verilemeyeceği gibi bir dizi gerçekle karşılaşırız. (Bu konulardaki detaylar için bkz. 26 Şubat 2012 tarihinde *Taraf*'ta yayımlanan **"Biz Türk değildik, sonradan olduk"** başlıklı yazım.)

Türklüğün genel kabule dayanan (ya da hayal edilen) bir kimlik olduğuna işaret eden gerçekler bunlarla da sınırlı değil. Bugün Türkiye olarak bildiğimiz toplumun, ana hatlarıyla, **1913** ila **1918** yılları arasında (yani Cumhuriyet'ten de önce) İttihatçılar tarafından şekillendirildiğini söylemek mümkün. Şöyle ki, 1913'te bir darbeye işbaşına gelen İttihatçılar, imparatorluğun kaybedilmiş topraklarından Anadolu'ya doğru akan büyük göç dalgalarını da yönetmek durumunda oldular. Gelen göçmenler Müslüman'dı, ancak farklı etnik kimlikler taşıyorlardı. Sayıları toplamda iki milyonu bulan ve önemli bir kısmı Türkçe dahi bilmeyen bu grupların Türklüğe asimile edilmeleri, İttihatçılara göre, Anadolu'nun bir Türk yurdu hâline getirilebilmesi için şarttı.

[Yazının devamını okumak için tıklayın.](#)

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Freedom House raporu (ve irrasyonel tepkiler)

Serdar Kaya 20.01.2013

ABD merkezli araştırma kuruluşu **Freedom House**, ***Dünya'da Özgürlük (Freedom in the World)*** başlıklı raporlarının sonuncusunu bu hafta yayınladı. 1972'den beri her yıl düzenli olarak hazırlanan bu raporların özelliği, dünya üzerindeki her ülkeyi **"Sivil Özgürlükler"** ve **"Siyasi Haklar"** başlıklı iki kategoride analiz ederek her ülke için 1 (özgür) ila 7 (özgür değil) arasında bir puan tesbit etmeleri. Bu iki puan, ülkelerin demokrasi seviyeleri konusunda dünyada referans alınan başlıca göstergeler arasında olduğundan, çok sayıda araştırmacı ve politikacı ilgili puanlardaki değişimleri yakından takip ediyor.

Bu yılki raporda yer alan dikkat çekici değişimlerden biri, Türkiye'nin **Sivil Özgürlükler** puanının 3'ten 4'e düşmüş olması. Rapor, bu düşüşü, **Recep Tayyip Erdoğan**'ın iktidardaki ilk yıllarında özgürlükler adına önemli adımlar atmış olmasına rağmen, AKP'nin son dönemde **"yüzlerce gazeteciyi, akademisyeni, muhalefet partilerinden yöneticileri ve subayı, devlete ve Kürt kurumlara karşı gerçekleştirildiği iddia edilen komplolara yönelik bir dizi adli soruşturma çerçevesinde hapse atmış"** olmasıyla açıklıyor ve Türkiye'nin **"parmaklıklar arkasında bulunan gazeteci sayısında dünya lideri"** hâline geldiğini vurguluyor. Türkiye'deki **"demokrasi savunucuları"**nın **"basın özgürlüğünün ve hukukun üstünlüğünün durumu konusunda derin kaygı"** duymakta oldukları da, raporda yer alan ifadeler arasında.

Türkiye'yi biraz olsun yakından takip edenler, yukarıdaki ifadelerin epey problemli olduğunu herhalde takdir ederler. Her şeyden önce, rapor, yüzlerce kişinin hapisteye olduğunu söylüyor, ancak, bahsi geçen dört meslek grubunun her birinden yüzlerce insanın mı hapse atıldığını, yoksa bu rakam ile toplam tutuklu sayısının mı kastedildiğini metinden anlayabilmek mümkün değil. (İlgili cümlelerin muğlâklığı, benim çevirimden değil metnin orijinalinden kaynaklanıyor.) Tutuklu bulunan kimselerin "devlete ve Kürt kurumlara karşı" komplolarda

yer aldıkları iddiasıyla yargılandıkları şeklindeki ifade de izaha muhtaç. Kaygılı oldukları belirtilen “demokrasi savunucuları”nın, ülkedeki demokratların tamamını temsil ettikleri yönündeki ima da eleştirilmeye müsait.

Özetle, **AKP yöneticileri, Avrupa Komisyonu’nun yayınladığı 2012 İlerleme Raporu’nun ardından çöpe atmak isteyebilecekleri yeni bir raporla karşı karşıyalar**. Hatta, hükümet, rapora yönelik eleştirilerini (çoklarının yaptığı gibi) Freedom House’un bir araştırma kurumu olarak “bağımsızlığı”nı sorgulayarak genişletebilir de.

Ne var ki, siyasi geleneğimize pek de yabancı olmayan bu tepki tarzı, eleştirilere bir cevap sunmaktan (ve dolayısıyla da ikna edici olmaktan) uzak. Zira Freedom House raporundaki ifadelerin biraz çalakalem yazılmış gibi duruyor olması, Türkiye’de özgürlükler konusunda sorunlar olmadığı (ya da bu ifadelerin raporda yer almamış olması durumunda genel resmin değişeceği) anlamına gelmiyor. Kaldı ki, (özellikle siyasetbilimcilerin kullandıkları) **Polity verileri** ya da **The Economist** bünyesindeki **Economist Intelligence Unit** tarafından hazırlanan **Demokrasi Endeksi** gibi benzeri muteber çalışmaların Türkiye adına vardıkları sonuçlar da çok farklı değil.

Çok sayıdaki objektif indikatörü dikkate alarak hazırlanan bu gibi sistemli çalışmaları eleştirmek elbette mümkün. Ancak bunu yapmak **zannedildiği kadar kolay değil**. İlgili çalışmaların Türkiye konusunda vardıkları sonuçların hatalı olduğunu göstermek ise **hepten zor**. Bütün bunları Türkiye’de alışlagelinen şekilde yapmak ise, tek kelimeyle **imkânsız**.

Her şeyden önce, bir çalışmanın *inandırıcı olmadığı* ya da *siyasi bir kasıtle hazırlandığı* yönündeki sözler, geçerli bir eleştiriye karşılık gelmiyor. Çünkü, bu eleştiriler *argüman* değil, *iddia* içeriyor. Dahası, bu iddiaların doğru olduklarını dahi varsaysak, durum değişmiyor. Zira, **bir şeyin yanlış olduğunu söylemek tek başına çok anlamlı değil. Asıl yapılması gereken, sözü edilen şeyin NEDEN yanlış olduğunu objektif verilerle GÖSTERMEK**. Ama Türkiye’de buna ne yazık ki pek rastlamıyoruz.

Kızıp bir şeyleri çöpe atmak (en azından bugün itibarıyla) sanki biraz daha bize göre. Ama bu şekilde davranınca, kimi yanlışlarla birlikte pek çok önemli doğru da çöpe gidiyor.

taraf@serdarkaya.com

twitter.com/derinsular

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Toktamış Ateş ve çelişkileri(miz)

Serdar Kaya 27.01.2013

Toktamış Ateş, ölümünün ardından, en çok mülayim üslubu ile anıldı ve takdir edildi. Türkiye siyasetinin kavgacı ortamına rağmen üslubu konusunda hep özenli olan Ateş, bu takdiri büyük ölçüde hak ediyordu. Ancak, pek çok yorumcu, ilgili üslubu Ateş’in demokratlığının bir göstergesi olarak da sundu. Bu yaklaşım, bir sözün ifade bulduğu **üslup** ile içerdiği **mana** arasındaki önemli farkı gözardı ediyordu. Hâlbuki manası demokrasinin en temel ilkelerine aykırı olan sözleri dahi nezaketle söylemek mümkündür. İlgili üslup, o sözleri ya da sahibini demokrasi yanlısı kılmaz.

Eşitlik

Sağlığında Toktamış Ateş'in de defalarca belirttiği gibi, demokrasi bir uzlaşi rejimidir. Demokrasilerde, insanlar, birarada yaşamanın kurallarını birlikte oluştururlar. Demokrasileri teokrasilerden ve diğer otoriter rejimlerden ayıran temel özellik de zaten budur. Demokrasilerde, kurallar, yukarıdakiler tarafından aşağıdakilere dikte edilmez. **İstisnasız herkes, aşağıdadır ve eşittir.** Kimi insanların dışlanmalarına, ezilmelerine ya da ayrımcılığa uğramalarına karşı (demokrasi adına) dile getirilen **her türlü** itirazın çıkış noktası, bu prensiptir.

Kemalistlerin bu prensiple araları hiçbir zaman iyi olmadı. Peki, Toktamış Ateş daha mı farklıydı?

Ateş'in diğer Kemalistlerle arasında önemli farklar bulunmadığını söylemek insafsızlık olur. Ancak, kendisinin pek çok konuda klasik Kemalist bakışın içinden konuşmadığını söylemek de mümkün değil. Örneğin, Ateş, *Bugün* gazetesindeki 5 Şubat 2008 tarihli yazısında, dersine giren başörtülü öğrencilerden rahatsız olmasa da, bu durumdan hoşlanmadığını belirtmiş ve hem *Türk Devrim Tarihi* dersi verip hem de başörtülü bir öğrenciye ders anlatmanın bir çelişki olduğunu söylemişti. Aynı gazetede 3 Mayıs 2008 tarihli yazısı ise daha da vahimdi. Zira Ateş, bu yazısında, Fatih'teki evinin etrafındaki çarşıfların sayısının artmasını **"türeme"** kelimesiyle ifade etmiş ve **"Daha çok Çarşamba ve Draman taraflarında görülen bu hanımlar, şimdi Fevzi Paşa Caddesi'nin, sağ tarafındaki sokaklara dadandılar"** gibi bir cümle kullanmıştı.

"Türeme" kelimesinin Türkçede ekseriyetle hayvanlar için kullanıldığı malum. **"Dadanma"** kelimesi ise, (özellikle yukarıdaki cümledeki hâliyle) hadlerini aşarak ait olmadıkları bir alana tecavüz eden insanları akla getiriyor. Her iki ifade de, yukarıdan aşağıya bakan (ve hatta baktıklarını dehümanize eden) bir perspektifin dışavurumu.

Ateş'in yazılarında benzeri başka örneklerle rastlamak da zor değil. Ama *eşitlikten söz etmek* ile *eşitliği bir değer olarak içselleştirmek* arasında önemli bir fark olduğu herhalde bu kadarından anlaşılabilir. Zira birarada yaşamanın kurallarını hep birlikte oluşturmak durumunda olduğunuz insanlardan **evinizin mutfağında dadanan haşereler**mişçesine söz ederseniz, demokrasi çerçevesinde izah edilebilmek bir yana, her şeyiyle demokrasinin antitezi olan bir tavır sergilemiş olursunuz. Bir kez bunu yaptıktan sonra, sözlerinizi "nezaketle" dile getirmiş olmanız pek bir şeyi değiştirmez.

Sonsöz

Toktamış Ateş, demokrat olmayan bir demokrattı. Şöyle ki, hızla değişmekte olan bir ülkede geçirdiği ahir ömründe, düşüncelerini Kemalizm'den bağımsız olarak yeniden inşa edebilmesi mümkün olmadı. Bu nedenle, demokrasiye dair en temel değerlerle dahi uzlaştıramayacak kimi düşüncelerini ömrünün sonuna dek büyük ölçüde korudu. Ancak, o aynı zamanda kimi fikirdaşlarının bir kaşık suda boğsalar doymayacakları insanlarla el ele tutuşabilen, karşılıklı oturup tartışabilen bir insandı. 90'lı yıllarda **Abdurrahman Dilipak** ile birlikte bir televizyon programı yapması ve bir dizi konferans vermesi, (her ne kadar normal şartlar altında bahis konusu dahi olmaması gerekecek kadar doğal olsa da) Türkiye ve Kemalistler özelinde gayet sıradışıydı. Bu ikinci yönü, Ateş'i Türkiye'nin ilginç renklerinden biri hâline getirdi. Çünkü, düşünceleriyle olmasa da, tavırlarıyla demokrat olmayı başarmıştı.

Kitap Notu:

Toktamış Ateş, bazı yazılarında eski İstanbul'u anlatırdı. Kimi zaman yarım asır öncesine dair ilginç tasvirlerin ve anlatıların yer aldığı bu yazıları bir yayınevi derleyip kitaplaştırırsa, ortaya çok güzel bir çalışma çıkacağını düşünüyorum. Bir devre ışık tutan bu gibi metinler unutulup gitmemeli.

taraf@serdarkaya.com

twitter.com/derinsular

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hız. Muhammed'den sonraki elçiler

Serdar Kaya 03.02.2013

Bernard Lewis, 1993 yılında Oxford University Press tarafından yayımlanan **İslam and the West** adlı önemli kitabının ilk bölümünde, Batıların ve Müslümanların birbirlerini algılayış şekillerinden söz eder. Lewis'e göre, ilgili algıların olumsuz olmasının tek nedeni inanç farklılığı değildir. **İslam ve Hristiyanlığın birbirini konumlandırış şekli** de ayrıca önemlidir.

Şöyle ki, Lewis'e göre, Müslümanlar, Hz. İsa'yı ve mesajının doğruluğunu kabul ettiklerinden, Hristiyanların inançlarına karşı nispeten daha hoşgörülüdürler. Örneğin, Müslümanlar her ne kadar teslis inancına mesafeli olsalar da, bu durum, Hristiyanlığın özünde doğru ve ilahi bir din olduğunu düşündükleri gerçeğini değiştirmez. Ne var ki, bu hoşgörü karşılıklı değildir. Sorun, Hz. Muhammed'in getirdiği mesajın Hristiyan (ya da İbrahimî) geleneğin bir *devamı* olarak sunulmasıdır. Zira, tıpkı Müslümanlar gibi Hristiyanlar da Tanrı'nın kıyamet gününden önce göndereceği son dine mensup olduklarına inandıklarından, kendisini Hristiyanlık ile irtibatlandıran yeni bir din, sadece varlığıyla dahi, *öncül*ünün geçerliliğini hiçe sayacaktır. Örneğin, İsa'nın ikinci kez gelerek insanları yargılayacak olması gibi Hristiyanlık içinde merkezî öneme sahip olan bir inanç, İslami öğreti tarafından geçersiz ilan edilir. Bu gibi nedenlerden ötürü, ilgili Hristiyan perspektiften bakıldığında, İslam'ı, **doğru dini bozucu olan sapkın bir inanç** olarak görmek zor olmaz.

Lewis, Hristiyanların Musevilğe bakışlarına da değinir. Musevilik, Hristiyanlığın *öncül*üdür. Dolayısıyla, tıpkı Müslümanların İslam'ın öncülü olduğuna inandıkları dinlere daha hoşgörüyle baktıkları gibi, Hristiyanlar da Musevilğe karşı nispeten daha ılımlıdır. Örneğin, Musa, İsa'nın öğretisinin temellerini atmıştır. Hristiyan kutsal kitabının, **Tevrat (Eski Ahit)** ve **İncil'den (Yeni Ahit)** oluşuyor olması da bu noktada önemlidir. Buna karşılık, Museviler, dinlerini dinler tarihinin en sonuna yerleştirmedikleri için, Musevilğin ardıllarına karşı aynı derecede tepkili değillerdir. Lewis'in bu tesbitine, Musevilğin nispeten etnik bir anlayışa sahip olması nedeniyle bu gelenek içinde misyonerliğin varolmaması da eklenebilir. (Musevilerin içinde ahiret inancına sahip olan kesimin, cennet ya da cehennem hak etmeyi kişinin ekseriyetle inançlarına değil fiillerine bağlıyor olmaları da bu noktada önemlidir.)

Üç soru

Müslümanlar pek farkında olmasalar da, İslam dininin de *ardılları* var. Lewis, bu noktada spesifik olarak Bahailer ve Ahmedileri zikrediyor ve Müslümanların da bu dinî grupları **doğru dini bozucu olan sapkın**

inançlar olarak gördüklerini belirtiyor. Örnekler arttırılabilir. Ancak sorular değişmiyor:

1. Müslümanlar neden (**Kuran**’daki “**hatem en-nebiyyin**” ifadesine rağmen) İslam dininin de ardılları olduğunun pek farkında değiller? Hristiyanların da, Hristiyanlığın ardılları hakkındaki fikirlerini İncil’den hareketle oluşturuyor oldukları açık değil mi? Acaba Müslümanlar bu konuyu bir parça düşünseler, Hristiyanların İslam’a yönelik algılarının nasıl şekillendiğini artık fark etmeye başlayabilirler mi?

2. İnsanların, varlığın bilinçli bir yaratıcı tarafından yaratılıp yaratılmadığı konusuna kafa yormalarını beklemek anlaşılabilir bir durum. En azından, hâkim İbrahimî kültür, bunu anlaşılır (ve hatta doğal) bulmamızı kolaylaştırıyor. Ancak İbrahimî dinler, buna ek olarak, insanlara, *Tanrı’nın kendilerine tam olarak kimleri elçi olarak gönderip, kimleri göndermediğini ayırtırmak* gibi bir sorumluluk da yüklüyor. İnsanları, sübjektif şartlarda ve korku etkisi altında şekillenmemesi mümkün olmayan böylesine ağır bir karar alma süreci altına sokmanın işlevi (ve hatta belki de etik temeli) nedir? **Bir elçiyi elçi kılan en temel özellik**, (kelimenin tanımı gereği) **kimin elçisi olduğunun aşikâr olması değil midir?** Peki, İbrahimî dinlerde, *elçinin getirdiği mesaj* kadar, *elçiliğinin gerçekliğinin* gönderildiği insanlarca takdir edilip edilmeyeceği konusunun da merkezde olması neden?

3. Bu konularda aslında hiç kimsenin hiçbir şey bilmiyor olması mümkün mü? Gerek kesin inanç sahipleri, gerekse ateistler arasında yaygın olan kendinden emin tavırlar, bilmediğini bilmiyor olmanın bir sonucu olabilir mi?

taraf@serdarkaya.com

twitter.com/derinsular

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hız. Muhammed’den sonraki elçiler (2)

Serdar Kaya 10.02.2013

Musa, kavmini Mısır’dan çıkarırken Kızıldeniz’i ikiye ayırdı ve ardından Tur Dağı’nda Tanrı’dan *10 Emir*’i aldı. **İsa**, ölüleri diriltti; körleri, sağıruları, cüzamlıları iyileştirdi. **Hız. Muhammed**, Ay’ı ikiye böldü, gökyüzüne yükselerek Allah ile görüştü. Ya da, en azından, bu üç tarihî figür etrafında oluşan anlatılar, böyle şeylerin yaşandığını söylüyor...

Bu anlatıların gerçeklikle ilişkileri sorgulanabilir. Ancak, aslında hiçbiri yaşanmamış dahi olsa, ilgili anlatılar önemlerini yitirmez. Zira, bugün itibarıyla dünya nüfusunun takriben yarısına karşılık gelen Hristiyan ve Müslüman toplumların kültürlerinde, bu insanlara atfedilen olağanüstülüklerin derin izleri vardır. Çünkü, onları diğer kanaat önderlerinden ayıran ve mesajlarının ilahi (ve dolayısıyla da tartışılmaz) olduğu konusunda insanları ikna eden, bu gibi olağanüstülüklerdir.

Doğaüstüne atıfta bulunan anlatılar, İbrahimî dinler için özellikle vazgeçilmezdir. Şöyle ki, İbrahimî teolojinin merkezinde, kâinatı bilinçli bir varlığın yarattığı, bu varlığın bazı insanları aracı kılarak diğer insanlarla irtibat kurduğu ve ilgili araçlara tabi olanların ölüm sonrasında büyük mükâfatlar görecekları, olmayanların ise şiddetle cezalandırılacakları yönünde bir dizi inanış yer alır. Tanrı’nın insanlarla bu şekilde iletişim kuruyor olduğu (ya da olabileceği) düşüncesi, elçilik iddiasında bulunan insanlardan bu iddialarını destekleyici kimi

deliller talep etmeyi olağanlaştırır. Zira, **her şeye gücü yeten bir varlık adına konuşmakta olduğunu söyleyen bir insan ile (böyle bir iddiada bulunan ya da bulunmayan) diğerlerini ayırt etmenin başka bir yolu yok gibidir.** Dolayısıyla da, **İbrahimî teoloji, yapısı gereği, insanlar nazarındaki geçerliliğini sürdürebilme adına bu türden mucizelere muhtaçtır.**

Bu noktada, ilgili mucizelerin gerçekten yaşanmamış olmaları durumunda dahi bir şekilde üretilmek zorunda oldukları, aksi takdirde İbrahimî dinlerin zaman içinde anlamlarını önemli ölçüde yitirecekleri de söylenebilir. Bir başka deyişle, İbrahimî dinler, uzun ömürlü olmalarını, (tamamen olmasa da, önemli ölçüde) elçilerin mucizelerinin ya gerçekten yaşanmış olmalarına, ya zaman içinde sözlü kültür içinde ortaya çıkmalarına, ya da ihtiyaç üzerine bir noktada kurgulanmalarına borçludur.

Aynı gelenek, farklı elçiler

Kendisini dinler tarihinin sonuna yerleştiren Hristiyanlık, İsa'nın ikinci kez gelişiyle birlikte nihai yargılamanın gerçekleşeceğini ve dünyanın son bulacağını iddia etmişti. İsa'dan takriben altı asır sonra, kendisini İbrahim-Musa-İsa çizgisinin sonuna yerleştiren yeni bir peygamber zuhur ettiğinde, Hristiyanlar (en azından o dönem itibariyle) farklı bir eskatolojiye sahip olduklarından, bu gelişmeyi bir sapkınlık olarak gördüler. Bu, aslında tarihin tekerrürlerinden biriydi. Zira, Musevilerin de Hristiyanlığı algılayış şekilleri aynı olmuştu. Zamanı geldiğinde, Müslümanlar da, İslam-sonrası elçileri, **doğru dini bozan** kimseler olarak gördüler.

Bu, İbrahimî dinlere özgü olan bir diğer özelliktir. Şöyle ki, İbrahimî gelenekte, bir elçi (ya da Hristiyanlık özelinde, insan-Tanrı), sadece doğaüstü bir güce atıfta bulunmakla kalmaz. Aynı zamanda, kendisini bu güce dair mevcut gelenek ile de irtibatlandırır ve **insanlarca bozulmuş olduğunu iddia ettiği eski dini düzelteren** yeni bir akım ortaya çıkarır. Bunu yaparken, hâkim geleneğe aykırı olan argüman ve uygulamaları ise, (ekseriyetle) eski dinin bozulmuş olması ile açıklar. İsa ile Musevilik arasındaki ilişki böyledir. İslam peygamberi ile İslam'ın öncülü olan iki İbrahimî din arasındaki ilişki de aynıdır.

İslam-sonrası elçiler de aynı tavrı sergilerler. **Bahau'llah**, Allah'ın yeni bir elçisi olma iddiasını, Şii inancının 12 İmam anlayışına getirdiği yeni bir yoruma dayandırır ki bu, (soyut manada) İslam Peygamberinin Hristiyanlığa yeni bir yorum getirmesinden çok farklı değildir. **Mirza Gulâm Ahmed**'in peygamberlik iddiası, mesih olma iddiasıyla iç içe geçen, dolayısıyla yine İslami gelenek içinden anlamlandırılan bir iddiadır. **Reşad Halife**'nin peygamberlik iddiası, Kuran'daki *nebi* ve *rasul* kavramları arasında yapılan bir ayrıştırmaya, yani yine İslam kaynaklı bir gerekçelendirmeye dayanır.

Her üçüne dair anlatılarda da, kimi **işaret ve mucizeler** ön plandadır.

taraf@serdarkaya.com

twitter.com/derinsular

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Müslüman bir peygamberin portresi

Serdar Kaya 17.02.2013

1835 yılında Hindistan'ın kuzeyindeki Kadiyan adlı küçük bir kasabada doğdu. Farklı bir insandı. Gençliğinden itibaren diğer insanların arasına çok fazla karışmaz, inzivaya çekilip ilim ve ibadetle meşgul olmayı tercih ederdi. Mütebessim bir çehresi vardı. **İçinde yaşadığı mistik dünyayı dışavuran gözleri her daim yarı kapalıydı.** Bu hâli insanları etkiliyordu. Giderek daha fazla insanın sempatisini kazandı.

Çok sayıda kitap yazdı. Barışçıl bir öğretisi vardı. İnanç özgürlüğünün bulunduğu bir ortamda şiddete başvurmanın doğru olmadığını iddia ediyor, Hindistan'ın mevcut şartları altında yapılması gereken cihadın İslam'ın güzelliklerini anlatmak ve İslam'a getirilen itirazları cevaplandırmak olduğunu söylüyordu. Bu öğretisi nedeniyle, Hindistan'daki şiddet yanlısı İslami gruplar tarafından Britanya hükümeti hesabına çalışmakla itham edildi. O ise, bir yandan (Hindistan'ın her yerinde yoğun bir şekilde faaliyet gösteren) Hristiyan misyonerlerin, diğer yandan da yerli Hinduların İslam dini hakkındaki argümanlarına cevaplar veren kitaplar yazıyordu.

Hayatını İslam savunusuna adayan bu mütebessim çehreli adam, (Hicri 1300'lü yıllara girilen) 1880'lerde kendisinin **14. asrın müceddidi ve İslam dininin beklenen mehdi ve mesihi** olduğunu söylemeye başladı. 1889 yılından itibaren ise, bu iddiasını açıkça tebliğ ederek takipçilerinden biat almaya başladı. Artık zaman zaman kendisine *nebi* ve *resul* olarak da atıfta bulunuyor ve Allah tarafından kendisine bildirildiğini söylediği kimi açıklamalarda bulunuyordu.

Bu yöndeki sözleri nedeniyle, İslam karşıtları kadar, Müslümanlarla da tartışmalara girmek durumunda kaldı. Zira artık Müslümanlar arasında sevenleri kadar sevmeyenleri de bulunuyordu. Hicri 1311 (1894) senesinin Ramazan ayında yaşanan ilginç bir gelişme, İslami camia içindeki tartışmalı kişiliğine yeni bir boyut kazandırdı. Şöyle ki, ilgili Ramazan ayı içinde, **hem ay hem de güneş tutulması yaşandı.** Böyle bir olay, İslam tarihi boyunca ilk kez yaşanıyordu ve bir hadis-i şerife göre, Mehdi'nin ortaya çıkmasının işaretlerinden biriydi. (İlgili tarihler, NASA resmî sitesinden teyit edilebilir.)

Bu gelişme, takipçileri için onun mehdi ve mesih olduğunun açık bir deliliydi. Tutulmaların ortada mehdilik iddiasında bulunan biri varken cereyan etmiş olması ise, bu delili daha da güçlendiriyordu. Ne var ki, muhalifleri, onun mehdiliğini kabuldense, ilgili hadisi reddetmeyi tercih ettiler.

Dönemin Hristiyan çevrelerini ise, daha çok mesih olduğunu iddia etmesi rahatsız etmişti. ABD'de yaşayan ve kendisini İsa'nın ikinci gelişinin habercisi olan bir din adamı olarak tanıtan **John Alexander Dowie**, bu iddiadan rahatsız olan Hristiyanlar arasındaydı. Müslümanlara yönelik sert eleştirileriyle tanınan Dowie, İsa'nın, geldiğinde Müslümanları yok edeceğini de iddia ediyordu.

Dowie ile bir süre yazıştı. Ardından da, kendisini yalancılıkla itham eden Dowie'ye meydan okurcasına bir teklifte bulundu: Dowie, Müslümanların yok olacağına dair kehanetlerde bulunmaya son verecekti. Ardından, her iki din adamı da, yalancı olanın diğerinden önce ölmesi için dua edecek ve bu şekilde doğruyu söyleyen ortaya çıkacaktı.

Dowie, ondan 12 yaş daha genç olmasına rağmen bu teklifi reddetti. Bunun üzerine, o da (kehanet sırası kendisine gelmişçesine) büyük iddialarda bulundu: Dowie, bu teklifi reddetmiş olsa da, söylediklerinin sonuçlarına katlanacak ve ondan daha önce ve dahası acılar içinde ölecekti. Bu kehanetini açıkladığında, sene 1902 idi.

Dowie, ilk olarak 1905 yılında Meksika'da bir kalp krizi geçirdi. Ardından, halüsinasyonlar görmesine neden olan bir hastalığa yakalandı ve 1907 yılında, 60. yaşını tamamlamak üzereyken, ABD'nin Illinois eyaletinde öldü.

O ise, ertesi yıl Lahor'da öldü. Adı **Mirza Gulâm Ahmed**'di. Özellikle son bir senedir, Allah'ın kendisine ölümünün yakın olduğunu bildirdiğini söylemekteydi.

Dünyada bugün itibariyle 10 milyondan fazla Ahmedî yaşıyor. Mirza Gulâm Ahmed'in nebi ve resul kelimeleriyle tam olarak neyi kast ettiği konusunda Ahmedîler arasında bir ittifak yok.

Soru

Bu hikâyeden ne gibi sonuçlar çıkarılabilir? Daha da önemlisi, Ahmedî bir ailede doğup büyüseydik, bu mütebessim çehreli adamın hikâyesi, bizim için ne anlam ifade edecekti? (Bu noktayı açacağım.)

taraf@serdarkaya.com

twitter.com/derinsular

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Peygamberlere imanın zihinsel temelleri (1)

Serdar Kaya 24.02.2013

Dünyada bugün itibariyle (takriben) 2,2 milyar **Hristiyan**, 1,5 milyar **Müslüman**, 1 milyar **Hindu** ve 500 milyon **Budist** yaşıyor. Bu dört inancı taşıyanlar, dünya nüfusunun takriben **dörtte üçüne** karşılık geliyor. Diğer bütün dinlerin mensupları, geriye kalan **dörtte birlik** kısmın (yine takriben) yarısına sığıyor. Dörtte birlik kısmın diğer yarısında ise, **ateistler**, **agnostikler**, **deistler** ve bir yaratıcıya inansalar da herhangi bir dine bağlı olmayan **teistler** var.

Bu tablo, zaman içinde değişmiyor değil. Ancak değişimler, büyük ölçüde, nüfus artış ve azalışlarının bir sonucu. Din değiştirmeler ise, çok küçük bir yüzdeye karşılık geliyor. Bir başka deyişle, **insanların ezici çoğunluğu, etkileşimin fazla olduğu yerlerde bile, ailelerinin dinini benimsemi ve ölene dek bu dine bağlı kalma eğiliminde**. Dahası, insanlar, zaman içinde dindarlık seviyeleri azalsa ve hatta dinî inançlarını kaybetseler dahi, yeniden dindarlaşmaları durumunda bunu kendi dinlerine dönerek yapıyorlar.

Bütün bunlar aslında çok şaşırtıcı değil. Zira, insan zihni çok küçük yaşlarda şekilleniyor. **Bir çocuk ailesinin konuştuğu lisanı öğrendiği ve farkında dahi olmadan bu lisanla düşündüğü gibi, bu dünyaya ve sonrasına dair mefhumlarını da yine ailesinden ediniyor ve din dendiğinde aklına öncelikle kendi zihnindeki teoloji ve bu teolojiye dair imgeler geliyor**.

Örnek olarak, Ahmedî bir ailede doğan ve **Mirza Gulâm Ahmed'e**, eserlerine ve hayatına dair olağanüstülüklerin bahsiyle büyüyen bir insanın durumunu düşünelim. Bu kişiyi çevreleyen kültür, (1) zihnindeki ilgili noktalara sızarak Mirza Gulâm Ahmed'e dair saygıdeğer bir imge inşa eder, (2) ona duyulan sevgi etrafında oluşmuş bir sosyal ilişkiler ağı içinde güçlü bir aidiyet hissi oluşturur; daha geniş manada da, dünyanın farklı yerlerindeki Ahmedîler ile arasında bir kardeşlik bağı ortaya çıkarır, (3) kişiye varlığı nasıl anlamlandırması gerektiğini öğretir; bunu yaparken, diğer düşünce ve inançları kendisini merkeze alarak konumlandırır ve onların "hataları"nın altını çizer, (4) kişiye bir dizi değer yargısı telkin ederek, erdemli bir hayatın nasıl yaşanması gerektiğini öğretir; ve bunun doğal bir sonucu olarak, (5) hayatlarını aynı şekilde sürdürmeyen insanlara dair olumsuz imgeler oluşturur.

Dünyanın farklı yerlerindeki büyük ve küçük çaplı bütün dinî gruplarda (ve hatta kimi seküler kültürlerde) benzeri özelliklere rastlamak zor değildir. Hatta, tam da bu benzerlik nedeniyle, inanç sahipleri (bir parça açık fikirli

olmak şartıyla) birbirlerinin sevgilerini, korkularını, ritüellerini ve bir cemaatin içinde bulunmanın kişi için ifade ettiği anlamları çok daha kolayca anlayabilirler. Yine de, inanç sahiplerinin, din değiştirmeleri kolay olmaz. Örneğin, ana akım içindeki bir Müslüman, kolay kolay Ahmedî olamaz. Ya da, dünyanın ancak İsa'nın ikinci gelişine dek varolacağı düşüncesiyle büyüyen ve algılarını baştan bir kez o şekilde oluşturmuş bulunan bir Hristiyan, (otantik olan ya da olmayan) bu teolojisini yıkan ve farklı bir şekilde yeniden inşa eden İslam'ı kolay kolay benimseyemez. Çünkü, **zihinlerdeki kalıplar çok küçük yaşta oluşur, kemikleşir ve sonrasında kolay kolay esnemezler.**

Bir soru

Gerek Hristiyan gerekse Müslüman âlimlere eskiden beri sıklıkla sorulan sorulardan biri de, başka inançları benimseyen insanların ölüm sonrasındaki durumlarının ne olacağıdır. Bu soruya eskiden beri farklı cevaplar verilmiş olsa da, iki büyük İbrahimî dinin bu konudaki geleneksel yaklaşımı hep aynı gibidir: **Başka inançların mensupları için kurtuluş yoktur.**

Bu cevap, araştırma yükümlülüğünün kişiye ait olması, kendisine doğru şekilde tebliğde bulunulmamış olan insanların bilemeyecekleri şeylerden ötürü yargılanmayacakları, cennetin ve cehennemin seviyelerden ibaret olması gibi bir dizi argümanla gerekçelendirilmeye ve hafifletilmeye çalışılmış olsa da, hüküm açıktır.

Ne var ki, hayata baktığımızda, insanların, yapıları gereği, henüz yetişkin dahi olmadan bu konuda zihinsel kapasitelerinin (ve hatta hür iradelerinin) önemli ölçüde sınırlandığını görüyoruz. Durum bu iken, **“Ama biz babalarımızı böyle yaparlarken gördük”** (Şuara 74) itirazının haklılık payı yok mu?

taraf@serdarkaya.com

twitter.com/derinsular

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Peygamberlere imanın zihinsel temelleri (2)

Serdar Kaya 03.03.2013

İlk Müslümanlara itiraz edenlerin, **“Ama biz babalarımızı böyle yaparlarken gördük”** (Şuara 74) mealindeki sözleri, Kuran'ın farklı surelerinde eleştirilir. Örneğin, Kuran, babalarından gördüklerinin kendilerine yeteceğini söyleyenleri kast ederek, **“Babaları hiçbir şey bilmeyen, doğru yolu bulamayan kimseler olsa da mı”** (Maide 104) diye sorar.

Kuran'ın getirdiği bu eleştirilerin geçersiz olduğunu söylemek zordur. Zira, insanlar hayata dair temel konulardaki yargılarını gerçekten de büyük ölçüde ailelerinden edinirler. Dahası, bu sübjektif yargılar hem zaman içinde eskir, hem de doğruların yanında çok sayıda yanlış da içerir. Dolayısıyla, daha doğru ve daha erdemli olana yönelik bir arayış içinde olan bir insan, işe ailesinden öğrendiklerini sorgulayarak başlamak durumundadır.

Ne var ki, **ilgili ayetler her ne kadar İslam'ın birinci asrında insanları ailelerinden öğrendiklerini sorgulamaya yöneltmiş olsa da, bugün itibarıyla tam tersi yönde bir işlev görüyor.** Çünkü, kendilerini doğru semavi mesaja iman etmiş kimseler olarak gören günümüz Müslümanları, bu ayetlerin yaptığı *doğru*

yolu bulabilen ve bulamayan şeklindeki ayrımı, *biz ve diğerleri* şeklinde okuyor ve kendilerini bir tür haklılık zırhı içinde hayal ediyorlar.

Hâlbuki **günümüz Müslümanları, İslam'ın birinci asrında yaşamıyorlar ve dinlerini Hz. Muhammed'den öğrenmediler.** İslam dinine inanıyor olmalarının nedeni, Kuran'da sözü edilen türden sorgulamalar yapmış olmaları değil, annelerinden babalarından öyle görmüş bulunmaları. Bir başka deyişle, İslam, bugün itibarıyla, çoğu Müslüman için, doğar doğmaz ellerinde buldukları ve herhangi bir arayış içine girmeden benimsedikleri bir inanç durumunda. Aynı şey, Müslümanların mensup oldukları (itikadi ve ameli) mezhepler için de geçerli. Bütün bu inanç, yorum ve pratikler, ekseriyetle babadan oğla aktarılıyor. Dünya üzerinde bugün Katolik, Şii ya da Hinduların yaşadıkları bölgelerin çoğunun bundan yüzlerce yıl önce de aşağı yukarı aynı dinî demografiye sahip olduğu düşünülecek olursa, insanların dinî inançlarında neyin belirleyici olduğu daha iyi anlaşılabilir.

Durum bu olduğu hâlde, günümüz Müslümanlarının kendilerini hak dinin (ve hatta hak mezheplerin) mensupları addetmeleri, kendileri hakkında biraz fazla iyi niyetli olduklarını ima ediyor. Bu, hak edilmemiş ama konforlu bir pozisyon. Dahası, böyle bir pozisyon alan bir insanın, babalarından öğrendikleri şeyleri reddetmeleri gerekenlerin hep başkaları olduğunu düşünmesi pek zor değil.

Biz ve diğerleri

Bu arogan tavır, (elbette) bütün Müslümanları kapsamadığı gibi, Müslümanlara özgü de değil. İnsanları *biz ve diğerleri* şeklinde ikiye bölen seküler ya da dini bütün grupların söyleminde aynı tepeden bakan (*self-righteous*) tavrın izlerini görebilmek mümkün. Örneğin, Türkiye özelinde, böyle bir eğilimin sadece Müslümanlar değil, laik kesim içinde de son derece yaygın olduğu, hatta son dönemde Müslümanların bu konuda laiklere nazaran daha ılımlı tavırlar geliştirdiklerini söyleyebilmek mümkün.

Bazı sorular

1. Herhangi bir inancın mensupları, kendilerinin dünya üzerindeki diğer herkesten üstün olduklarını iddia etseler, onlar hakkında ne düşünürdük? Bu insanların inançlarına göre, onları büyük ödüllerin, bizleri ise korkunç bir azabın beklediğini öğrenecek, ancak sonradan bu konuda birincil derecede belirleyici olanın **doğru ülkede (ya da doğru ailede) doğmak** olduğunu fark etsek, ne hissederdik?
2. İnsanlar peygamberlik iddiasında bulunan kimselerin hangilerinin gerçekten Tanrı tarafından gönderildiğini kendileri mi fark ederler, yoksa bunu onlara babaları mı söyler?
3. Bir insanın dünya üzerinde (kendi ailesi dâhil) bir milyardan fazla insanın inandığı bir dine inanması bir marifet midir? Daha da önemlisi, buna gerçekten inanmak denebilir mi? Şayet inanmak bu ise, üç yıllık Mekke boykotu boyunca Hz. Muhammed ile birlikte yokluk içinde yaşayan bir avuç Müslüman'ın neydi?

Sonsöz

“Yeryüzünde böbürlenerek yürüme.” (İsra 37)

taraf@serdarkaya.com

twitter.com/derinsular

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İnanç ve korku

Serdar Kaya 10.03.2013

Bernard Lewis, *Islam and the West* adlı kitabında, Fransız edebiyatının en eski eserlerinden biri kabul edilen ***La Chanson de Roland*** adlı epik şiirden söz eder. 12. yüzyılda yazıldığı tahmin edilen takriben 4000 mısralık şiire göre, Müslümanların tanrısının adı **Muhammed**’dir! Dahası, Müslümanlar, (o dönemde pek çok Hristiyan’ın Deccal addettiği) Muhammed’e ek olarak **Apollin** ve **Tervagant** adlarında iki şeytana da tapmaktadırlar!

Bu tuhaf tarif, insan zihninin kusurlu yapısına iyi bir örnek gibidir: Belli ki, Tanrı kavramını **Baba, Oğul** ve **Kutsal Ruh**’tan oluşan bir üçleme çerçevesinde anlamlandırıyor olmak, dönemin Hristiyanlarının bunun dışında bir teolojinin mümkün olabileceğini görebilmelerine engel olmuştur. Bu nedenle de, (muhtemelen farkına dahi varmadan) İslam dinini de benzeri bir **üçleme kalıbına** sıkıştırmışlardır.

İnsan zihnindeki kalıpların çok küçük yaşlarda şekillendiği ve daha sonra kolay kolay esnemediği düşünülecek olursa, orta çağ Hristiyanlarının düştükleri bu yanılgının aslında pek şaşırtıcı olmadığı söylenebilir. Ancak, dinî inançlar konusunda objektif değerlendirmelerde bulunmayı zorlaştıran tek neden zihinlerdeki kalıplar değil. **Zihinlerdeki kalıpların etrafındaki korku çeperi** de bu noktada önemli.

Korku çeperi

Korku, İbrahimî dinler özelinde, (özellikle öbür dünyadaki) **ceza** kavramı ile iç içe geçmiş olan karmaşık bir his. Konunun **felsefi** boyutu, (1) Tanrı’nın insanları neden ödüllendirmek ya da cezalandırmak istediği, (2) neden bir “imtihan dünyası” yarattığı, (3) neden bu denli ölçsüz ödüller ve cezalar belirlediği, ve (4) *ortada gerçekten bir imtihan olup olmadığı* sorusunun neden imtihanın merkezinde olduğu (ya da böyle bir şeyin imtihanın mantığına ve adaletine ters olup olmadığı) gibi bir dizi soruyu akla getiriyor.

Konunun **psikolojik** boyutu ise, (her ne kadar üzerinde pek durulmuyor olsa da) ceza tehdidinin beraberinde getirdiği korkunun, insanların konu hakkında sağlıklı değerlendirmeler yapabilmelerini zorlaştırması ile ilgili. Örneğin, inanca dair konularda **“yanlış bir şey söyleme”** çekincesi dindar insanlar arasında çok yaygın. Böyle bir şeyin, bu dünyada **“çarpılma”** ve/veya öbür dünyada **“sakata girme”** sonucunu doğurma ihtimali, insanları, kendi düşüncelerinin polisi olmaya itiyor. İnsanların, inançlarına dair kimi konular akıllarına tam yatmasa bile bunu kendi kendilerinden dahi gizlemeye çalışmaları, aynı konuyu bir başkası gündeme getirdiğinde *“Bu konu zaman zaman benim de akluma geliyor”* demek yerine savunmaya geçerek tepki göstermeleri, aslında için için tam olarak kendilerinin de akıllarına yatmayan bir konuda başkalarını ikna etmeye çalışmaları gibi tavırlar, korku tesiri altında hareket ediyor olmanın bir sonucu.

Kendisini tehdit altında hisseden bir insanın, önündeki konunun kendisine odaklanmak yerine koru(n)ma içgüdüsüyle hareket etmesi anlaşılabilir nedenlere dayanıyor. Ne var ki, bu durumun, **imtihan dünyası kalıbını** bir parça anlamsızlaştırdığı da doğru. Çünkü, tarifsiz acı ve dehşet tasvirleriyle “uyarılan” ve “tehdit edilen” insanların, korku tesiri altında verecekleri bir imtihan, imtihan mefhumunun temel mantığına (en azından bizim anladığımız şekliyle) aykırı. Bu türden bir imtihan içinde bulunduğunu düşünen bir insanın kendi kendisine yabancılaşmaması ve hakikati “örterek” kâfir olmama adına bu sefer kendi zihnindeki, yerine oturmamış bulunan kimi taşları örtmeye başlamaması, (en azından insanların ezici çoğunluğu için) pek mümkün değil gibi.

Karşılıklı oturup bir konuyu değerlendirmekte olan iki insanın durumunu düşünelim. Bu iki kişi konuşmakta iken, üçüncü bir kişi, iki elinde tuttuğu iki tabancayı konuşmakta olan kişilere yöneltse, bu insanlar kendilerine doğrultulmuş namlulara aldırmadan konuşmaya devam edebilirler mi? Belli şeyleri söylemeleri (ve hatta içlerinden geçirmeleri) durumunda tetiğin çekilebileceğine inansalar, o dakikadan itibaren sağlıklı (ve hatta dürüst) değerlendirmelerde bulunabilirler mi?

Böyle bir çerçeve, insanların *eylemlerini* sınamaya müsait olabilir. Ama **inançlar bu şekilde sınanabilir mi?**

Bir soru

Hristiyan olmayanlara Hristiyan zihnindeki **üçleme kalıbının** nasıl görüldüğü malum. İbrahimî kültürden uzak büyüyenler de böyle bir **imtihan kalıbını** benzeri bir şekilde görüyor olabilirler mi?

taraf@serdarkaya.com

twitter.com/derinsular

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İbrahim'in dini

Serdar Kaya 17.03.2013

İbrahimî teolojinin merkezinde, bu dünyanın *imtihan dünyası* olduğu öğretisi bulunur. Bu öğretisi, dünyayı anlamlandırma adına temel bir çerçeve sunar: **Bu dünya geçicidir ve önemsizdir. Önemli olan, Yaratıcı'nın dilekleri ve rızasıdır.**

Böyle bir çerçeve, insanların istek ve düşüncelerini ikinci plana iter. Hatta aynı çerçeve, semavi öğretiye ters düşen beşeri argümanların zararlı addedilmelerini de olağanlaştırır. Daha uç noktalarda ise, semavi hüküm ya da işaretlerden hareketle başka insanlara müdahalelerde bulunma yönünde tavırlar yer alır.

Bütün bu tavırların ortak varsayımı, Yaratıcı ile kurulan **dikey** ilişkinin, sosyal alanda diğer insanlarla kurulan **yatay** ilişkilerden daha önemli ve değerli olduğudur. Dindar İbrahimîlerin toplumun ya da devletin aleyhteki telkin ve baskıları karşısında dahi Yaratıcı'nın dilek ve rızası doğrultusunda hareket etme eğiliminde olmaları, dikey ilişkiye verdikleri önceliğin bir dışavurumudur. Kimi dindar İbrahimîlerin ilgili dikey ilişkiyi derinleştirme adına diğer insanlardan uzak, münzevi bir hayat sürmeye çalışmaları (örneğin, kimi Hristiyanların manastırlara kapanırken, kimi Müslümanların erbainler çıkarmaları), yine bu anlayışın yansımaları olarak görülebilir.

Evrenselin ötesi

Yaratıcı ile kurulan dikey ilişkinin niteliği konusunda bir fikir edinme adına üzerinde durulabilecek belki de en iyi örnek, İbrahim'in, oğullarından birini Tanrı'ya kurban etme teşebbüsü hakkındaki kıssadır. **Søren Kierkegaard, *Korku ve Titreme*** adlı önemli çalışmasında, ilgili kıssanın etik analizini yapar. Analizinin merkezinde şu soru vardır: *İbrahim'in, oğlunu boğazlamaya teşebbüs ederek en temel evrensel normları dahi ihlal ettiği açık iken, onu bir **cani** değil, **inanç kahramanı** olarak görebilmemizin bir yolu var mıdır?*

Kierkegaard'a göre, İbrahim'in Tanrı karşısında bir yükümlülüğü olması, onu bir inanç kahramanı olarak görmeyi mümkün kılar. Zira, bu şekilde, İbrahim'in ilgili teşebbüsünü, **evrensel** addedilen her şeyi aşan, **mutlak** bir boyutta değerlendirmek mümkün hâle gelir. (Bu noktada, İbrahim **mutlak** olanın önünde bir yükümlülük altına girdiği andan itibaren, **evrensel** etik kurallarının onun için artık inancı gereği hiçe sayması gereken birer imtihana dönüştüğü de söylenebilir.)

Kierkegaard'a göre, konunun bir diğer önemli yönü de, İbrahim'in, ne oğlunu ne de karısı Sara'yı oğlunu kurban etme kararı hakkında bilgilendirmiş olmasıdır. Bu durum, inançlı bir insanın, Yaratıcı ile olan dikey ilişkisi sözkonusu olduğunda diğer insanlar ile olan yatay ilişkilerini (ya da onların haklarını) nasıl yoksayabileceği konusuna çok iyi bir örnek teşkil eder. Zira, İbrahim, Tanrı'nın ona öz oğlunu kendi elleriyle boğazlamayı emrettiğini düşünmekte ve oğlunun, karısının ya da herhangi bir başka faninin bu konuda ne düşüneceğini umursamamaktadır.

Anarşik bir inanç

Tanrı'nın emrini yerine getirme kararı alan İbrahim'in, oğlunu bundan haberdar etmediği iddiası, İslam dini özelinde geçerli değildir. Zira, Kuran, İbrahim'in oğluna bu konuyu açtığını ve ona ne düşündüğünü sorduğunu (Saffat 102-109) aktarır. Ancak, yine de, ilgili ayeti, *Allah'ın katlini emrettiği insanlardan rıza almak gerektiği* şeklinde yorumlamak zordur. Kaldı ki, aksi yöndeki örneklerle başka ayetlerde (Hızır-Musa kıssası, Kehf 65-82) rastlamak mümkündür. Bu nedenle, Tanrı önündeki imtihanı ve yükümlülükleri diğer her şeyin önüne koyan İbrahimî çerçevenin, İslam dininde de korunduğu söylenebilir.

Bu inceleme, İbrahimî inançların temeli durumundadır. Dolayısıyla, ilgili kıssayı, ilginç bir anekdot değil, İbrahimî teolojinin inanca yüklediği gerçek manaya dair ciddi bir ders olarak okumak gerekir: İbrahim, Yaratıcı karşısındaki yükümlülüğünü istisnasız **her şeyin** ve **herkesin** önüne koymak suretiyle imtihanların belki de en büyüğünü başarıyla geçmiştir. Böyle bir teolojide imtihan kavramı o denli merkezdedir ki, bugün İbrahimî dinler insanlara çocuklarını kesmelerini emretmiyorlarsa, bunu yapmıyor olmalarının nedeninin etik ilkeler değil, sıradan insanlardan İbrahim olabilmelerini beklemedikleri olduğu dahi söylenebilir.

İbrahim'in dini böyle bir dindir. Doğası gereği Yaratıcı'dan başka otorite tanımaz. İbrahim'in kendi oğlunu kesmeye hazır olması da, putları kırması da, bu noktada aynıdır; aynı tevhid anlayışının yansımasıdır.

Sonsöz

"Sevdiklerin / Acıların / Tatlı evin / Çocukların / Sahibiysen / Tuzak bunlar"- Teoman

taraf@serdarkaya.com

twitter.com/derinsular

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Said Nursi ve milliyetçilik

Serdar Kaya 24.03.2013

[Aşağıdaki metni, Said Nursi'nin milliyetçiliğe bakışı hakkında benden görüş talep eden bir gazete için yazmıştım. Ancak ilgili gazete özür dileyerek metni yayımlayamayacağını söyledi. Metne, bir süredir yazmakta olduğum inanç konulu dizi ile ilgili gördüğüm için burada yer veriyorum.]

*

Said Nursi, Türkiye'de İslami kesimin tarihi yazılırken atlanması mümkün olmayan önemli bir isim. Ancak ne yazık ki, sevmeyenleri kadar sevenleri tarafından da pek çok konuda yanlış değerlendiriliyor. Kendisini sevenlerin onu yanlış değerlendirmelerinin nedenlerinden biri, öyle zannediyorum ki, şahsını ve düşüncelerini yaşadığı dönemin çerçevesinde anlamlandırmak yerine **daha genel bir boyuta taşıma eğiliminde** olmaları.

Örneğin, Nursi'nin 1920'li yıllarda, "Bir asır evvel milliyet asrı olabilirdi. Şu asır, unsuriyet asrı değil. Bolşevizm, sosyalizm meseleleri istila ediyor, unsuriyet fikrini kuruyor, unsuriyet asrı geçiyor" demiş olması, (her ne kadar bazı takipçileri öyle değerlendiriyor olsa da) bir öngörü değildir. Bu söz, o yıllarda yükselişte olan komünizmin milliyet fikrine uzak durması hakkında o güne dair bir değerlendirmedir. Komünizmin bu yönünü, aynı dönemde Kemalist kadrolar da bahis konusu yaparlar. Ancak Kemalistlerin farkları, komünist ideolojinin milliyetçiliği dışlıyor olmasını kendileri için bir tehlike olarak görmüş ve o kaygıyla konuşmuş olmalarıdır.

Bugüne baktığımızda, bir asır önceki bu değerlendirmelerin tamamen aksi istikamette yol almış bir dünya ile karşı karşıya olduğumuzu görüyoruz. Zira, 1991 yılında Sovyetler Birliği yıkılınca, takriben 70 yıllık komünizm tecrübesinin etnik kimlikleri ortadan kaldıramadığı ortaya çıktı. Küreselleşme ise, her türlü etnik kimliğin hem önem kazandığı, hem de eskisine nazaran çok daha fazla etkileşime konu olduğu bir dönemi beraberinde getirdi. Yani bugün Nursi'nin kendi dönemi için yaptığı (ve aslında o dönem için de çok isabetli olmayan) değerlendirmesinde sözünü ettiğinden çok daha farklı bir dünya var.

Bunların yanı sıra, Nursi'nin milliyetçilik kavramını *müspet* ve *menfi* şeklinde ikiye ayırdığı ve bu ikisi arasından müspet milliyetçiliği benimsediği intibai da her ne kadar takipçileri arasında yaygın olsa da doğru değildir. Ancak, Nursi, çoğulcu (ya da o zamanın ifadesiyle, Osmanlıcı) da değildir. Düşünceleri, *üç tarz-ı siyaset* içinden İslamcılığa karşılık gelir. Hatta, Nursi'nin tipik bir meşrutiyet dönemi İslamcısı olduğu da söylenebilir.

Meşrutiyeti savunması, meşveret ve şu'raya atıfta bulunması, (yine zannedilenin aksine) onu, muasırı olan İslamcılardan farklı kılmaz. Bunlar, o yıllarda meşrutiyetçi İslamcılar arasında yaygın olan, ancak (İsmail Kara'nın yaptığı gibi) İslami bir perspektiften de eleştirilmeye müsait olan düşüncelerdir.

Milliyetçilik (ya da Türkçülük), o dönemde, İslamcılığa uzak olan Batılılaşma taraftarlarının ideolojisidir.

Nursi elbette milliyetçi düşünceye epey mesafelidir. Ancak, bütün bunlar bir yana, bugün Nursi'yi öncelikle milliyetçilik, meşrutiyet ya da herhangi bir başka siyasi konudaki düşünceleri itibarıyla değerlendirmek ne kadar doğru olur, emin değilim. Zira, gerek hayatta olduğu dönemde gerekse ölümünden sonra onu bu denli

etkili kılan, çeşitli siyasi konulardaki düşünceleri değildi. Hatta, sevenleri belki biraz darılacak ama, onu etkili kılan (öncelikli olarak) risaleleri de değildi.

Said Nursi'yi etkili kılan asıl faktörün, ölümüne dek hiç ödün vermediği **duruşu** olduğunu düşünüyorum. Şöyle ki, o, hayatının ikinci yarısını, 2013 yılının Türkiye'sinde yaşayanların kolay kolay anlayamayacakları derecede acımasız bir diktatörlük rejiminde yaşamak zorunda kalmış, ancak bu rejimin kendisine çektirdiklerine rağmen tavrını değiştirmemiş, düşüncelerinden, faaliyetlerinden ve hatta kıyafetinden geri adım atmamıştı. Dahası, intikam arayışı içinde de olmamış ve zaman içinde Türkiye'nin farklı yerlerinde çok sayıda insan çevresinde toplanmış olsa da, onları hiçbir zaman şiddete yöneltmemişti. Bu noktada, Said Nursi'nin **sivil itaatsizlik** tavrının gayet işlevsel olduğu da söylenebilir. Zira, **Türkiye'de Cumhuriyet tarihi boyunca, hem aynı fikirde olmadığı iktidara itaat etmeyen, hem şiddete başvurmayan, hem de halk üzerinde bu kadar etkili olabilen ikinci bir insan gösterebilmek zordur.**

taraf@serdarkaya.com

twitter.com/derinsular

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İnanç nedir

Serdar Kaya 31.03.2013

“Bir yaratıcının varlığına inanıyorum” diyen bir insan, tam olarak ne demek istiyor? Daha basit bir ifadeyle: **İnanç** kelimesinin anlamı ne? Lügatimizde böyle bir kelime neden var? Bu kavram, zihnimizde nasıl bir karşılığa sahip?

Bir fikir edinme adına aynı cümleyi benzeri diğer ifadelerle yeniden kuralım:

- (1) “Bir yaratıcının varolduğunu **tahmin ediyorum**”;
- (2) “Bir yaratıcının varolduğunu **zannediyorum**”;
- (3) “Bir yaratıcının varolduğunu **düşünüyorum**”;
- (4) “Bir yaratıcının varolduğunu **biliyorum**”.

Şayet inanç kelimesi gerçekten anlamlıysa, **“Bir yaratıcının varlığına inanıyorum”** cümlesinin yukarıdaki dört cümleden farklı bir mana ifade etmesi ve dolayısıyla da, yukarıdaki dört cümlelerin hiçbiri tarafından tam olarak karşılanamaması gerekir. Eğer ortada böyle bir farklı mana yoksa, inanç diye bir şey de (en azından bizim için) aslında yok demektir. Bu durumda da, ya inanç diye bir şeyin hiçbir zaman varolmadığına ya da geçmişte bir tarihte varolmuşsa bile artık bir mefhum olarak zihinlerde bir karşılığının bulunmadığına hükmedilebilir.

Modernite

Modern zihin, **tahmin etmek, zannetmek, düşünmek** ve **bilmek** gibi kavramları kolaylıkla anlayabiliyor ve birbirlerinden ayırtılabiliyor. Hatta, modern anlayışın bu kavramlar arasında bir hiyerarşiyi beraberinde

getirdiğini söylemek de mümkün. Hiyerarşinin zirvesinde bilmek (ya da bilgi) var. Tahmin, zan ve düşünceler ise, (yeterince sınanmadıkları veya sübjektif oldukları için) hiyerarşinin alt seviyelerinde yer alıyor.

İnancın ise, modern çerçevenin içinde herhangi bir yeri dahi yok. Ancak, bu, modernitenin inancı küçümsemesi ya da dışlamak istemesinden ileri gelmiyor. Modernite, inancı, bu dört kavram (ya da benzerleri) arasından ayırtırmaya ve inanç için müstakil bir tanım yapmaya müsait bir anlam dünyasına baştan sahip değil. Dolayısıyla da, modern insan kendisini inançlı addetse dahi (sözelimi) *bir yaratıcının varolduğuna inanmak* ile *bir yaratıcının varolduğunu düşünmek* arasındaki farkı görebilecek bir zihinsel altyapıdan yoksun. Bu durumun en ironik sonucu, modernitenin **iman yoksunu milyonlarca “inançlı” insan** üretmiş olması.

İmansız inançlılar

Modernite öncesine baktığımızda, pek çok din ve inancın şu ya da bu şekilde mistisizmle iç içe olduğunu ve bu mistisizmi, maddi varlığın üzerinde (*meta-*) addettiğini görüyoruz. İlgili dönemde, inanç kavramını bu mistisizmden bağımsız düşünmek pek mümkün değil. Dış dünyadan ziyade (*matter*) o dünyayı algılayan zihne (*mind*) odaklanan, varlığı sadece varlığın kendisine bakarak değil sezgilerle de anlamlandıran, hatta insan zihnini doğa kanunlarını esnetebilecek ya da askıya alabilecek yetide gören bir mistisizm, bütün bunları güçlü bir inançla ilişkilendiriyor ve inanç mefhumunun kendisini de zaten bu çerçevede anlamlandırıyor.

Günümüzün “inançlı”ları ise, geçmişe dair kavramları modernitenin kalıplarıyla anlamlandırma eğilimindedir. (Hatta, ilginçtir, moderniteye söylem bazında şiddetli tepkiler verenler dahi bu noktada çok farklı değil gibiler.) Türkiye özelinde, vahyin doğruluğunu bilimsel olarak test edebileceğini iddia eden **ilahiyatçılar** da, kutsal kitabın semavi niteliğini çeşitli numerolojilerle ispat etmeye çalışan **hurufiler** de, İslam’ın bir akıl-mantık dini olduğunu iddia eden (ya da en azından mantığa uygunluğunu vurgulayan) **neo-mutezililer** de, modern bir dinin misyonerliğini yapıyorlar.

Hâlbuki kutsal metinlere baktığımızda, sadece akıl ve mantıklarıyla hareket eden karakterler görmüyoruz. **Bir çocuğu öldüren ilm-i ledün sahibi bir kul** ya da **gördüğü rüya üzerine oğlunu boğazlamaya kalkan bir baba**, kutsal metinlerde kendine yer bulabiliyor ve övgüyle anılabiliyor. Bu gibi fiilleri akılla, mantıkla ya da modernitenin yücelttiği herhangi bir başka değerle açıklayabilmek pek kolay değil.

Bu fiillerin **akıl dışı** olduğu söylenebilir; **farklı bir rasyonalitenin ürünü** olduğu iddia edilebilir; ya da, doğaüstüne dair her türlü atfın yapısı gereği **insan aklının üzerinde** (*supra-rational*) olacağı, inancın da zaten tam da böyle bir şey olduğu öne sürülebilir. Kutsal metinler, bu gibi farklı yaklaşımlardan hareketle **inkâr**, **tevil** ya da **tefsir** edilebilir. Ancak, hiçbir durumda, bu metinlerden bir **akıl-mantık dini** portresi çıkmaz. Bunu çıkaranlar, İslam dinini ait olmadığı bir kulvarda yarışa sokuyor gibiler.

taraf@serdarkaya.com

twitter.com/derinsular

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İnanç nedir (2)

1970'lerin ortalarında ABD'nin küçük bir kasabasının ilköğretim okulunda bir **bilim fuarı** düzenlenir.

Öğrencilerden biri, **evrim teorisi** konusunda bir projeyle fuara katılmaya karar verir ve aylarca devam edecek olan yoğun bir çalışma sürecine girer. Ancak, gün gelip de projesini tamamladığında, öğrendiklerinin kendisini rahatsız ettiğini fark eder. Zira, bilimsel bulgular, **İncil**'den öğrendikleriyle çelişmektedir. Örneğin, İncil'de evrenin altı günde yaratıldığı yazmaktayken, bilim bu sürecin milyonlarca yıl sürdüğünü söylemektedir. Dahası, İncil, Dünya'nın, Güneş'in, bitkilerin ve canlıların ortaya çıkış sıralarını da farklı vermektedir.

Bu çelişkileri yıllarca kafasından atamaz. Lise çağına geldiğinde, bu konuyu artık çözümlemeye karar verir. Yanına bir **İncil**, bir de **makas** alır. Her gece yatağında kitabı cümle cümle okumaya başlar. Evrim teorisi ya da modern bilime aykırı gördüğü ayetlere denk geldiğinde, makasını kullanarak ilgili metinleri dikkatlice keser ve sayfadan çıkarır. Aylarca her gece bu şekilde İncil'i okur ve makaslar. Kitabın sondan üçüncü ayetine geldiğinde bir parça ürperir. Ayet şöyle demektedir: *"Her kim bu peygamberlik kitabının sözlerinden bir şey çıkarırsa, Tanrı da bu kitapta yazılı yaşam ağacından ve kutsal kentten ona düşen payı çıkaracaktır"* (Vahiy 22:19). Titreyen ellerle bu ayeti de kitaptan çıkarır.

Neticede, İncil'den geriye pek bir şey kalmaz. Cildi çıkarılmış kitabı iki parmağıyla havaya kaldırdığında kitap ikiye ayrılarak yatağa geri düşer. Bu sahne karşısında, artık bir karar vermek durumunda olduğunu fark eder. Ya evrim teorisini ya da İncil'i seçecektir. O an, küçüklüğünde İncil vasıtasıyla tanıdığı, sevdiği ve yıllarca adeta arkadaşı bellediği **İsa**'yı hatırlar. İsa'ya yönelik duyguları, İncil'i reddetmesine engel olur. O gece, İncil'in Tanrı sözü olduğuna iman eder ve İncil ile çelişen her şeyi reddetmeye karar verir.

Bilim ve inanç

Bu hikâye, **Kurt Wise**'in hikâyesi. Wise'ı ilginç kılan, lisede yaşadığı bu tecrübenin ardından dünyanın en iyi üniversitelerini bitirmiş, ama yine de inancı ile bilimin çeliştiği noktalarda hep inancından yana tavır almış olması. Örneğin, Wise, yukarıda özetlediğim hikâyesini anlattığı yazısının sonunda şu ifadeyi kullanıyor: *"Eğer evrendeki bütün deliller yaratılışçılığın aleyhine dönse, bunu ilk kabul edecek kişi ben olurum; ama yine de bir yaratılışçı olmaya devam ederim, çünkü Tanrı'nın Sözü buna işaret ediyor."*

Bu sözler, **inanç** ile **bilgi** arasındaki ilişki konusunda önemli ipuçları sunuyor. Şöyle ki, inanç, bilgiyi sadece veri, analiz ya da deneylerle varılan bir kavram olarak görmüyor. İnanca göre, **vahiy** (ya da kimi diğer mistik geleneklerde, **rüya** ya da **sezgi**) de bir bilgi kaynağı durumunda. Hatta, inanç, vahyi, deneysel bilgiden daha geçerli kabul ediyor ve bu nedenle, vahyin verdiği bilginin geçersiz olduğunu ima eden gerçekliklerle karşılaştığında geri adım atmıyor. Hristiyanlık özelindeki, *Tanrı'nın milyonlarca yıldır varmış gibi görünen ama aslında 10.000 yaşında olan bir dünya yaratabileceği ya da insanların inancını test etme adına toprağın altına dinozor fosilleri gömmüş olabileceği* gibi açıklamalar, böyle bir yaklaşımın ürünü.

Bilim ise, konunun bu yönüne özellikle değinmiyor. Çünkü, bütün bunlar, **yanlışlanamaz** argümanlar. Örneğin, Tanrı'nın toprağın altına dinozor fosilleri gömmüş olması "hipotez"i hakkında sorulabilecek, *"Eğer yanlışlıyorsa olsaydık, bunu nasıl anlardık"* sorusuna karşı verebileceğimiz herhangi bir cevap yok. Dolayısıyla, Tanrı'nın gerçekten de böyle bir şey yapmış olmasını muhtemel görsek bile, bu, bilimin sorgulayabileceği türden bir ihtimal değil.

1. Bilimsel bulgularla çelişen (ya da çelişecek şekilde yorumlanagelen) İslami kaynaklarla karşılaşan Müslümanlar, inançları ile bilim arasındaki ilişkiyi ne şekillerde dengeliyorlar?

2. İnanç biraz da genel kanının (ve görünenin) dışında olana iman etmek anlamına gelmiyor mu? Eğer kitap görünen gerçeklikten **daha farklı** ya da **daha fazla** bir şey söylemiyorsa, ona inanmak bir mana ifade eder mi? Malumu ilam eden bir kaynak Tanrı Sözü addedilebilir mi? Yok eğer kitap asıl gerçekliğin görünenden farklı olduğunu söylüyorsa, o zaman bunun testini (kendisini görünen ile sınırlandıran) bilimsel yöntemle yapabilmeyi beklemek baştan anlamsız olmaz mı?

taraf@serdarkaya.com

twitter.com/derinsular

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kader ve özgür irade

Serdar Kaya 14.04.2013

Yaygın seküler perspektifler, bugüne dek kader kavramını dışlama (ve hatta küçümseme) eğiliminde oldu. Seküler anlayış, **tevekkül** ve **kader** eksenli tavırların karşısına, **özgür irade**, **bireysel tercih**, **seçme hürriyeti** gibi modern kavramlarla çıktı. Bu yaklaşıma göre, insanlar, yaptıkları tercihler ile kendi kaderlerini yine kendileri belirliyorlardı. Yani, doğaüstü bir gücün her insan için önceden bir yol çizmiş olması söz konusu değildi.

Bu iki perspektif arasında temel bir karşıtlık olduğu, (tartışmanın tarafları dâhil) herkesçe genel kabul gördü. Ne var ki, ilk bakışta gayet açık ve doğal görünen bu karşıtlık, aslında çok da sağlam bir zemine oturmuyordu. Zira, **sadece kader değil, özgür irade eksenli kavramlar da belli bir sübjektivitenin ürünüydü**. Yani, aslında, kader ya da özgür irade dediğimizde, evrensel olmayan ve sadece belli bir sübjektif çerçevenin içinde anlam kazanan kavramlardan söz ediyorduk. Fakat, ilgili çerçevelerin dışına çıkamıyor olmak, özgür irade kavramının yapaylığını ve içerdiği sorunları görmemizi engelliyordu.

Seküler kader

Nörolog **Sam Harris**, 2012 yılında yayımlanan **Özgür İrade (Free Will)** adlı kitabında bu konuya seküler perspektiften bir eleştiri getirdi. Batı medeniyetinin **özgürlük** ve **tercih** gibi kavramları yücelttiğini ve sosyal sistemini bu temel üzerine inşa ettiğini ifade eden Harris'e göre, bu gibi kavramlar büyük ölçüde bir illüzyondan ibaret.

Harris, bu argümanını, bireysel addettiğimiz her şeyin aslında irademizin dışında oluşmasıyla açıklıyor. Şöyle ki, **genler**, **aile**, **çevre**, **cinsiyet**, **doğum yeri** ve **eğitim** gibi insanı şekillendiren birincil faktörler, kişinin dahli dışında oluşuyor. Dahası, (biraz dikkatli düşünülecek olursa) aynı durum, birincil olmayan faktörler için de geçerli. O hâlde geriye ne kalıyor?

20. yüzyılda İstanbul'da orta gelirli bir ailede doğan, MEB tarafından eğitilen, gırtlak kanserine öneğilimli, asabi karakterli, 115 IQ'lu ve 34 yaşına geldiğinde taammüden cinayet işleyen bir insanı düşünelim. Bu kişinin, bütün bunlardaki sorumluluğu (şayet varsa bile) zannedilenden çok daha az. Bu nedenle de, bu insana işlediği cinayet nedeniyle öfke duyanlar, onun genleriyle doğmaları ve aynı çevrede aynı tecrübelerle şekillenmeleri

durumunda, günü geldiğinde aynı yerde aynı cinayeti işlemekten başka çareleri olmadığının pek farkında değiller. Zira, ilgili kişiyi 34 yaşında vardığı o noktaya getiren **kendi kontrolündeki** bir sebep gösterebilmek pek mümkün değil.

Harris, bu noktada, **dahlimiz dışında oluşan şeylerin nasıl bizim tercihimiz olabileceği** gibi önemli bir soru soruyor. Bu konuda verdiği örnek ise, son derece çarpıcı: Masum bir insanı korkunç bir şekilde öldüren bir cani, herkesin tepkisini çekiyor. Ancak, bu kişinin beyninde bir **ur** bulunduğunu, bu korkunç eylemine bu urun neden olduğunu öğrenmemiz durumunda, ona yönelik bakışımız derhal değişiyor. Onu artık bir **suçlu** değil bir **kurban** olarak görmeye başlıyoruz. Böyle bir kişi hakkındaki yargı kararı da farklı oluyor.

Beyin uru (*sebep*) ve cinayet (*sonuç*) nispeten nadir gözlenen gerçeklikler. Ancak, günlük hayatta sergilediğimiz daha küçük çaptaki olumlu olumsuz davranışlar (*sonuç*) da yine beyin kimyamızdaki küçük değişimlerle (*sebep*) şekilleniyor. Bizler ise bu süreçlerin farkında dahi değiliz. Buna rağmen, bireysel tercihlere büyük önem atfediyoruz. Bir yandan, doğuştan gelen (ırk gibi) niteliklerinden ötürü insanlara sevgi ya da nefret duymayı eleştirsek de, diğer yandan, yine genlerle şekillenen (çalışkanlık ya da tembellik gibi) "tercih"leri övüyor ya da yeriyoruz. Daha farklısı nasıl olur pek bilmiyoruz. Çünkü, **bunları (henüz) düşünmedik**.

Örneğin, başka insanlara zarar veren birini hapsedmemizin nedeni onu cezalandırmak mı, yoksa toplumdan tecrit ederek başkalarına yeni zararlar vermesinin önüne geçmek mi? Hapis cezalarının suçlara bağlı olarak farklı sürelerde belirlenmesine bakılırsa, herhâlde birincisi. O hâlde, hukuk sistemimiz **özgür irade** ve **ceza** eksikli. Peki ya eğitim sistemimiz? Diğer kurumlarımız? İnançlarımız? Değer yargılarımız?

Bazı sorular

İnsanların tercihleri kendilerinin tamamen dışındaki faktörlerle şekilleniyorsa, ilahi imtihan tam olarak neyi sınıyor? İnsana şehvet hissi verdikten sonra onu şehvetle sınamakla, beynine ur yerleştirip cinayetle sınamak arasındaki fark nedir? Bu, kişinin kendi içinde başlayıp biten bir sınav olabilir mi?

taraf@serdarkaya.com

twitter.com/derinsular

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Soykırıma giden yol (1)

Serdar Kaya 21.04.2013

Osmanlı döneminde farklı kimliklerin asırlarca birarada huzur içinde yaşadıkları yönündeki argümanlar Türkiye’de son derece yaygın. Ne var ki, bu argümanlar gerçeği yansıtmıyor.

Her şeyden önce, Osmanlı devletinde Müslüman çoğunluk ile gayrimüslim azınlıklar **birlikte** değil, **yan yana** yaşadılar. Yani, farklı renklerden oluşan tek bir Osmanlı toplumundan ziyade, farklı mahallelerde yaşayan ve farklı sosyal statülere sahip olan farklı Osmanlı toplumları sözkonusuydu.

Dahası, gayrimüslimler kendi mahallelerinde dahi özgür değildiler. Örneğin, kiliselerinde çan çalmaları yasaktı. (Kuran’da yer almasa da) geleneksel İslam hukukunda bulunan **zimmîlerin evlerinin Müslümanlarınkilerden**

daha alçak olması kuralı da, Osmanlı Devleti'nde (her zaman olmasa da) uygulanmıştı. Gayrimüslimlerin evlerinin pencerelerinin Müslüman mahallelerine bakmaması da (yine her zaman uygulanmamış olsa da) ikinci sınıf tebaa statüsünü pekiştiren kurallar arasındaydı.

Yapılan düzenlemeler zaman zaman gayrimüslimlerin özgürlüklerini daha ileri seviyelerde de kısıtlayabiliyor ve bu şekilde Osmanlı toplumları arasındaki sınırlar daha da belirgin hâle gelebiliyordu. III. Selim döneminde (Müslüman olanlarla olmayanların evlerinin kolaylıkla birbirinden ayrılabilmesi amacıyla) **gayrimüslimlerin evlerinin siyaha boyanması**, bu çerçevede değerlendirilebilir.

Bu konudaki bir diğer önemli örnek ise, özellikle 1500'lü yıllardan itibaren yapılan kıyafet konulu düzenlemelerdir. Bu düzenlemelerde, ekonomik ve sosyal kaygılar iç içe girer. Örneğin, sarık fiyatlarını yükselttikleri için **gayrimüslimlere eskiden beri giydikleri sarığı yasaklamak** ve onları şapka kullanmaya yöneltmek, ekonomik yönü ağır basan bir düzenlemedir.

Kimi diğer uygulamalarda ise, Müslümanlar ile gayrimüslimler arasında silikleşen bazı sosyal farkları yeniden belirgin hâle getirme kaygısı da ön plandadır. Gayrimüslimlerin ipek gibi değerli kumaşlardan dikilmiş **pahalı elbiseler** giymelerini yasaklamak, kürkler ya da yakalı kaftanlar gibi **gösterişli kıyafetler** giymelerinin önüne geçmek, bu türden müdahaleler arasında sayılabilir. Zira, bu yasakların öncelikli amacı, ilgili türden kıyafetlere yönelik talebi azaltarak fiyatların yükselmesini önlemek olsa bile, bu şekilde hem ilgili kıyafetler Müslümanlar için daha edinilebilir hâle geliyor, hem de gayrimüslimlerin ikincil sosyal statüleri ile kıyafetleri arasında varolması istenen uyum ortaya çıkarılmış oluyordu.

Osmanlı Devleti'nin kıyafet konulu düzenlemelerindeki bir diğer önemli öge ise renklerdi. Hangi dinî grubun hangi renklerde kıyafetler (ve özellikle de ayakkabı ve başlıklar) giyeceklerine dair düzenlemelerde bulunan fermanlar, herhâlde, insanların **yan yana** bulunmalarına rağmen **birlikte** yaşamayı başaramadıkları vakalara verilebilecek en ilginç (ve belki de en trajik) örneklerden biridir.

Bazı sorular

1. Türkiye Cumhuriyeti'nin kıyafet konusundaki şekilci ve ayrımcı politikaları bir Osmanlı mirası olabilir mi?
2. Bir siyasi idare, neden gayrimüslimlerin hamamlarda **zilli peştamal** giymelerini ister? İnsanların hamamlarda giyecekleri peştamal hakkında dahi dinî kimlik bazında düzenlemelerde bulunan bir idare tarzı, günümüz için ilham verici olabilir mi?
3. Burada Müslümanlar ve gayrimüslimler derken **iki vatandaş grubundan** değil, biri zaman zaman kayırılırken diğeri sistemli olarak aşağılanan **iki tebaa**dan söz ediyoruz. Durum bu iken, Osmanlı özlemi (ya da ululaması) ile demokrasi talebinin Türkiye'de zaman zaman aynı söylem içinde yer alabilmesi nasıl açıklanabilir?
4. **"Kazakistan dünya üzerindeki her ülke kadar medeni; eşcinseller artık mavi şapka giymek zorunda değiller"** gibi bir ifadeyi **Borat**'tan duyduğumuzda, ister istemez gülümsüyoruz. Yahudilerin kırmızı, Hristiyanların siyah şapka giymeleri yönündeki bir ferman neden bizi aynı şekilde gülümsetmiyor? Arada bir fark var mı?

<[B>ÖNÜMÜZDEKİ PAZAR: Bu gibi eşitsizliklerin Batı'nın zoruyla kalkması; ve millet-i hâkime mensuplarının Tanzimat Fermanı'nın sunduğu eşitliği kabullenmekte zorlanmaları.]

taraf@serdarkaya.com

twitter.com/derinsular

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Soykırıma giden yol (2)

Serdar Kaya 28.04.2013

Eşitsizlik, tepki doğurur ve tepki biriktirir. Zira, **insanlar ikincil bir konuma itilmekten, boyun eğdirilmekten ve sistemli olarak aşağılanmaktan hoşlanmazlar. Başka ülkelerdeki başka azınlıklardan daha iyi durumda olmak, onlara sonsuza dek teselli sunmaz.** Dolayısıyla, şartları kısmen de olsa kendi lehlerine değiştirmeyi mümkün gördükleri an harekete geçerler. Bu sürecin uluslararası bir boyuta da sahip olduğu ve dışarıdan destek gördüğü durumlar da nadir değildir.

Bütün bu temel özellikler, Osmanlı Hristiyanlarının özgürlük mücadeleleri için de geçerlidir. Bu mücadelelerde, **milliyetçilik** nispeten yerel ve seküler bir yol gösterici durumundadır. **Uluslararası boyutta** ise, Avrupalı ülkelerin din eksenli eşitsizlikleri ortadan kaldırma adına Osmanlı Devleti'nin iç işlerine müdahale etmeleri sözkonusudur. Bu müdahalelerin temelinde, Osmanlı hukukunun gayrimüslimlere yönelik sistemli ayrımcılığını ortadan kaldırma çabası vardır.

Batılıların gerek Osmanlı Hristiyanlarına olan dinî yakınlıkları gerekse siyasi çıkarları ile açıklanabilecek olan bu müdahaleler, büyük ölçüde Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki güncel ilişkileri andırır. Konunun merkezinde, daha eşitlikçi bir sosyal yapıyı temin etme adına Osmanlı Devleti'ni reforma zorlamak vardır. Ne var ki, bu konuda son derece gönülsüz olan ve ilgili telkin ve baskılara on yıllarca direnen **Osmanlı Devleti, dönem dönem bazı değişikliklere gitse de, kerhen yapılan bu değişiklikler hep kâğıt üzerinde kalır.** Tanzimat (1839) ve Islahat (1856) fermanları gibi Türkiye'de daha çok "kötü gidişatı düzeltme adına yapılan yenilikler" olarak sunulan düzenlemelerin asıl bağlamı budur. Asıl konu, **millet-i hâkime** ile **millet-i mahkûmenin** eşit olup olmayacağıdır. Zira, benzeri diğer örneklerde olduğu gibi, kendilerini üstün addedenler, hakir gördükleri ile eşit olmayı kabul edememektedirler.

Ahmet Cevdet Paşa'nın Islahat Fermanı'nın Müslüman halkın hissiyatı üzerindeki etkisine dair aktardıkları, bu konuda bir fikir verebilir. Paşa'nın (sadeleştirdiğim) ifadeleri şöyledir: "Bu Ferman'ın hükmünce Müslüman ve gayrimüslim teba kanun önünde tamamen eşit olmak lazım geldi. Bu ise ehl-i İslama pek ziyade dokundu. ... 'Ehl-i İslam'a bu bir ağlayacak ve matem edecek gündür' diye söylenmeye başladılar."

Bazı sorular

1. Cumhuriyet tarihinin neredeyse tamamı boyunca laikler tarafından aşağılanan Türkiye dindarlarının, bu gerçekler ışığında gayrimüslimleri daha iyi anlayabilmeleri gerekmez mi? İslami kesimin sıklıkla atıfta bulunduğu **"öz vatanında parya"** ifadesi bir tek Müslüman dindarlar için mi geçerli? 1071'in çok öncesinden beri Anadolu'da yaşayan ve başka bir vatan bilmeyen insanların hassasiyetlerini de aynı çerçevede değerlendirmek gerekmez mi?

2. Antropolog **Stephan Feuchtwang**, 2004 yılında yayınlanan bir makalesinde, insanların bir tarihte yerleştikleri topraklarda eskiden başkalarının yaşadıklarını öğrendiklerinde dehşete kapıldıklarını ifade ediyor. Zira, bir zamanlar o topraklar üzerinde yaşayan ancak daha sonra yok olan ya da sürülen insanlar, **sonradan gelenlerin o topraklara olan aidiyetlerini tartışılır kılıyorlar**. 1071 öncesinde Anadolu'nun Rum ve Ermeni Hristiyanların yurdu olduğu gerçeği, bugün Anadolu'da yaşamakta olan Müslümanlarda benzeri bir rahatsızlığa neden oluyor olabilir mi? Bu insanlar kendilerinin Orta Asya'dan gelen Türklerden ziyade, zaman içinde Müslümanlaşan gayrimüslimler olduklarını fark etseler, bu rahatsızlık bir parça şifa bulabilir mi?

3. Türkiye'de **fetih** kavramının sıklıkla vurgulanmasının nedeni, Anadolu'nun Türk yurdu olduğu argümanını ileri sürmeyi mümkün kılıyor olması olabilir mi? Fetih, bilinen tarihleri boyunca hep aynı toprak parçasında yaşamış olan insanlara, **"Burası artık benim, çünkü kanımla aldım, verirsem de kanla veririm"** demenin yolu mu?

4. Bir menkıbeye göre, günlerden bir gün, sadece tek bir gözü gören bir adam bir arsa satın alır. Çok mutludur. Ancak arsa o an dile gelir ve adama şöyle der: *"Sen bu arsanın sadece tek gözü gören kırkuncu sahibisin. İki gözü gören sahiplerinin sayısını da var sen hesap et."* Herkese sabit bir **milli kimlik** ve her milli kimliğe bir **köken efsanesi** ve **ana yurt** uyduran milliyetçilik, insanları bir kara parçasına ait olmanın gerçek manasına yabancılaştırıyor olabilir mi?

taraf@serdarkaya.com

twitter.com/derinsular

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Taraf'a veda

Serdar Kaya 05.05.2013

Taraf yeni bir sarsıntı yaşıyor. Ancak bu seferki sarsıntı hem gemiyi batırabilecek kadar güçlü, hem de kimi yönleri itibarıyla öncekilerden daha farklı bir niteliğe sahip. Bu noktada, belki diğer her şeyden önce, konunun **yeni yazışları** ile ilgili olan yönü ve görünürdeki gelişmelerin **perde arkası** hakkında birkaç şey söylemek gerekli. Ne var ki, bu bir **veda** yazısı ve sürdüremeyeceğim bir tartışmaya girmek istemiyorum. O nedenle de, *Taraf*'tan ayrılan yazarların "son derece ciddi bir politik görüş ayrılığı" ve "politik çıkarların enstrümanı" gibi ifadelerle atıfta bulundukları bu konunun detaylarının zaman içinde (gazetenin içindeki ve dışındaki) herkes tarafından daha iyi anlaşılacağını tahmin ettiğimi söylemekle yetineceğim.

Konunun görünürdeki yönü de elbette önemsiz değil. Şöyle ki, Türkiye, **barış** gibi son derece önemli bir sürecin içinde. Yeni *Taraf* yönetimi, bu süreci **demokrasi** ile ilişkilendirerek tartışmaya açmayı seçti. Bu, bir yönüyle son derece konforlu bir tavır. Zira, demokrasi savunusuna karşı çıkmak pek kolay değil ki zaten ortada böyle bir neden de yok. Dolayısıyla, böyle bir argümanı öne süren insanlar, son derece korunaklı olan bir pozisyonundan konuşuyorlar. Ancak bu konforlu pozisyonun gerçekten de demokrasiye hizmet edip etmediğini

(ya da ediyorsa nasıl ettiğini) izah edebilmek zor. Zira, **barışın kendisi zaten başlı başına demokratikleştirici bir işleve sahip. Bu, siyasetin doğasının bir gereği.** Dünyanın her yerinde özgürlükleri kısıtlama adına öne sürülen gerekçelerin başında **güvenlik** geliyor. Türkiye’de de onyıllardır hep öyle oldu. O hâlde, demokratikleşme konusunun zaten hiç gündemden düşmediği ve her gün sürekli tartışıldığı bir ortamda barışı tekil olarak ele almaya yanaşmamak neden?

Bu konuda yaşanan tartışmaya daha yakından baktığımızda, ihtilafın merkezinde **AKP’nin** olduğunu görüyoruz ki bu pek şaşırtıcı değil. Zira Türkiye siyasetinin hazin gerçeklerinden biri de, gelişmeleri aktörlerden bağımsız değerlendirememek. Dahası, Türkiye’de, konular değişse de, taraflar arasındaki temel kırılma noktası değişmiyor. Bu kırılma noktası, **İslam**. Bu nedenle de, bugün AKP dediğimizde, belli politikaları savunan ve bu politikalar üzerinden seçmenlerin siyasi desteğini talep eden bir siyasi partiden söz etmiyoruz, edemiyoruz.

Hâlbuki AKP her şeyden önce bir **siyasi parti** ve yapısı gereği öyle olmak, öyle faaliyet göstermek zorunda. Ama özellikle karşıtları, AKP’yi bir siyasi partiden ziyade, **İslami referanslara sahip olan bir siyasi aktör** olarak algılıyorlar ve değerlendirmelerini de (doğal olarak) bu algının Türkiye özelinde kaşındığı “hassasiyetler”in etkisinde yapıyorlar. Dolayısıyla, buradaki asıl konunun demokrasi olduğunu düşünmüyorum.

Kemalist refleks

Cumhuriyet, dindarların haklarını ihlal ederken, onlara her zaman **özgürlük ve demokrasi sopalarıyla** vurdu ve **otoriter** uygulamalarını bu kavramlarla gerekçelendirdi. Bugün ise, dindarları önemli ölçüde temsil edebilen bir parti iktidarda. 12 yıldır iktidarda olan bu partinin eleştirilmeye müsait çok sayıda politikası, icraatı ve açıklaması olduğu elbette muhakkak. Ancak bu durum, Kemalist dürtülerin hâlen kuvvetli olduğu ve dindarlara yönelik eleştirilerin hâlen yaygın olarak **bu sopalarla** yapıldığı gerçeğini değiştirmiyor.

28 Ekim 2012 tarihli “**Taraf ve sertlik**” başlıklı yazımda daha detaylı olarak değindiğim gibi, **eleştirinin işlevi ve gücü, eleştirinin hedefindekiler ile kurduğu ilişkinin niteliğine bağlı.** *Taraf*’ta bugünlerde yeniden su yüzüne çıkan ihtilaf, biraz da bununla ilgili. Konu, eleştirinin yapılıp yapılmayacağı değil, nasıl yapılacağı. Ancak Kemalist reflekslerle hareket edenler, sergiledikleri tavırların ve yazdıkları yazıların ne kadar **kaba, sıradan ve/veya işlevsiz** olduğunun dahi farkında değil gibiler. Hâlbuki AKP ya da İslami kesim eleştiriye kapalı olmadığı gibi, Türkiye’nin diğer kesimlerinden (ve hele de yaptıkları sinsi/kaba eleştirileri demokrasi mücadelesi zannedenlerden) daha anlayışsız da değil. Herşey bir yana, daha yeni bitirdiğim ve doğrudan İslam dinini sorguladığım 10 yazılık diziye almakta olduğum makul ve olgun tepkiler, İslami kesimin **(sakin ve hesapsız) sorgulama** ile **(sinsi ya da bodoslama) saldırı** arasındaki farkı ayırt etmekte hiç de sorgulanmadığını teyit ediyor.

Belli ki, insanlar bazen kendi söylemlerinin dışarıdan nasıl görüldüğünün farkında olmadıkları gibi, bilmiş bir eda ile eleştirdikleri insanlara ve onların siyasi temsilcilerine aslında epey yabancı olabiliyorlar.

Teşekkür

Taraf Üniversitesi formatını ilginç bulan ve *Taraf*’ta hayata geçirmeme vesile olan **Yasemin Çongar’a**, *Taraf*’ta yazdığım takriben iki buçuk yıllık süre zarfında en fazla iletişim hâlinde olduğum gazete çalışanı olan yazarlar editörümüz **Tamer Kayaş’a**, ve beş buçuk yıllık yayın hayatı boyunca gazetenin mutfağında emek sarf eden herkese teşekkür ederim.

Arşiv notu

Taraf'ta bugüne dek yayımlanan 119 yazıma şu adresten ulaşılabilir: <http://www.serdarkaya.com/taf>

taf@serdarkaya.com

twitter.com/derinsular

Kaynak: taf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)